TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

HATTAT ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN HAYATI

VE MADALYALARDAKİ YAZILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nezih Enes EVREN

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

HATTAT ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN HAYATI

VE MADALYALARDAKİ YAZILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nezih Enes EVREN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLÂM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

Nezih Enes EVREN

HATTAT ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN HAYATI VE MADALYALARDAKİ YAZILARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR	.....
Prof. Dr. Bayram AKDOĞAN	.....
Doç. Dr. Süleyman BERK	.....

Tez Sınavı Tarihi: 29/04/2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin Adı Soyadı

Nezih Enes EVREN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER..... A

RESİMLER TABLOSU ..... D

ÖNSÖZ..... II

GİRİŞ..... 1

1. KONUNUN ÖNEMİ, AMACI VE SINIRLARI 1

2. METOT VE KAYNAKLAR 2

3. HAT SANATININ TARİHİ, GELİŞİMİ VE YAZI TÜRLERİ..... 3

1. Arap Yazısının Kökeni..... 5

2. İslâmiyet'in İlk Yıllarında Yazının Gelişimi 7

2-1. El-Hatt'ül-Mevzûn Devri..... 10

2-2. El-Hatt'ül-Mensûb Devri 11

4. HAT SANATINDA OSMANLI DÖNEMİ 14

I.BÖLÜM 18

ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN DOĞUMU VE TAHSİLİ..... 18

1. Abdülfettah Efendi'nin Doğumu 18

2. Tahsili 18

2-1. Hocaları ve Aynı Meşk Silsilesinde Bulunan Çağdaşı Hattatlar 19

2-1-1. Hafız Mustafa Şakir Efendi 19

1.1. Karahisârî Alî Ulvî Efendi..... 21

1.2. Kütahyalı Mehmed Alî Ulvî Efendi..... 21

2-1-2. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi 22

2-1. Melekpaşazâde Ali Haydar Efendi 26

2-2. Kazasker Mustafa İzzet Efendi..... 28

2-3. Dürrîzâde Mehmed Es'ad Efendi 40

2-4. Seyyid Mehmed Es'ad Efendi 40

2-5. Yasincizâde Seyyid Abdülvehhâb Efendi 41

2-6. Mehmed Sâlih Efendi 41

II.BÖLÜM 43

ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN YAZI HAYATI VE MADALYALARDAKİ YAZILARI 43

1. Abdülfettah Efendi'nin Bürokratik Hayatı 43

1.1 Hüsrev Paşa'nın Abdülfettah Efendi'nin Bürokratik Hayatındaki Yeri 52

2. Abdülfettah Efendi'nin Sanat Hayatı 52

3. Abdülfettah Efendi'nin Madalyalardaki Yazıları 62

3.1. Karadağ Madalyası 63

3.2. Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası 64

3.3. Zirâat ve Sınâat Madalyası 65

3.4. Nişân-endâht Madalyası 66

3.5. Kolera Madalyası 67

3.6. Sadâkat ve Şecâat – İmtiyâz Madalyası 68

3.7. Kayser II. Wilhelm'ın İstanbul Ziyâreti Konulu Hâtıra Madalyası 69

3.8. Cedîd Girit Madalyası 70

3.9. Liyâkat Madalyası 71

3.10. Yemen Madalyası 72

SONUÇ 74

KAYNAKÇA 76

ÖZET 82

ABSTRACT 83

EKLER ..... A

Ek-1) Abdülfettah Efendi'den Şeyh Hamdullah'a Uzanan Meşk Silsilesi ..... a

Ek-2) Abdülfettah Efendi ile ilgili Devlet Arşivinde bulunan bilgi ve belgeler ve çevirileri ..... b

RESİMLER TABLOSU

Resim 1. Hâfız Mustafa Şâkir Efendi İmzalı Hilye-i Şerîf 20

Resim 2. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin Şâhidesi 23

Resim 3. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin Celî Ta'lik Levhâsı 25

Resim 4. Ali Haydar Efendi'nin Celî Ta'lik Levhâsı 27

Resim 5. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Celî Sülüs Levhası 31

Resim 6. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Şâhidesi 34

Resim 7. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Ta'lik II. Mahmud Tuğrası 39

Resim 8. Abdülfettah Efendi'nin Fotoğrafı 46

Resim 9. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Yağlı Boya Portresi 48

Resim 10. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Şâhidesi 51

Resim 11. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Celî Sülüs Levhâsı 55

Resim 12. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Ta'lik Levhâsı 56

Resim 13. Karadağ Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 63

Resim 14. Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası Gümüş, Yaldızlı Gümüş ve Bronz Örnekleri 64

Resim 15. Zirâat ve Sınâat Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 65

Resim 16. Nişân-Endâht Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 66

Resim 17. Kolera Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 67

Resim 18. Sadâkat ve Şecâat – İmtiyâz Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 68

Resim 19. Kayser II. Wilhelm'in İstanbul Ziyâreti Konulu Hâtıra Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 69

Resim 20. Girit Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 70

Resim 21. Liyâkat Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 71

Resim 22. Yemen Madalyası'nın Ön ve Arka Yüzü 72

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

DİA : Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

H. : Hicrî

M. : Mîlâdî

M.Ö. : Milâttan önce

M.S. : Milâttan sonra

s. : Sayfa

V. : Vefât Tarihi

ÖNSÖZ

Kökleri asırlar öncesine uzanan geleneksel sanat disiplinleri arasında yazı sanatımız Hüsn-i Hatt, yüklendiği işlev ve tarihsel gelişimi itibariyle ayrıcalıklı ve başat bir rol üstlenmiştir. Gerek Mushâf-ı Şerîf yazımı gerekse ilmî, edebî, siyasi ve ticari işlevleri bakımından hüsn-i hatt disiplininin "İcrâ ve Nazariyat" esaslı bilgi bütününün aslî ilkeleri çerçevesinde, güncel akademik ve sanatsal üretim araçları kullanılarak gelecek nesillere aktarımı ve yeniden üretilerek ulusal, uluslararası literatüre kazandırılması önemli bir ihtiyaç hâlini almıştır.

Eğitim-öğretim geleneği yüzyıllar öncesine uzanan ve ustalaşmanın on yıllar aldığı bu sanat dalında; kendini yetiştirmiş, icrâ ettiği sanatta ustalaşmış, yetkinliği alanında kabul gören, bununla birlikte farklı branşlardan akademik donanıma sahip sanatçı ve öğretim üyelerinin gözetiminde yürütülmesi gereken çalışmalar söz konusu ihtiyâcı karşılamaya yönelik ciddî bir boşluğu doldurmaktadır.

Mîlâdî XII. yüzyıl itibâriyle Türk-İslâm sanatı olmuş ve XV. yüzyıl itibâriyle Osmanlı elinde zirvesine ulaşmış bu sanat dalına ilişkin Türkçe literatürün güçlendirilmesi de ciddî önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın konusu olan Abdülfettah Efendi'nin yaşadığı XIX. yüzyıl'da İstanbul'un dünya üzerindeki en önemli hüsn-i hatt merkezi olduğu tartışmasız kabul gören bir vâkıa olarak tarihî kayıtlarda yerini almaktadır.

Abdülfettah Efendi'nin, yaşadığı dönemde Osmanlı coğrafyasında yapılan restorasyon çalışmalarında hattat olarak aldığı görevlerin yanı sıra kağıt para ve pul gibi evrâk-ı sahîha basımına yönelik faâliyetlere esas Sersikkegenlik vazifesinde bulunuyor olması XIX. yüzyıl Osmanlı hattatları arasında ayrıcalıklı bir konumda bulunmasını sağlamıştır.

Abdülfettah Efendi'ye ilişkin yürütülen çalışmalarda söz konusu hattatlık yönü ile birlikte bürokratik görevlerinin bir arada ele alınması, hat sanatı açısından dönemin iklimini yansıtması bakımından değerli görülmektedir.

Çalışmada sanatkârın eser verdiği alan madalya üzerindeki yazıları ile sınırlandırılmış olup bu kapsamda Karadağ Madalyası; Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası; Zirâat ve Sınâat Madalyası; Nişân-endâht Madalyası; Kolera Madalyası; Sadâkat ve Şecâat – İmtiyâz Madalyası; Kayser II. Wilhelm'ın İstanbul Ziyâreti Konulu Hâtıra Madalyası; Girit Madalyası; Liyâkat Madalyası ve Yemen Madalyası'ndan mürekkep on adet madalya üzerindeki yazılar hat sanatı açısından ele alınmıştır.

Bu çalışmanın yürütülmesinde emeği geçen başta danışmanım Prof. Dr. Abdulkadir Dündar olmak üzere Ankara Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Türk-İslâm Sanatları Anabilim Dalında görevli Adem Çetin'e, çalışma süresinde yaşadığım sağlık sorunları sebebiyle saha çalışmasındaki eksikleri tamamlamak üzere arşivini bu çalışma için bizlere açan Doç. Dr. Süleyman Berk'e, çalışma süresince maddî ve manevî desteğini esirgemeyen başta annem Aysel Evren ve babam Mehmet Evren olmak üzere, kardeşim Mustafa Fatih Evren ve yeğenim Nurefşan Gürsöy'a, arşiv çalışmasında yardımını esirgemeyen Erman Harun Karaduman'a, çalışma süresince yanımda bulunan ve isimlerini bu kısa metne sığdırma imkânı bulunmayan değerli dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

Nezih Enes EVREN

Ankara-2019

GİRİŞ

1. KONUNUN ÖNEMİ, AMACI VE SINIRLARI

Tarihte; Amasya, Afyon, Kütahya, Konya, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi şehirlerimizde temerküz etmiş ve asırlık bir eğitim-öğretim geleneğini sürdürüp, kendine has yöntem ve araçlarla günümüze ulaşmış Hüsn-i Hatt'ın eğitim-öğretimi bugün de devam etmektedir. Hâlen devam etmekte olan meşk silsilesinin kökleri fiîlen Osmanlı dönemi yazı sanatının XIX. yüzyılına uzanmaktadır. Günümüzde, yazı sanatı için küresel ölçekte önemi hâiz bir merkez hüviyetini devam ettiren ülkemizde söz konusu dönemin genel anlamda ele alındığı ve ayrıntılarıyla işlendiği akademik çalışmaların sayısı da hızla artmaktadır.

XIX. yüzyıl Osmanlı hattatları arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan Abdülfettah Efendi'nin yaşadığı dönemde Osmanlı coğrafyasında yapılan restorasyon çalışmalarında başta Süleymâniye Camii ve Bursa Ulu Cami gibi anıt eserlerde hattat olarak aldığı görevlerin yanı sıra kağıt para, pul gibi evrâk-ı sahîha tabına yönelik Darphâne-i Âmire'de yürüttüğü Sersikkegenlik vazifesi bir arada düşünüldüğünde, araştırma konusu sanatkârın önemi anlaşılmakta, hayatı ve eserlerinin bu bütünlük içinde ele alınmasının bir zarûret olduğu değerlendirilmektedir.

Abdülfettah Efendi'nin hayatının etraflıca değerlendirilmesi amacı güden bu çalışmada, mevcut literatürün bir bütün olarak ele alınmasının yanı sıra daha önce yayınlanmamış arşiv belgeleri üzerinden yeni bilgi ve bulgular ortaya konmaktadır. Tahsil hayatı ve tâkip ettiği gelenek araştırmacıların dikkatine sunulmakta olup, Şeyh Hamdullah'tan Abdülfettah Efendi'ye uzanan meşk silsilesi de bu çalışma kapsamında oluşturulmuştur. Son derece geniş bir alanda eser veren sanatçının eserlerinin incelendiği bölüm; Abdülfettah Efendi'nin, Sersikkegenliği döneminde Darphâne-i Âmire'de basılan madene işli madalyalar üzerindeki yazılarla sınırlandırılmış, bu alanda literatüre özgün katkı sunulmaya çalışılmıştır.

2. METOT VE KAYNAKLAR

Bu çalışmada esas alınan yöntem konuya ilişkin arşiv taraması olup, bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nde Abdülfettah Efendi ile ilgili görülen tüm belgeler incelenmiş, bu belgelerin çeviri metinleri gerçekleştirilmiş ve çalışmanın ekinde çevirisi yapılan tüm belgeler gerekli görülen dipnotlarla birlikte sunulmuştur. Arşiv çalışmasını destekler nitelikte, Bursalı Mehmet Tahir Efendi'nin *Sicill-i Osmanî* isimli eserinden de istifâde edilmiştir.

Arşiv kaynaklarının yanı sıra XIX. yüzyıl hat sanatı için temel bir kaynak olarak tartışmasız kabul gören İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'in *Son Hattatlar* isimli şaheseri, Mahmud Bedreddin Yazır'ın, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli* isimli temel kaynak niteliğindeki eseri, Prof. Dr. Ali Alparslan'ın *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi* ve *Ünlü Türk Hattatları* isimli eseleri ile ilgili makaleleri, Doç. Dr. Süleyman Berk'in *Devlet-i Âliyye'den Günümüze Hat Sanatı* isimli kapsayıcı nitelikteki eseri ve ilgili makaleleri, Prof. Dr. Ali Haydar Bayat'ın *Hüsn-i Hatt Bibliyografyası,* Prof. Dr. Muhittin Serin'in *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar* isimli eseri ve ilgili diğer kitap ve makâleleri, Prof. Dr. Uğur Derman ve Prof. Dr. M. Nihat Çetin'in ilgili eser ve makâleleri çalışmada yararlanılan esas kaynaklar arasındadır. Bu kaynak eserlerin yanı sıra Türkiye Diyânet Vakfı'nın İslâm Ansiklopedisindeki ilgili maddeler incelenmiş, bu sahadaki literatür en geniş çerçevede taranarak ilgili bulunan kısımları çalışmaya dâhil edilmiştir.

Konu ile ilgili Fâtih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesinde Prof. Dr. Hüsrev Subaşı danışmanlığında Esra Vatansever tarafından 2016 yılında tamamlanmış yüksek lisans tezinin, Abdülfettah Efendi'nin hayatından ziyâde taşa mahkûk eserleri üzerine olması; hayatı, sikkegenbaşılığı dolayısı ile verdiği eserler ile İstanbul dışındaki eserlerinin çalışma kapsamına alınmamış olması hasebiyle bu çalışmayla, konunun başka bir çerçevede ele alınması ve yapılan arşiv çalışması ile tamamlanması esas

alınmıştır. Buna ek olarak bu çalışmada Abdülfettah Efendi'nin madalyalardaki yazıları hat sanatı bakımından detaylı olarak incelenmiştir. Madalya üzerine işli yazılarının ele alındığı Üçüncü Bölümde, Edhem Eldem'in *İftihar ve İmtiyaz Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi* isimli kaynak eserine müracaat edilerek madalyalar üzerindeki yazıların sanat cihetinden incelenmesi esas alınmıştır.

İnternet kaynakları arasında kullanılan ketebe.org hüsn-i hatt sahasında derli toplu bir malûmât arz eden, mevcut literatürü ve örnek eserleri bir arada kullanıcılarına sunma gâyesini son derece başarılı sûrette ifâ eden gâyet mühim bir mürâcaat kaynağı teşkil etmekte olup bu çalışmanın bilhassa İkinci Bölümü'nün derlenmesinde mûteber bir başvuru sahası teşkil etmiştir. Abdülfettah Efendi'nin hocaları ve aynı hoca rahle-i tedrîsinde icâzet almış meslektaşları hakkında ayrıntıya girilmeksizin genel hatları ile İbnülemin Mahmut Kemâl İnal'in *Son Hattatlar* isimli eseri yanı sıra, Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi ile ketebe.org isimli internet sitesi ve bu sitede yer alan İsmail Orman'ın derlemelerinden istifâde edilmiştir.

3. HAT SANATININ TARİHİ, GELİŞİMİ VE YAZI TÜRLERİ

VII./XII. yüzyılda yaşamış ve bu güne uzanan Aklâm-ı Sitte geleneğinin kurucularından sayılan Yâkut el-Musta'sımî'nin özlü tanımı ile hatt; cismânî âletlerle meydana getirilen rûhânî bir hendesedir.[1] Bu tanımdan hareketle "Rûhânî Hendese" tâbirinin bir anlamıyla yazının "Soyut Geometri" zeminine işâret ettiği düşünülmektedir. Bu tanım geleneğe mâl olmuş ve meşk mecmualarının mürekkebât bölümlerinde de hüsn-i hatt tahsili için yüzyıllar boyunca yer verilmiştir. "Yazmak, çizmek; kazmak;

[1] Mahmud Bedreddin Yazır, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli I*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1972, s.119; Mustafa Uğur Derman, *Osmanlı Hat Sanatı (OHS)*, Sakıp Sabancı Müzesi, Sabancı Üniversitesi, Deutsche Guggenheim Berlin, İstanbul, 2001, s.3.

işaret koymak" anlamlarındaki Arapça hatt (hı-tı-tı) mastarından türeyen ve "yazı, çizgi, çığır, yol" gibi anlamları da bulunan hatt kelimesi bu mecrada "Arap harfleri ile, estetik ölçülere bağlı kalıp güzel yazma sanatı" anlamında kullanılmaktadır. Çoğulu hutût ve ahtât olan hattın, yazının güzeli ya da güzel yazı manasındaki "hüsnü'l-hatt veya hüsn-i hatt" terkibine mülhem kullanıldığı söylenebilir.[2] Hüsn-i Hatt, soyut geometri esasında cismânî aletlerle inşa edilen yazı sanatı olarak düşünüldüğünde; soyut, mücerret, düşünülür varlık ve bilgi zemininde; somut, mücessem, duyulur hâldeki mürekkep ve kâğıt esasında görünür olan estetik zemini ifâde etmektedir. Nazariyâtının, icrâ ile ayrılmaz bir bütün oluşturduğu; meşk ile öğretilen Hüsn-i Hatt geleneği, bu bütünlükle günümüze ulaşmış bir ilim ve sanat disiplini olarak araştırmacıların ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Burckhardt'a göre Arap dehâsının en çarpıcı ve bir anlamda da en parlak tecellisi yazı da dâhil olmak üzere lisanında görülebilecek[3] ise de Arap yazısının Kur'ân-ı Kerîm'in nâzil olduğu M.S. VII. yüzyıla kadar sanat kaideleri gözetilerek yazıldığına yönelik günümüze ulaşan bir bilgi bulunmamaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, Arap dilinin kaderini değiştirdiği gibi yazıldığı elifba için de bir milat olmuştur.[4] Zaman içinde, İslâm'ın yayıldığı coğrafyada, Türkçe, Farsça gibi pek çok dile uyarlanan bu

[2] Mustafa Uğur Derman, "Hat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (*DİA*), Cilt 16, İstanbul, 1997, s.427-428.

[3] Titus Burckhardt, *Art of Islam, Language and Meaning*, Commemorative Edition, World Wisdom, Inc. 2009, s.43.

[4] M. Nihad Çetin, "The Rise and Development of the Art of Calligraphy (From its origins to the Yaqut's era)", *The Art Of Calligraphy In The Islamic Heritage (AoC)*, IRCICA, İstanbul, 1998, s.16 .

yazı, "Allah Kelâm"ının en güzel sûrette yazılması gayreti içinde İslâm'a mahsus bir yüksek sanata dönüşmüş ve İslâm yazısı sıfatını almıştır.[5]

Bunun yanı sıra ticarî ve siyasî işlevleri dikkate alındığında, yazının stratejik bir önemi hâiz olduğu görülmektedir. Matbaanın yaygınlaşmasına kadar özellikle devlet işlerinin en önemli unsurlarından biri olan Kalemiye'nin, günümüze ulaşan Hüsn-i Hatt geleneğinin esas kollarından biri olduğu gözden ırak tutulmamalıdır. Bu çerçevede Osmanlı'nın son dönemine kadar 'Dîvan Teşkilatı'nın yazı sanatı ve öğretimi ile ilişkisi araştırmacıların ilgisine muhtaç bâkir bir alan teşkil etmektedir.

1. Arap Yazısının Kökeni

Arap yazısının kökenleri hakkında geleneksel kaynaklarda muhtelif rivâyetlere rastlanabilmekle birlikte, güncel literatüre bakıldığında bu konuda Çetin'in tasnifinin kabul gördüğü anlaşılmaktadır.[6] Yazının kaynağının tevkîfî/ilâhî olduğu yönündeki birinci görüşe göre, yazı Allah'ın peygamberine bildirmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu peygamberin Hz. Âdem, Hz. İdris ya da Hz. Nuh olduğu yönünde farklı rivayetler bulunmaktadır. Bununla birlikte, Kur'ân-ı Kerîm'de (Bakara Suresi 31. Âyet-i Kerîme ile) işaret edilen tâlim-i esmâ hadisesine atıfla, Allah'ın yazıyı Hz. Âdem'e bildirdiği, her lisanın yazısının Hz. Âdem tarafından yazıldığı, tufandan sonra her kavmin kendi yazısını bulup öğrendiği ve Arap yazısının ise Hz. İsmâil tarafından öğretildiği kabûl görmüştür. Klâsik geleneğin varlık-bilgi anlayışı içinde değerlendirilebilecek bu görüşü

[5] Ali Aktan, "Arap Yazısının Doğuşu, Gelişmesi ve İslâm Yazısı Haline Gelmesi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı 6, Ankara, 1988 s.62-67; Turan Koç, *İslam Estetiği*, İsam Yayınları, İstanbul, 2014, s.154-159; Burckhardt, a.g.e. s.52.

[6] Çetin, a.g.m. s.15; Süleyman Berk, *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı*, İnkılab Yayınları, İstanbul, 2013, s.11.

hâiz bazı kaynaklarda Hz. İsmâil'den sonra yazıyı öğrenen ve öğretenlerin adları müteselsilen zikredilmekte ve yazıya kattığı yeniliklere de yer verildiği görülmektedir.[7]

XIX. yüzyılda yapılan kazılar sonucunda elde edilen bulgular ve yoğunlaşan araştırmalar çerçevesinde oluşan ve XX. yüzyılın ilk yarısına kadar kabûl gören ikinci bir görüş ise Arap yazısının "Güney Arabistan yazısı" yahut "Himyerî" yazıdan türediği ihtimâlini vurgulamaktadır.[8] Bu görüşe göre yazı Güney Arabistan'dan ticaret yoluyla, önce Şam beldelerine, sonra oradan da Hicâz'a intikal etmiştir.[9] Güncel bulgular bu görüşün aksini gösterir nitelikte olup bugün elimizde bulunan bilgi ve bulgular ışığında kabul gören üçüncü görüş; Arap yazısının "Nabât" yazısından iştikak ettiğini, hatta onun gelişmiş bir devamı olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece Arap yazısı Nabâtî ve Ârâmî halkalarıyla Fenike yazısına bağlanmaktadır[10]. Arap yazısının Nabâtî yazıdan süzülerek kendi husûsiyetlerini göstermesi IV. ve V. mîlâdî asırda gerçekleşmiş, Hicâz bölgesine gelişi ise Havran, Petra ve el-Ulâ yolu ile olmuştur.[11]

Bu bilgiyi doğrular nitelikte; Şam'ın güneydoğusunda bulunan milâdî 528 tarihli Üveys Kitâbesi ve Şam'ın güneyinde bulunan, mîlâdî 568 tarihli Harran Kitâbelerindeki yazılar İslâmiyet'in doğuşu sırasındaki Arap yazısı ile ciddi bir benzerlik arz etmektedir.[12]

---

[7] Çetin, a.g.m. s.15.

[8] Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi (OHST),* YKY, İstanbul, 2007, s.19; Yazır, a.g.e. s.61.

[9] Çetin, a.g.e. s.15; Berk, a.g.e. s.11.

[10] M. Nihad Çetin, "Arap – II. Yazı", *DİA,* Cilt 3, İstanbul, 1991, s.276; Çetin, a.g.m. s.15; Berk, a.g.e. s.11.

[11] Çetin, a.g.m, s.276; Berk a.g.e. s.11.

[12] Çetin, a.g.m. *DİA,* c.3, s.276; Çetin, a.g.m. s.15; Berk, a.g.e. s.11.

2. İslâmiyet'in İlk Yıllarında Yazının Gelişimi

İslâmiyet'le birlikte birden bire yepyeni ve aydınlık bir safhaya giren Arap yazısı, Çetin'in ifâdeleri ile "*hicreti takip eden elli yılda, daha önce geçen üç asırlık ömründekine kıyasla büyük bir tekâmüle*" sahne olmuştur.[13] Kur'ân-ı Kerîm'de Bakara Sûresi'nin 79. Âyet-i Kerîmesinde "kitabı elleri ile yazanlar" hakkında yazının gerçek anlamına yönelik bir ifâde bulunduğu, 282. Âyet-i Kerîmesinde ticaret esasında, alış-verişin yazılı yapılmasının emredildiği; Nûr Sûresi'nin 33. Âyet-i Kerîmesinde nikâh akdine yönelik yazma fiilinin kullanıldığı, Neml Sûresi 28. Âyet-i Kerîmede Hz. Süleymân (a.s.)'ın Belkıs'a mektubundan bahisle geçtiği, bu bağlamda çeşitli hukûkî, sosyal, siyasî ve ticârî işler dışında yazmak fiilinin kaydetme anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra "ehl-i kitâb" terkipleri hâricinde Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Kalem, Satır, Yazı (ke-te-be) gibi ifâdelerin genellikle Kitâb-ı Mübîn'e yani kâinat kitabına işâreten -kader, yazgı yahut üzerine farz kılınma anlamlarında görüldüğü gibi- mecâzî manâlar ile kullanıldığı görülmektedir.[14]

---

[13] Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.276

[14] Ke-Te-Be; İki deri veya kumaş parçasını birbirine eklemek, inci tanelerini dizmek, su kırbasının ağzını sıkıca bağlamak; toplamak, bir araya getirip dikmek, bağlamak; istinsah etmek, dikiş dikmek, raptetmek; yazı yazmak, dikte etmek; tayin, atama, takdir, yargılanmış, cezâsı hükme bağlanmış olan; hükmetmek, bir araya getirmek, toplamak, birbirine bağlı, kitap, içinde veya üzerinde yazı yazılan şey, kayıt, kaydolmak, ferman, kutsal yazı, kâtip, yazıcı gibi kök anlamlarına sahiptir. Kur'ân-ı Kerîm'de kitâb kelimesiyle aynı kökten bazı fiiller "yazma" mânası yanında "farz kılma, hükmetme, takdir etme" mânalarında da geçmektedir. Kelimenin başlıca şu anlamlarda kullanıldığı görülür: 1. Vahiy (Kur'ân-ı Kerîm, Tevrat, İncîl) 2. Amel defteri. 3. Levh-i mahfûz. Ke-Te-Be köklü kelimelerin Türkçe'ye girmiş türevleri; ketebe, kâtip, kâtibe, kitap, kitâbe, kitâbet, kitâbî, kitabiyât, reisülküttâp, mektep, mektûbât şeklinde sıralanabilir. Sâmî ktb kökünün nihâî anlamı "dikiş dikmek, bağlamak, raptetmek" olup, "yazı yazma" anlamı en erken Aramca'da kaydedilmiştir (http://kuranharitasi.com/kokler.aspx?kok=ktb :11/01/2019).

Söz konusu yazının sanatla münâsebetinin de Kur'ân-ı Kerîm'in kitâbeti vesilesiyle başladığı söylenebilir.[15] Ezcümle, İslâmiyet'le birlikte, yayıldığı coğrafyada, Arapça'dan başka Türkçe ve Farsça gibi pek çok dile de uyarlanan bu yazı için "İslâm Yazısı" tabirinin kullanılması daha doğru olacaktır.

İslâm'ın ilk yıllarında yazı, kullanım amacı ve yazıldığı malzemelere göre, iki farklı sûrette kendini göstermektedir: Birincisi; taş üzerine kazınan kitâbelerde, parşömene yazılan mesâhif ve mühim vesikalarda îtinâ ile kullanılmış sert ve köşeli yazıdır. İkincisi ise; papirüs gibi yüzeylere, gündelik ihtiyaçları karşılamak amacıyla hızla yazılabilen ve yumuşak hatları ile dikkat çeken yazıdır. Her ne kadar bu iki yazıyı birbirinden ayırmak üzere birincisine "Ma'kılî" ikincisine "Şâmî" ya da "Neshî" denilmiş ise de, Hz. Ali'nin hilâfeti dönemine (h.35-41/m.656-661) ve Kûfe şehrine gelene kadar kuralları belirgin bir yazı çeşidinden söz etmek mümkün görülmemektedir.[16]

Bu dönemin şartları dikkate alındığında yazının kayıt ve iletişim amacı taşıyan bir teknoloji (*tekhne-logos*) gibi düşünülebileceği mütalaa edilmektedir. Bu durumun, yazının Bağdat'ta, Beytü'l-Hikme çevresinde yeniden tanımlandığı ve aklâm-ı sitte'nin ilmî temellerinin atıldığı döneme kadar devam ettiği düşünülebilir. Nitekim IV/X. asırdan îtibâren ilmî hüviyeti belirginleşen sanatlı yazı icrâsının felsefî çerçevesi "logos-tekhne" terkîbi içinde ele alınabilir.

Yine İslâm'ın ilk yılarında yazı; yazıldığı şehre ya da bölgeye nispetle de tasnif edilmiştir. Mekke'de yazılan yazılara "Mekkî" ve hicreti müteakip Medine'de

[15] Fatih Özkafa, "Hat Sanatında Estetiğin Gelişimi", *Konya'da Kültür ve Medeniyet*, Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi Yayın No: 5, Konya, 2007, s.91; Yazır, a.g.e. c.1, s.73; Burckhardt, a.g.e. s.54-60.

[16] Çetin, a.g.m. s.16; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.278-279; Yazır, a.g.e. c.1, s.66-67; Alparslan, a.g.e. s.19.

yazılanlara "Medenî" ismi verilmiş ise de aralarında belirgin bir üslûp farkı bulunmadığı için bugünkü kıstaslarla bu yazılar birlikte Hicâz üslûbu olarak nitelendirilmektedir.[17]

Hz. Ali'nin hilafeti döneminde devletin başkenti olan Kûfe'deki gelişme devresinden sonra ve Kûfe-Basra Dil Ekolü'nün de etkisi ile sert köşelerin ve düz hatların hâkim olduğu yazım tarzı "Kûfî" adıyla belirginleşerek çeşitli üslûplarıyla V./XI. yüzyıla kadar, bilhassa mushaflarda kullanılmıştır.[18] Bu belirgin karakter, Kûfî adıyla, yazıldığı bölgeden bağımsız olarak gelişip çeşitlenerek günümüze kadar hayâtiyetini devam ettirebilmiştir.

Bununla birlikte, mesâhife mahsus Kûfî'nin, h.50/m.670 yıllarında kurulan ve kısa zamanda önemli bir ilim ve sanat merkezi haline gelen Kayrevan'da farklılaşarak tâlî bir üslûba büründüğü görülmektedir. Başlangıçta "Kayrevan Hattı" denilen bu yazı Endülüs, Fas, Cezayir, Sudan gibi bölgelerde yayılmış, zamanla müstakil bir kaleme dönüşerek "Mağribî" ismiyle şöhret bulmuştur.[19] Bunun gibi, çıktığı bölgenin doğusunda; Nişâbur, Semerkand, Kum gibi merkezlerde üslûplaşarak kendine has bir karakter kazanmış yazı "Maşrık Kûfisi" olarak tasnif edilmiştir.[20]

İkinci tarz olan, yani kavisli hatların hâkim olduğu neshîden zamanla ayrı üslûplar ortaya çıkmıştır.[21] Bu üsluplar VII./XII. yüzyıl itibariyle 'Aklâm-ı Sitte' olarak anılacak olan Hüsn-i Hattın geliştiği esas zemini oluşturmuştur.[22]

[17] Çetin, a.g.m. s.17; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.278-279; Yazır, a.g.e. c.1, s.66-67; Berk, a.g.e. s.11.

[18] Çetin, a.g.m. s.16; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.279-280.

[19] Çetin, a.g.m. s.18; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.279-280; Yazır, a.g.e. c.1, s.66-67; Berk, a.g.e. s.13.

[20] Berk, a.g.e. s.13; Burckhardt, a.g.e. s.54-60.

[21] Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.280.

[22] Çetin, a.g.m. s.18; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.3, s.279-280; Yazır, a.g.e. c.1, s.66-67; Berk, a.g.e. s.13.

2-1. El-Hatt'ül-Mevzûn Devri

Aklâm-ı sitteye giden yolda, gerek müteselsilen aktarılan geleneksel bilgiler ve gerekse yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bulgularla, yazıya hüviyet kazandırdığı düşünülen önemli isimler günümüze kadar ulaşabilmiştir. "Kâtip" de denen ve ücret mukabilinde mushaf istinsah eden meslek erbâbına yazının gelişme gösterdiği bu ilk evrede "verrâk" adı verilmektedir. IV./X. ila VI./XII. yüzyıldan itibaren "hattat" olarak nitelendirilen ve yazısı güzel olanlardan ayrılarak yazıyı bir ilim ve sanat dalı çerçevesinde ele alabilen icrâcılara ise erken dönemlerde "muharrir" denildiği ifâde edilmektedir.[23]

Kaynaklara göre Hz. Ali'nin hilâfeti devrinden başlayarak, Emevî Halifesi Velîd bin Abdülmelik döneminde (h.86-96/m.705-715) de hayatta olduğu bilinen Halid bin Ebu'l-Heyyac; Mescid-i Nebevî'nin kıble duvarına, Şems Sûresinden başlayarak devamındaki 24 sûreden toplam 93 âyeti altınla yazmasıyla şöhret bulmuş bir sanatkârdır. Heyyac'ı takiben verrâk Ebu Yahyâ Mâlik bin Dinar (v. h.131/m.748-9)'ın ismi kaynaklarda yer bulur[24].

Yazının sanat olmasının yanı sıra dönemin şartları dikkate alındığında bir kayıt ve iletişim aracı olarak gelişim gösterdiği bu ilk evrede Kutbetü'l-Muharrir'in (v. h.154/m.771) kendisinden önce de geniş ağızlı kalemle yazılan "Celîl" yazıyı ıslâh ederek belirlediği 4 tür yazı olduğu kaynaklara yansımaktadır. Bunlardan ilkinin "Tûmar" olduğu ve diğer türlerin buna nispetle isimlendirildiği düşünülmektedir. Tûmar kaleminin üçte ikisi "Sülüseyn", yarısı "Nısf" ve üçte biri "Sülüs" olarak isimlendirilmiş, farklı boydaki bu kalemlerle yazılan yazılar doğal olarak farklı husûsiyetler göstermiş, bundan böyle yazı âleti olan kalem ismi, yazı türü olarak da

[23] Çetin, a.g.m. s.21, s.29; Berk, a.g.e. s.14; Uğur Derman, "Hattat", *DİA*, c.16, s.493.

[24] Çetin, a.g.m. s.21.

kullanılmıştır. Kutbe'den sonra da; Ez-Zehhâk bin Aclân (132-136/732-754 tarihlerinde hayatta) ve pek çok talebe yetiştiren İshâk bin Hammâd el-Kâtip (136-169/754-785 tarihlerinde hayatta) yazıya önemli katkılar sunmuşlar, tâkip eden dönemde "Riyâsî, Hafîfü'n-Nısf, Hafîfü's-Sülüs" gibi muhtelif yazılar tesis edilerek kâideleri belirlenmiştir. Eldeki kaynaklar ışığında, Emevîler devrinde (h.41-132/m.661-750) muhtelif evrâkın yazımına uygun boyda kağıtlar ile buna mukabil kalemlerin standarda bağlandığı ve böylelikle belli kurallara tabi muhtelif yazı türlerinin ihdâs edildiği görülmektedir.[25] Farklı kaynaklarda farklı isimlendirmelerle ifâde edilen ve birçok sınıflandırmalara konu edilebilecek bu dönem yazılarındaki çeşitliliğin IV./X. ila VI./XII. yüzyıl itibariyle yerini belli başlı kalemlere bıraktığı anlaşılmaktadır.

2-2. El-Hatt'ül-Mensûb Devri

Gelenekte 'İmam'ül Hattatîn' olarak atıf yapılan öncü hattatlardan bir diğeri İbn Mukle ismiyle meşhur Abbasî veziri Ebû Ali Muhammed bin Ali'dir (v. h.328/m.940). Kardeşi Ebû Abdullah el-Hasen (v. h.338/m.949) ile birlikte yazı üzerine yoğun çalışmalar yapan İbn Mukle, üstün hendese bilgisi sayesinde harfleri; nokta, elif ve daire ölçülerine nisbetle tarif etmiş, Aklâm-ı Sitte'nin kurucusu olarak tarihe geçmiştir.[26]

Bu dönemde Bağdat merkezinde ve Beytü'l-Hikme çevresinde gelişen ilmî tartışmalar sonucunda, yazının, hendese ve soyut geometri çerçevesinde yeniden ele alınabilmesi söz konusu olmuştur. III/IX. yüzyıllarda Yunanca'dan tercüme edilen Öklid metinleri akabinde, takip eden yüz yıl içinde yazılan Nokta ve Hutût risalelerinin

[25] Çetin, a.g.m. s.22; Berk, a.g.e. s.14; Derman, a.g.m. *DİA*, c.16, s.428; Yazır, a.g.e. c.1, s.80; Süheyl Ünver, *Hattat Ali Bin Hilal Hayatı ve Yazıları,* Yeni Laboratuar Yay. Kemal Matbaası, İstanbul, 1958, s.8-9.

[26] Müstakimzâde Süleyman Saadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattatin*, Hazırlayan: Mustafa Koç, Klasik Yayınları, İstanbul, 2014, s.389-390; Yazır, a.g.e. c.1, s. 92, s.143; Ünver, a.g.e. s.5-8; Çetin, a.g.m. s.25; Berk, a.g.e. s.14-15; Abdülkerim Özaydın, "İbn Mukle", *DİA*, Cilt 20, İstanbul, 1999, s.212

sayısında ciddi bir artış görüldüğü Bilim ve Felsefe Tarihi sahasının yetkin araştırmacıları tarafından kayda geçirilmiştir.[27]

Bu dönemde İbn-i Mukle'ye kadar gelen el-hatt-ı mevzûn dönemindeki yazı çeşitliliği dikkat çekicidir. Yazının, el-hatt-ı mevzûn döneminin şartları içerisinde; ticarî, siyasî, edebî ve dinî kullanım alanlarının çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda o döneme kadar bir teknoloji olarak görülebileceği, İbn-i Mukle'nin nokta ve hutût tarifleri ile ise artık bir ilmî disiplin olarak düşünülebileceği araştırmacılar tarafından incelenmesi gereken mühim bir nokta teşkil etmektedir.

Ebû Abdullah'ın kendilerini tâkip eden yüzyılda sırasıyla "Muhakak", "Reyhânî" ve "Nesih" yazılara evrilecek olan "Neshî" ile; İbn Mukle'nin ise "Rıkâ" ve "Tevkî" yazılarla daha ziyâde meşgûl oldukları kaydedilmektedir.[28]

Şeceresi iki koldan İbn Mukle'ye kadar uzanan İbnü'l-Bevvâb (v. h.413/m.1022), o tarihte çok çeşitli kollara ayrılmış mensûb yazı türlerinde ıstıfâ hareketini başlatan kurucu bir hattattır. El-Üstâd Ali bin Hilâl ismi ile de malûm ve meşhur İbnü'l-Bevvâb, kendisine kadar ulaşan muhtelif kalemlerden birbirlerine yakın ve benzer üslûpların en bariz ortak özelliklerini bir araya getirerek yazı türlerini sekiz kalemle sınıflandırmıştır.[29]

"Kıblet'ül-Küttâb" olarak şöhretyâb olduğunu Müstakimzâde'den öğrendiğimiz Yâkût bin Abdullah el-Müstasımî (v. h.698/m.1298), Çetin'in anlatımıyla, hat sanatı

[27] İhsan Fazlıoğlu, "Sâbit b. Kurre", *Uygulamalı Geometri'nin Tarihine Giriş: el-İkna fi ilmi'l-misaha*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004, s.168.

[28] Çetin, a.g.m. s.25-26; M. Nihad Çetin, "Aklam-ı Sitte", *DİA*, Cilt 2, İstanbul, 1989, s.276-280; Özaydın, a.g.m. c.20, s.212.

[29] Müstakimzâde, a.g.e. s.300; Muhiddin Serin, "İbnü'l-Bevvâb", *DİA*, Cilt 20, İstanbul, 1999, s.534-535; Çetin, a.g.m. s.26; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.2, s.278;

tarihinde, "*farklı yataklardan akan nehirlerin birleşerek tekrar kollara ayrıldığı bir durulma noktası gibidir.*" Kalem Güzeli müellifi Mahmud Bedreddin Yazır ise Yâkût'un sanat tarihindeki yerini "*aklâm-ı sitte'ye yeni bir revnak ve sanata yeni bir veçhe"* vermekliği ile tâyin etmektedir. İbn-i Heysem (m.965-1040) optik ve görme teorilerinin İslâm coğrafyasında kök salmaya başladığı bu dönemde, kalem ağzını eğri keserek "Tahrîf-i Kalem"i icâd eden Yâkût el-Mustasımî; İbn Mukle ve İbn'ül Bevvâb'ın yazılarını müdakkik surette ele alarak onlardan tevârüs ettiği aklâm-ı sitteye incelik kazandırmış, bilhassa "Muhakkak" ve "Reyhânî" kalemleri tekâmüllerini Yâkût elinde bulmuştur. Her biri aklâm-ı sittenin bir türünde kemalât kesbetmiş altı talebesi olduğu rivâyet edilen Yâkût'un (kendisi ile birlikte Üstâdân-ı Seb'a) önemli bir okul teşkil ettiği ve yazının Osmanlı'ya intikaline kadarki süreçte belirleyici olduğu muhakkaktır.[30] Daha geniş bir bakışla, Yakut'un, Hattı; cismânî âletlerle meydana getirilen soyut bir geometri esâsında yeniden tanımlamış olduğu, kendinden sonraki geleneğin de XII/XVIII. yüzyıla kadar bu tanım çevresinde şekillendiği ifâde edilebilir.

Hicâz, Kûfe, Basra ve Dimaşk'tan sonra Bağdat'ta Yâkût'la bir başka çığır bulan hat sanatının ana damarı önce Kâhire ve sonrasına İstanbul'da temerküz etmektedir. Tolunoğlulları (h.254-292/m.868-905) ile birlikte önemli bir yazı merkezi olan Kâhire, Fâtımîler (h.385-567/m.910-1171), Eyyûbîler (h.569-650/m.1174-1252) ve Memlûklular (h.648-932/m.1220-1217) dönemlerinde bu önemi muhafaza etmiş olsa da, Abbasîlerîn (h.132-656/m.750-1258) gücünü yitirmesi sonucu Bağdat'ın yerini almış ve VIII-IX/XIV-XV. yüzyıllarda yazının kalbi Kâhire'de atmıştır. Yazının buradaki serencâmı ve meşk usullerine ilişkin İbn-i Haldun (v. h.808/m.1406), Mukaddime'de önemli bilgilere yer vermekte, bu sanatın "*siyasî kudret ve hâkimiyete*

[30] Müstakimzâde, a.g.e. s.515-516; Yazır, a.g.e. c.1, s.143; Çetin, a.g.m. s.27; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.2, s.278; Berk, a.g.e. s.16; Muhiddin Serin, "Yâkût el-Müsta'sımî", *DİA*, Cilt 43, İstanbul, 2013, s.291-293.

*bağlı olarak refahın yükseldiği yerlerde inkişâfına müsâit zemin bulduğu"*nu ifâde etmektedir.[31]

Karahanlılar (h.225-608/m.840–1212), Gazneliler (h.352-581/m.963-1186) ve Selçuklular (h.431-707/m.1040-1308) döneminde doğuda önemli bir gelişme zemini bulan yazının Anadolu üzerinden İstanbul'a taşındığı döneme eş zamanlı olarak gelişme gösterdiği merkezler arasında Mâverâünnehir ve Horasan bölgeleri önem arz etmektedir.[32] Buna mukabil batıda Mağrib ve Endülüs'ün, en kadîm geleneklerin dahi devam edebildiği önemli yazı merkezleri olduğunu belirtmek gerekmektedir.[33]

4. HAT SANATINDA OSMANLI DÖNEMİ

Yâkût'un vefâtı ile aynı dönemde tarih sahnesine çıkan Osmanlı Devleti'nde (h.706-1342/m.1306-1923) yazı büyük gelişim kaydetmiş ve çok üstün bir estetik seviye kazanmıştır.[34] Kuruluş ve gelişim süreçlerindeki erken dönem Osmanlılar'dan günümüze kalan sınırlı sayıdaki eserden, İstanbul'un fethine kadar Anadolu'da Yâkût üslûbunun etkileri izlenebilmektedir. Fâtih devrinin Edirneli hattatı Yahyâ Sûfî (v. h.882/m.1477) ve oğlu Ali Sûfî (Ali b. Yahyâ es-Sûfî) ile Buhâra kökenli Amasyalı hattatlar Abdullah, Cemâleddin ve Muhyiddîn (Amâsî'ler) Anadolu'da Şeyh Hamdullah okulunun oluşmasına zemin hazırlayan önemli IX/XV. asır sanatkârlarıdır.[35]

---

[31] İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadiri Ugan, MEB Yayınları, İstanbul, 1996, Cilt 2, s.409-419, Cilt 3, s.157; Çetin, a.g.e. s.27; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.2, s.278; Berk, a.g.e. s.16.

[32] Çetin, a.g.m. s.27; Çetin, a.g.m. *DİA*, c.2, s.278; Berk, a.g.e. s.16.

[33] Çetin, a.g.m.s.27.

[34] Derman, a.g.e. s.3; Berk, a.g.e. s.19; Alparslan, a.g.e. s.15.

[35] Alparslan, a.g.e. s.27-30; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı (FDH),* İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1953; Muhittin Serin, *Hattat Şeyh Hamdullah (HŞH)*, Kubealtı Neşriyatı, İstanbul, 2007, s.16-25. Derman, *AoC*, s.209; Derman, *OHS*, s.18-19; Berk, a.g.e. s.19, s.55.

Osmanlı hat okulunun kurucusu sayılan Şeyh Hamdullah (h.832?-926/m.1429?-1520) aslen Buhâralı Şeyh Mustafa Dede'nin oğlu olup mezkûr Amasyalı hattatlar ailesine mensuptur. Sultan II. Beyazid'in teşvîki ile "*Yâkût tarzından gayri bir vâdi ihtira*" edebilmiş olan Şeyh Hamdullah, fevkalâde bereketli ve uzun ömürlü olmuş ekolünün tesisi ile hat sanatını Türkler'e mâl etmiş büyük hattatlardandır.[36]

Burckhardt'ın tespitleri çerçevesinde "Türkler, Araplar gibi göçebe asıllı olsalar da dilleri düşsel ve düşünsel olarak çok farklı bir yapı sergilemektedir. Arap'ın keskin ve dinamik fikrî serencâmına karşılık Türk, kendi payına kapsayıcı, kucaklayıcı ve müdakkiktir. İslâm sanatının genel çerçevesi içinde Türk dehâsı kendini son derece bütüncül bir rûh içinde güçlü terkip yeteneği ile göstermektedir. Türk'e bahşedilmiş ve Arap'ta bulunmayan plastik ve cismanî (*sculptural*) meziyetle Türk, her zaman kuşatıcı bir kavramdan hareketle tek bir kütleden yontulmuş gibi eserler verir"[37]. Osmanlı bakiyesi kültür sanat âlemimize dâir çok kıymetli kaynak eserler bırakmış "*devr-i kadîm efendisi"* İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, meşhur Son Hattatlar'ının girişinde, bu sanatın Türkler'e mâl oluşunu şöyle ifâde etmektedir:

"*Hakk'a ri'âyet ve hakîkate hizmet etmiş olmak üzere söyleyim ki; sülüs, nesih ve celî yazıların tekemmülüne, İslâm toplumları içinde daha ziyâde Türkler ve bilhassa Osmânlı Türkleri, fevkalâde himmet ve bu sûretle medeniyyete ve ilme hizmet etmişlerdir. Zevk-i selîm erbâbını hayran ve sitâyiş-hân edecek kadar zarif, latîf, metîn, dil-nişin, nefîs, nazar-rübâ yazılar kaleme almışlardır ki, Arap, Acem ve diğer müslim milletlerde zuhur eden hattatlar, hiçbir devirde Osmânlı Türkleri mertebesinde sülüs, nesih ve celî yazamamışlardır. San'at-ı hatta mâhir olanlar değil, olmayanlar bile*

[36] Müstakimzade, a.g.e. s.171-172; Ali Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları (ÜTH)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1992, s.26-48; Alparslan, a.g.e. *OHST*, s.27-42; Derman, a.g.e. *AoC*, s.209; Derman, a.g.e. *OHS*, s.18-19; Berk, a.g.e. s.20-22.

[37] Burckhardt, a.g.e. s.49.

dikkatle baksalar, aradaki farkı görebilirler. Bu iddianın hakîkate muvafık olduğunu anlamak içün her milletin yazısını biraraya getirüb bakmak kâfidir".[38]

Kanûnî devrinin büyük hattatı Ahmed Şemseddîn Karahisarî (h.874?-963/m.1469?-1556) ve talebesi Hasan Çelebi (v. h.1002/m.1594'ten sonra) Şeyh Hamdullah'ı tâkip eden dönemde Yâkût üslûbunu sürdürmüş (Hasan Çelebi'nin olgunluk devresinde verdiği eserler Hamdullah mektebine bigâne kalamadığını gösterir olmakla birlikte), Osmanlı pâyitahtında ve Anadolu'da pek çok şâhesere imzâ atmışlardır. Süleymâniye Camii'nin kubbe yazısı aslen Karahisarî'ye ait olmakla beraber Sultan Abdülmecid döneminde Abdülfettah Efendi tarafından terkîbi aynen korunarak Râkım mektebine müntesiben yeniden yazılmıştır.[39]

Anılan büyük hattatlar eliyle yazı, XI/XVII. yüzyıla, Osmanlı'ya mahsus bir yüksek sanat anlayışla ulaşmıştır. Tâkip eden dönemlerde ise bu sağlam zemin farklı yazı okullarını meydana getirebilmiş ve bereketli sanat vadilerinde eser veren büyük hattatlar yetiştirmeye devam etmiştir. Hat sanatı böylelikle başta İstanbul olmak üzere Osmanlı coğrafyasında, altın çağını yaşadığı XIII/XIX. yüzyıla ulaşmıştır.

Bu döneme gelindiğinde iki ana vadide varlık gösteren Osmanlı Hat Sanatı, Mustafa Râkım Efendi (h.1171/m.1757-1758 Ünye - h.1241/m.1826 İstanbul-Karagümrük) ekolü ve Mahmud Celâleddîn Efendi (h.1163/m.1749-1750 Dağıstan - h.1245/m.1830 İstanbul-Eyüp) ekolü ile devam etmiştir. Dîvan'ın kaldırılarak yerine Nâzırlıkların kurulduğu ıslâhatçı padişah Sultan II. Mahmud dönemini (h.1238/m. 1808

[38] İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Hattatlar*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s.2

[39] Müstakimzade, a.g.e. s.89-90; Süheyl Ünver, *Hattat Ahmet Karahisarî*, Afyon Turizm Derneği Yay. İstanbul, 1964; Alparslan, *ÜHT*, s.49-63; Alparslan, *OHST*, s.53-59; Muhiddin Serin, "Karahisârî, Ahmed Şemseddin", *DİA*, Cilt 24, İstanbul, 2001, s.421-424; M. Uğur Derman, "Hasan Çelebi", *DİA*, Cilt 16, İstanbul, 1997, s.312-313; Doğan Kuban, "Süleymaniye Külliyesi" Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, c.7 s. 103.

– h.1270/m.1839) tâkip eden devirde revaç bulan Râkım mektebinin Sultan Abdülmecid'in saltanatı döneminde (h.1270/m.1839 – h.1291/m.1861) yerini Mahmud Celâleddîn Efendi mektebine devrettiği dönemin yazı envanteri üzerinden açıkça görülmektedir. Mahmud Celâleddîn mektebinin Yâkût ve Karahisârî mektebi ile ilişkisi ilgi çekici bir husus teşkil etmekte olup başlı başına mümbit bir araştırma sahası olarak çalışılmayı beklemektedir.

Bununla birlikte Abdülfettah Efendi ve muasırı Kazasker Mustafa İzzet ve talebeleri de dâhil olmak üzere birçok hattatın Sultan Abdülmecid'in devr-i saltanatında Mahmud Celâleddîn mektebini tâkip eder iken, Sultan Abdülaziz (h.1291/m.1861 – h.1306/m.1876) ve devam eden dönemde yeniden Râkım mektebine döndükleri, evâhir dönemlerinde de Râkım mektebinde eser verdikleri görülmektedir.

I.BÖLÜM

ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN DOĞUMU ve TAHSİLİ

1. Abdülfettah Efendi'nin Doğumu

İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'in Osmanlı nüfûs tezkîresinde yer alan resmî bilgilere istinâden verdiği tarihe göre Abdülfettah Efendi, h.1230/m.1815 doğumludur.[40] Aslen Sakız adası Rumlarından olup köle iken, Hüsrev Paşa tarafından satın aldığı belirtilmektedir. Resmî kayıtlarda baba adının Abdullah olarak gösterilmesinin bu bilgiyi teyit eder nitelikte olduğu ifâde edilmektedir.[41]

Hâmisi olan Hüsrev Paşa'nın seraskerliği esnasında Dâire-i Askeriye (Bâb-ı Seraskerî)'de Arapça, Farsça, bugün geometri ve cebir olarak ifâde edilebilecek olan hendese ve hisâb gibi sahalarda dil ve matematik tahsili görmüştür. Yine burada hüsn-i hatta yönelmiş sülüs, celî, nesih, ta'lik, dîvanî ve rık'a meşk etmiş ve icâzet almıştır.[42]

2. Tahsili

Abdülfettah Efendi'nin Bab-ı Seraskerî'de meşk ettiği divânî ve rık'a kalemlerinin yanı sıra sülüs, celî ve nesih, muhakkak, reyhani, tevki' ve rık'a meşk ettiği Hocası Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'dir[43]. Ta'lik ve celî ta'lik meşkini ise Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi'den tamamlamış olup h.1262/m.1846 tarihli 40x30 ebadında klasik usûlde yazılmış mâil kıta ile aldığı ta'lik icâzetnâmesinin metni

[40] Bursalı Mehmet Tahir, Sicil-i Osmani, C:4, İstanbul 1310, s.862

[41] İnal, a.g.e. s.24.

[42] Fettah Aykaç, "Kölelikten Efendiliğe Tuğrakeş Hattat Abdul Fettah Efendi" *İsmek El Sanatları Dergisi*, Sayı: 10, s.104-110

[43] Aykaç, a.g.m. s.104-110

Yesârîzâde'nin babasından aldığı icazetname ile aynı metinden ibarettir. Bu metin İmâd'dan taklîden yazılmış olup, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi GY 324/17 numara ile kayıtlıdır. Abdülfettah Efendi'nin tarih itibariyle Yesârîzâde'nin icâzet verdiği son talebelerinden olduğu anlaşılmaktadır. İşbu icâzetname ise Mustafa Balcı Koleksiyonunda mahfuz bulunmakta olup M. Uğur Derman tarafından neşredilen Harflerin Aşkı isimli kitapta yayımlanmıştır[44].

2-1. Hocaları ve Aynı Meşk Silsilesinde Bulunan Çağdaşı Hattatlar

Yukarıda belirtildiği üzere; Abdülfettah Efendi'nin aklâm-ı sitte meşk ettiği hocası Hâfız Mustafa Şâkir Efendi ve ta'lik meşkettiği hocası Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi olup ayrıntılı malûmât devam eden bölümde yer almaktadır.

2-1-1. Hafız Mustafa Şakir Efendi

Abdülfettah Efendi'nin Sülüs ve celîde meşk gördüğü hocası Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'dir (v. h.1284/m.1867-1868). Bâb-ı Seraskerî mekteplerinde hüsn-i hatt tedrisatı ile meşgûl iken Sultan II. Mahmud'un vefâtından sonra türbedârlık vazifesine tâyin edilen Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'nin hayatı hakkında mevcut matbâatta çok az bilgi bulunmakla birlikte, son zamanlarında artan sağlık sorunları nedeniyle görevinden çekilerek Hacı Beşir Ağa Medresesi'nde bir hücreye sığındığı ve ileri bir yaşta vefât ettiği bilinmektedir. Habib Efendi'nin *Hat ve Hattatân* isimli eserine atıfla İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in aktardığına göre aklâm-ı sitteyi Lâz Ömer Vasfi Efendi'den (v. h.1240/m.1825) meşk ederek h.1221/m.1806-1807 senesinde icâzet almış olduğu kayıtlıdır. *Hat ve Hattatân* müellifinin naklettiğine göre "*mesâhif ve sâ'ir âsârı çokdur*". Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'nin icâzetnâmesi türbedârlık vazifesi de gördüğü Sultan II. Mahmud türbesinde bulunmaktadır.[45] Burada ayrıca iki cüz ile bir cilde alınmış Eczâ-yı

[44] M. Uğur Derman, *Harflerin Aşkı*, Korpus Yayıncılık, İstanbul, 2015; Vatansever Esra, *Abdülfettah Efendi'nin Taşa Mahkuk Eserleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016, FSMVÜ, İstanbul

[45] İnal, a.g.e. s.381;

Kur'âniyye'sinin kayıtlı olduğu, h.1233/m.1817-1818 tarihli Mushâf-ı Şerîfi'nin ise EH.102 numaralı kayıtla Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi'nde bulunduğu, ayrıca h.1230/m.1814 ve h.1239/m.1823 tarihli Kur'ân-ı Kerîm'leri ile h.1239/m.1823 tarihli hilyesinin görülmüş olduğu ifâde edilmektedir.[46]

Resim 1. Hafız Mustafa Şakir Efendi imzalı Hilye-i Şerif [47]

[46] İnal, a.g.e. s.381; İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/hafiz-mustafa-sakir-efendi-322 :11/01/2019

[47] https://hattatlarsofasi.com/aklam-i-sitte-hattatlari/hafiz-mustafa-sakir-efendi/ :11/01/2019

Bâb-ı Seraskerî mekteplerinde hüsn-i hatt hocalığı yapmış olmasına rağmen Abdülfettah Efendi'den başka iki talebesi daha bilinmektedir:

1.1. Karahisârî Alî Ulvî Efendi (v. h.1285-1295/m.1868-1878):

Hayatı hakkında Afyon Karahisar'da doğduğu dışında herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Süleymâniye Kütüphânesi'nde bulunan h.1231/m.1816 tarihli ve Db. No: 225 sayılı icâzetnâmesinden sülüs ve nesihi Bursalı Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'den meşk etmiş olduğu anlaşılmakta olup yine Bâb-ı Seraskerî hocalarından Mustafa Şükrî Efendi'nin de bulunduğu bir törende icâzet almış olduğu icâzetnâmesinde mukayyeddir. Bilinen son eserinin tarihine istinâden h.1285/m.1868 senesinden sonra vefât etmiş olduğu belirtilmektedir. Mâişetini, dînî ve ilmî eserlerin istinsâhından kazandığı ifâde edilmektedir. Karahisârî Alî Ulvî Efendi'nin, İsmail Orman tarafından ifâde edildiğine göre; Gedik Mehmed Paşa Kütüphânesi'nde h.1276/m.1859 tarihli ve 301 numaralı, Askerî Müze Kütüphânesi'nde ise h.1285/m.1868 tarihli Kur'ân-ı Kerîm'leri bulunmaktadır. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Kütüphânesi'nde bulunan ve ta'lik hatt ile istinsâh edilmiş h.1243/m.1828 tarihli ve 196 numaralı Cerîdetü'l-Ferâyiz ile h.1267 tarihli ve 946 numaralı Cemâleddîn Gürânî'nin Beyân-ı Esrârü't-Tâlibîn adlı eserler bulunmaktadır.[48]

1.2. Kütahyalı Mehmed Alî Ulvî Efendi (v. h.1276-1286/m.1859-1870):

Kütahya'da doğduğu künyesinden anlaşılmakla birlikte, mevcut matbûatta doğum tarihi ile ilgili bir kayda rastlanmamıştır. Tahsilini Kütahya'da tamamladıktan sonra İstanbul'a geldiği, burada medreseye intisâb ettiği, bu esnâda hüsn-i hatt ile meşgûl olarak Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'den sülüs ve nesih meşk etmeye başladığı ve h.1231/m.1816'da Bâb-ı Seraskerî hocalarından Mustafa Şükrî Efendi'nin şahâdetinde

[48] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/karahisari-ali-ulvi-efendi-469 :11/01/2019

icâzet aldığı ifâde edilmektedir.[49] İstanbul'daki tahsilini tamamladıktan sonra Kütahya'ya dönüp ilmî çalışmalarına devam ettiği ve kitâbetle meşgûl olduğu, bilinen son eserinin tarihine istinaden h.1276/m.1859-1860 senesinde hayatta olduğu anlaşılmakta ise de, vefât tarihi ve defin yeri hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. İcâzet almak için yazdığı kıtanın da Süleymaniye Kütüphânesi'nde mahfuz bulunduğu ifâde edilmektedir.[50]

2-1-2. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

Ta'lik hattında İstanbul mektebinin en meşhur isimlerinden olan Mehmed Es'ad Yesârî'nin oğlu olarak İstanbul'da doğdu. Yazıyı babasından meşk ederek ta'lik icâzeti almış olup, daha sonra yine babasının talebelerinden olan Yağlıkçızâde Mehmed Emîn Bey'den de meşkini tamamlayıp h.1202/m.1788 senesinde mezun olmuştur. Bunun yanı sıra Hırka-i Şerîf'te vazifeli Seyyid Osmân Üveysî Efendi'den h.1203/m.1789'da almış olduğu bir diğer icâzetname de hâlen Topkapı Sarayı Müzesi'nde mahfuzdur.[51]

Ailesinin îtibârı sâyesinde iyi bir eğitim almış olup müderris pâyesi elde ederek İstanbul'un muhtelif medreselerinde vazifeler üstlendi. Daha sonra molla vazifesiyle Anadolu'da bazı tevliyetleri elde edip; h.1242/m.1826'da Mekke Kadısı ve h.1245/m.1829'da da İstanbul Kadısı tâyin edildi. h.1253/m.1837'de Anadolu Kazaskerliği pâyesini elde ettikten sonra Receb-1255/Eylül-1839'da bilfiil Anadolu Kazaskeri olup h.1256/m.1840'da Rumeli Kazaskerliği pâyesini elde etti.[52]

Takvimhâne Nâzırlığı'na getirildiği Zi'l-ka'de-1258/Aralık-1842'de, kendi yazdığı harflerden alınan kalıplarla ilk ta'lik klişelerini çıkardı. Bu harflerle basılan ilk

[49] https://ketebe.org/sanatkar/kutahyali-mehmed-ali-ulvi-efendi-512 :11/01/2019

[50] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kutahyali-mehmed-ali-ulvi-efendi-512 :11/01/2019

[51] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[52] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

eserin Kassabbaşızâde İbrâhim Efendi'nin h.1258/m.1842 tarihli Risâle-i İtikadiyye adlı çalışması olduğu görülmektedir.[53] Takvimhâne Nâzırlığı'ndaki vazifesi h.1259/m.1843'te tamamlanmış olup h.Safer-1262/m.Şubat-1846'da Rumeli Kazaskerliği'ne tâyin olunduğu ve bu görevde iken h.2 Şa'bân 1265/m.23 Haziran 1849 tarihinde vefât ettiği kayıtlara geçmiştir.[54] Babasının yanında medfûn olup daha sonra Fâtih Camii hazîresine nakledilen mezartaşının kitâbesi meşhur talebelerinden Melekpaşazâde Ali Haydar Bey tarafından yazılmıştır.[55]

Resim 2. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin Şâhidesi [56]

İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'in, Son Hattatlar'da, Süreyyâ Bey Sicill-i Osmânî'sine istinâden naklettiği "*Nâtuk, hüner ve ma'rifet erbâbından olub musikîde hâce-i zeman ve hatt-ı ta'likde İmâd-ı Rûm idi. Yalanı hakkında Yemîn etse Yesârîzâde*

[53] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[54] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[55] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[56] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

gerçekden yalan söyler." ifâdeleri hattatın sanatındaki kudretini açıkça ifâde etmektedir. Abdurrahman Şeref Efendi Tarih Musâhabeleri'nde ise: "*Fenn-i musikîde esâtizeden ise de, hatt-ı ta'lik ile iştihârı, mehâret-i musikiyyesine galebe etmişdir. Ehl-i hıbrenin takdirine nazaran pederine tefevvûk ederek kendisine İmâd-ı Rûm ıtlâk olunduğu"* ifâde edilmektedir.[57]

İbnülemin Mahmud Kemâl İnal kendine has biyografi üslubu ile Yesarizâde hakkında şu gibi menâkıba yer vermektedir:

"*Şöhretine hüsn-i hattı kadar basit ilmi ve kizb derecesine varan mübâlağaları dahi hıdmet etmişdir. Sultan Mahmud, İzzet Molla ile sıkı fıkı ülfetinin hikmetini sormuş. O dahi – yazısı fenâ imiş – "İkimiz bir araya gelür isek okur-yazar bir âdem oluyoruz!" cevâbını vermiş."*

"*Hakkında 'Yemîn etse Yesârîzâde, aldanma! yalan söyler.' denilecek derecede mübâlağaya mübtelâ olub birçok fıkraları zebân-zed olduğu gibi bir hayli fıkralar da mü'ahhâren uydurularak müşârünileyhe isnâd kılınmışdır. Meselâ bir Remezân akşamı kayıkla Boğaziçi'ne iftara gidüb telâtumun şiddetini ta'rif ederken 'Fırtına o kadar şiddetli idi ki, dalgalar bizim kayığı minârenin şerefesi hizâsına kadar yükseltiyordu.' deyince, zürefâdan biri, 'Ezan vakti kārib idi, heman çubuğu minârenin kāndilinden yakmalı idiniz.' demiş."*

"*Abdurrahman Efendi'nin söylediği 'ehl-i hıbre' kimler ise 'babasına dahi tefevvûk' etdiği hakkındaki takdirlerin kābûl edilmesi mümkin değildir. Oğul, pek değerli bir ta'lik-nüvis olmakla beraber babasına tefevvûk edemediği ve 'İmâd-ı Rûm'*

[57] İnal, a.g.e. s.562-569.

ünvânının oğuldan ziyâde babaya lâyık olduğu müttefikûn-aleyhdir. Oğulun, babasının tavrından biraz sapdığı, her ikisinin yazıları tatbik olununca ortaya çıkmakdadır"[58].

Hattatlar arasında Mustafa İzzet Efendi isminden ziyâde "Yesârîzâde" nâmı ile tanınmış olan sanatkârın eserleri incelendiğinde, babası Mehmed Esad Yesârî'nin son dönem yazılarında İran üslûbunun dışına çıkma gayretini bıraktığı noktadan başlayarak geliştirdiği görülmektedir. Türk ta'lik hattının günümüze değin sürecek olan kâidelerini oluşturmak da Yesârizâde'ye nasip olmuştur. Özellikle celî ta'likte göstermiş olduğu kudreti, taşa mahkûk pek çok kitâbesinde görülmektedir. Kayda değer bir diğer özelliği ise şaşırtıcı derecede seri'ül-kalem oluşu ve hızlı yazmasına rağmen tashîhe ihtiyaç duymayacak sûrette muntazam yazabilmesidir.[59]

Resim 3. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin Celî Ta'lik Levhâsı [60]

Eyüp Sultan Camii, Şâh Sultan Türbesi, Arpacılar Mescidi, Bâb-ı Âlî, Alay Köşkü, Hidâyet Camii, Nusretiye Camii, Beyazıt Yangın Kulesi, Darphâne-i Âmire, Cemâleddîn Uşşâkî Dergâhı, Galata Mevlevihanesi, Pertev Paşa Türbesi, Sultan Mahmud Türbesi, Selimiye Kışlası, Tazıcılar Ocağı ve Koca Mustafa Paşa Camii'nin inşâ ve tâmir kitâbelerinin yanı sıra Teşvikiye Camii'ndeki Sultan II. Mahmud'un tüfek

[58] İnal, a.g.e. s.562-569; https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[59] İnal, a.g.e. s.562-569; https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[60] https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

nişântaşları ve Beylerbeyi Sarayı arkasında çeşme ile Üsküdar'daki Sultan Mahmud ve Hamdullah Paşa çeşmelerinin inşâ kitâbeleri de ona aittir. Bunlardan başka Ayasofya Camii'nde bir levhâsı, Topkapı Sarayı başta olmak üzere müze ve özel koleksiyonlarda çok sayıda yazısı bulunmaktadır.[61]

Pek çok talebe yetiştirmiş olup Abdülfettah Efendi'den başka en meşhur talebeleri hakkında tâkip eden satırlarda bilgi verilmektedir:

2-1. Melekpaşazâde Ali Haydar Efendi (d. h.1217/m.1802-1803 İstanbul - v. h.1287/m.1870 İstanbul-Beşiktaş, Yahyâ Efendi Mezarlığı):

Melek Mehmed Paşazâde Abdülkadir Bey'in oğlu olarak h.1217/m.1802'de İstanbul'da doğduğu kayıtlıdır.[62] Dedesine nisbetle "Melek Paşa hafîdi" önadı ile meşhur olmuştur. İyi bir eğitim görmüş, bunun yanı sıra Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den ta'lik meşkederek, h.1238/m.1823 yılında icâzet almıştır.[63] Eğitimini tamamlamasını tâkîben müderris olup h.Şevval-1259/m.Kasım-1843'te Galata Kadısı olarak ilmiye sınıfına geçmiştir.[64] Daha sonra Filibe Mollası olup h.1271/m.1855'te Mekke ve h.1279/m.1863'de İstanbul'a tâyin edilmiştir. h.1 Şevval 1284/m.26 Ocak 1868 tarihinde İstanbul Kadılığı'na terfi ettiği, bu görevde iken h. 28 Rebi'ü'l-evvel 1287/m.28 Haziran 1870'de vefâtını müteakip Yahyâ Efendi Kabristanına defnedilmiştir.[65]

[61] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

[62] İnal, a.g.e. s.542; https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

[63] İnal, a.g.e. s.542; https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

[64] İnal, a.g.e. s.542; https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

[65] İnal, a.g.e. s.542; https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

Bayezid Camii'nde, celî ta'likle yazdığı h.1282/m.1865-1866 tarihli levhâsı bulunaktadır. İcâzetnâme almak için yazdığı kıt'a da G.Y. 321 sayı ile Topkapı Sarayı Müzesi'nde mahfûzdur.[66]

Mezar taşı kitâbesi en önemli talebelerinden Sâmî Efendi tarafından yazılmış olup metni şu şekildedir: "*Vâsıl-ı rahmet-i Hakk sadr-ı esbâk Melek Mehmed Paşazâde Abdülkadir Beyefendi'nin necl-i mükerremi ve esbâk Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye kadısı reisü'l-hattâtîn Alî Haydar Beyefendi rûhiyçün el-Fâtihâ, 1287*".

İbnülemin'in[67] aktardığına göre; Terâkki Gazetesi'nin h.3 Rebi'ü'l-âhir 1287/m.3 Temmuz 1870 tarihli sayısında vefâtı şu şekilde ilân edilmiştir: "*Hattat-ı benâm ve hatt-ı ta'likde İmâd-ı Rûm olmakla meşhur-ı en'âm olan dârü'l-hilâfeti'l-âliyye kadısı sâbık Melek Mehmed Paşa hafîdi Alî Haydar Bey Efendi, şehr-i sâbıkın 28. salı günü hulûl-i eceli mev'ud ile irtihâl-i sarây-ı beka eylemişdir. Merhûm-ı mûmâ-ileyh, sahîhân hıtta-i Rûm'da Imâd'a fa'ik âsâr-ı hüsn-i hatt ile sahife-i âlemde ibka-yı nâm etmiş hüner-verân-ı asrdan idüğünden vefâtı bâ'isi esef-i kadr-şinâsân olmuşdur. Rahmetullahi-aleyh.*"

Resim 4. Ali Haydar Efendi'nin Celî Ta'lik Levhâsı [68]

[66] https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

[67] İnal, a.g.e. s.542;

[68] https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

Ali Haydar Bey'in taşa mahkûk eserleri; Eğrikapı Bezm-i Âlem Vâlide Sultan Mektebi celî ta'lik inşâ kitâbesi, Dolmabahçe Büyük Mecidiye Camii inşâ kitâbesi, Ortaköy Küçük Mecidiye Camii inşâ kitâbesi, Selîmiye Kışlası inşâ kitâbesi, Kabataş Rıhtımı inşâ kitâbesi, Aziz Mahmud Hüdâî Camii mihrâb âyeti, Kasımpaşa Mevlevîhânesi tâmir kitâbesi, Taksim Rızâ Bey Çeşmesi inşâ kitâbesi, Mesnevîhâne Mescidi inşâ kitâbesi, Zeynep Sultan Camii Hazîresi'nde medfûn babası Abdülkadir Bey'in şâhidesi, Fâtih Camii Hazîresi'nde medfûn hocası Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin şâhidesi olarak sıralanabilir.[69]

En meşhur talebeleri arasında; Sâmî Efendi, Çarşambalı Arif Bey, Bursa Ulu Cami yazılarında Abdülfettah Efendi ile birlikte görev almış olan Mehmed Şefîk Bey sayılabilir.

2-2. Kazasker Mustafa İzzet Efendi (d. h.1216/m.1801-1802 Kastamonu, Tosya - v. h.1293/m.1876 İstanbul-Tophâne, Kâdirîhâne Tekkesi Hazîresi):

Destân Ağazâde Mustafa Ağa'nın oğlu olarak h.1216/m.1801'de Tosya'da doğduğu kayıtlıdır. Ana tarafından nesebi, Şeyh Seyyid İsmâil-i Rûmî'ye dayanmaktadır.[70] Babasının vefâtı üzerine, annesi tarafından küçük yaşta İstanbul'a gönderilir. Mûsikîdeki mahareti ile çocuk denecek yaşlarda tebârüz etmiş, Fâtih'teki Baş Kurşunlu Medresesi'nde ilim tahsîl ettiği sırada henüz 13 yaşında iken Bahçekapısı'ndaki Hidâyet Camii'nde Cuma selâmlığına çıkan Sultan II. Mahmud'un huzûrunda okuduğu nâ't-i şerîfin beğenilmesi üzerine Silâhdâr Gâzî Ahmed Paşazâde Ali Bey'in himâyesine verilmiştir.[71] Üç sene burada tahsîl ve terbiye görüp hüsn-i hatt dersleri aldıktan sonra Galata Sarayı'na gönderilmiştir. Orada da üç sene Hamidiyye

[69] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

[70] https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[71] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Evkâfı kâim-i makâmı Çömez Mustafa Vâsıf Efendi'den hüsn-i hatt meşki görmesini müteâkip h.1236/m.1820'da Silâhdâr Ali Paşa'nın iltimâsı ile Enderûn'a alınmıştır.[72] Enderûn'da, Kömürcüzâde Hâfız Şeydâ'dan mûsikî meşk ederek neyzenlik ve hânendelik üzerine tedris görmüştür. Ancak daha sonra askerliğe geçmek arzusuyla saraydan ayrılma isteğinin kabul görmemesi üzerine 100 kuruş mâhiye ihsân ile h.1245/m.1829'da hac vazifesini ifâ etmek üzere saraydan ayrılır.[73]

Hac yolculuğuna Nakşibendî Târikatı meşâyihinden Kayserili Ali Efendi refakatinde çıkan Mustafa İzzet Efendi, Hicâz'da Abdullah Dehlevî halîfelerinden Şeyh Mehmed Cân Efendi'nin hizmetine girer. Hicâz'dan ayrıldığında Mısır'a geçerek, burada 7 ay kadar kalır. İstanbul'a döndükten sonra da Mahmud Paşa Hamamı civârında bir hâneye yerleşerek, dervişâne bir hayatı tercih edip saray yaşantısından uzak durmaya çalışır.[74]

Mûsikîşinaslar arasında hayli meşhurdur ki; "bir Ramazân günü Bayezid Camii'nde kâmet getirdiği sırada orada bulunan Sultan II. Mahmud, Enderûn'daki hizmetinden vazgeçerek derviş kisvesine girdiği için kendisine hiddet edip nefyine fermân verir. Araya giren hatırlı zevâtın delâleti ile affedilerek, tekrar Sultan'ın muhabbetini kazanan Mustafa İzzet Efendi, ömrünün sonuna kadar sultanın saz heyetlerine devam ederek lütûf ve iltifâtına nâil olup muzıka ve hademe-i hümâyûnun hutût muallimliklerine tâyin edilir."[75]

Bu hâdise İbnülemin Mahmud Kemâl İnal tarafından şöyle nakledilmektedir:

[72] https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[73] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[74] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[75] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

"Başında Nakşî tâcı ve arkasında Dehlevî hırkāsı olduğu hâlde bir Remezân günü Bayezid Cami'nde mü'ezzin mahfilinde kendi hatmini okurken birkaç zât namazda kāmet almasını recâ etdiler. "Ekseren bu cami'e pâdîşâhımız geliyor, benim sesimi işitecek olursa iyi olmaz!" dedi ise de, pâdîşâhın o gün İstanbul'a gelmediğini ve gelmiyeceğini te'mîn etdiler. İkindi namazında bülend-âvâz ile ve kemâl-i letâfetle kāmet alırken pâdîşâh cami'e girdi ve namaza durdu. Namaz ve teşbih bitdikten sonra Yâver Işkır Alî Bey (Paşa) mahfile çıkub "Şevketlû efendimiz su'al buyuruyorlar, kāmet alan kimdir?" demesile mü'ezzinbaşı, Mustafa İzzet Efendi'yi gösterdi.

"Alî Bey – kapu yoldaşlarından olduğu hâlde oruç hâlile tanıyamayub bir Özbek derviş olduğunu arzedince – bir kere gördüğü âdemi, bir kere işitdiği sesi bir daha unutmıyan pâdîşâh: "Mustafa Efendi'nin sadâsını ben bilmez miyim? Özbek'dir diye beni mi aldatıyorsunuz?" dedi. Mü'ezzin mahfilinde bulunanların birer birer aşağı inmelerini emretdi. İnenler arasında efendi görünmediğinden diğer bir âdem daha göndererek onu da indirtdi. "Mustafa Efendi'yi ben bilmez miyim?" dedi.

"Hıdmetini terkederek bu kıyafete girdiğine pek ziyâde kızdı. Derhâl imhâsını parmağı ile ve şiddetle işaret eyleyince [Abdülfettah Efendi hâmîsi, Koca] *Hüsrev Paşa "Fermân Efendimizin!" dedi. Pâdîşâhı dâ'imâ hayra sevkeden Musâhib Sa'id Efendi "Paşa sen çocuk musun, ne yapıyorsun?" diye eteğinden çekdi. Pâdîşâh da, kemâl-i hiddetinden cami'de durmayub Dolmabağçe Sarayı'na gitdi. O gece Terâvih Namazı'ndan sonra musâhiblerden Kömürcüzâde Hâfız Efendi'ye: "Senin Hac refîkine ne dersün? Özbek kıyafetile Bayezid Cami' mahfiline çıkub "Ey cema'at-i müslimîn! işte beni gördünüz mü? Pâdîşâh-ı zamâne, sînin-i vafîre hıdmet eyledim. Emeğim şu kıyafetde karar verdi." diyerek halka teşhir ediyor. Bunun içün ifnâsı hakkındaki fermanın, Sa'id Efendi'nin uyarısı ve Hüsrev Paşa'nın isteği ile affedişim nefyine netice verdi." dedi.*

"Kömürcüzâde ertesi gün Bayezid Cami'nin muvakkithânesinin önünde Mustafa Efendi'ye tesâdüf ederek "Şevket-me'ab efendimiz, Özbek kıyafetile göründüğüne kızdılar. Kıyafetini tebdil et. Başına fes giy!" demesile "Sikkeyi başka kisveye tebdil edemem!" cevabını aldı. Bunun üzerine Kömürcüzâde de: "Öyle ise bir daha nazâr-ı şâhâneye görünecek yerlerde bulunma. Zirâ hakkında zarar verilmesi me'mûldur." dedi.

Resim 5. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Celî Sülüs Levhâsı [76]

"Mustafa (İzzet) Efendi, nasihati kābûl ederek evine gitdi. O gece yine terâvihden sonra pâdîşâh, Kömürcüzâde'yi ihzâr ederek "Gerçi nefyden de affetdim amma şu kıyafetle beni ilân edişine pek canım sıkıldı." dedi. Bunun üzerine Kömürcüzâde, "Bugün Bayezid Muvakkithânesi'nin önünde gördüm, tekdir-âmiz pek çok söz söyledim. Buna mukābil o, "Bir bende, velini'metine hâlini arz eder mi, etmez mi?" dedi. Ben de, "Evet, eder." dedim. "Bu hey'et-i ihtiyârım, veli'nimet efendimize arz-ı ahvâle vesile olur mütâle'asına münhâsır idi. Hâl-i acz istimâlimi anlatamadığımı anladığımdan pek me'yus oldum." dedi ve ağlıyarak evine gitdi." demesile pâdîşâh, önüne bakdı. Bir şey söylemeksizin odasına gitdi. Ertesi gece yine terâvihden sonra "Hâfız Efendi ne dediydi?" diye sormasıle Kömürcüzâde evvelki arzını tekrar etdi. Pâdîşâh "Benim ona dargınlığım yokdur. Ancak hüner ve kādrini zâyi' etme

[76] https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

sevdalarında gördüğümden canım sıkılıyor." dedi. Huzurdaki bendegân, arz-ı şükrân ve müttefiken Mustafa Efendi'ye senâ etdiler."[77]

Sultan Abdülmecîd'in tahta geçmesini tâkîben Eyüp Sultan Camii hitâbeti ve bunun yanı sıra Lâleli Camii Evkafı'nın kaim-i makâmlığı vazifelerine getirilir. Nitekim Eyüp Camii Hitâbeti'ni ifâ ettiği esnâda cuma günleri yazı yazmağa ara veren Mustafa İzzet Efendi'nin, bu fâsılanın yazı yeteneğindeki etkisini belirtmek için "Cumartesi günleri yazdığım yazıları, aradan kırk yıl geçse ensesinden tanırım!" dediğini, yine Necmeddîn Okyay'dan naklen M. Uğur Derman söylemektedir.[78] H.Muharrem-1261/m.Ocak-1845 tarihinde Eyüp Sultan Camii'nde okuduğu hutbe Sultân Abdülmecîd'in fevkalâde alâkasını celbettiğinden imâm-ı sânî-i sultânî olur. Bu vazife esnasında Sultan Abdülmecid'in yazı hocalığını da devam ettirmektedir.[79] Bu arada ilmiye kademelerinde de hızla yükselerek muhtelif tarihlerde Selânik, Mekke ve İstanbul kadılığı pâyelerine münâsip görülür. Anadolu Kazaskerliği pâyesi tevcih edilen tarih h.Receb-1265/m.Mayıs-1849 olarak kayıtlara geçmiştir.[80]

Aynı yıl Zi'l-hicce/Kasım ayında ise baş-imâm olan Mustafa İzzet Efendi'ye ilâve olarak Rumeli Kazaskerliği pâyesi de verilir. H.1266/m.1850 senesinde şehzâdelerin yazı muallimliğine ve Şehzâde Abdülazîz'in müzâkerecilik hizmetine tâyin edilir. H.1269/m.1852'de imâmlıktan ayrıldıktan sonra iki def'a Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliyye'ye âza ve ardından fiîlen Rumeli Kazaskeri olup "Hasbe'l-usûl Reisü'l-ulemâ ve Nâkibü'l-Eşrâf" olur.[81]

---

[77] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[78] Mustafa Uğur Derman, "Kazasker Mustafa İzzet Efendi", DİA, Cilt 31, İstanbul, 2006, s.304-307; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[79] https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[80] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[81] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Meclis-i Vükelâ'da görevli iken h.27 Şevvâl 1293/m.16 Kasım 1876 tarihinde vefât eden Mustafa İzzet Efendi, müntesib bulunduğu Tophâne Kadirîhâne Tekkesi'nin hazîresinde defn edilmiştir. Defni esnâsında, fazilet sâhibi bir zâtın, "*Efendiler, buraya gömdüğümüz bir ma'arif sandığıdır!*" dediği İbnülemin'den menkûldür. Mezartaşındaki kitâbe meşhur talebelerinden Muhsinzâde Abdullah Bey tarafından yazılmıştır.[82]

[82] İnal, a.g.e. s.154-162; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Resim 6. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Şâhidesi [83]

[83] https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Abdülfettah Efendi ile muâsır hattatlar arasında en yetkin kalemlerden biri sayılan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yazıdaki mahâreti, ve kendinden sonra gelen hattatlara etkisi tartışmasızdır. Elimizde herhangi bir fotoğraf yahut resmi bulunmayan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin "orta boylu, şişmanca, mavi gözlü, güzel ve güler yüzlü, sarıdan dönmüş beyaz sakallı ve yanakları pembe" olarak bir târîfi kayıtlara geçmiştir.[84] Havass ve avam nezdinde de pek muhterem, nâzik ve edîb bir merd-i kâmil olduğu, teşerrüf edenler tarafından müttefiken ifâde edilmiştir.[85] İlmî pâyesine istinâden hattatlar ve musikîşinâslar beyninde "Kazasker Efendi" nâmıyla yâd olunurdu. Eserlerine daha ziyade "İzzet" ismiyle ketebe koymuşsa da, İtalya, Frenze'deki mushafında olduğu gibi, erken tarihli eserlerini "İzzetî" mahlâsıyla imzaladığı bilinmektedir. Hâlen Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı koleksiyonunda bulunan iptidâi seviyede sülüs-nesihle yazılmış bir kıtayı rika' hattıyla "Sevvedehü's-Seyyid Mustafa el-İzzetî fî Sarây-ı Galata behâne-i ser 23 Rebîülevvel 1233 (31 Ocak 1818)" şeklinde imzaladığına göre onun bu tarihten daha önce, muhtemelen Ali Paşa dairesinde iken sülüs-nesih-rika' hatlarından icâzet aldığı ve kendisine İzzetî mahlası verildiği söylenebilir. Ancak Çömez Mustafa Vâsıf Efendi'den alınan bu icâzetnâme günümüze ulaşmamıştır. Mustafa İzzetî imzasıyla 1241 (1826) tarihli kıtası görülen hattat daha sonra mahlâsını İzzet'e çevirmiştir.[86] Aynı zamanda neyzen, hânende ve bestekâr olan ve mûsikî sahasında da en az hüsn-i hatta olduğu kadar mâhir olduğu nakledilen, buna müsteniden sarayda Neyzen Mustafa nâmı ile anılan Kazasker'in mûsikî sahasındaki çalışmalarına, tez konusunun çerçevesini aşmamak kaygısı güdülerek yer verilememektedir.

---

[84] İnal, a.g.e. s.154-162; Orman; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[85] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[86] Mustafa Uğur Derman, "Kazasker Mustafa İzzet Efendi", *DİA*, Cilt 31, İstanbul, 2006, s.304-307; İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Mustafa İzzet Efendi, Çömez Mustafa Vâsıf Efendi'nin sülüs-nesih ve rika' yazılarında en seçkin talebesidir; şîveli ve çok akıcı bir üslûba sahiptir. Bu sahadaki üstün kaabiliyeti sâyesinde hüsn-i hatta kısa zamanda kemâle erişmiş, kendinden önceki hattatların yazılarını tedkîk etme imkânı bulmuş, kendi üslûbunu tesîs ederek, Abdülfettah Efendi'nin de yer aldığı çağdaşları arasında seçkin bir mevkî kazanmıştır. Bilhassa Hâfız Osman tarzında yazdığı nesih yazıda; Derman'ın, Necmeddîn Okyay'dan naklettiği ifâdesi ile "*Kelebek uçuşlarını andıran tatlı ve yumuşak bir üsluba sahiptir.*"[87] Nesih hattı ile istinsâh ettiği h.1286/m.1869-1870 tarihli Şâd Kelime-i Hazret-i Alî adlı eseri, aynı yıl içinde Mühendisoğlu Kulları Matbaası'nda taşbasma olarak tâb edilmiştir.[88] M. Uğur Derman'ın ifâdeleri ile; "*Altmış yıla yaklaşan hüsn-i hat hayatı boyunca nesih hattıyla on (veya on beş) mushaf yazmıştır (bunlardan görülebilen üçü şunlardır: TİEM, nr. 408 [1259/1843]; Demirören koleksiyonu [1262/1846]; TİEM, nr. 406 [1288/1871], II. Abdülhamid'in Müşfika Kadınefendi'ye evlilik armağanı olan bu son mushaf 1986'da bastırılmıştır). Mehmed Emin Âli Paşa için yazdığı mushafın Irak kral nâibi Abdülilâh tarafından alınıp Bağdat'a götürüldüğü ve 1958 Irak ihtilâlinde diğer kıymetli yazmalarla beraber yok edildiği bilinmektedir. Mustafa İzzet ayrıca Amme cüzü (TİEM, nr. 1191 [1257/1841]), on-on beş delâil, otuzdan fazla en'âm-ı şerif, sülüs-nesihle kaside (Sabancı Müzesi, nr. 164, Ḳaśîdetü'l-Bürde murakkaı, yirmi üç kıta [1265/1849]), 200'ün üstünde hilye (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 475, 777, 813; TİEM, nr. 3241, 4407; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi, nr. 2970, 3567), nesihle Hilye-i Hâkānî (TTK Ktp., nr. Y 278 [1259/1843]), sayısız kıta, murakka' (İÜ Ktp., İbnülemin, AY, nr. 6917, 6918) yazmıştır. Büyük boyda*

[87] Derman, a.g.m. s.304-307; İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[88] Derman, a.g.m. s.304-307; İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

hilye-i şerif yazma geleneğini de o başlatmıştır (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 1243, 106×84 cm. [1293/1876]; TİEM, nr. 3241,140×100 cm. [1279/1862]). Nesih hattıyla basıma uygun olarak yazdığı harflerin hakkâk Ohannes Mühendisyan tarafından 1866'da kalıpları hazırlanmış, harf inkılâbına kadar Osmanlı matbaacılığında bu harfler tercih edilmiştir."[89]

"*Benim yazılarımda evâil-evâhir yoktur*" şeklinde bir sözü kayıtlara geçmiş olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin yazıları incelendiğine ilk yazıları ile son dönem yazıları arasındaki farklılıklar görülebilmektedir. Her hattat için geçerli olan tekâmül, Kazasker'in sanat hayatında da kendini göstermektedir.[90]

Sultan Abdülmecid'in Mahmud Celâleddîn'in tarzını benimsemiş olmasından dolayı, celî sülüste o vâdîyi tâkip eden Mustafa İzzet'in, bilâhare tekrar Mustafa Râkım yoluna dönmek istediği ifâde edilmektedir. Mezkûr padişahın 1861'de vefâtını müteâkip Râkım üslûbunu araştırıp inceleyen İzzet Efendi'nin talebesi Muhsinzâde'ye, "*Tutulacak yol Râkım yolu imiş, biz bunu anlamakta niye gecikmişiz?*" dediği nakledilmektedir. Her iki vâdî üzerine tedkîklerini yoğunlaştırmış olan ve bu nedenle sülüs celîsinde her ikisinin de etkilerini barındıran, kendine mahsus bir şîveye sâhip olduğu görülmektedir. Onun, Fâtih Camii hazîresi çevresindeki Râkım'a ait şaheser celî sülüs kitâbelerin önünde uzunca oturup bunları seyrettiği bilinmektedir ve dostlarına söylediği, "*Şeyh (Hamdullah) gibi, Hâfız Osman gibi yazı yazdım. Lâkin Râkım'ın bir harfine bile yanaşamadım*" sözü meşhurdur.[91]

---

[89] Derman, a.g.m. s.304-307;

[90] Derman, a.g.m. s.304-307; İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

[91] Derman, a.g.m. s.304-307; İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin celî cülüs deyince akla ilk gelen eserleri arasında şüphesiz Ayasofya Camii'nde asılı duran İsm-i Celâl, İsm-i Nebî, Hulefâ-i Râşidîn ile Haseneyn'den mürekkep her biri 7,5 metre çapındaki levhâlar yer almaktadır. Bu yazıların dönemin hattatlarını etkilediği Abdülfettah Efendi'nin de benzeri büyüklükte celî yazıları Bursa Ulu Cami tâmirâtı sırasında kaleme aldığı bilinmektedir.

Ayasofya, Hırka-i Şerîf, Büyük Kasım Paşa, Küçük Mecîdiye, Sinan Paşa ve Yahyâ Efendi camilerindeki kubbeleri süsleyen Nûr âyetleri yanısıra sâir mahâllerde mahkûk çok sayıda celî sülüs kitâbesi bulunmaktadır.[92]

Ta'liki, Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi'den meşketmiş olan Mustafa İzzet Efendi'nin, icâzetini Sultan Abdülmecid'in ser-mü'ezzini olduğu yıllarda almış olduğu düşünülmektedir.[93] Mustafa İzzet Efendi'nin hurde ta'lik hattıyla istinsâh ettiği eserler İslâm Ansiklopedisi'nde M. Uğur Derman tarafından kaleme alınan maddede şöyle sıralanmaktadır: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde, Yıldız, A.Y. 5559 numara ile kayıtlı h.1251/m.1835 tarihli bir Delâilü'l-Hayrât ile T.Y. 6891 numara ile kayıtlı h.1254/m.1838 tarihli Mustafa Kâni'nin Telhîs-i Resâilü'r-Rümât isimli eseri; Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonunda, 281 numara ile kayıtlı ve h.1253/m.1837 tarihli bir Kur'ân-ı Kerîm."[94]

[92] Orman, a.g.s. t:11/01/2019

[93] Orman, a.g.s. t:11/01/2019

[94] Derman, a.g.m. s.304-307; https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Celî ta'lik üzerineki çalışmaları sanat hayatının son devrinde yoğunlaşmaktadır. Dolmabahçe Sarayı ile yanındaki Küçük Mecîdiye Cami'nin, Hırka-i Şerîf Camii, Nallı Mescid ve Ali Paşa Mescidi'nin inşâ kitâbelerini ta'likle kaleme almıştır. Bunların yanı sıra ashâb-ı kirâmın İstanbul'un muhtelif yerlerinde bulunan kabir ve türbelerinin Sultan II. Mahmud'un emriyle restorasyonu gerçekleştirildiği sırada söz konusu yenileme çalışmalarına ilişkin inşâ kitabelerinin tamamını ta'lik hattıyla yazmıştır. Bugün İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne açılan Bâb-ı Seraskerî'nin iç yüzündeki celî ta'likle mahkûk beyit de ona aittir[95]. Mustafa İzzet Efendi'nin ta'lik hattı ile Sultan II. Mahmud adına tertip ettiği bir tuğra da bulunmasına rağmen kendisi tuğrakeş değildir.[96]

Resim 7. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Ta'lik II. Mahmud Tuğrası [97]

[95] Orman, a.g.s, t:11/01/2019

[96] Derman, a.g.m. s.307

[97] https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

2-3. Dürrîzâde Mehmed Es'ad Efendi (v. H. 1259 M. 1843-1844 İstanbul-Edirnekapı):

Dürrîzâde Mehmed Ârif Efendi'nin torunu ve Rumeli kazaskerlerinden Mehmed Rahmî Bey'in oğludur. İstanbul'da doğduğu bilinmekle birlikte doğum tarihi hakkında eldeki bilgiler çerçevesinde bir kayda rastlanmamıştır. İyi bir eğitim gördüğü, eğitimin ardından müderris ve müddetini tamamlayınca ilmiye zümresine girdiği, Rumeli'de bazı kadılık görevlerinde bulunduğu bilinmektedir. Yenişehr-i Fenâr'da kadılık vazifesi görmekte iken h.1259/m.1843 tarihinde vefât ettiği ve İstanbul'a nakledilen naâşının Edirnekapısı hâricindeki aile kabristânına defnedildiği kayıtlıdır.[98]

Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den ta'lik meşkederek Yağlıkçızâde Abdülkadir Bey'in şahâdetinde h.23 Cemâziye'l-âhir 1238/m.6 Mart 1823 tarihinde ta'lik icâzeti almıştır.[99]

2-4. Seyyid Mehmed Es'ad Efendi (v. H. 1251 M. 1835-1836 İstanbul):

Seyyid Mahmud Efendi'nin oğlu olup İstanbul'da doğmuştur. Eğitimi esnâsında Mehmed Es'ad Yesârî'den ta'lik meşk ederek icâzet almış daha sonra Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den yeniden ta'lik dersleri alarak yazısını ikmâl edip Yesarizâde'den de icâzet almıştır.[100] Eğitimini tamamlamasını tâkîben müderris olup uzun müddet ilim tedrîsi ile meşgûl olmuş, müddetini doldurduktan sonra Anadolu'nun muhtelif beldelerinde kadılık görevinde bulunmuştur. *Hatt ü Hattâtân*'da h.1251/m.1835-1836'da vefât ettiği ifâde edilmekte ise de eldeki bilgiler çerçevesinde defin yeri tespit edilmiş değildir.[101] H.1200/m.1785-1786'da istinsâh ettiği Kefevî Mehmed Efendi'nin *Risâle fî Adâbi'l-bahs* adlı eseri Sadberk Hanım Müzesi

[98] https://ketebe.org/sanatkar/durrizade-mehmed-es-ad-efendi-230 :11/01/2019

[99] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/durrizade-mehmed-es-ad-efendi-230 :11/01/2019

[100] https://ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-es-ad-efendi-562 :11/01/2019

[101] https://ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-es-ad-efendi-562 :11/01/2019

Kütüphânesi'nde bulunmakta olup bununla birlikte Amasya Bayezid Kütüphânesi'nde de h.1206/m.1791-1792 tarihli *Şifâ-i Şerîf*'i mahfuzdur. Seyyid Mehmed Es'ad Efendi'nin, Üsküdar'daki Selîmiye Cami'nin cümle hutûtunu yazdığını Habib Efendi nakletmekte ise de söz konusu yapının sadece inşâ kitâbesi ve iç kısımda bazı bölümlerde ta'lik yazılar görülmektedir.[102] Buradaki diğer celî sülüs yazıların hattatı da kendisi ise, aklâm-ı sittede de ta'likte olduğu kadar mâhir olduğu ifâde edilebilir. Ancak aklâm-ı sitteyi kimden meşk ettiği hususunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.[103]

2-5. Yasincizâde Seyyid Abdülvehhâb Efendi (v. h.1280-1290/m.1863-1874):

Şeyhü'l-İslâm Yasincizade Seyyid Abdülvehhâb Efendi'nin torunudur. İstanbul'da doğduğu bilinmekle birlikte doğum tarihi eldeki kaynaklar çerçevesinde bilinmemektedir. Dedesinin nezâretinde iyi bir eğitim gördüğü, Yesarizade Mustafa İzzet Efendi'den hatt-ı ta'lik meşk ederek icâzet aldığı bilinmektedir. Tahsilini tamamladıktan sonra Meşîhat Dâiresi'nde memûriyetlerde bulunmuş olup Dedesinin vefatından sonra daha ziyade taşrada kadılık vazifelerinde istihdam edilmiştir. Ne zaman ve nerede vefat ettiği tespit edilememiştir. [104]

Sanâyî-i Nefîse Mektebi hocalarından meşhur Tuğrakeş İsmâil Hakkı Altunbezer'in babası Hattat İlmî Efendi'nin de ta'lik hocası olup mezkûr hattatın meşk şeceresi bu yolla Yesârîzâde'ye ulaşmaktadır.

2-6. Mehmed Sâlih Efendi (v. h.1250-1260/m.1834-1845):

Muhyiddin Efendi'nin oğlu olarak İstanbul'da doğdu bilinmekle birlikte, hayatı hakkında eldeki kaynaklar çerçevesinde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yesarizâde Mustafa İzzet Efendi'den hatt-ı ta'lik meşkederek h.1211/m.1797 senesinde

[102] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-es-ad-efendi-562 :11/01/2019

[103] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-es-ad-efendi-562 :11/01/2019

[104] https://ketebe.org/sanatkar/yasincizade-seyyid-abdulvehhab-efendi-989 :11/01/2019

icâzet aldığı bilinmektedir. İlmiyye sınıfından olduğu, sâir zamanında müstensihlik ile iştigâl ettiği, erbâb-ı hattan olduğu anlaşılmaktadır.[105]

Özel koleksiyonda h.1215/m.1800-1801 tarihli "Meded Ya Ali" levhâsı, Sermet Çifter Kütüphanesi'nde h.1218/m.1803 senesinde ta'likle istinsah ettiği *Divan-ı Niyâzî* başlıklı eseri bulunmaktadır.[106]

[105] https://ketebe.org/sanatkar/mehmed-salih-efendi-3375 :11/01/2019

[106] İsmail Orman, https://ketebe.org/sanatkar/mehmed-salih-efendi-3375 :11/01/2019

II.BÖLÜM

ABDÜLFETTAH EFENDİ'NİN YAZI HAYATI VE MADALYALARDAKİ YAZILARI

1. Abdülfettah Efendi'nin Bürokratik Hayatı

Dâire-i Askeriyye'de (daha sonra yapılan ıslahat çerçevesinde Bâb-ı Seraskerî olarak adlandırılmıştır), Arapça, Farsça, hendese ve hesap tahsili görüp, sülüs, celî sülüs, nesih, ta'lik, dîvânî ve rık'a tâlim ederek Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'den icâzet almsını tâkîben Abdülfettah Efendi, h.1247/m.1831-1832'de 200 kuruş sâliye[107] ile Hüsrev Paşa'nın divitdârı olmuştur.[108] İnalcık'a göre bu tarihlerde Hüsrev Paşa, Asâkir-i Hassâ ve Mansûre Seraskeri sıfatıyla bütün ordunun ve emniyet teşkîlâtının başı olarak bütün devlet iktidarını fiîlen kesbetmiş bulumaktadır.[109] Himâyesinde bulunduğu Hüsrev Paşa'nın divitdârlığı vazifesini müteâkip Abdülfettah Efendi, bu esnâda tesis edilen sıbyan alayı muallimliğine tâyin olunmuştur.[110] Bu vazifede, tabur kâtiplerine rık'a talimi ile sipahilerin dilekçelerinin temize çekilmesi havalesile "sah" çekme işine memûr edilmiştir.[111] Hüsrev Paşa'nın sadrazam mevkîinde bulunduğu h.1255/m.1839 yılında fahrî olarak Sadâret Mektubî Kalemi'ne girmiştir. H.1261/m.1845'te maaşlı

[107] Şaban ayı ortasında yapılan yıllık ödeme

[108] İnal, a.g.e. s.24-25; Aykaç, a.g.m. s.104-110

[109] Halil İnalcık, "Koca Hüsrev Paşa", *DİA*, C:19, s.41-45

[110] İnal a.g.e. s.24

[111] İnal, ag.e. s.24; Sah Keşidesi: Berat, hüccet vb. resmî evrâka "doğru ve yanlışsızdır" anlamında "sahihtir" kelimesinin kısaltılmışı olarak konulan, bâzan mühür ve imzâ yerini de tutan sad (ص) ve ha (ح) harflerinden ibâret tasdik işâreti sah (صح). Sah çekmek: Yazının doğru olduğunu tasdik etmek için üzerine "sah" (صح) yazmak

olarak Eyüp ve 1262/1846'da Şehzâde Mehmed Camii vakıflarının kaim-i makâmlıklarına tâyin edilmiştir.[112] H.11 Receb 1252/m.4 Haziran 1846'da Hâce Rütbesi almıştır. Bundan sonra sırasıyla Sivas ve Amasya evkâf müdürlüğünde bulunmuştur. Devlet Arşivlerinde bulunan belgelere göre h.1266/m.1850 yılı içinde Saruhan Sancağı malmüdürü tâyin olunan Abdülfettah Efendi'ye hâiz olduğu rütbe-i sâliseye ve me'mûriyetine mahsûs olarak bir kıt'a nişân-ı zîşân verilmesi amacıyla nişân-ı mezkûrun Darphâne-i Âmire'den i'mâl ve i'tâ ettirilmesi söz konusu olmuştur.[113] Saruhan malmüdürlüğünü h.1268/m.1852 yılına kadar sürdürdüğü anlaşılmakta olup bu vazifeyi müteâkip h.1269/m.1854 senesine kadar Kastamonu malmüdürlüğünde bulunmuş,[114] burada üç ay süre ile Kastamonu vâliliğine vekâlet etmiştir. H.1271/m.1855 yılında Selânik'te vilâyet meclîs-i kebîr riyâsetine katılarak burada malmüdürlüğünde görev yapmıştır.[115] Hazîne-i Hâssa'dan 3750 kuruş maaş ve 6250 kuruş sâliye tahsîs edilerek h.1 Muhârrem 1274/m.22 Ağustos 1857 tarihinde Ser-sikkegen[116] tâyin edilmiş olup h.23 Zilhicce 1274/m. 4 Ağustos 1858 tarihli ve

[112] İnal a.g.e. s.24;

[113] Devlet Arşivleri, H. 29/08/1266 [M. 10/07/1850] tarihli ve A.MKT.UM_22_15 sayılı belge; H. 18/10/1266 [M. 27/08/1850] tarihli ve A.MKT.NZD_13_44 sayılı belge;

[114] Devlet Arşivleri, H. 10/05/1268 [M. 02/03/1852] tarihli ve İ.DH_250_15289 sayılı belge; H. 13/01/1269 [M. 27/10/1852] tarih ve A.TŞF_14_25 sayılı belge; H. 07/12/1269 [M. 11/9/1853] tarih ve A.MKT.NZD_89_86 sayılı belge; H.18/12/1269 [M. 22/09/1853] tarih ve A.MKT.NZD_90_97 sayılı belge;

[115] Devlet Arşivleri, H. 16/05/1271 [M. 04/02/1855] tarihli ve İ.MVL_324_13805 sayılı belge; H. 21/09/1271 [M. 07/06/1855] tarih ve A.MKT.NZD_150_90 sayılı belge

[116] Arşiv çalışmasında bu kelimenin çok farklı şekillerde yazıldığı ve bilhassa sikkezen kelimesi ile karıştırılmakta olduğu görülmektedir. "Sikkegen/Sikkeken" adı verilen mâdenî para sanatkârları "sikke" adı verilen mâdenî paraların üzerine çıkarılacak deseni "çelik" adı verilen çubuğun ucuna ters olarak kazıyan kişilerdir. Bu iş çok önemli görüldüğünden yıllar boyunca Darphâne yerine sarayda denetim altında çalıştırılmışlardır. Abdülfettah Efendi'nin getirildiği vazife bu vazifeyi icrâ edenlerin başı olarak

İ.DH_409_27061 sayılı belgeye göre '*Hattât Şefik Efendi ile Mücellid Mehmed Efendi'nin tâyîniyle Bursa'ya iğrâm olunarak hutût-ı mezkûreden müceddeden yazılacakların mümâileyh Abdülfettah Efendi ma'rifetiyle tahrîr ve kûfî yazıları dahi ta'mîr olunmak ve kusûr ta'mîr olunacak yazıların dahi mümâileyhümâ Şefik Efendi ve Mehmed Efendi ma'rifetiyle tesviye ve tashîh kılınmak üzere'* Bursa Ulu Cami restorasyonunda görevlendirildiği mukayyettir.[117] Bu görevdeki muvaffakiyeti ve Süleymâniye Camii'nin restorasyonunda gösterdiği muvaffakiyetler üzerine Abdülfettah Efendi'ye Hazîne-i Hâssa-yı Şâhâne mümeyyizi müteveffâ Hasan Efendi'nin Şehzâdebaşı civârında bulunan evinin ihsân buyurulduğu görülmektedir. Abdülfettah Efendi'nin mazhâr olduğu bu ihsâna mukâbil bir tuğra tanzim ettiği ve bunun teşekkür mâhiyetinde Sultan'a arz edildiği anlaşılmaktadır.[118]

Devlet Arşivlerinde HR.MKT_290_40 numara ile kayıtlı ve h.28.10.1275/m.31.05.1859 tarihli belgeye göre Abdülfettah Efendi'nin Enderûn-ı Hümâyûn Agavâtı silkine iltihâkı söz konusudur. Filifrat ve filigran imâli için h.1277/m.1860-1861 yılında Viyana ve ardından Paris'e gönderilmiştir.[119] Osmanlı'nın ilk kağıt paraları ve pullarındaki yazılar Abdülfettah Efendi'ye aittir.[120]

"Ser-Sikkegen"liktir. Kaan Ertem'in verdiği bilgiye göre "Sikkezen"ler ise bu "çelik" çubuğu, fırından çıkartılan ve kor halindeki "pul" adı verilen küçük ve yuvarlatılmış metal levhâların üzerine çakan sanatkârlardır. Sikkezen bu fırından çıkmış ve kor halindeki metal pula bir kere vurarak paranın desenini çıkartmakla vazifeli kişilerdir.

[117] Devlet Arşivleri, H. 23/12/1274 [M. 04/08/1858] tarihli ve İ.DH_409_27061 sayılı belge; H. 13/09/1275 [M. 16/04/1859] tarih ve İ.DH_429_28401 sayılı belge;

[118] Devlet Arşivleri, H. 02/05/1278 [M. 05/05/1861] tarihli ve A.MKT.NZD_377_15 sayılı belge; H. 16/08/1278 [M. 16/02/1862] tarihli ve İ.DH_485_32764 sayılı belge; H. 28/08/1278 [M. 28/02/1862] tarihli ve İ.DH_486_32848 sayılı belge; H. 10/10/1278 [M. 10/04/1862] tarihli ve İ.DH_488_32984 sayılı belge;

[119] İnal, a.g.e. s.24-25; Devlet Arşivleri, H. 02/05/1278 [M. 05/05/1861] tarihli ve A.MKT.NZD_377_15 sayılı belge;

Resim 8. Abdülfettah Efendi'nin fotoğrafı [121]

[120] İnal, a.g.e. s.24-25; Aykaç, a.g.m. s.104-110

[121] İnal, a.g.e. s.24; Doç. Dr. Süleyman BERK Arşivi

Devlet Arşivlerinde A.DVN-152-1 ve 81 numara ile kayıtlı belgelere göre h.1276/m.1860 yılında Sikkegenbaşı Abdülfettah Efendi'ye rütbe-i sâniye mütemâyizi tevcîh olunduğu ve üçüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı âlî îta edildiği anlaşılmaktadır.[122] H.5 Muharrem 1278/m.13 Temmuz 1861 tarihinde Meâdin ve Meskûkât İdâresi'nin Mâliye'ye nakli ile kadrosunun bu birime aktarıldığı da İbnülemin tarafından ifâde edilmektedir. Posta Nâzırı Agâh Efendi tarafından h.1279/m.1862 yılında ilk Türk posta pullarının hazırlanması için görevlendirilmiştir.[123] İbnüemin tarafından "*Mâliye'deki maaşının h.1303/m.1886'da 7500 kuruş'ta sabitlenmiş*" olduğu ifâde edilmekte ise de yapılan arşiv çalışmasında elde edilen A.MKT.MHM_321_33 sayılı belgede söz konusu maaş artışının h.26.07.1281/m.25.12.1864 tarihinde 4775 kuruştan 7500 kuruşa yükseltildiği görülmektedir.[124] Devlet Arşivlerinde İ.DH_518_35280 sayı ile kayıtlı belgeye göre h.1280/m.1863 senesinde *Sikkegenbaşı sa'âdetlü Abdülfettah Efendi'nin hâ'iz olduğu mütemâyiz rütbesinin rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânîsine terfî'i ve müceddeden dördüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı âlî-i Osmânî dahi inâyet ü ihsân buyurulmuş olduğu* anlaşılmaktadır.[125] H.1295/m.1878 senesinde İmhâ-yı Kavâ'im Komisyonu âzâlığında bulunan Abdülfettah Efendi, h.1262/m.1878 yılından bu yana taşıdığı Hâcelik Rütbesi h.22 Şa'bân 1296/m.11 Ağustos 1879'da Bâlâ Rütbesine terfî olunmuş, ayrıca tedrîcen

[122] Devlet Arşivleri, H. 06/08/1276 [M. 28/02/1860] tarihli ve İ.DH_452_29941 sayılı belge; H. 15/08/1276 [M. 08/03/1860] tarihli ve A.MKT.MHM_178_85 sayılı belge; H. 11/10/1276 [M. 02/05/1860] tarihli ve A.DVN_152_1 sayılı belge; H. 10/11/1276 [M. 30/05/1860] tarih ve A.DVN_152_81sayılı belge; H. 27/09/1276 [M. 18/04/1860] tarih ve İ.DH_454_30098 sayılı belge;

[123] Kaan Ertem, "Tuğralı Pulların Yaratıcısı: Abdülfettah Efendi", *Türk Pulculuğu Dergisi,* Türkiye Filateli Dernekleri Federasyonu, Sayı: 1;
http://www.trfila.com/forum/printer_friendly_posts.asp?TID=1708 :21/01/2019

[124] İnal, a.g.e. s.25; Devlet Arşivleri, H. 13/06/1280 [M. 25/11/1863] tarihli ve İ.DH_518_35280 sayılı belge; H. 20/07/1281 [M. 19/12/1864] tarihli ve İ.DH_531_36832 sayılı belge; H. 15/08/1303 [M. 19/05/1886] tarihli ve İ.DH_991_78256 sayılı belge;

[125] Devlet Arşivleri, H. 13/06/1280 [M. 25/11/1863] tarihli ve İ.DH_518_35280 sayılı belge;

birinci rütbeden Mecidî ve birinci rütbeden Osmânî nişânlarına sahip olmuş, bu yıl içinde maaşına 2500 kuruş zam alarak taltîf edilmiştir.[126] Bu nişânların Devlet-i Âliyye'nin en yüksek mertebe nişânları olduğunu ifâde etmek gerekmektedir. H.16 Ramazan 1307/m.6 Mayıs 1890 tarihli ve İ.DH_1178_92116 sayılı belgeye göre Sikkegenbaşı atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerine birinci rütbeden Mecidî ve Hademe-i Hâssa-yı Şâhâne livâsı ihsân buyurulduğu görülmektedir.[127]

Darphâne-i Âmire'nin 20 sene süre ile idâresinde bulunan Abdülfettah Efendi'nin Darphâne'nin İstanbul Beşiktaş'ta bulunan merkezinde mahfûz bir de yağlı boya portresi bulunmaktadır.[128]

Resim 9. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin yağlı boya portresi [129]

[126] İnal, a.g.e. s.25; Devlet Arşivleri, H. 25/06/1296 [M. 16/06/1879] tarihli ve İ.DH_787_63926 sayılı belge; H. 22/06/1296 [M. 13/06/1879] tarihli ve İ.DH_787_63926 sayılı belge; H. 21/08/1296 [M. 10/08/1879] tarihli ve İ.DH_789_64064 sayılı belge;

[127] Devlet Arşivleri, H. 16/09/1307 [M. 06/05/1890] tarihli ve İ.DH_1178_92116 sayılı belge

[128] Aykaç, a.g.m. s.104-110

[129] Aykaç, a.g.m. s.104-110

Dîvân-ı Harb-i Mahsûs Müdde'î-i Umûmîsi Mirliva sa'âdetlü Reşid Paşa'nın halîlesi ve Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin büyük gelini iffetli hanımefendilerle h.1312/m.1895 yılında ikinci rütbeden şefkat nişân-ı hümâyûnu ihsân buyurulduğu[130] ve Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi'ye vefatından bir yıl önce h.1313/m.1896 senesinde ehliyet ve râviyyetlerine mebnî birinci rütbeden bir kıt'a Osmânî nişân-ı âlîsi tevcîh olunduğu kayıtlıdır.[131]

8 Cemaziy'el-evvel 1314/16 Ekim 1896 tarihinde, 80'li yaşlarının başında, Vaniköy'de Hüsrev Paşa yadigârı sahilhânede rahatsızlanarak vefât etmiştir.[132]

Sultan Mahmud Türbesi hazîresinde medfundur. Yine bu çalışma çerçevesinde yapılan arşiv çalışması kapsamında, Eşi Şehime Hanım'ın[133] Bahâriye Dergâhı'nda bulunan aile kabristanına defnedildiği yönünde bir ifâde bulunmakta olup İbnülemin ve devrin matbûatından elde edilen bilgiler çerçevesinde söz konusu belgede kuvvetle muhtemel Eşi Şehime Hanım'ın kendi ailesine ait bir aile kabristanının kastedilmekte olduğu, bunun Abdülfettah Efendi'nin kabri ile bir alâkasının bulunmadığı düşünülmektedir.

Defninden bahsedilirken Tercemân-ı Hakîkat Gazetesi'nde deniliyor ki: *"Merhûm, meşâhir-i hattatînden olub nezâhet-i hutut-ı nefîsesi, arayiş-i enzâr olacak sûretde idi. Derse'adet ile Bursa'daki cevâmi'-i şerîfenin bazılarında avihte-i mevki'-i*

[130] Devlet Arşivleri, H. 05/10/1312 [M. 01/04/1895] tarihli ve İ.TAL_75_25 sayılı belge; H. 28/10/1312 [M. 24/04/1895] tarihli ve İ.TAL_75_92 sayılı belge;

[131] Devlet Arşivleri, H. 10/12/1313 [M. 23/05/1896] tarihli ve İ.TAL_98_41 sayılı belge;

[132] İnal, a.g.e. s.25;

[133] Devlet Arşivleri, H. 09/07/1289 [M. 17/09/1872] tarihli ve ŞD_2400_12 sayılı belge; H. 08/01/1310 [M. 02/08/1892] tarihli ve DH.MKT_1981_34 sayılı belge; H. 27/03/1331 [M. 06/03/1913] tarihli ve BEO_4150_311237 sayılı belge;

ta'zim edilmek üzere çekide-i kalemi müşkin eylemiş oldukları elvâh, o derece nazar-rübâdır ki görenler, merhûmun aferin-hân-ı kemâli olmamak kabil olmaz".[134]

Abdülfettah Efendi'nin en az iki oğlu bulunduğu birinin adının Mehmed Ali olduğu ve memûriyetle iştigâli bulunduğu, yapılan arşiv çalışmasında h.17.07.1298/m.15.06.1881 tarihli ve İ.DH_830_66857 sayılı belgeye müstenîden ortaya çıkmış olup ayrıca; h.18.10.1311/m.24.04.1894 tarihli ve İ.DH_1312_24 sayılı belgeye istinâden "Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi Hazretlerinin mahdûmu Amedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Odası hulefâsından Abdülkerim Bey"e 500 kuruş maaş tahsîs edildiği bilgisine ulaşılmakta ise de neslinin devamı hususunda bir bulguya rastlanmamıştır.

[134] İnal, a.g.e. s.25;

Resim 10. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Şâhidesi [135]

[135] Doç. Dr. Süleyman BERK Arşivi

1.1 Hüsrev Paşa'nın Abdülfettah Efendi'nin Bürokratik Hayatındaki Yeri

1822 yılında Mora ve Sakız'da baş gösteren ayaklanmaya dönemin Kaptân-ı Deryâsı Koca Hüsrev Paşa (1756-1855) müdâhale ederek isyânı bastırmış ve isyâna karışan Rumların çocuklarından esir durumuna düşmüş pek çoklarını berâberinde İstanbul'a getirmiştir. Kuvvetle muhtemel Abdülfettah Efendi de bu çocuklardan biridir. İki defa Sadrazamlık, İki defa Kaptân-ı Deryâlık ve yukarıda belirtildiği gibi Seraskerlik görevlerinde bulunmuş, Osmanlı'nın en zor devirlerinden birinde bürokrasinin en üst kademelerinde hizmet vermiş bir devlet adamıdır. Asıl adı Mehmed Hüsrev olup Abaza asıllıdır.[136] O da himaye ettiği Abdülfettah Efendi gibi çocuk yaşta İstanbul'a gelerek Enderûn'da yetiştirilmiştir.

Sultan II. Mahmud döneminde Mısır Valiliği yaptığı sırada Nizâm-ı Cedîd Ordusunu kurmakla görevlendirilen üst kademe Paşalardan biridir. 1827 yılında Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Seraskerliğine tâyini ile birlikte son derece önem verdiği eğitim ve öğretim için önemli bir imkân bulmuştur. Batı tarzı eğitimi esas alarak gerek orduda gerek bürokraside himâye ettiği yetkin ve yetenekli isimlerin mühim mevkîlerde vazife yapabilmelerini sağlamıştır. Bu dönemde Selimiye Kışlasının yapımında da önemli katkıları olmuştur.[137]

2. Abdülfettah Efendi'nin Sanat Hayatı

Son derece ince bir zevk sahibi olduğu bilinen, XIX. yy. sanat otoritelerinden biri olduğu şüphe götürmeyen İbnülemin, Abdülfettah Efendi'nin hüsn-i hatta kudretini "*sülüs, celî ve ta'likde mehâret-i kâmile sahib idi.*" ifâdeleri ile teslim etmektedir.[138] Sülüs ve nesih yazıda Hâfız Osman, Ta'lik yazıda hocası Yesârîzâde Mustafa İzzet ekolüne bağlıdır. Dîvânî ve Rık'a yazılarında ise Dîvân-ı Hümâyûn'da tâkip edilen tarzı

[136] Vatansever, a.g.t. s.7-8

[137] Halil İnalcık, "Koca Hüsrev Paşa", *DİA*, C:19, S.41-45

[138] İnal, a.g.e. s.25;

tâkip etmiştir. Celî sülüs'te devrin zevkini yansıtan yazıları bulunmakta, Mahmud Celâleddin mektebi ile Râkım mektebi arasında bir şîve tutturduğu görülmektedir. Abdülfettah Efendi kendisini çok iyi yetiştirerek genç yaşta hem alaylı, hem mektepli olarak dönemin başkenti İstanbul'da çalışma ve sanat hayatına atılmıştır. Hâfız Mustafa Şâkir Efendi'den 1832 yılında sülüs, celî sülüs, nesh, dîvanî, rika' icâzeti almış olan Abdülfettah Efendi tâ'lik hatta da bigâne kalamamış, çağdaşı diğer hattatlar gibi zamanının en büyük üstâdı Yesârizâde Mustafa İzzet'ten etkilenip o yönde yazılar yazmaya çalışmıştır. Ancak Yesârizâde'nin 1849'da vefâtından sonra yine onun talebesi, adaşı ve ondan sonra zamanın en iyisi kabûl edilen ayrıca saray ve Sultan II. Mahmud'un hat ve mûsikî meşklerinin vazgeçilmez şahsiyeti Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den daha fazla etkilenerek, Kazasker ve onun en yakın talebesi Mehmed Şefîk Bey ile daha fazla vakit geçirmeye başladığı bilinmektedir. Bu sebepledir ki Bursa Ulu Cami yazıları ve İstanbul Üniversitesi taç kapısı yazıları gibi önemli eserlerde her üç hattatın da imzâları bulunmaktadır. Abdülfettah Efendi'nin Kazasker'den büyük oranda etkilendiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar Kazasker'in Ayasofya levhalarını yazmak için ağız genişliği 35 cm olduğu bilgisi literatürde[139] yer bulmuş ise bu tür bir kalemin Abdülfettah Efendi icâdı olması ihtimâli daha yüksektir. Bursa Ulu Cami mihrâbı üzerindeki Lafz-ı Celâl ve İsm-i Nebî yazılarını ayrıca 300x740 cm ebadındaki Besmele ile benzer cesâmette olan ve mihrâbın solunda bulunan celî sülüs müsennâ "Allah Hû" levhâlarını yazmak üzere, kendi "icâdı ve tanzîmi olan büyük kalemi" de bu yazıların yanına astığı İbnülemin tarafından ifâde edilmekte olup bu kalem hâlen

[139] Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin Ayasofya'da yer bulan meşhur İsm-i Celal, İsm-i Nebi, Cihâr-ı Yâr-i Güzîn ve Haseneyn levhâlarını kareleme tekniği ile büyütüldüğü yönünde de kuvvetli bilgiler bulunmakta olup, Fettah Aykaç'ın adı geçen makalenin 106. sayfasında belirttiği gibi ağız genişliği 35-40 santimetreyi bulan kalemi ilk olarak Kazasker'in icad ettiği bilgisi teyide muhtaçtır. İbnülemin Mahmud Kemâl İnal'in ifadesi ve Padişah'ın devrin vükelâsı ile birlikte söz konusu kaleme iltifât etmesi bu kalemin Abdülfettah Efendi'nin icâdı olduğunu doğrular niteliktedir.

mezkûr camide bulunmaktadır.[140] Hat sanatı tarihi açısından kayda değer bir husus olarak Abdülfettah Efendi'nin, yukarıda bahsi geçen büyük kalem ile süratli ve kolaylıkla yazmasını Sultan Abdülmecid'in görmek istediği, devrin vükelâsının da hazır bulunduğu hâlde Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde, Resûl-ı Ekrem (SAV) efendimizin ism-i şerîflerini yazdığı ve mazhâr-ı takdîr olduğu ifâde edilmektedir.[141] Bu hadise özellikle Uzak Doğu yazı sanatı için son derece mühim olan Kaligrafi Performansının bizim tarihimizde bilinen mühim örneklerinden biri olarak kayda değerdir. Hat sanatı tarihimizin bir diğer performans örneği ise Abdurrahman Abdi Paşa (1616-1686) Vekâyi'nâmesinde geçen Bîdest ü Bîpâ Mehmed Efendi'nin, h.11 Receb 1082/m.14 Kasım 1671 tarihinde, Sultan IV. Mehmed Hân huzûrunda kalemi bilekleri arasında tutarak yazmış olduğu kıtadır ki bu kıtayı da M. Uğur Derman, Hayat Tarih Mecmuası'nda yayımlamıştır.[142]

Abdülfettah Efendi'nin Kastamonu malmüdürü olduğu sırada Mescid-i Nebevî'de gerekeçkleştirilen restorasyonda yazıların yenilenmesinde görev almak üzere arz-ı hâlde bulunduğu h.19.11.1270/m.13.08.1854 tarihli ve İ.MVL_312_13058 sayı ile kayıtlı belge üzerinden görülmektedir. Söz konusu yazışmaların akabinde Abdülfettah Efendi'nin talep ettiği göreve mukâbil belirtilen maaş ve harcırâh yüksek görülerek o tarihte hazinenin içinde bulunduğu durum da göz önünde bulundurularak "*bu hizmet içün me'mûr-ı mahsûs irsâline lüzûm olup olmadığı*" hususunda bir karara varılamadığı için görevlendirme yapılmasına gerek görülmemiştir.[143] Daha sonra h.1274/m.1857 yılında Mescid-i Nebevî'nin yazılarının kim tarafından yazdırılacağını tespit etmek

[140] İnal, a.g.e. s.25; Aykaç, a.g.m. s.106

[141] İnal, a.g.e. s.28;

[142] Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâmesi, hazırlayan: Dr. Fahri Ç. Derin, Çamlıca Basım Yayın, 2008, s.353-54; M. Uğur Derman, "Bîdest ü Bîpâ Mehmed Efendi", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı: 10, Kasım 1971, s. 30-31;

[143] Devlet Arşivleri, H. 19/11/1270 [M. 13/08/1854] tarihli ve İ.MVL_312_13058 sayılı belge

üzere Sultan Abdülmecid Hân tarafından açılan müsâbaka netîcesinde bu iş için Abdullah Zühdî Efendi (v. h.1296/m.1878-1879) görevlendirilmiştir.[144] Bununla beraber, Selanik malmüdürü olarak vâliliğe vekâlet ettiği h.1273-1274/m.1856-1858 yılları arasında Sultan tarafından, Medîne-i Münevvere'de Ravza-i Mutahhara'ya takdîm olunmak üzere imâl ettirilen şamdanların üzerindeki yazılar Abdülfettah Efendi'ye yazdırılmıştır. Kendisi de hattat olan Sultan'ın bu yazıları beğenerek ziyâdesiyle mahzûz olduğu İbnülemin tarafından nakledilmektedir.[145]

Resim 11. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Celî Sülüs Levhâsı [146]

Abdülfettah Efendi'nin birçok yerde yazıları ve tuğraları bulunmaktadır. İbnülemin'in *Son Hattatlar* isimli eserinde; Bursa'ya ilk gidişinde Ulu Cami'deki yazıları kaydettiği, gâyet büyük bir celî sülüs besmele-i şerîf, yine büyük ve müsennâ olarak işlenmiş h.1275/m.1859 tarihli celî sülüs "Allah Hû", h.1277/m.1861-1862 tarihli cesâmetli bir Sultan Abdülazîz tuğrası ile yine aynı tarihli ta'lik ile muhârrer, gâyet kebîr "Bel Hüve Kur'anün Mecid Fî Levhin Mahfûz (Bürûc Suresi 21 ve 22. Âyet-i

[144] İnal, a.g.e. s.16;

[145] İnal, a.g.e. s.25; Aykaç, a.g.m. s.106;

[146] https://ketebe.org/sanatkar/abdulfettah-efendi-35 :11/01/2019

Kerime)" yazıları bulunduğunu nakletmekte olup bu yazıların hâlen mezkûr camide ziyaretçiler tarafından görülmesi mümkündür.[147]

İbnülemin tarafından, Kastamonu'da Şa'bân-ı Velî hazretlerinin şebekesi, puşîdeleri ve etrafında medfûn olanların puşîdelerindeki kelime-i tevhîd ve sâire, Aşağı İmâret Camii'nin yazılarının Abdülfettah Efendi'ye ait olduğu ifâde edilmekte ise de bu çalışma kapsamında 2018 yılının Ağustos ayında gerçekleştirilen saha çalışmasında söz konusu eserlerin görülmesi mümkün olmamıştır.

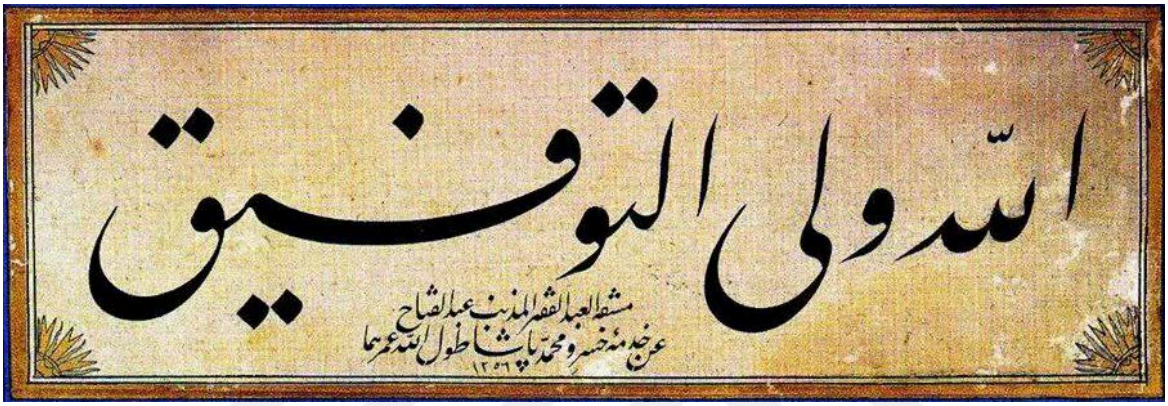

Resim 12. Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin Ta'lik Levhâsı [148]

Abdülfettah Efendi'nin eserleri arasında; Edirne'de iki caminin bütün hatları, İstanbul'da Süleymâniye Camii'nin eski hatları tarzındaki yazıları, Şehzâde Camii ve Eminönü Yeni Camii'ndeki cihâr-ı yâr-ı güzîn levhâları, Hazîne-i Hümâyûn'da mahfûz nâme-i saâdet ile Hz. Osmân ve Ali (R.A.) hatları ile mesâhif-i şerîfe muhâfazalarının hâki, Sultan Abdülmecîd'in imâr ettirdiği emâkin-i emîriyye, çeşme ve sâire tarihleri, Sultan Abdülazîz'in tâmir ve tezyîn ettirdiği Fâtih Sultan Mehmed Türbesi'nin puşîdesi ile etrafındaki Feth Sûresi ve levhâlar, Hırka-i Şerîfe muhâfazası ile dâire-i muhteremenin pencere ve kapılarındaki perdelerde muharrer salavât-ı şerîfeler, Bursa'da Osmân Gâzî Türbesi'nin puşîdesi, Küçükhamam'da Kadirî Tarîkatı'na bağlı Şeyh Nûrî Efendi Dergâhı'nın yazıları, Aksaray'da Pertevniyâl Vâlide Sultan Cami'nin

[147] İnal, a.g.e. s.28;

[148] İnal, a.g.e. s.28

dış kapısındaki çeşme tarihleri, Bayezid ve Şehzâde camilerindeki ve Bâb-ı Hümâyûn'un hâric ve dâhiline hakkedilmiş yazılar, Beylerbeyi Sarayı'ndaki ta'lik âyetler, kasîdeler ve kıtalar, Sultan Abdülhamîd'in hayrâtından Hamidiyye Camii ve Ertuğrul Tekkesi'ndeki levhâlar ve çeşme tarihleri, Tâlimhâne'de inşâ olunan büyük şadırvanın etrafındaki tarihler, Konya Mevlânâ Müzesi envanterine kayıtlı levhâlar, Sultan Abdülhamîd tarafından İngiltere'deki Cemiyyet-i İslâmiyye'ye ve Girit'deki camiye hediye edilen levhâlar, Girit mahkemelerindeki 44 tuğra, Şam'a gönderilen müzeyyen tuğra ve farklı koleksiyonlarda mahfuz birçok levhası bulunmaktadır. [149]

Sersikkegen olması hasebiyle; Hânedan-ı Âl-i Osmân, Osmânî, İmtiyâz, İftihâr, Sanâyî, Tahlisiyye, Girit, Yemen nişân ve madalyaları ile kadınların tezyinâtına mahsus Hamidiyye altınlarını ve ilk kâğıt paralardaki yazılar ile tuğralı pulların tuğra ve yazılarını da resim ve hakketmiştir. Abdülfettah Efendi'nin hattatı olduğu madalyalar arasında; 1862 tarihli *Karadağ Madalyası* (hakkakı James Robertson), fiilî ihdâsı 1866 yılına tekâbül eden 1863 tarihli *Hırfet, Sanat, Ticâret Madalyası* (hakkâkı James Robertson), 1866 tarihli *Kolera Madalyası* (hakkâkı James Robertson), 1863 tarihli *Zirâat ve Sınâat Madalyası* (tuğrakeşi Hüsrev Efendi ve hakkâkı James Robertson), 1863 tarihli *Nişân-Endâht Madalyası* (hakkâkı James Robertson) sıralanabilir.[150] Abdülfettah Efendi'nin hem hattatı ve tuğrakeşi hem de hakkâkı olduğu madalyalar ise; İmtiyâz Madalyasının ilk sürümü olarak bilinen 1879 tarihli *Sadâkat ve Şecâat Madalyası*, 1885 tarihli *İftihâr Madalyası*, 1892 tarihli *(Cedîd) Yemen Madalyası*, 1863 sürümüne uygun olarak yenilenmiş olan 1893 tarihli *Zirâat ve Sınâat Madalyası* olarak kayda geçmiştir. Abdülfettah Efendi'nin hakkâkı olduğu bir diğer madalya ise fiilî ihdâsı 1891 tarihine tekâbül eden 1889 tarihli *Kayser II. Wılhelm'in İstanbul Ziyâreti*

[149] İnal, a.g.e. s.28; Aykaç, a.g.m. s.108

[150] Kaan Ertem, a.g.m. :21/01/2019

Konulu Hâtıra Madalyası'dır.[151] Abdülfettah Efendi'nin madene işli eserleri üzerine detaylı inceleme bu çalışmanın Üçüncü Bölümünde yer almaktadır.

1863 tarihinde Darphâne-i Âmire'de basılarak Mâliyeye gönderilmesini müteâkip tedâvüle sürülen söz konusu pulların üzerindeki yazı ve tuğralar Abdülfettah Efendi'ye ait olmakla birlikte süslemelerin Ensercioğlu Agop Efendi tarafından resmedildiği konunun uzmanlarınca ifâde edilmektedir.[152]

Buna ek olarak, mîlâdî 1910'larda; Posta idâresi tarafından düzenlenmiş olan "Pul resmi yarışması" vesîlesi ile Mecmua-i Ebuzziyâ'da yayımlanan bir yazı dikkat çekmektedir. Matbaacılığın yanı sıra hattatlığı da bulunan Ebuziyyâ Tevfîk Bey'in, kendi ismiyle çıkarttığı mecmuanın 1913 yılında yayımlanan bir sayısında, basılan ilk pullara yönelik önemli iddiâlar öne sürdüğü görülmektedir. Koleksiyoner, Türk Pulculuğu ve Filateli sahasında önemli katkıları bulunan Araştırmacı Kaan Ertem'in aktardığına göre Ebuziyyâ Tevfîk Bey yazısında şu ifâdelere yer vermiştir:

"...Bizde posta pulu Sultan Abdülaziz'in evâil-i saltanatında ihdâs olunmuş idi. Fakat o tarihte sanat-ı hâk ve tâbıda pek dûn bir mertebede bulunduğumuzdan, ilk pullar litografya ile gâyet ince ve şeffaf kâğıtlara tâb edilmiş ve bir hilâl derûnuna "Posta-i Devleti Âliyye-i Osmâniyye" ibâresi nakş olunmuş idi. Tabiat-ı bedâyî-perverânede sutûde bir tavr-ı şâhâne ile mecbûl olan Pâdişah, keyfiyyet ve kemiyyetçe sikke-i saltanattan farkı olmayan bu pulları hiç de takdîr etmedi. Zamanın gerek hüsn-i hatta ve gerek bedâî hâkte bir ikincisi olmayan Vahdetî Şevket Bey'i[153] celb ederek bizzat

[151] İnal, a.g.e. s.28; Aykaç, a.g.m. 108; Edhem Eldem, *İftihar ve İmtiyaz Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2004, s. 247, 248, 249, 295, 298, 300, 301, 312, 313, 314, 330; Kaan Ertem, a.g.m. :21/01/2019

[152] Kaan Ertem, a.g.m. :21/01/2019

[153] Abdülfettah Efendi döneminin mühim hattatlarından ve nev'i şahsına münhasır sanatkârlarından Vahdetî Şevket Bey 1893-1864 yıllarında Londra ve Paris'te bulunmuş olup, Abdülfettah Efendi gibi

tersim eylediği müsveddeye tevfîkan kalıplarını hâkke me'mur etmiş ve nezâret-i tahtında temsil edilmek üzere Londra'ya izâm eylemişti. Pullar şöyle idi: Mustatil bir çerçevede birbirinden küçük resm-olunmuş iki kat'ı nakışın mâbeyni gâyet ince Arap nakışıyla bir zemîn teşkil ediyor. Ânın üzerine de "Posta-i" "Devlet-i" "Osmâniyye" kelimeleri ayrı ayrı ve altına da "şu kadar kuruş" ibaresi yazılıyor. Ve kat'ı nakışın derûnunu teşkil eden beyziye bir hilâl ve etrafına neşr-i envâr eder parlak bir yıldız resm-olunuyor. Dört köşeşine de rakamla kemiyyeti terkim ediliyordu. Bunlar kâğıdın levniyle beraber 3 renk teşkil etmekte idi. Hatta nukûşun hurdeliğinden dolayı bir renk kendisinin açığı ile koyusunu ihtiva eylemesine mebnî iki renk addolunabilirdi. Osmanlı Posta pullarının tarih-i ihdâsından beri görülen envâ-i muhtelifesi sırasında bu pullar zarâfet ve mükemmeliyyet nokta-i nazarından hem evveli ve hem de âhiri add-olunabilir..."

Ebuzziyâ Tevfîk'in iddiâsı çerçevesinde; kendisi de ressam ve hattat olan Sultan Abdülazîz, Abdülfettah Ffendi tarafından tasarlanan ve motifleri sikkeye benzer tuğralı pulları beğenmemiş, tuğralı pulların kullanıma verilmesinden sonra Sultan bizzat bâzı pul eskizleri çizmiş ve bunları Londra'da bulunan, Kazasker Mustafa İzzet Efendi talebelerinden ünlü Hattat Vahdetî Şevket Bey (h.1249/m.1833-h.1288/m.1871)'e göndererek onu bu pulların kalıplarını hazırlaması için görevlendirmiştir.[154]

1862 yılının ikinci yarısında taş baskı tekniği ile basılan ilk tuğralı pulların bu tarihlerde basılan kâğıt paralar ve hisse senetleri gibi diğer evrâk-ı sahîhâya kıyasla daha düşük nitelikli olduğu filateli araştırmacıları tarafından ifâde edilmektedir. Kaan Ertem'in ihtiyatla yaklaştığı bu konuda serdettiği yorumlar dikkat çekicidir:

Şevket Bey de kâime ve pul gibi evrâk-ı sahîha tasarımı üzerine çalışmıştır. Ayrıntılı malumat için bkz. İnal; a.g.e. s.434-441

[154] Ertem, a.g.m. :21/01/2019;

"Bu işi organize eden insanlar, Posta Pulu sisteminin Türkiye'de yaygınlaşmayacağını düşündüler ve deneme amacıyla büyük bütçeli bir baskı işinden çekindiler. Bu nedenle "Tuğralı" dediğimiz pullar da az sayıda ve düşük kaliteli olarak bastırıldı. Fakat iki sene içinde yeni sistemin yaygınlaştığı görülünce de "Duloz pulları" dediğimiz pullar Türkiye'den gönderilen taslaklar ve en önemlisi Sultan Abdülaziz'in isteği doğrultusunda, daha özenli bir şekilde bastırılıp kullanıma sunuldu. Bizim 1865'te çıktığını sandığımız ve Duloz pulları dediğimiz ilk seri de 1864 yılında basıldı ve 1865'te İstanbul'a getirilerek tedâvüle verildi. İşte bu aşamada Vahdetî Şevket Bey'in Paris'te Poitevin matbaasında baskı işlerini bizzat denetlemiş olması yada baskıya müdâhale etmiş olması muhtemeldir."

Kişiliği hakkında doğruluğu, girişkenliği ve çalışkanlığı dışında kayda geçirilmiş çok sınırlı bilgilere rastlanmıştır.[155] Yapılan arşiv çalışmasında Hüsrev Paşa yâdigârı olan Vaniköyü'nde mutasarrıfı olduğu sâhilhânenin bâzı müştemilâtından dolayı Hüseyin Bey Efendi ile aralarında çıkan ihtilâfın giderilmesine dâir bir çok evrâka rastlanmış olup, bu ihtilâfın Abdülfettah Efendi hayatta iken neticelendirilemediği görülmüştür. Bahse konu sâhilhânenin yakınında senet ile mutasarrıf olduğu yeri senetsiz ve kanuna aykırı olarak ele geçirmek isteyen Hüseyin Bey Efendi'nin, durumun halledilmesi için; mahkemeye, komisyona ve mühendislere türlü türlü bahâneler ileri sürdüğüne, susturulması zor ve gadr ve bahânelerle vakit geçiren birisi olduğuna ve Evkâf-ı Hümâyûn'da meselenin görülmesine dâir Meclis-i Vâlâ'ya yazılan tezkîre ile Meclis-i Vâlâ'da komisyon kurulup işin ele alınması için verilmiş birden fazla tezkîre üzerinden söz konusu arâzi hakkındaki anlaşmazlığın Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin vefâtını müteâkip vârislerine tevârüs ettiği anlaşılmaktadır. Benzer bir arâzi

[155] Ertem, a.g.m. :21/01/2019

davasının Gevgili kazâsında kâ'in Maçikova Çiftliği için de sürdüğü yapılan arşiv çalışmasında görüşmüştür.[156]

Bürokratik görevlerinden ayrı düşünülemeyecek olan sanat hayatı da dikkate alındığında Abdülfettah Efendi'nin ömrü boyunca aldığı iyi eğitimin hakkını vermiş olduğu söylenebilir. Medine-i Münevvere'de Mescid-i Nebevî'nin tâdîlâtı sırasında yazılacak yazıların hattatını belirlemek amacıyla h.1274/m.1857 yılında Sultan Abdülmecid tarafından bir yarışma tertip edildiği, bu yarışma netîcesinde Hattat Abdullah Zühdî Efendi (v. h.1296/m.1879)'nin yazılarının Sultan'ın beğenisine mazhar olduğu ve bu mümtâz vazifeye Abdullah Zühdî Efend'nin memûr edildiği, Abdülfettah Efendi'nin bu durum karşısında "Ben varken böyle bir çocuk me'mur edilir mi?" dediği İbnülemin'den menkuldür.[157] Darphâne-i Âmire'nin uzun süre başında bulunan ve yöneticilik vazifesi gören Abdülfettah Efendi, 1863 tarihli bir belgede Hattat İsmâil Zühdî Efendi (v. 1806)'nin oğlu Naif Efendi'den "*30-40 yıllık bir memur*" fakat "*mazhâr-ı nüvâziş ve atıfet olamayan*" bir kişi olarak söz ettiği görülmekte, bürokratik ciddiyeti hâiz bir idâreci olduğunu düşündürmektedir.[158] Öte yandan bir diğer kaynakta Abdülfettah Efendi'nin, meşhur Vefâ Bozacısı'na Saray'dan şerbet târifleri taşıdığı ifâde edilmektedir.[159] Bu kadar sınırlı bilgi çerçevesinde, bu çalışma kapsamında,

[156] Devlet Arşivleri, H. 09/07/1289 [M. 17/09/1872] tarihli ve ŞD_2400_12 sayılı belge; H. 25/08/1305 [M. 07/05/1888] tarihli ve DH.MKT_1506_76 sayılı belge; H. 22/11/1306 [M. 20/07/1889] tarihli ve İ.DH_1143_89196 sayılı belge; H. 06/12/1306 [03/08/1889] tarihli ve DH.MKT_1645_94 sayılı belge; H. 26/01/1309 [M. 01/09/1891] tarihli ve İ.DH_1245_97554 sayılı belge; H. 09/12/1309 [M. 05/07/1892] tarihli ve DH.MKT_1969_45 sayılı belge;

[157] İnal, a.g.e. s.16;

[158] Talip Mert, "Hattat İsmail Zühdi Efendi*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt: XVIII, Sayı: 2 s.152,153

[159] Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, "Vefa Bozacısı", İstanbul, 1994, c.7 s.373

Abdülfettah Efendinin şahsiyeti hakkında biyografik bir yorum yapmaktan özellikle kaçınılmaktadır.

3. Abdülfettah Efendi'nin Madalyalardaki Yazıları

Abdülfettah Efendi'nin Darphâne-i Âmire'de sersikkegen vazifesi gördüğü sırada gerek hattat olarak yazılarını yazdığı gerekse hem hattat hem de hakkâk olarak yazılarını yazıp kalıplarını işlediği on adet madalya örneğine ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında; söz konusu madalyaların işleme özellikleri ve hakkından ziyâde üzerlerindeki yazılar hat sanatı cihetinden değerlendirme kapsamına alınacaktır.

Çalışmanın bu bölümünde Edhem Eldem'in *İftihar ve İmtiyaz Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi* isimli eseri esas alınmış olup, söz konusu kaynakta madalyalar üzerindeki yazıların sanat cihetinden incelenmesinin bahis konusu olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada yürütülen incelemede ise, mezkûr madalyalar üzerindeki yazıların hat sanatı cihetinden değerlendirilmesine odaklanılmaktadır. Bazı madalyaların farklı madenlere işlenmiş olduğu ve tarih içinde birden fazla basımı bulunduğu bilinmektedir. Çalışmamızda madalyaların orijinal basımları esas alınmış olup malzemeleri yahut basım yılları farklı da olsa hat sanatı esasında yürütülen bu incelemede her bir madalya tek bir nüshâ gibi değerlendirilmektedir.

3.1. Karadağ Madalyası

Resim 13. Karadağ Madalyası'nın ön ve arka yüzü [160]

Fiilî ihdâsı mîlâdî 1863 yılına tekâbül eden[161] h.1279/m.1862 tarihli Karadağ Madalyası'nın ön yüzünde yukarı bakan hilâlin iç ve orta kısmında "Abdülazîz Hân" ismi sülüs kalemi ile ve beyzi olarak istiflenmiş olup etrafında müdevver satıra oturtulmuş olarak sülüs kalemi ile "El-Müstnid Bi-Tevfîkâti'r-Rabbâniyye Meliki'd-Devleti'l-Osmâniyye" (Allah'ın yardımına dayanan Osmanlı Devleti Meliki) ibâresi gâyet ince sûrette harekeli ve tezyînî işâretler konularak yazılmıştır. Arka yüzünde ise müdevver satıra "Karadağ" ibâresi sülüs ile yazılmış, yazı için ayrılan alanın doldurulabilmesi adına tı ve elif harflerinin birleşiminde keşîde ile geçilmiş ve oluşan boşluklarda hareke, tirfîl ile tezyînî işâretlerin kullanılmış olduğu görülmektedir.

[160] Edhem Eldem, *İftihar ve İmtiyaz Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2004, s.247

[161] Eldem, a.g.e. s.247

Karadağ ibâresinin altına aynı kalem ile tarih atılmıştır. Madalya çapı 36,9 mm olup[162] yazıların son derece dar ağızlı bir kalemle yazılmasına rağmen sülüs yazınının inceliklerini yansıttığı görülmektedir.

3.2. Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası

Resim 14. Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası Gümüş, Yaldızlı Gümüş ve Bronz Örnekleri[163]

Fiilî ihdâsının mîlâdî 1866 yıllarına tekâbül ettiği düşünülen[164] h.1279/m.1863 tarihli Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası'nın ön yüzünde yukarı bakan hilâlin iç ve orta kısmında "Abdülazîz Hân" ismi sülüs kalemi ile ve beyzî olarak istiflenmiş olup etrafında müdevver satıra oturtulmuş olarak sülüs kalemi ile "El-Müstnid Bi-

[162] Eldem, a.g.e. s.247

[163] Eldem, a.g.e. s.247

[164] Eldem, a.g.e. s.247

Tevfîkâti'r-Rabbâniyye Meliki'd-Devleti'l-Osmâniyye" (Allah'ın yardımına dayanan Osmanlı Devleti Meliki) ibâresi gâyet ince surette harekeli ve tezyînî işâretler konularak yazılmıştır. Bu hâliyle madalyanın ön yüzündeki yazı Karadağ Madalyası ile benzerlik arz etmektedir. Arka yüzünde yer alan Sergi-i Umûm-i Osmânî Binası Cephesinin üst tarafında Hırfet, San'at ve Ticâret kelimeleri müdevver bir satıra ince sülüsle, hareke ve tezyînî işâretli olarak istiflenmiştir. 4,5 cm çapında olan madalya üzerindeki yazıların gâyet ince kalemle yazılmasına rağmen sülüs yazının kurallarına riâyet edildiği görülmektedir.

3.3. Zirâat ve Sınâat Madalyası

Resim 15. Zirâat ve Sınâat Madalyası'nın ön ve arka yüzü [165]

Zirâat ve Sınâat Madalyası'nın ön yüzünde çelenk içinde görülen Sultan Abdulaziz tuğrasının Tuğrakeş Hüsrev Efendi'ye âit olduğu ifâde edilmekte[166] olup altında h.1279/m.1863 tarihi yer almaktadır. Çelenk motifinin altında kalan yarım oval alanı dolduracak sûrette istiflenmiş sülüs "Zirâ'at ve Sınâ'at" ibâresi Abdülfettah

[165] Eldem, a.g.e. s.249

[166] Eldem, a.g.e. s.249

Efendi'nin kaleminden çıkmadır. 34 mm çapında[167] olan madalya üzerinde başkaca yazı bulunmamakta olup arka yüzünde altı köşeli yıldız etrâfını çevreleyen altı kalkan üzerinde demiryolu, kimyâ, tarım, madenî üretim, ticaret ve ormancılık alanlarını imgeleyen motifler işlenmiştir. Söz konusu kalkan figürleri çift yılanlı asâ ve dışa dönük hilâller ile ayrılmaktadır.

3.4. Nişân-endâht Madalyası

Resim 16. Nişân-endâht Madalyası'nın ön ve arka yüzü[168]

Madalyanın ön yüzünde yazı bulunmamaktadır. Üst kısımda açık arâzide bir nişângâha yöneltilmiş bir silâh resmedilmiş olup altında orduyu simgeler nitelikte çapraz tüfeklerle mızıka enstrümanlarından mürekkep bir figür bulunmaktadır. Arka yüzünde ise "Nişân kânunnâme-i hümâyûnu ahkâmına tevfîkan nişân endâht edenlere mahsûs madalyadır" ibâresi sülüs ile satır nizâmında yukarıdan aşağı doğru yazılmıştır. Metnin sonundaki tarih h.1280/m.1863 yılını göstermektedir. Yaklaşık 36 mm çapında bir dâire içinde yerleştirilmiş olan metnin yazımında devrinin sülüs zevkinin etkili

[167] Eldem, a.g.e. s.249

[168] Eldem, a.g.e. s.249

olduğu, Mahmud Celâleddin Efendi mektebinin özelliklerine yakın keskin bir tavır benimsendiği görülmektedir.

3.5. Kolera Madalyası

Resim 17. Kolera Madalyası'nın ön ve arka yüzü [169]

Kolera Madalyası'nın ön yüzünün üst kısmında bir güneş figürü işlenmiş olup, sülüs "Abdülazîz Hân" ibaresi dâire içinde istiflenmiştir. Dâirenin sağ ve sol yanında sülüs satırlar olarak "Dâmet Saltanâtehu" ve "Medâü'l-Ezmân" (saltanatı devirler boyunca devam etsin) ibâreleri yer almaktadır. Bu kompozisyonun altındaki çelenk içinde sülüs hatt ile "Tizkâr-ı Şükr Alâ Mâ Ebdâhu" (yapılan iyiliğe teşekkür nişânesi) ibâresi beyzî formda istiflenmiştir. Çelenk motifinin alt kısımda kurdale içinde yer alan tarihten, h. 23 Şaban 1282/m. 11 Ocak 1866 tarihinde basıldığı anlaşılmaktadır. Arka yüzünde ise yine güneş figürü dikkat çekmekle birlikte cesametli bir ağacın gölgesinde altı küçük ağaç işlenmiştir. Bu kompozisyonun altında kalan yarım beyzi alanda sülüs hatt ile "Li-Âl-i Osmân Devhatü'l-Ulya" (Ağaçların en yücesi Âl-i Osmân) ibâresi istiflenmiştir. Madalyanın 36,6 mm çapında olduğu[170] bilinmektedir. Madalya

[169] Eldem, a.g.e. s.248

[170] Eldem, a.g.e. s.248

üzerindeki yazıların kalem ağzının 1 mm'den küçük olduğu düşünüldüğünde buna rağmen sülüs hattın inceliklerinin ustalıkla gösterildiği görülmektedir.

3.6. Sadâkat ve Şecâat – İmtiyâz Madalyası

Resim 18. Sadâkat ve Şecâat – İmtiyâz Madalyası'nın ön ve arka yüzü [171]

Hem hattat ve tuğrakeş hem de hakkâk olarak Abdülfettah Efendi imzâsı taşıyan 49,5 mm çapındaki[172] bu madalyanın ön yüzünün merkezini teşkil eden dâire içinde "El-Gâzî" ibâreli Sultan Abdülhamid Han Tuğrası bulunmaktadır tuğranın hemen altında yer alan tarihten h.1296/m.1879 yılında darp edildiği anlaşılmaktadır. İnce bir işçilikle işlenmiş tuğranın kürsü kısmında "Abdülhamîd Hân bin Abdülmecîd el-muzaffer dâimâ" ibâresi yazılıdır. Tuğranın bulunduğu dâirenin etrâfını dört taraftan kuşatan "Sadâkat", "Hamiyyet", "Şecâat" ve "Gayret" kelimeleri satır nizâmı içinde hareke ve tezyînî işâretleri kullanılarak ince sülüs hatt ile yazılmıştır. Madalyanın arka yüzünde yazı bulunmamaktadır. Sağ kolu defneden, sol kolu meşeden oluşan yukarı yönlü bir çelenk motifi içinde yukarı bakan hilal ve yıldız işlenmiş olup,

[171] Eldem, a.g.e. s.295

[172] Eldem, a.g.e. s.295

kompozisyonun merkezinde çaprazlarma tüfek, kılıç ve sancaklar ortasında bir tuğ yer almaktadır.

3.7. Kayser II. Wilhelm'ın İstanbul Ziyâreti Konulu Hâtıra Madalyası

Resim 19. Kayser II. Wilhelm'ın İstanbul Ziyâreti Konulu Hâtıra Madalyası'nın ön ve arka yüzü [173]

65 mm çapındaki[174] madalyanın ön yüzünün merkezinde Osmanlı Arması yer almaktadır. Armanın üzerinde hâreli zeminde "El-Gâzî" ibareli Sultan Abdülhamîd Hân tuğrası bulunmakta olup merkezdeki kompozisyonu saran şeritte ince sülüsle müdevver satır nizâmında istiflenmiş "Mülâkât-ı Sultân Abdülhamîd Hân-ı Sânî be-İmparator-ı Almanya Vilhelm-i Sânî der Konstantiniyye Fî RE Seneti 1307" (Sultan II. Abdülhamid Han ile Alman İmparatoru II. Vilhelm'in İstanbul'da buluşmaları Rebiü'l-Evvel ayı 1307 senesi) ifâdeleri yer almaktadır. Alman İmparatorluğu'nu simgeleyen bir kompozisyonun merkeze alındığı madalyanın arka yüzünü çevreleyen Almanca metinden basım tarihinin mîlâdî 2 Kasım 1889 (h.7 Rebiülevvel 1307) olduğu anlaşılmaktadır.

[173] Eldem, a.g.e. s.312

[174] Eldem, a.g.e. s.312

3.8. Cedîd Girit Madalyası

Resim 20. Girit Madalyası'nın ön ve arka yüzü[175]

Tuğrakeş ve hattatının Abdülfettah Efendi olduğu bilinmektedir. Cedîd Girit Madalyası olarak da bilinen madalyanın ön yüzündeki yukarı yönlü çelenk içinde "El-Gâzî" ibareli Sultan Abdülhamîd Hân tuğrası yer almakta olup tuğra altında sülüs kalemiyle "Sene" 1308 (m. 1890) tarihi atılmıştır. Arka yüzünde 23,5 mm çapında[176] bir dâire içerisinde yukarıdan aşağıya okunacak surette ince sülüs ile kaleme alınmış gâyet dengeli bir istif göze çarpmaktadır. İstiflenen ibârede "Girid'de İbrâz-ı Mesâir-i Hüsn-i Hidmet ve Besâlet Etmiş Olan Asâkir-i Şâhaneye Mahsûs Madalyadır" yazılıdır. İstifte, benzer terkiplerin alt alta gelmesi, "Hüsn-i Hidmet" terkibindeki ha harflerinin ilk çizgilerinden müteşekkil hatların hizâlanarak alttaki "Mahsûs" kelimesi ile ritmik bir ilişki kurulması, düşey doğrultudaki elif ve lam harflerinin yerleşimleri ustalıkla gerçekleştirilmiştir.

[175] Eldem, a.g.e. s.313

[176] Eldem, a.g.e. s.313

3.9. Liyâkat Madalyası

Resim 21. Liyâkat Madalyası'nın ön ve arka yüzü[177]

Tuğrakeş ve hattatı Abdülfettah Efendi'dir. 24,9 mm çapındaki[178] madalyanın ön yüzünün merkezinde yer alan Osmanlı Armasının üst kısımda beyzî güneş motifi içerisinde "El-Gâzî" ibâreli Sultan Abdülhamîd Hân tuğrası bulunmaktadır. Arka yüzünde ise yukarıda "Liyâkat" ve "Madalyası" kelimeleri sülüs ile yazılmış olup iki ayrı satırda verev olarak istiflenmiştir. Arka yüzün merkezinde beyzî alan içinde üç sülüs satır olarak "Sadâkat ve Şecâat İbrâz Edenlere Mahsûsdur" ifâdesi istiflenmiştir. İnce bir sülüs zevkini yansıtır nitelikte olan yazının altında kurdele motifi içindeki tarihten madalyanın darp yılının h.1308/m.1891 olduğu anlaşılmaktadır.

[177] Eldem, a.g.e. s.301

[178] Eldem, a.g.e. s.301

3.10. Yemen Madalyası

Resim 22. Yemen Madalyası'nın ön ve arka yüzü[179]

Cedîd Yemen Madalyası olarak da bilinen madalyanın hattatı ve hakkâkı Abdülfettah Efendi'dir. İstifli yazılardan mürekkep bu madalyanın tasarımı son derece özgün olup sanatkârın ustalığını ispât eder niteliktedir. Ön yüzünde "El-Müstenid Bi-Tevfîkâti'r-Rabbâniyye Meliki'l-Devleti'l-Osmâniyye" (Allah'ın yardımına dayanan Osmanlı Devleti Meliki) ibâresi sülüs hatt ile yukarı bakan bir hilâl formunda istiflenmiştir. Hilâlin içinde kalan dâirede yine sülüs hatt ile istiflenmiş "El Gâzî Abdülhamîd Hân" ibâresi yer almaktadır. Madalyanın arka yüzünde ise 24,5 mm çapındaki[180] bir dâire içinde yukarıdan aşağı okunacak şekilde istiflenmiş sülüs istif yer almaktadır. "Yemen'de İbrâz-ı Mesâir-i Hüsn-i Hidmet ve Besâlet Etmiş Olan Asâkir-i Şâhaneye Mahsûs Madalyadır" yazılı olan istifte, yatay ve düşey hatların dağılımı ve benzer harflerin ilişkilendirilerek yazılması ile son derece dengeli bir yerleşim sağlandığı görülmektedir. Madalyanın arka yüzünün en alt kısmında hicri 1263 ve 1310

[179] Eldem, a.g.e. s.314

[180] Eldem, a.g.e. s.314

tarihleri dikkati çekmektedir. Mîlâdî 1847 yılındaki ilk versiyonuna atfen çıkartılan Cedîd Yemen Madalyasının 1892 yılında basıldığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Hattat, Tuğrakeş ve Sersikkegen Abdülfettah Efendi'nin hayatı ve madene işli yazılarının ele alındığı bu çalışmada öncelikle hat sanatının oluşumu, gelişimi ve Osmanlılar'a intikâli ile ilgili tarihsel yaklaşım ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Şeyh Hamdullah'tan Abdülfettah Efendi'ye uzanan meşk silsilesi oluşturularak sanatkârın tâbî olduğu köklü gelenek araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Sanatkârın yaşadığı ve eser verdiği XIX. yüzyılda İstanbul hüsn-i hattın zirvede icrâ edildiği en önemli merkez olma hüviyetini taşımaktadır. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde yaşanan büyük kurumsal ve iktisâdî dönüşümlerin etkilerinin yaşandığı bir dönemde hattatlık, Osmanlı bürokratik hayatında etkili bir meziyet olma vasfını sürdürmektedir. Sultan Abdülmecîd, Sultan Abdülazîz, Sultan V. Murad ve Sultan II. Abdülhamîd hizmetinde, son derece canlı bir bürokrasi ve sanat hayatı sürdürmüş olan Abdülfettah Efendi'nin, Bursa Ulu Cami ve Süleymâniye Camii restorasyonlarında hattat olarak aldığı görevler dikkate değerdir. Abdülfettah Efendi'nin sersikkegenlik vazifesinde bulunduğu dönemde Darphâne-i Âmire'de ilk kez kağıt para ve pul basımı gerçekleşmiş, sanatkâr yazı sanatı için son derece yeni bir sahada eserler vermiş, bu çerçevede gerek görülen yeni teknikleri öğrenmek için belli başlı Avrupa merkezlerinde görevlendirilmiştir.

Büyük dönüşüm ve yeniliklerin yaşandığı bir dönemde hat sanatına yön veren sanatçılardan biri olan Abdülfettah Efendi'nin madalya tasarımları ve bu tasarımlar için yazdığı yazılar son derece ince bir zevkin ürünü olarak sanat tarihimize önemli katkılar sunmaktadır.

Çalışmamızda, Abdülfettah Efendi'nin icâzet aldığı hocaları ve bu hocalardan icâzet alan muâsırı hattatlara dâir bir bölüm yer almakta olup, Ek-1'de yer alan meşk

silsilesi ile birlikte bu bölüm sanatçının etkilendiği diğer sanatkârlarla ilgili bir çerçeve çimze gâyesi taşımaktadır.

Abdülfettah Efendi'nin yazı hayatı söz konusu olduğunda, bürokratik hayatı ile hattatlığı ayrı düşünülmemelidir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri'nde bulunan belgeler ışığında sanatkârın yazı hayatına ilişkin hazırlanan çalışmanın üçüncü bölümünde ailesi ve şahsiyeti ile ilgili yeni bilgiler de ortaya konulmaktadır. Söz konusu belgelerin tamamı çeviri metinleri ile birlikte Ek-2'de derç edilmiştir.

Bu çalışmada Abdülfettah Efendi'nin madalya üzerine işli yazıları hat sanatı bakımından incelenmiştir. Karadağ Madalyası; Hirfet, Sanat, Ticâret Madalyası; Zirâat ve Sınâat Madalyası; Nişân-endâht Madalyası; Kolera Madalyası; Sadâkat ve Şecâat – İmtiyâz Madalyası; Kayser II. Wilhelm'ın İstanbul Ziyâreti Konulu Hâtıra Madalyası; Girit Madalyası; Liyâkat Madalyası ve Yemen Madalyası'nın ele alındığı bu bölümde sanatkârın gerek hattat gerek hakkâk olarak yazı sanatındaki yetkinliği ortaya konmaya çalışılmıştır.

İncelemeye konu madalyaların tamamında sülüs yazı kullanıldığı görülmektedir. Her bir madalyanın tasarımına mahsûs farklı alanlarda değerlendirilen sülüs ibârelerin yerine göre düz yahut müdevver satır nizâmında kullanıldığı, satıra istiflendiği veya beyzî, müdevver, hilâl gibi farklı formlarda istiflenmiş olduğu ve madalya tasarımı ile mükemmelen uyum sağladığı görülmektedir. Kalem ağzı genişliği 1 mm'den küçük olarak ölçülen bu yazıların tamamında sülüs yazının incelikleri yansıtılmıştır. Nişân-endâht Madalyası haricindeki madalyalarda gerek yazıda gerek istiflerde benzer bir sülüs zevki ve üslûbu hâkimdir. Döneminin yazı zevkini de yansıtan Nişân-endâht Madalyası'nda ise diğerlerine nazaran daha sert bir yazı tavrı ile istifte gevşek bir yerleşim dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

1- Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Belgeleri

A.DVN_152_1 sayılı belge

A.DVN_152_81sayılı belge

A.MKT.MHM_178_85 sayılı belge

A.MKT.NZD_13_44 sayılı belge

A.MKT.NZD_150_90 sayılı belge

A.MKT.NZD_377_15 sayılı belge

A.MKT.NZD_377_15 sayılı belge

A.MKT.NZD_89_86 sayılı belge

A.MKT.NZD_90_97 sayılı belge

A.MKT.UM_22_15 sayılı belge.

A.TŞF_14_25 sayılı belge

BEO_4150_311237 sayılı belge

DH.MKT_1506_76 sayılı belge

DH.MKT_1645_94 sayılı belge

DH.MKT_1969_45 sayılı belge

DH.MKT_1981_34 sayılı belge

İ.DH_1143_89196 sayılı belge

İ.DH_1178_92116 sayılı belge

İ.DH_1245_97554 sayılı belge

İ.DH_250_15289 sayılı belge

İ.DH_409_27061 sayılı belge

İ.DH_429_28401 sayılı belge

İ.DH_452_29941 sayılı belge

İ.DH_454_30098 sayılı belge

İ.DH_485_32764 sayılı belge

İ.DH_486_32848 sayılı belge

İ.DH_488_32984 sayılı belge

İ.DH_518_35280 sayılı belge

İ.DH_518_35280 sayılı belge

İ.DH_531_36832 sayılı belge

İ.DH_787_63926 sayılı belge

İ.DH_787_63926 sayılı belge;

İ.DH_789_64064 sayılı belge

İ.DH_991_78256 sayılı belge

İ.MVL_312_13058 sayılı belge

İ.MVL_324_13805 sayılı belge

İ.TAL_75_25 sayılı belge

İ.TAL_75_92 sayılı belge

İ.TAL_98_41 sayılı belge

ŞD_2400_12 sayılı belge

ŞD_2400_12 sayılı belge

2- Basılı Kaynaklar

Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâmesi, hazırlayan: Dr. Fahri Ç. Derin, Çamlıca Basım Yayın, 2008.

Aktan, Ali, "Arap Yazısının Doğuşu Gelişmesi ve İslâm Yazısı Haline Gelmesi", *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı 6, Ankara, 1988.

Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, YKY, İstanbul, 2007.

Alparslan, Ali, *Ünlü Türk Hattatları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1992.

Aykaç, Fettah, "Kölelikten Efendiliğe Tuğrakeş Hattat Abdul Fettah Efendi", *İsmek El Sanatları Dergisi*, Sayı: 10, s.104-110.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı*, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1953.

Berk, Süleyman, *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Hat Sanatı*, İnkılab Yayınları, İstanbul, 2013.

Burckhardt, Titus, *Art of Islam Language and Meaning*, Commemorative Edition, World Wisdom Inc. 2009.

Bursalı Mehmet Tahir, *Sicill-i Osmani*, C:4, İstanbul, 1310.

Çetin, M. Nihad, "Aklam-ı Sitte", *DİA*, Cilt 2, İstanbul, 1989, s.276-280.

Çetin, M. Nihad, "Arap – II. Yazı", *DİA*, Cilt 3, İstanbul, 1991, s.276.

Çetin, M. Nihad, "The Rise and Development of the Art of Calligraphy (From its origins to the Yaqut's era)", *The Art Of Calligraphy In The Islamic Heritage*, IRCICA, İstanbul, 1998

Derman, Mustafa Uğur, "Bîdest ü Bîpâ Mehmed Efendi", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı: 10, Kasım 1971, s.30-31.

Derman, Mustafa Uğur, "Hasan Çelebi", *DİA*, Cilt 16, İstanbul, 1997, s.312-313.

Derman, Mustafa Uğur, "Hat", *DİA*, Cilt 16, İstanbul, 1997

Derman, Mustafa Uğur, "Hattat", *DİA*, Cilt 16, İstanbul, 1997, s.493.

Derman, Mustafa Uğur, "Kazasker Mustafa İzzet Efendi", *DİA*, Cilt 31, İstanbul, 2006, s.304-307;

Derman, Mustafa Uğur, *Harflerin Aşkı*, Korpus Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Derman, Mustafa Uğur, *Osmanlı Hat Sanatı*, Sakıp Sabancı Müzesi, Sabancı Üniversitesi, Deutsche Guggenheim, Berlin, İstanbul, 2001.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, "Vefa Bozacısı", c.7, İstanbul, 1994, s.373

Eldem, Edhem, *İftihar ve İmtiyaz Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2004.

Ertem, Kaan, "Tuğralı Pulların Yaratıcısı: Abdülfettah Efendi", *Türk Pulculuğu Dergisi*, Türkiye Filateli Dernekleri Federasyonu, Sayı:1.

Fazlıoğlu, İhsan, "Sâbit b. Kurre", *Uygulamalı Geometri'nin Tarihine Giriş: el-İkna fi ilmi'l-misaha*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2004.

İbn Haldun, *Mukaddime*, Cilt 2-3, Çev. Zakir Kadiri Ugan, MEB Yayınları, İstanbul, 1996.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.

İnalcık, Halil, "Koca Hüsrev Paşa", *DİA*, C:19, S.41-45

Koç, Turan, *İslâm Estetiği*, İsam Yayınları, İstanbul, 2014.

Kuban, Doğan, "Süleymaniye Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.7, İstanbul, 1994, s. 103.

Mert, Talip, "Hattat İsmail Zühdi Efendi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVIII, Sayı: 2, 2014, s.152 153.

Müstakimzâde Süleyman Saadettin Efendi, *Tuhfe-i Hattatin*, Hazırlayan: Mustafa Koç, Klasik Yayınları, İstanbul, 2014.

Özaydın, Abdülkerim, "İbn Mukle", *DİA*, Cilt 20, İstanbul, 1999 s.212

Özkafa, Fatih, "Hat Sanatında Estetiğin Gelişimi", *Konya'da Kültür ve Medeniyet,* TYB Konya Şubesi, Yayın No: 5, Konya, 2007

Serin, Muhiddin, "İbnü'l-Bevvâb"*, DİA*, Cilt 20, İstanbul, 1999, s.534-535.

Serin, Muhiddin, "Karahisârî Ahmed Şemseddin", *DİA*, Cilt 24, İstanbul, 2001, s.421-424.

Serin, Muhiddin, "Yâkût el-Müsta'sımî", *DİA,* Cilt 43, İstanbul, 2013, s.291-293.

Serin, Muhittin, *Hattat Şeyh Hamdullah*, Kubealtı Neşriyatı, İstanbul, 2007.

Ünver, Süheyl, *Hattat Ali Bin Hilal Hayatı ve Yazıları,* Yeni Laboratuar Yay. Kemal Matbaası, İstanbul, 1958.

Ünver, Süheyl, *Hattat Ahmet Karahisarî*, Afyon Turizm Derneği Yay. İstanbul, 1964.

Vatansever, Esra, *Abdülfettah Efendi'nin Taşa Mahkuk Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2016.

Yazır, Mahmud Bedreddin, *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1972.

3- İnternet Kaynakları

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/durrizade-mehmed-es-ad-efendi-230 :11/01/2019

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/hafiz-mustafa-sakir-efendi-322 :11/01/2019

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/karahisari-ali-ulvi-efendi-469 :11/01/2019

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/mehmed-salih-efendi-3375 :11/01/2019

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-es-ad-efendi-562 :11/01/2019

Orman, İsmail, https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

https://hattatlarsofasi.com/aklam-i-sitte-hattatlari/hafiz-mustafa-sakir-efendi/

https://ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112 :11/01/2019

https://ketebe.org/sanatkar/durrizade-mehmed-es-ad-efendi-230 :11/01/2019

https://ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491 :11/01/2019

https://ketebe.org/sanatkar/mehmed-salih-efendi-3375 :11/01/2019

https://ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-es-ad-efendi-562 :11/01/2019

https://ketebe.org/sanatkar/yasincizade-seyyid-abdulvehhab-efendi-989 :11/01/2019

https://ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992 :11/01/2019

http://kuranharitasi.com/kokler.aspx?kok=ktb :11/01/2019

http://www.trfila.com/forum/printer_friendly_posts.asp?TID=1708 :21/01/2019

ÖZET

İstanbul, XIX. yüzyılda, hüsn-i hatt icrâsının zirveye ulaştığı en önemli merkez olma hüviyetini taşımaktadır. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde yaşanan büyük kurumsal ve iktisâdî dönüşümlerin etkilerinin yaşandığı bir dönemde hattatlık, Osmanlı bürokratik hayatında etkili bir meziyet olma vasfını sürdürmektedir. Sultan Abdülmecîd, Sultan Abdülazîz, Sultan V. Murad ve Sultan II. Abdülhamîd hizmetinde, son derece canlı bir bürokrasi ve sanat hayatı sürdürmüş olan Abdülfettah Efendi'nin gerek restorasyon çalışmalarında aldığı görevler gerekse sersikkegenlik vazifesinde bulunduğu dönemde Darphâne-i Âmire'de ilk kez kağıt para ve pul basımında üstlendiği görevler hüsn-i hatt tarihi açısından dikkate değerdir. Bu çalışmada, büyük dönüşüm ve yeniliklerin yaşandığı bir dönemde Osmanlı Devletinin başkentinde, hat sanatına yön veren sanatçılardan biri olan Abdülfettah Efendi'nin hayatı, madalya tasarımları ve bu tasarımlar için yazdığı yazılar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hat Sanatı, Sersikkegen, Tuğrakeş, Abdülfettah Efendi, Osmanlı Madalyaları

ABSTRACT

In 19th century, İstanbul was the most important center of Islamic Calligraphy, where it was performed in the finest way. Although this era was the stage of a great institutional and economical evolution for the Ottoman Empire, calligraphy still had an effective role on bureaucratic life. Abdulfettah Efendi was a bureaucrat and a calligrapher who had important roles both on restoration of monumental structures and design of the first banknotes and stamps in the periods of Sultan Abdulmecid, Sultan Abdulaziz, Sultan V. Murad and Sultan II. Abdulhamid. The focus of this study is the life of Abdulfettah Efendi in the light of archive and his medal designs in terms of calligraphic designs for these medals.

Keywords: Islamic Calligraphy, Sersikkegen, Tughrakesh, Abdulfettah Efendi, Ottoman Medals

EKLER

Ek-1) Abdülfettah Efendi'den Şeyh Hamdullah'a Uzanan Meşk Silsilesi

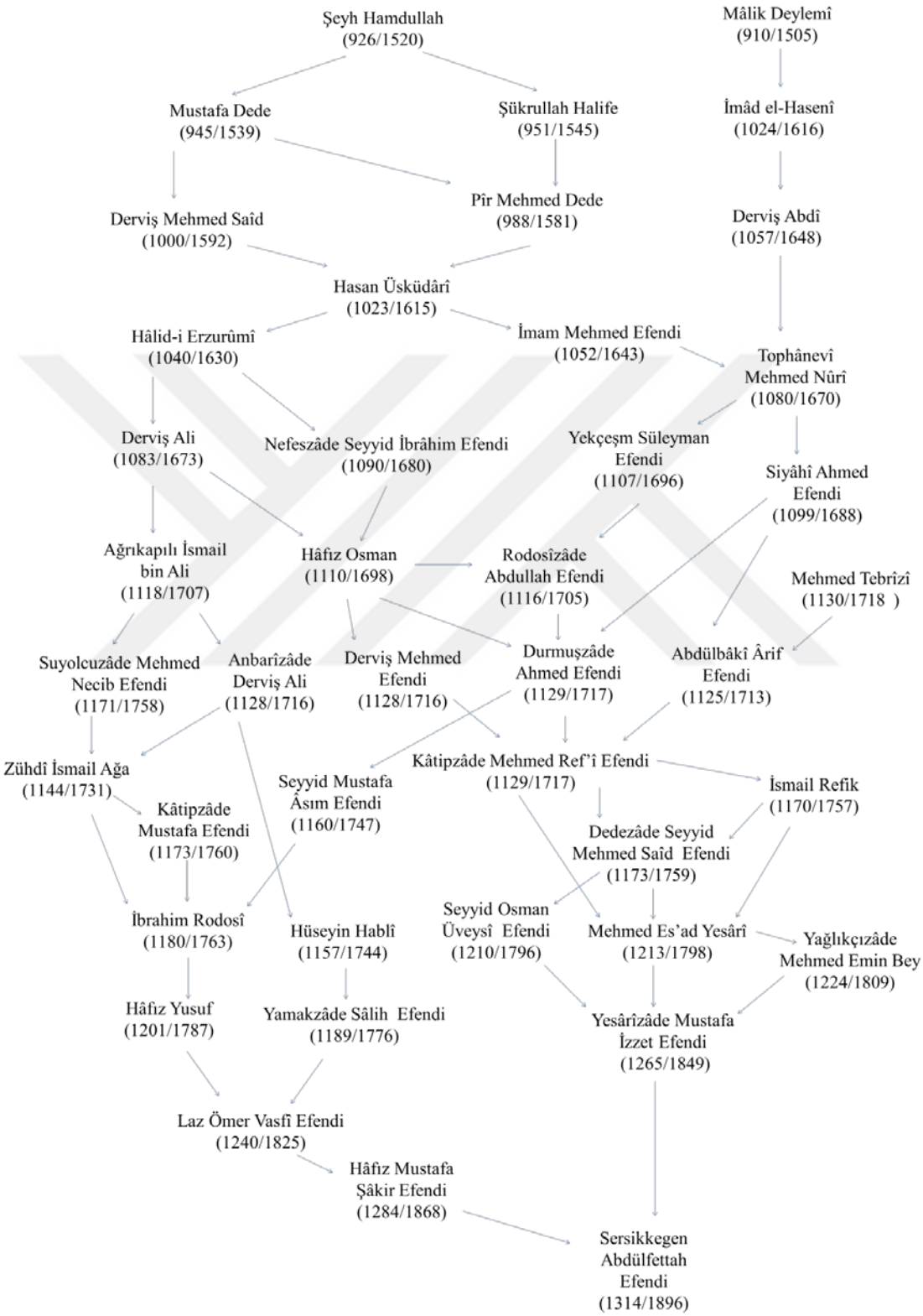

Ek-2) Abdülfettah Efendi ile ilgili Devlet Arşivinde bulunan bilgi ve belgeler ve çevirileri

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.}MKT.UM
22 | 15 | 1

A.}MKT.UM.00022.00015.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A MKT.UM
22 | 15 | 2

A.}MKT.UM.00022.00015.002

A.MKT.UM_22_15 H. 29/08/1266 [M. 10/07/1850]

-1-

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Saruhan Sancağı Malmüdürü ref‘etlü Abdülfettah Efendi bendeleri mahall-i me’mûriyetine hîn-i vusûllerinde selefi ref‘etlü Ahmed Raşid Efendi bendeleri Dersa‘âdet’e gitmiş bulunduğundan mülâkât edemeyerek nizâm-ı seniyye îcâbından olduğu üzere hâmil olduğu rütbe-i sâlise nişân-ı âlîsine dest-res olamadığından bahsile nişân-ı âlî-i mezkûrun celbini bâ-tahrîrât istid‘â eylemiş ve tahrîrât-ı mezkûre leffen takdîm-i hâk-i pây-ı âlî-i vekâlet-penâhîleri kılınmış olmağla ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

29 Şaban 66

-2-

Devletlü Atûfetlü Efendim Hazretleri[181]

Saruhan Sancağı Malmüdürlüğü’ne min gayr-ı istihkâk ve liyâkat akdemce me’mûriyet-i âcizânem vukû‘ ile mahall-i me’mûriyet-i abîdânem olan Manisa’ya hîn-i muvâsalat-ı çâkerânemde selef-i çâkerî ref‘etlü Ahmed Raşid Efendi bendeleri bu taraftan Der‘aliyye’ye avdet ü azîmet etmiş olduğundan hâmil olduğu rütbe-i sâlise nişân-ı zî-şânî efendi-i mümâileyhte kalmış ve nezd-i sâmî-i asafânelerinde ta‘rîften müstağnî olduğu vechile bu misillü me’mûriyetin azl ü nasblerinde hem-rütbe bulundukları hâlde hâmil olduğu nişân-ı zî-şânî halefün an seleftir ve i‘tâsı nizâm-ı seniyye iktizâsından ise de ber-vech-i muharrer efendi-i mümâileyhe adem-i mülâkât-ı çâkerânem cihetile nişân-ı âlî-i mezkûrun istirdâdına muvaffak olunamamış ve sâye-i mekârim-vâye-i hazret-i mülûkânede hâ’iz olduğum rütbe-i sâlise nişân-ı âlîşânın efendi-i mümâileyhten istirdâd ile taraf-ı abîdâneme isrâsı husûsuna müsâ‘ade-i aliyye erzân buyurulmak üzere istirhâm-ı âcizânemi hâk-i pây-ı hazret-i sadâret-penâhîye arz ü ifhâm ve icrâ-yı iktizâsı ile çâker-i hâk-i berâberlerinin ez ser-i nev çerâğ ve ihyâ buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

19 Şaban 66
Saruhan Malmüdürü
[Mühür:] Abdülfettah

[181] Bu belge, Abdülfettah Efendi’nin mektubu olması hasebiyle önem arz etmektedir.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

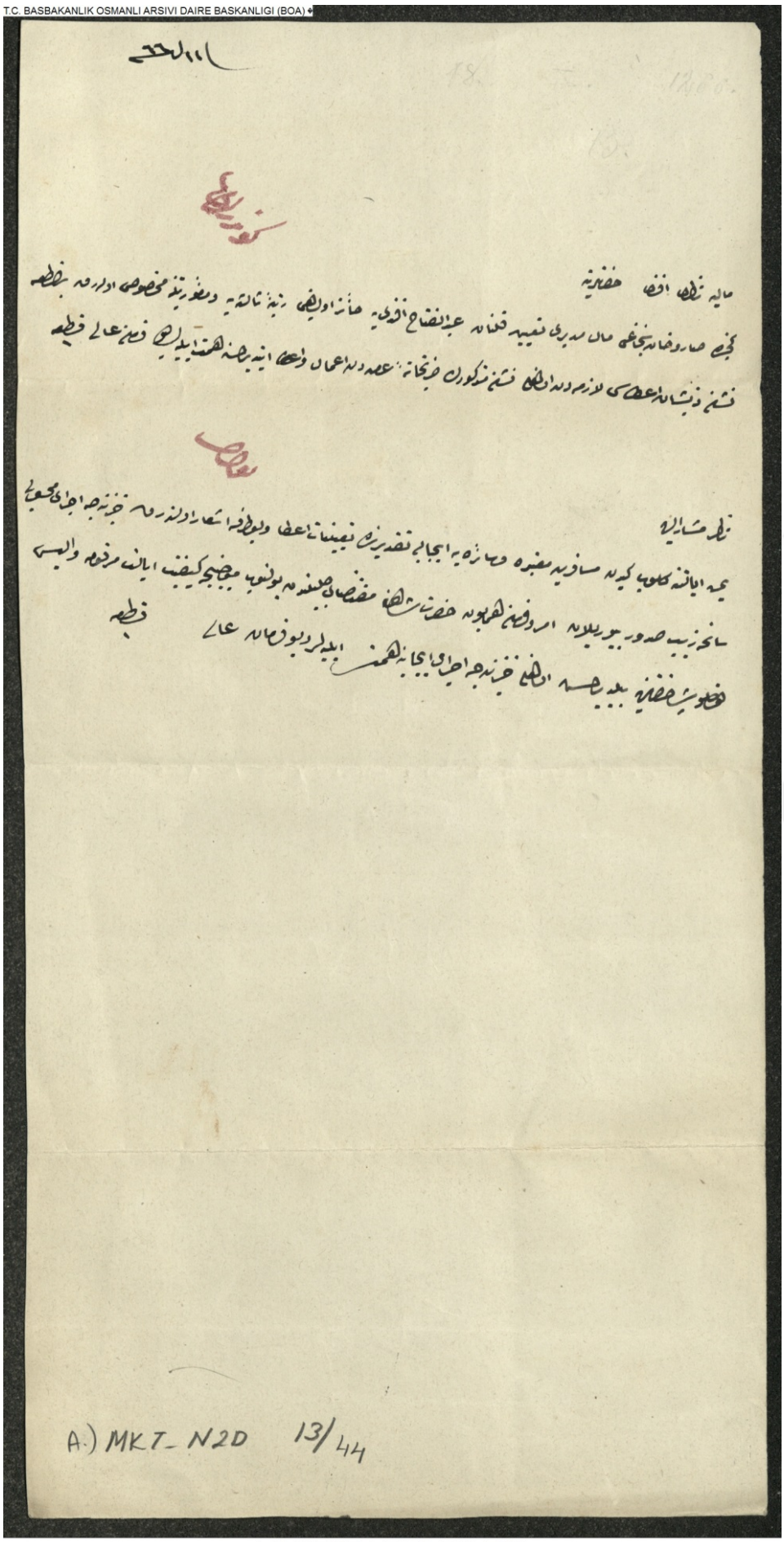

A.) MKT_NZD 13/44

A.MKT.NZD_13_44 H. 18/10/1266 [M. 27/08/1850]

Mâliye Nâzırı Efendim Hazretleri'ne

Geçende Saruhan Sancağı malmüdürü ta'yîn kılınan Abdülfettah Efendi'ye hâ'iz olduğu rütbe-i sâliseye ve me'mûriyetine mahsûs olarak bir kıt'a nişân-ı zîşân i'tâsı lâzımeden olmağla nişân-ı mezkûrun Darphâne-i Âmire'den i'mâl ve i'tâ ettirilmesine himmet eyleyeler deyu fermân-ı âlî … gönderildi

Nâzır-ı müşârileyh,

Yemen eyâletine gelip giden misâfirîn-i* * vesâ'ireye îcâbı takdîrinde ta'yînât i'tâ ve * iş'âr olunarak Hazîne'ce icrâ-yı * * sudûr buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i şâhâne muktezâ-yı celîlinden bulunup mûcebince keyfiyet-i eyâlet-i merkûme vâlisi devletlü paşa hazretlerine bildirilmiş olmağla Hazîne'ce icrâ-yı îcâbına himmet eyleyeler deyu fermân-ı âlî [gönderildi][182]

[182] Bu ikinci kıta Abdülfettah Efendi ile ilgili olmadığından okunamayan kelimelerin üzerinde durulmamıştır.

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

İ.DH 250/15289

İ.DH_250_15289 H. 10/05/1268 [M. 02/03/1852]

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Kastamonu Malmüdürlüğü'ne dâ'ir Mâliye Nezâret-i celîlesinin bir kıt'a takrîri mantûk-ı âlî buyurulmak üzere takdîm kılındı. Me'âlinden müstefâd olduğu vechile müdürlük-ü mezkûrda bulunan Hasan Şükrü efendi imtidâd-ı me'mûriyeti ve îfâ-yı farîza-yı Hacc-ı şerîf için cânib-i Hicaz'a gitmek niyetinde bulunduğu cihetle müdürlük-ü mezkûrdan affı beyânında olduğu, yerine Saruhan Mal Müdürü sâbık Abdülfettah Efendi'nin ta'yîni istîzân olunmuş ise de ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı hazret-i pâdişâhî şeref-sudûr buyurulur ise âna göre hareket olunacağı beyânile tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi-zîb-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri ile takrîr-i mezkûr manzûr-ı me'âlim-mevfûr-ı hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve ber-mûceb-i istîzân mümâileyh Hasan Şükrü Efendi'nin müdîrlik-i mezkûrdan affile yerine mümâileyh Abdülfettah Efendi'nin ta'yîni müte'allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve zikrolunan takrîr yine savb-ı sâmî-i asafânelerine i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

11 Ca. [Cemaziyelahir] 68

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.} TŞF
14 | 25 | 1

A.TŞF_14_25 H. 13/01/1269 [M. 27/10/1852]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki[183]

Zât-ı fehâmet-simât-ı âli-i veliyyü’n-ni‘amîlerine mevhûb min indillâh olan fıtrat-ı bergüzîde-i istihkâk ve kâbiliyet-i celîle-i asafâneleri iktizâ-yı âlîsinden nâşî berâvât-ı meserret-ittisâmda mesned-i celîl-i Sadâret-i Uzmâ, zât-ı bî-hemtâ-yı veliyyü’n-ni‘amîleriyle teceddüd-i ikbâl-i kemâl ve mukârenet-i şeref-i bî-misâl eylediği haber-i beşâret-eseri sâmia-yı ubûdiyetim oldukta Hudâ bilir ki kulunuza hayât-ı câvidânî ve taze vermiş ve abd-i kadîm-i musâdakat-vesîm-i asafâneleri şeref-i cihân-kıymetiyle müftehir olduğum cihetle dahi husûle gelen memnûniyet ve meserret-i çâkerânemin nezd-i ilhâm-vefd-i safderânelerinde müsbet olmak i‘tikâdına ve mûcib-i tasdî‘-i ser-i me‘âlî-eser-i veliyyü’n-ni‘amîleri olmak mütâla‘asına mebnî ta‘dâd ü tafsîline hâcet göremediğim halde mefrûz-ı uhde-i musâdakatım olan istizâde-i eyyâm-ı ömr ü ikbâl ve fehâmet ü iclâl-i âlî-i veliyyü’n-ni‘amîleri de‘avât-ı hayriyet-âyâtı pîrâye-bahş-ı lisân-ı rıkkiyetim olmasıyla berâber min gayri haddin resm-i tebrîk ü tehniyetin icrâsıyla dahi tetmîm-i ubûdiyet olunduğu muhât-ı ilm-i kâinât-şümûl-ı zerre-perverîleri buyuruldukta ol bâbda ve kâffe-i hâl ü kârda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Müdîr-i Mâl-ı Kastamonu bende Abdülfettâh
Târih: Fî 28 Cemâziyelevvel sene 68

Müdîr-i Mâl-ı Kastamonu
Abdülfettâh

[183] Abdülfettah Efendi’nin kendi mektubu olması hasebiyle önem arz etmektedir.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

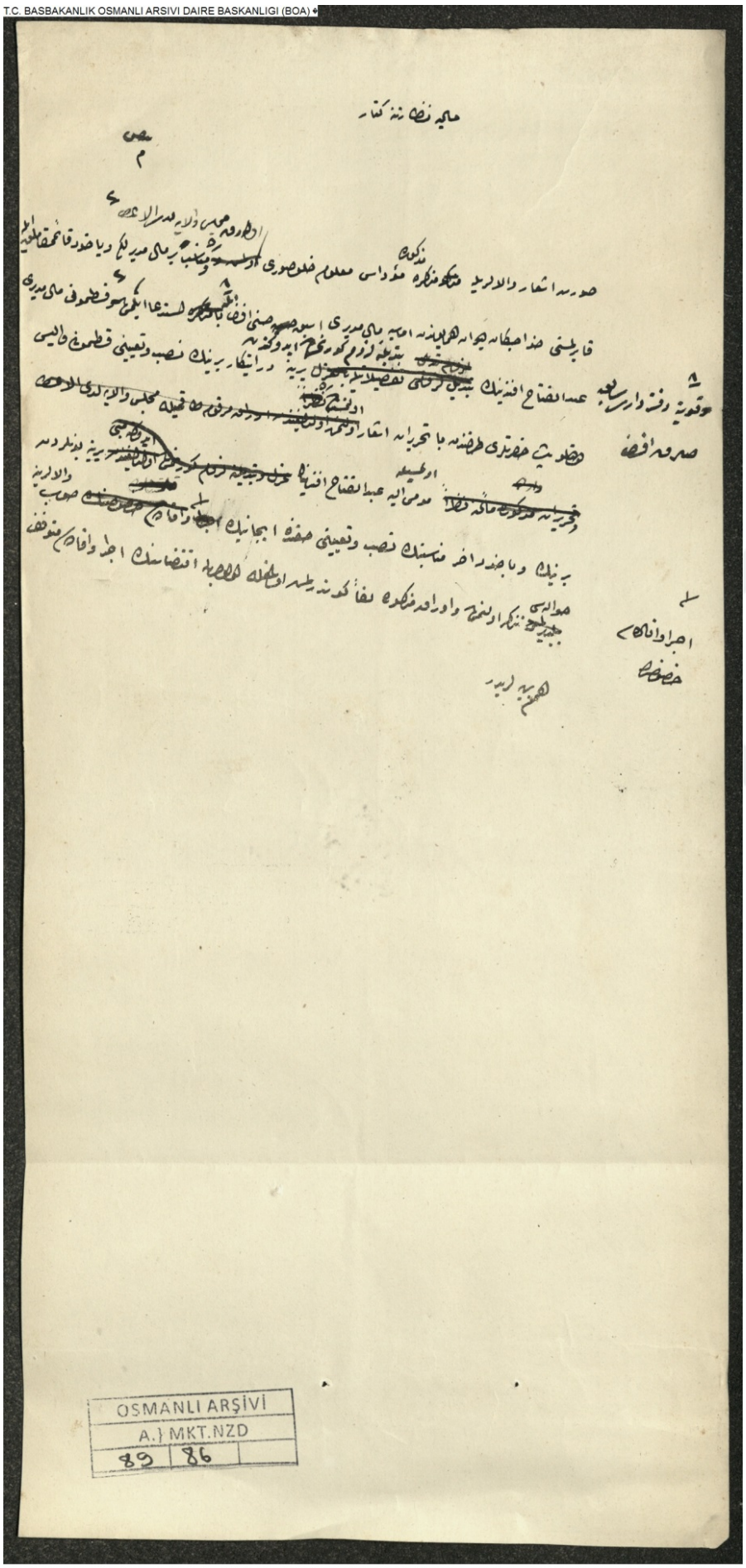

OSMANLI ARŞİVİ
A.}MKT.NZD
89 | 86

A.}MKT.NZD.00089.00086.001

A.MKT.NZD_89_86 H. 07/12/1269 [M. 11/9/1853]

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Sûret-i iş'âr-ı vâlâlarıyle müzekkere-i mezkûre mü'eddâsı[184] ma'lûm-ı hulûs-verî olarak Meclis-i Vâlâ'ya lede'l-i'tâ ve münâsib bir malmüdürlüğü veyâhut kâ'im-makâmlık ile kayırılmasını , hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan Amasya Malmüdürü esbak[185] Hüsnü Efendi ile Konya Defterdârı sâbık Sadık Efendi istid'â eylemiş ve Kastamonu Malmüdürü Abdülfettah Efendi'nin tebdîline lüzûm görünmemiş idüğünden dirâyetkâr birinin nasb ü ta'yîni Kastamonu Vâlisi devletlü paşa hazretleri tarafından bâ-tahrîrât iş'âr olunmuş olmasıyla mümâileyh Abdülfettah Efendi'nin yerine bunlardan birinin veyâhut âher münâsibinin nasb ü ta'yîni hakkında îcâbının icrâ ve ifâdesi husûsunun savb-ı vâlâlarına havâlesi tezekkür olunmuş ve evrâk-ı mezkûre leffen gönderilmiş olmağla ol vechile iktizâsının icrâ ve ifâdesi mütevakkıf-ı himem-i behiyyeleridir.

[184] İfadesi
[185] Sâbık, önceki

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

مالیه نظارتنه

قسطونی مال مدیری عبد الفتاح افندینک عزله و بنه یله لزوم کورندیکی کبی قسطونی ایسی حقنده دائر اوراق اوزرینه
صدر اعظم فیدیه اشعار و مأموریه طلبی اتمکده اولدیغندن ایسی وجهه ارباب فنیدن مدیر المومی کندوسنک یرینه اونسی یحیی
وقتداری سعید امیه لطفی بک طرفندن استدعا اولنمسه اولدیغنه مقدما کی اشعار وجهله اقتضا معلوم الهدی و یاضده دیکر
اشعار اولندیغندن و یا اخر مناسبتله مأمور و یقینی ضمنده ایجابنک اجرا و ارتباط فنی محیی و اوراق دائر اولمق اوزره اقتضا
اقتضاسنه ایضا و افکار سنیه متوقف امر عالیدر

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.NZD
x | 97 |

A.MKT.NZD_90_97 H. 18/12/1269 [M. 22/09/1853]

Mâliye Nezâreti'ne

Kastamonu Malmüdürü Abdülfettah Efendi'nin azl ve tebdîline lüzûm göründüğü geçende Kastamonu Vâlisi devletlü paşa hazretlerinin vâki' olan iş'ârı üzerine savb-ı atûfîlerine iş'âr ve me'mûriyet taleb ettikte onların esâmîsi dahi izbâr kılınmıştı. Müdîrlik-i mezkûra kendisinin ta'yîn olunması Yemen Defterdârı sâbık Emin Lütfi Bey tarafından istid'â olunmuş olduğundan mukaddemki iş'âr vechile efendi-i mümâileyhin veyâhut diğer iş'âr olunanlardan veyâ âher-i münâsibinin[186] me'mûr ve ta'yîni zımnında îcâbının icrâ ve inhâ kılınması Meclis-i Vâlâ'dan ifâde olunmağla ol vechile iktizâsının îfâ ve ifâdesi mütevakkıf-ı himem-i behiyeleridir.

[186] *âher-i münâsib*: münasip bir diğeri.

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI

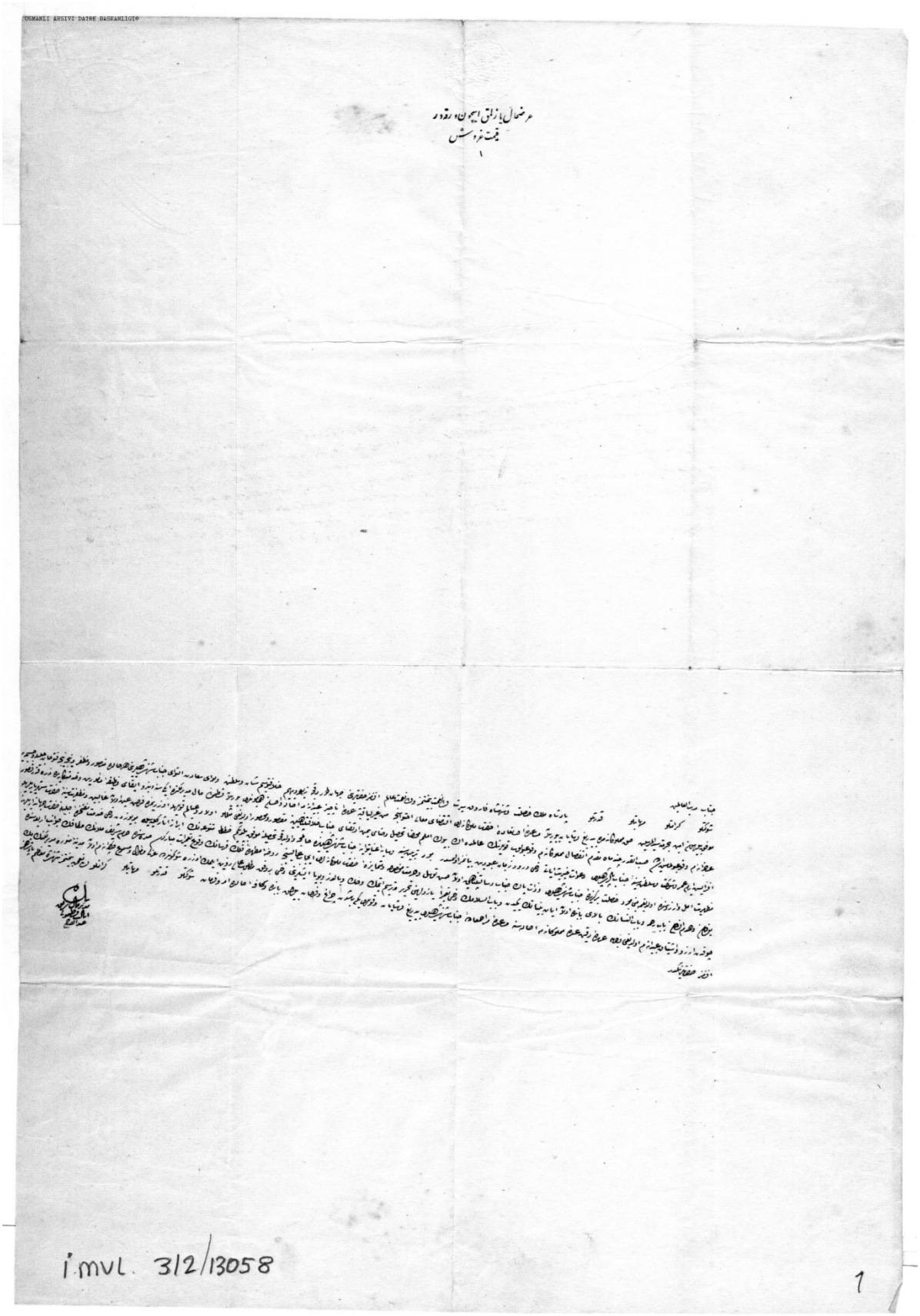

İ.MVL. 312/13058

İ.MVL.00312

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

İ.MVL 312/13058

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

İ.MVL 312/13058

3

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

İ.MVL 312/13058

İ.MVL.00312

İ.MVL.00312

BAŞVEKALET ARŞİVİ

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

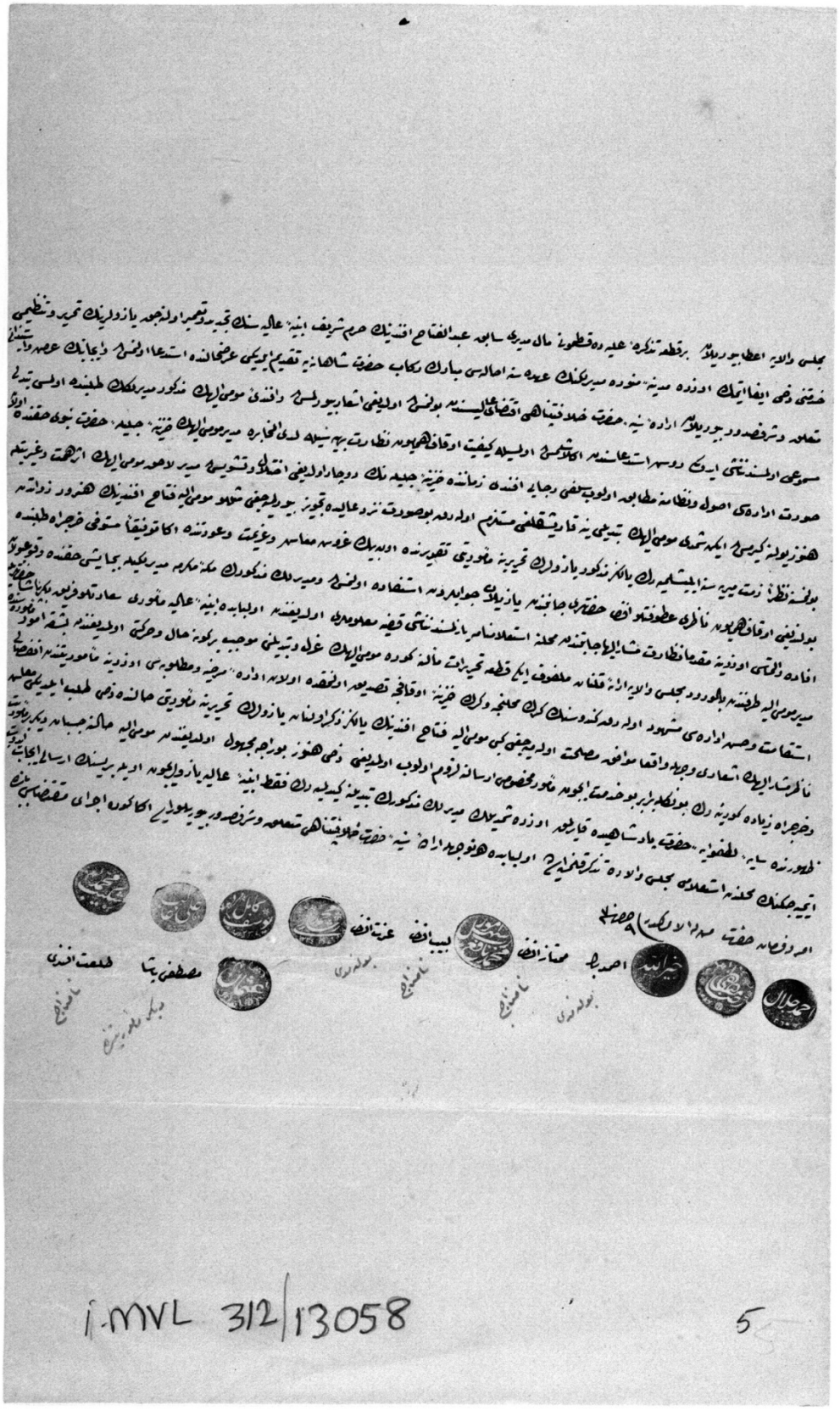

İ.MVL 312/13058

İ.MVL.00312

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

İ.MVL 312/13058

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

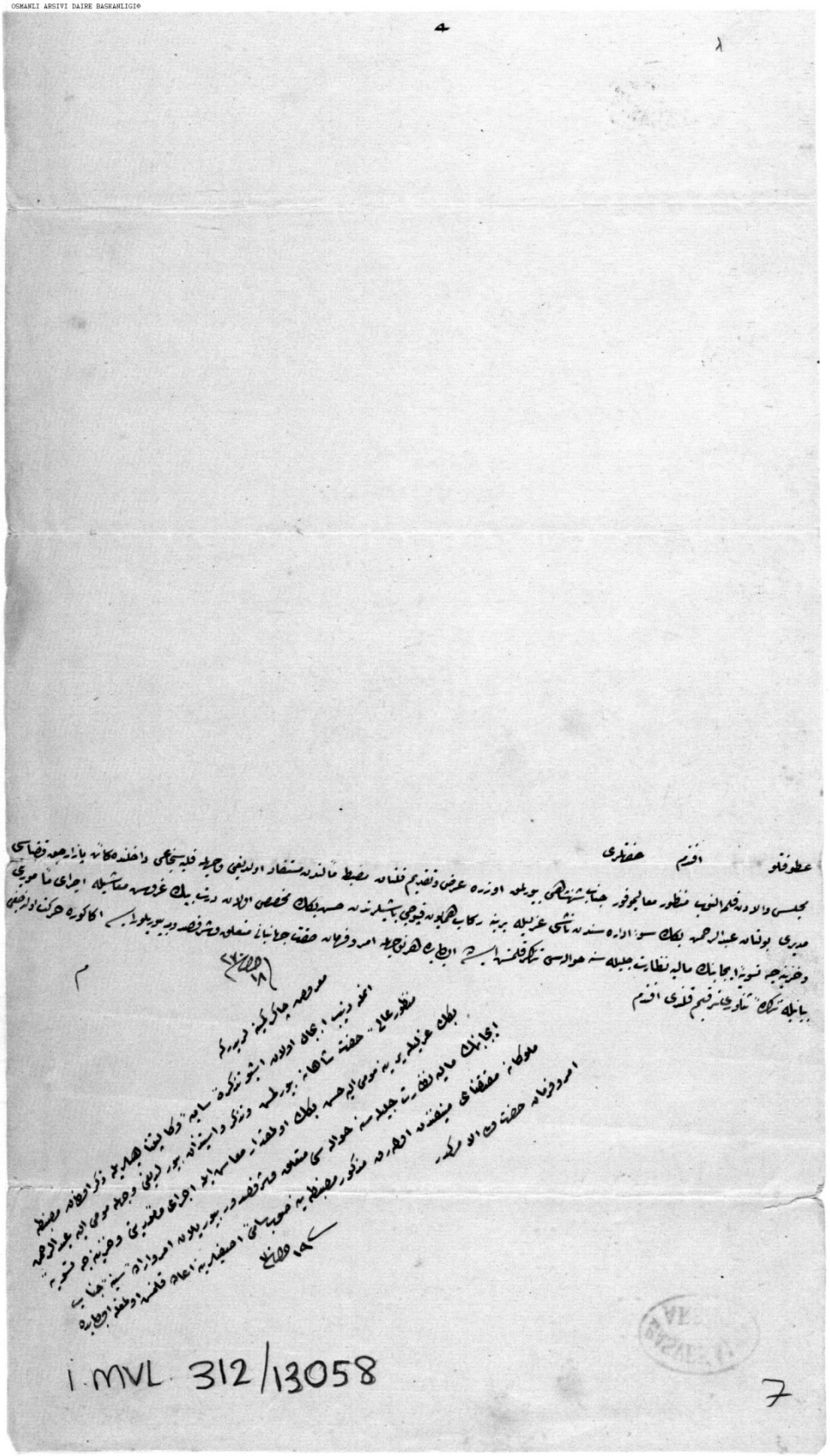

İ.MVL 312/13058

İ.MVL.00312

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

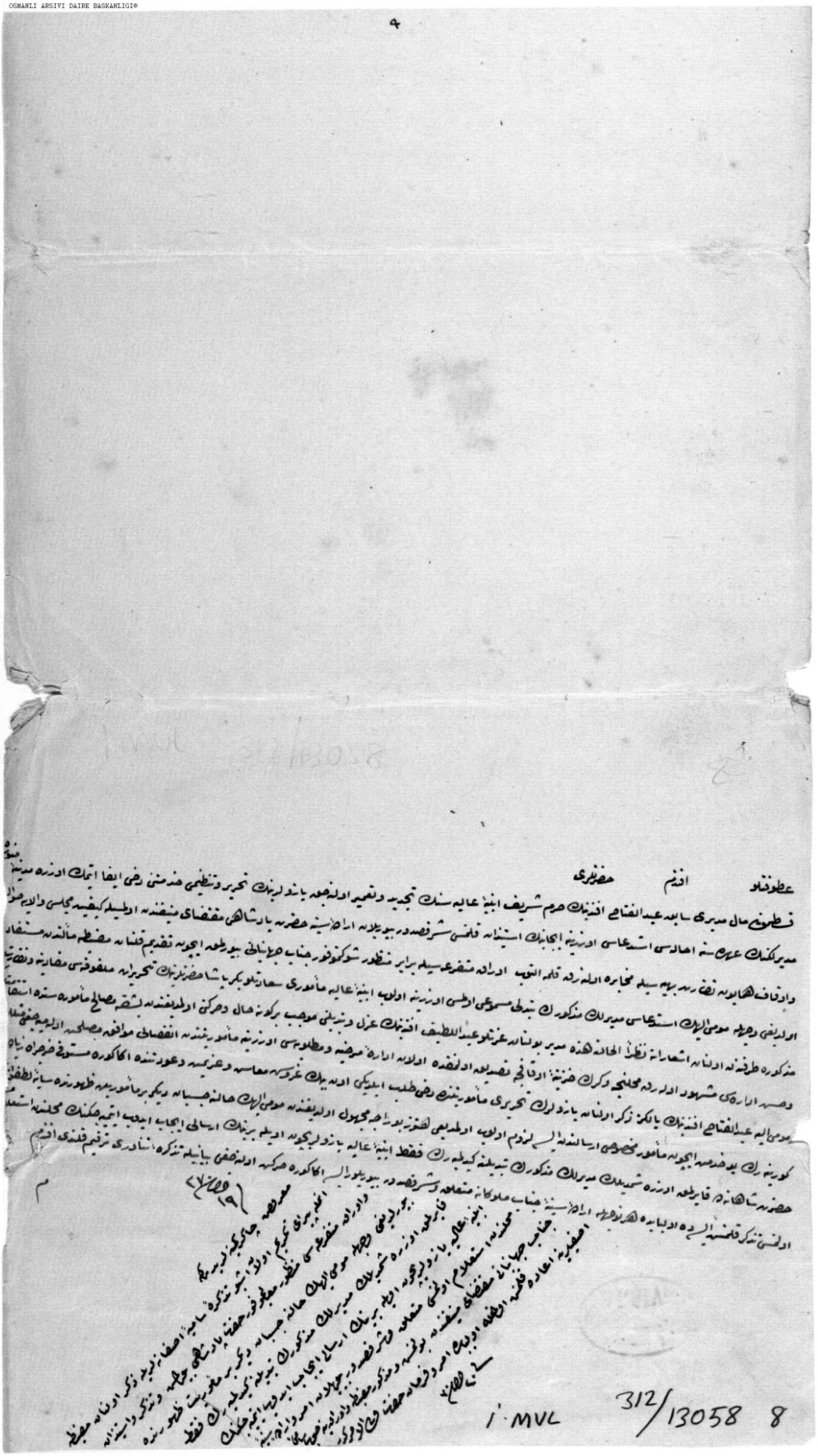

İ.MVL 312/13058 8

İ.MVL_312_13058 H. 19/11/1270 [M. 13/08/1854]

-1-

Cenâb-ı Rabbi'l-Âlemîn,

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü padişâh-ı melek-haslet ve şehinşâh-ı Fârûk-sîret, velî-ni'met-i bî-minnetimiz ve velî-ni'met-i âlem efendimiz hazretlerini cihân durdukça zîver-i dîhîm-i hilâfet-vesîm-i şân ü saltanat ve livâ-yı sa'âdet-iltivâ-yı cenâb-ı şehinşâhîlerini her hâlde mansûr u muzaffer ve nice nice fütûhât-ı celîle ve cesîmeye muvaffak buyursun, âmin, bi-hürmeti seyyidi'l-mürselîn. Hakk-ı memlûkânemde bî-dirîğ ve şâyân buyurulan müsâ'ade-i ihsânâde-i hazret-i mülûkâneleri iktizâ-yı me'âlî ihtivâsınca min gayr-ı liyâkat uhde-i nâçiz abîdâneme ihâle ve ihsân-ı hümâyûnları buyurulan Kastamonu Malmüdürlüğü'nde iki seneden beri îfâ-yı vazîfe-i me'mûriyet ve hizmetkârîde zerre kadar kusûr-ı âcizânem vukû' bulmamış ise de hasbe'l-kader çend-mâh-ı mukaddem infisâl-i memlûkânem vukû' bulup kullarının âlemde en büyük emelim mahzâ tahsîl-i rızâ-yı yümn-irtikâ-yı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine maksûr ve mahsûr olduğu misillü evlâd ü iyâlim kullarıyla üzerimize farz-ı ayn olan gâlibiyet ve muzafferiyet-i seniyye-i hazret-i şehriyârîleriyle efzâyiş-i eyyâm-ı ömr ü şevket ve saltanat-ı seniyye-i cenâb-ı pâdişâhîleri da'avât-ı hayriyet-âyâtı dahi vürûd-ı zebân-ı ubûdiyet beyânımız olmuştur. Mücerred terbiyet-i seniyye ve sâye-i inâyet-vâye-i cenâb-ı şehinşâhîlerinde hâlimce ve oldukça tahsîline muvaffak bulunduğum hatt-ı mütenevvi'anın ibrâz-ı âsâr-ı külliyesiyle bu yüzden dahi hizmet-i müftehare-i celîle-i hazret-i cihân-dârîlerine mazhariyet emel ve arzûsunda olduğuma mebnî mücerred haslet-i ber-güzîde-i cenâb-ı şehriyârîleri ve zât-ı pâk-i cenâb-ı risâlet-penâhîye olan hiss-i tevessül ve hürmet-i mahsûsa ve mütemâyize-i hazret-i mülûkâneleri îcâb-ı âlîsince Ravza-yı Mutahhara-yı felek-fersânın vukû'-ı tâmîrât-ı mübârekesi maddesinde Harem-i Şerîf-i melâ'ik-metâfın cevânib-i erba'asında bulunan ve hedm olunan Bâb-ı Rahme ve Bâbü'n-Nisâ'nın bâlâ-yı bâbında olan âyât-ı beyyinâtın yeniden ve Bâbü's-Selâm'ın dahi ta'mîren yazılarını tahrîr ü tersîm etmek ve hak ve yaldız ve boya işlerini dahi ber-vefk-i matlûb-ı âlî ru'yet etmek üzere şu günlerde azl-i me'mûrî ve mesmû'-ı çâkerânem olan Medîne-i Münevvere müdürlüğünün pek çoktan arzu ve iştiyâk-ı abîdânem olduğu vechile uhde-i rıkkıyet-âde-i memlûkânem ihâlesine müsâ'ade-i merâhimâde-i cenâb-ı şehriyârîleri bî-dirîğ ve şâyân ve kulları yeni baştan çerâğ ve fırsat buyurulmak bâbında ve kâffe-i hâlde emr ü fermân şevketlü kudretlü mehâbetlü kerâmetlü velî-ni'met-i bî-minnetimiz şehinşâh-ı mu'azzam pâdişâhımız efendimiz hazretlerinindir.

Kastamonu Malmüdürü
Abdülfettah

-2-

Atûfetlü Efendim Hazreteleri

Kastamonu Malmüdürü sâbık Abdülfettah Efendi Harem-i Şerîf ebniye-i âliyesinin tecdîd ve ta'mîr olunacak yazılarının tahrîri ve tanzîmi hizmetini dahi îfâ eylemek üzere Medîne-i Münevvere Müdürlüğü'nün uhdesine ihâlesi husûsunu mübârek rikâb-ı hazret-i şâhâneden bâ-arzuhâl niyâz ve istid'â etmiş ve îcâbının arz ve istîzânı irâde-i seniyye iktizâ-yı âlîsinden bulunmuş olduğundan evvel-i emirde bir kere bu bâbda olan mütâla'a-yı vâlâlarının isti'şârı Meclis-i Vâlâ'dan ifâde olunarak bu husûsa da'ir

tevârüd eden tezkire-i aliyye zikrolunan arzuhâl ile beraber gönderilmiş olmağla iktizâ-yı hâlin beyân ve iş‘ârıyla mezkûr tezkire ve arzuhâlin i‘âde ve tesyârı mütevakkıf-ı himem-i behiyeleridir. 20 Şaban 70

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

*İşbu emirnâme-i sâmî me’âl-i âlîsiyle mezkûr tezkire-i aliyye müfâd-ı sâmî ve arzhuhâl-i mezkûr mü’eddâsı rehîn-i îkân-ı bendegânem olmuş ve efendi-i mümâileyhlerin müdîrlik-i mezkûrun istihsâli talebinde olması şu günlerde tebeddülü vukû‘ bulacağı mesmû‘ı olmasından nâşî olduğu siyâk-ı istid‘âsından anlaşılıp gerçi Harem-i Şerîf kandillerinin iş‘âli husûsunda vukû‘a gelen tekâsülden[187] dolayı mukaddemce müdîr-i mümâileyh bendelerine tenbîhnâme-i âlî tastîr buyurulmuş ise de, rivâyet olduğuna nazaran, bu husûsu mümâileyhin taht-ı nezâret ve me’mûriyetinde olmayarak mahallince nâ’ibü’l-harem bulunan zâtın me’mûriyeti teferru‘âtından ittihâz olup müdîr-i mümâileyhlerin usûl-i me’mûriyet haricinde tutulması cihetiyle bu bâbda müdîr-i mümâileyhlerin pek de *[188] olmayacağından başka, müdîr-i mümâileyhin asıl me’mûr olduğu Hazîne-i celîle-i Hazret-i Nebeviye hakkında olan sûret-i idâresi usûl ü nizâma mutâbık ve matlûba muvâfık olarak hatta selefi Recai Efendi zamanında Hazîne-i celilenin dûçâr olduğu ihtilâl ve taşvîşi mümâileyhlerin eser-i himmet ve gayretile henüz yoluna girmiş olduğu hâlde şimdi mümâileyhin bilâ-mûcib-i tebdîl mezkûr ihtilâl ve taşvîşin yine i‘âdesini müstelzim olarak bu sûret-i nezd-i âliyede dahi tecvîz buyurulmayacağı derkâr olup fakat mümâileyh Fettah Efendi’nin hünerver zevâttan olmasıyla beraber Hazîne’ye elli bin kuruş [50.000] deyni dahi olduğu cihetle müdîrlik-i mezkûra ilişilmeyerek yalnız mezkûr yazıların tahrîrine i‘tinâ etmek üzere tertîbâtından münâsib mikdâr ma‘âş ile icrâ-yı me’mûriyeti husûsunun Hazîne-i Mâliye’ce îcâbının icrâsı mücerred emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâneye mütevakkıf olarak beyân-ı hâl ile takrîr-i mezkûrun i‘âdesine ictisâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir. 16 Ramazan 70*

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Me’âl-i iş‘âr-ı atûfîleri ma‘lûm-ı hulûsverî olarak Meclis-i Vâlâ’ya lede’l-arz mümâileyhe ne mikdâr ma‘âş tahsîs îcâb edeceği hakkında olan mütâla‘a-yı behiyelerinin istifâdı tezekkür kılınmış olmağla iktizâsının iş‘ârı mütevakkıf-ı himem-i behiyeleridir.

26 Ramazan 70

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Müfâd-ı emr ü iş‘âr-ı âlî-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri rehîn-i îkân-ı bendegânem olup efendi-i mümâileyhe celb ile istifâd olundukta müdürlük misillü bir me’mûriyet ile gitmeyip müstakil işbu yazılar için azîmet azîmet edeceği cihetle esnâ-yı azîmetinde birtakım masârıfa dûçâr olacağından başka mahall-i âlîde dahi idârece haylice masârıf etmesi lâzım geleceğinden kendisine müdürlük misillü on bin [10.000] kuruş ma‘âş ve âna tatbîken harcırâh i‘tâsıyla avdetinde dahi yine öyle müstevfî harcırâh verilmesi husûsunu ifâde eylemiş olduğundan keyfiyetinin Nezâret-i celîle-i Mâliye’ye

[187] Tembellik, gevşeklik.

[188] Manasının olumsuz olduğu aşikar olan bu kelime okunamadı. Son derece sert bir cevap verildiği görülmektedir.

havâlesiyle icrâ-yı iktizâsı mütevakkıf-ı emr ü irâde-i aliyye-i vekâlet-penâhîleri olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

23 Ramazan 70

-3-

Meclis-i Vâlâ'ya i'tâ buyurulan bir kıt'a tezkire-i aliyyede Kastamonu Malmüdürü sâbık Abdülfettah Efendi'nin Harem-i Şerîf ebniye-i âlisinin tecdîd ve ta'mîr olunacak yazılarının tahrîr ve tanzîmi hizmetini dahi îfâ etmek üzere Medîne-i Münevvere Müdürlüğü'nün uhdesine ihâlesi mübârek rikâb-ı hazret-i şâhâneye takdîm eylediği arzuhâlinde istid'â olunmuş ve îcâbının arz ü istîzânı müte'allık ve şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunmuş olduğu iş'âr buyurulmuş ve efendi-i mümâileyhin mezkûr müdürlüğün talebinde olması tebdîl-i mesmû'ı olmasından nâşî idüğü reviş-i istid'âsından anlaşılmış olmasıyla keyfiyet Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i behiyyesiyle lede'l-muhâbere müdîr-i mümâileyhin Hazîne-i celîle-i Hazret-i Nebevî hakkında olan sûret-i idâresi usûl ve nizâmına mutâbık olup selefi Recai Efendi zamanında Hazîne-i celîlenin dûçâr olduğu ihtilâl ve taşvîş müdîr-i mümâileyhin eser-i himmet ve gayretiyle henüz yoluna girmiş iken şimdi mümâileyhin tebdîli yine karışıklığı müstelzim olarak bu sûret nezd-i âlîde tecvîz buyurulmayacağı misillü mümâileyh Fettah Efendi'nin hünerver zevâttan bulunmasına nazaran zimmet-i mîriyesine ilişilmeyerek yalnız mezkûr yazıların tahrîrine me'mûriyeti takdîrinden on bin [10.000] kuruş ma'âş ve azîmet ü avdetinde âna tevfîkan müstevfî harcırâh talebinde bulunduğu Evkâf-ı Hümâyûn Nâzırı atûfetlü efendi hazretleri cânibinden yazılan cevâblardan istifâde olunmuş ve müdîrlik-i mezkûrun Mekke-i Mükerreme müdürlüğüyle becâyişi hakkında vukû' bulan ifâde ve iltimâsı üzerine mukaddemâ nezâret-i müşârileyhâ cânibinden mahalline isti'lâmnâme yazılmasından nâşî karîne-i ma'lûmları olduğundan ol bâbda ebniye-i âliye me'mûru sa'âdetlü ferik Bekir Paşa hazretleriyle müdîr-i mümâileyh tarafından bi'l-vürûd Meclis-i Vâlâ'ya irâ'e kılınan melfûf iki kıt'a tahrîrât me'âline göre mümâileyhin azl ve tebdîline mûcib bir gûne hâl ü hareket olmadığından başka umûr-ı me'mûresinde istikâmet ve hüsn-i idâresi meşhûd olarak kendisinin gerek mahallince ve gerek Hazîne-i Evkâf'ca tasdîk olunmakta olan idâre-i marziye ve matlûbesi üzerine me'mûriyetinden infisâli nâzır-ı müşârileyh iş'ârı vechile vâkı'a muvâfık maslahat olamayacağı gibi mümâileyh Fettah Efendi'nin yalnız zikrolunan yazıların tahrîrine me'mûriyeti hâlinde dahi taleb eylediği ma'âş ve harcırâh ziyâde görünerek bununla berâber bu hizmet içün me'mûr-ı mahsûs irsâline lüzûm olup olmadığı dahi henüz buraca mechûl olduğundan mümâileyhe hâline cesbân[189] diğer me'mûriyet zuhûrunda sâye-i lütf-vâye-i hazret-i pâdişâhîde kayırılmak şimdilik müdîrlik-i mezkûrun tebdîline gidilmeyerek fakat ebniye-i âliye yazıları içün öyle birisinin irsâli îcâb edip etmeyeceğinin mahallinden isti'lâmı Meclis-i Vâlâ'da tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulur ise âna göre icrâ-yı muktezâsı bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

9 Zilhicce 70

[Mühürler (gelenler) ve isimler (gelemeyenler):] Ahmed Celal, Mustafa Rıza, Hayrullah, Ahmed Bey (bulunamadı), Mümtaz Efendi (nâ-mizâc), * Mehmed Nafi Lebib Efendi (nâ-mizâc), İzzet Efendi (bulunamadı), Mehmed Rüşdi, Yusuf Kamil, Ali Galib, Mehmed Şekip, Osman, Mustafa Paşa (diğer me'mûriyetinde), Talat Efendi (nâ-mizâc)

[189] Layık, uygun, münasip.

-4-
Atûfetlü Efendim Hazretleri

Kastamonu Malmüdürü sâbık Abdülfettah Efendi Harem-i Şerîf ebniye-i âliyesinin tecdîd ve ta‘mîr olunacak yazılarının tahrîri ve tanzîmi hizmetini dahi îfâ etmek üzere Medîne-i Münevvere müdürlüğünün uhdesine ihâlesi istid‘âsı * îcâbının istid‘â kılınması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî muktezâ-yı münîfinden olmasıyla keyfiyet Meclis-i Vâlâ-ya su’âl ve Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i behiyesiyle muhâbere olunarak kaleme alınıp evrâk-ı müteferri‘asıyla beraber manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı cihân-bânî buyurulmak için takdîm kılınan mazbata me’âlinden müstefâd olduğu vechile mümâileyhin istid‘âsı müdîrlik-i mezkûrun tebdîli mesmû‘ı olması üzerne olup ebniye-i âliye me’mûru sa‘âdetlü Bekir Paşa hazretlerinin tahrîrât-ı melfûfesi müfâdına ve Nezâret-i mezkûre tarafından olunan iş‘ârına nazaran el-hâletü hâzihi müdür bulunan izettlü Abdüllatif Efendi’nin azl ve tebdîlini mûceb bir gûna hâl ve hareketi olmadığından başka mesâlih-i me’mûresinde istikâmet ve hüsn-i idâresi meşhûd olarak mahallince ve gerek Hazîne-i Evkâf’ca tasdîk edilmekte olan idâre-i marziye ve matlûbesi üzerine me’mûriyetinden infisâli muvâfık maslahat olamayacağı misillü mümâileyh Abdülfettah Efendi’nin yalnız zikrolunan yazıların tahrîri me’mûriyetinde dahi taleb eylediği on bin [10.000] kuruş ma‘âş ve azîmet ü avdetinde âna göre müstevfî harcırâh ziyâde görünerek bu hizmet için me’mûr-ı mahsûs irsâlinden ise lüzûm olup olmadığı henüz buraca mechûl olduğundan mümâileyhin hâline cesbân diğer bir me’mûriyet zuhûrunda sâye-i lütf-vâye-i hazret-i şâhânede kayırılmak üzere şimdili müdîrlik-i mezkûrun tebdîline gidilmeyerek fakat ebniye-i âliye yazıları içün öyle birinin irsâli îcâb edip etmeyeceğinin mahallinden isti‘lâm olunması tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulur ise ânâ göre hareket olunacağı beyânile tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

19 Zilkade 370

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Enmele-pîrâ-yı ta‘zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafânelerile zikr olunan mazbata ve evrâk-ı müteferri‘ası manzûr-ı me‘âlim-mevfûr-ı hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve tezekkür ve istîzân buyurulduğu vechile mümâileyhin hâline cesbân diğer bir me’mûriyet zuhûrunda kayırılmak üzere şimdilik müdîrlik-i mezkûrun tebdîline gidilmeyerek fakat ebniye-i âliye yazıları içün öyle birinin irsâli îcâb edip etmeyeceğinin mahallinden isti‘lâm olunması müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş ve mezkûr mazbata ve evrâk yine savb-ı sâmî-i asafîlerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

20 Zilkade 70

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI

İ. MVL 324/13805

İ.MVL.00324

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

İ. MVL 324/13805

2

İ.MVL_324_13805 H. 16/05/1271 [M. 04/02/1855]

-1-

Mâliye Nezâret-i celîlesinin Meclis-i Vâlâ'ya i'tâ buyurulan bir kıt'a takrîriyle defterdârlık ve malmüdürlüğü tebeddülâtına mahsûs komisyonun mazbatasında beyân ve istîzân olunduğu üzere Selanik Malmüdürü Hakkı Efendi'nin ma'lûliyeti cihetiyle azli ile yerine ber-sâbık dört bin dokuz yüz kuruş ma'âşla [4900] Kastamonu Malmüdürü sâbık Abdülfettah Efendi bendelerinin ta'yîni Meclis-i Vâlâ'da dahi tezekkür kılınmış ise de ol bâbda ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i vekâlet-penâhîleri müte'allik buyuruluyor ise emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[Mühürler ve isimler:] Abdüllatif Suphi, Mehmed Bey (komisyonda), Ahmed Celal, Mustafa Rıza, Hayrullah, Mümtaz, Lebib Efendi (bulunamadı), ** Sadık Ziver Ahmed, İzzet Efendi (*), Abdullah Mehmed Salih, Mehmed Ali Paşa (*), Yusuf Kamil, *Es-Seyyid İsmail Hakkı, Osman Bey (*), Mustafa Paşa (diğer me'mûriyette), Ahmed Vefik Efendi (komisyonda)

-2-
Atûfetlü Efendim Hazretleri

Meclis-i Vâlâ'dan kaleme alınıp Mâliye Nezâret-i celîlesinin takrîri ve merbût mazbata ile manzûr-ı âlî-i cenâb-ı cihân-bânî buyurulmak içün arz ve takdîm kılınan mazbata me'âlinden müstefâd bulunduğu vechile Selanik Malmüdürü Hakkı Efendi'nin azliyle yerine mahsûs olan dört bin dokuz yüz kuruş [4900] ma'âş ile Kastamonu Malmüdürü sâbık Abdülfettah Efendi'nin ta'yîni tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî müte'allık ve şeref-sünûh buyurulur ise âna göre harekete mübâderet olunacağı beyânında tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi'zîb-i tekrîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleriyle mezkûr mazbatalar ve takrîr manzûr-ı me'âlim-mevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhî buyurulmuş ve tezekkür ü istîzân buyurulduğu vechile efendi-i mümâileyhin azliyle yerine ol mikdâr ma'âşla mümâileyh Abdülfettah Efendi'nin ta'yîni müte'allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i şehriyârî muktezâ-yı celîlinden bulunmuş ve mârü'l-beyân mazbatalar ve takrîr yine savb-ı sâmî-i vekâlet-penâhîye i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

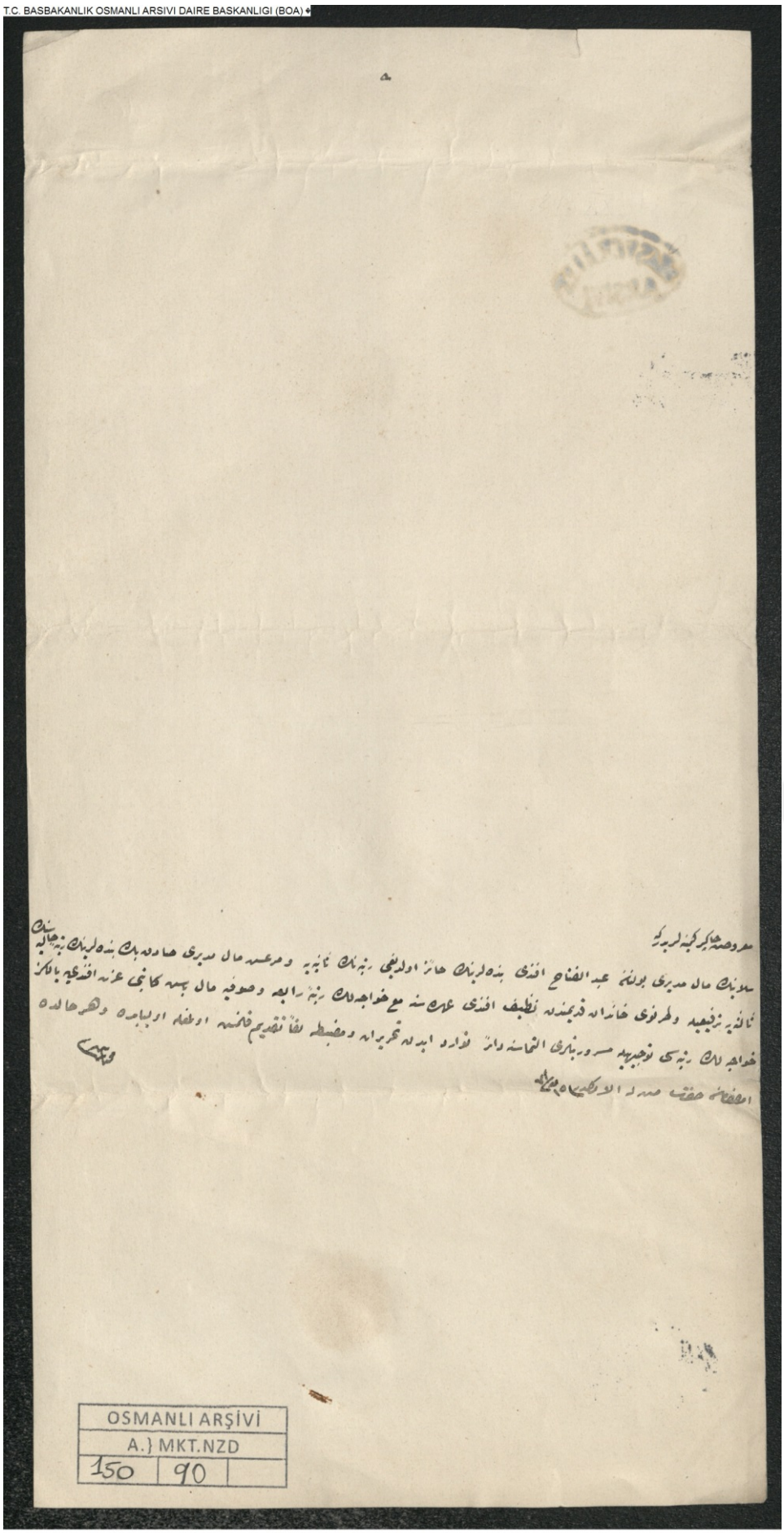

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.NZD
150 | 90 |

A.MKT.NZD_150_90 H. 21/09/1271 [M. 07/06/1855]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Selânik Malmüdürü bulunan Abdülfettah Efendi bendelerinin hâ’iz olduğu rütbenin sâniyeye ve Maraş Malmüdürü Sadık Bey bendelerinin rütbe-i hâliyesinin sâliseye terfî‘iyle ve Tırnova hânedân-ı kadîminden Nazif Efendi me‘a-hâcelik rütbe-i râbi‘a ve Sofya Mal Başkâtibi İzzet Efendi’ye yalnız hâcelik rütbesi tevcîhiyle mesrûriyetleri iltimâsına dâ’ir tevârüd eden tahrîrât ve mazbata leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü’l- emrindir.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

İ.DH 409/27061

İ.DH_409_27061 H. 23/12/1274 [M. 04/08/1858]

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Sâye-i muvaffakiyet-vâye-i hazret-i şâhânede Bursa'da ikmâl-i ta'mîri kuvve-i karîbeye gelmiş olan Câmi'-i Kebîr'de bulunan elvâh-ı mevcûdenin sûret-i ta'mîrini anlamak ve müceddeden îcâb edenlerin ölçülerini almak için bâ-irâde-i seniyye ol tarafa irsâl olunmuş olan Mücellid Mehmed Efendi avdet ederek tahkîkât vâkı'asını mübeyyin olan lâyiha Bursa'dan götürdüğü cevâbnâmeler ve resimler ile Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesinin bir kıt'a tezkiresi manzûr-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i şehinşâhî buyurulmak için arz ve takdîm kılınmış olmağla elvâh-ı mezkûrenin zikrolunan lâyihada gösterildiği vechile veyâhud âher sûretle tesviye ve tanzîmi hakkında her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz olunacağı beyânında tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleriyle zikrolunan evrâk ve resimler manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhî buyurulmuş ve câmi'-i şerîf-i mezkûrda bulunan elvâh ve hutûtun vaz'-ı kadîmi vechile ta'mîri münâsib olacağından ve içlerinde ba'zı ta'mîri mümkün olmayanların dahi müceddeden tahrîri îcâb edeceğinden Sikkezenbaşı Abdülfettah Efendi'nin refâkatine Hattât Şefik Efendi ile mümâileyh Mücellid Mehmed Efendi'nin ta'yîniyle Bursa'ya iğrâm olunarak hutût-ı mezkûreden müceddeden yazılacakların mümâileyh Abdülfettah Efendi ma'rifetiyle tahrîr ve kûfî yazıları dahi ta'mîr olunmak ve kusûr ta'mîr olunacak yazıların dahi mümâileyhümâ Şefik Efendi ve Mehmed Efendi ma'rifetiyle tesviye ve tashîh kılınmak üzere iktizâsının icrâsı müte'allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî muktezâ-yı münîfinden olarak mârü'l-beyân evrâk ve resimler yine savb-ı sâmî-i asafânelerine i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. [190]

[190] Arşivde taranan belgeler içinde Abdülfettah Efendi'nin hayatına ilişkin en mühim belgelerden birisi de bu belge olup Meşhur Bursa depremini müteakip Ulu Camii'de yapılan restorasyona ilişkin bilgileri muhtevidir.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 429/28401

İ.DH_429_28401 H. 13/09/1275 [M. 16/04/1859]

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Bursa'da kâ'in Câmi'-i Kebîr ile selâtîn-i ızâm hazerâtı türbe-i münîfeleri ta'mîrâtının keşf ile mukteziyesinin tahkîkine iki bin beş yüz [2500] kuruş harcirâh ile Şemseddin Efendi me'mûr ve iki bin [2000] guruş harcirâh ile İzzet Bey'in kâtib[i] ve mühendisliğe dahi bin beş yüz [1500] kuruş harcirâh ve iki bin [2000] kuruş ma'âş ile ebniye hulefâsından[191] Hacı Ali Efendi'nin ta'yîni ve câmi'-i şerîf-i mezkûr masârıfının Mâliye ve Evkâf-ı Hümâyûn Hazîne-i celîlelerinden ru'yeti bâ-irâde-i seniyye mukarrer olduğundan zikrolunan harcirâhların ol vechile Hazîneteyn beyninde münâsafaten tesviyesi ve Yanyalı Ragıp Efendi'nin vefâtı vechile uhdesinden münhal olan şehrî otuz [30] kuruş ma'âşın kerîmesi Hasibe'ye ve Yenişehir-i Fenâr sâkinlerinden Kâbile[192] Ayşe Hatun'dan mahlûl olan kırk bir kuruş dört para ma'âşın tarîkat-ı aliyye-i Sa'dîye meşâyihinden Hacı Mehmed Said Efendi'ye tahsîs ve i'tâsı husûslarına dâ'ir Mâliye Nezâret-i celîlesinin üç kıt'a takrîri manzûr-ı âlî buyurulmak için arz ve takdîm kılınmış olmağla ber-mûceb-i tekârîr tesviye-i muktezâlarının nezâret-i müşârileyhâya havâlesi hakkında her ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne müte'allık ve şeref-sudûr buyurulur ise âna göre hareket olunacağı beyân ile tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ihtirâm olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleri ile mezkûr takrîrler manzûr-ı me'âlim-mevfûr-ı hazret-i mülûkâne buyurulmuş ve husûsât-ı mezkûrenin ber-mûceb-i takrîr tesviye-i muktezâlarının nezâret-i müşârileyhâya havâlesi müte'allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî iktizâ-yı münîften olarak mârû'z-zikr takrîrler yine savb-ı sâmî-i asafânelerine i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

[191] Bursa camii ve türbelerinde genel restorasyon çalışmaları hakkında mühim bir belgedir

[192] Ebe anlamında kullanılmış olması muhtemeldir lakin konunun restorasyondan buraya uzanması bir hayli calib-i dikkattir.

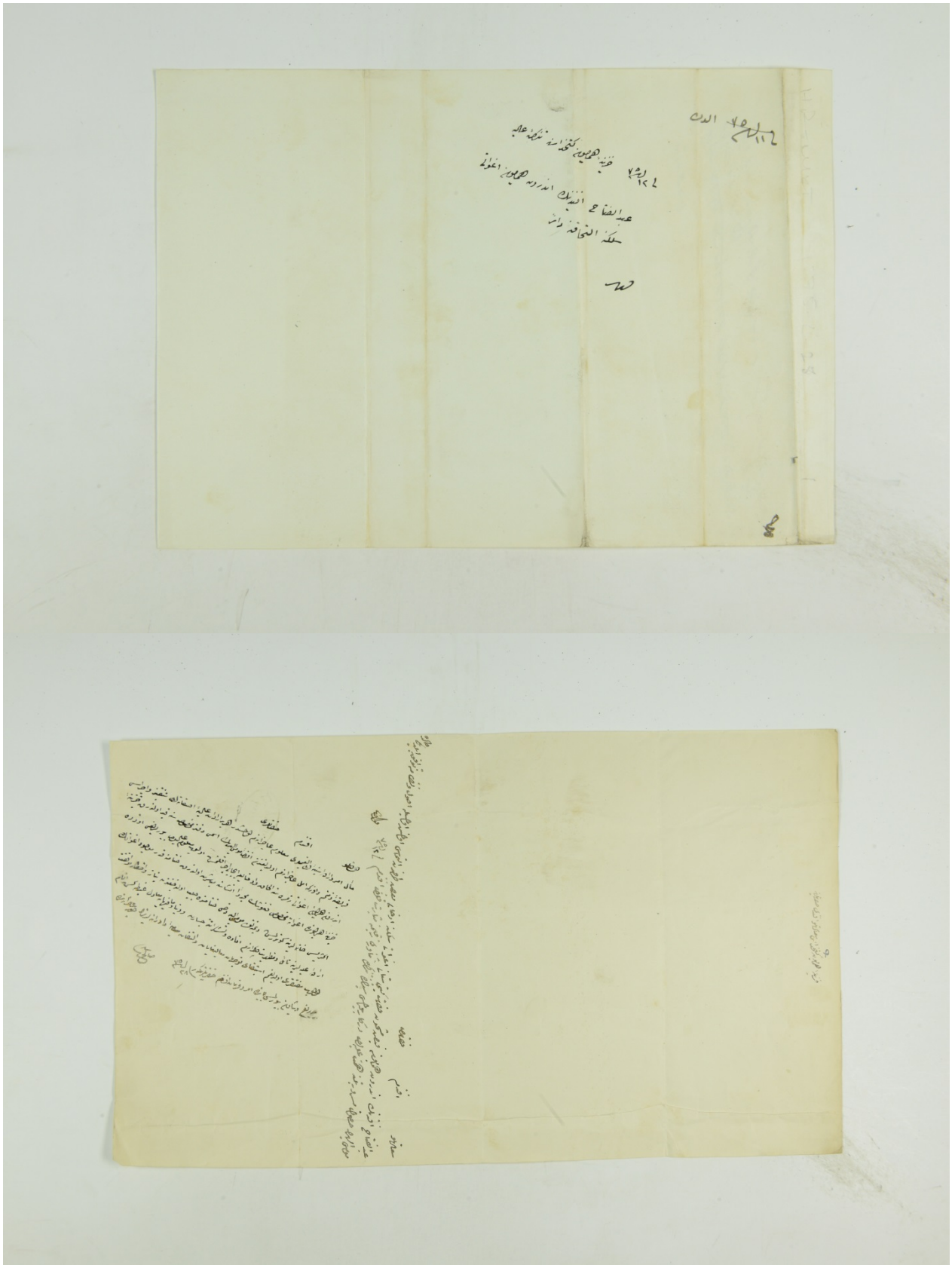

HR.MKT_290_40 H. 28/10/1275 [M. 31/05/1859]

-1-
Hazîne Kethüdâsı'na Tezkire-i Aliyye

Abdülfettah Efendi'nin Enderûn-ı Hümâyûn-ı feyz-meşhûn-ı hazret-i gîtî-sitânî agavâtı[193] silkine idhâli bazı taraftan iltimâs olunmuş olmasıyla mümâileyhin usûl ü nizâmına muvâfakat eylediği hâlde husûl-ı mesrûriyetine himmet-i aliyyeleri der-karâr buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîmine müsâberet kılındı efendim.

-2-
Hazîne-i Hümâyûn Kethüdâsı'na Tezkire-i Aliyye

Abdülfettah Efendi'nin Enderûn-ı Hümâyûn agavâtı silkine iltihâkına dâ'ir

-3-
Hazîne-i Hümâyûn Kethüdâsı Sa'âdetlü Efendi Hazretleri

Sa'âdetlü Efendim Hazretleri

Abdülfettah Efendi'nin Enderûn-ı Hümâyûn-ı feyz-meşhûn-ı hazret-i gîtî-sitânî agavâtı silkine idhâli bazı taraftan iltimâs olunmuş olmasıyla usûl ü nizâmına tevâfuk eylediği hâlde mümâileyhin husûl-i mesrûriyetine himmet-i aliyyeleri der-kenâr buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîmine müsâberet kılındı efendim.

Devletlü Efendim Hazretleri

Me'âl-i emr ü irâde-i seniyye-i veliyyü'n-ni'âmîleri ma'lûm-ı âcizânem olmuştur. Her bir irâdât-ı aliyye-i asafâneleri tenfîz ve icrâsı farîza-yı zimmetim ve özge emel-i âcizânem olduğundan ifâde-i mümâileyhin ismi defter-i mahsûsasına kaydolunarak Hazîne-i Enderûn-ı Hümâyûn agavâtı zümresine ilhâk ü idhâliyle îcâbı icrâ kılınmış olup ma'lûm-ı âlîleri buyurulduğu üzere Hazîne-i Hümâyûn'da agavâta mahsûs koğuşun müceddeden inşâsına mübâşeret olunarak hitâmına kadar mevcûd agavâtın ekserîsi hânelerine gönderilmiş ve bi-minnihi-Te'âlâ mümâileyh dahi hitâmında celb olunacağından niyâz ve efkâr-ı muvâfakat-ı irâde-i aliyyelerine nâil ve mazhariyet-i çâkerânem ifâde ve teşekkürâtına cesâret ve dünyâ vü mâfîhâya mu'âdil gıbtakeş-i enâm olup müftekîri olduğum istibkâ-yı teveccühât-ı me'âlî-gâyât ve iltifât-ı sâmiye-i dâverânelerinin hakk-ı âcizânemde bî-dirîğ ü şâyân buyurulması bâbında emr ü fermân efendim hazretlerinindir.

Fî 28 Şevval sene 75
Bende Sâlih

[193] Ağalar

-4-

Abdülfettah Efendi'nin Enderûn-ı Hümâyûn-ı feyz-meşhûn-ı hazret-i mülûkâne agavâtı silkine idhâli iltimâsına dâ'ir Hazîne-i Hümâyûn-ı şâhâne kethüdâsı ağa hazretlerine bir kıt'a tezkire-i hazret-i nezâret-penâhî tastîri[194] husûsuna müsâ'ade-i seniyyeleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

[194] Satır haline koyma.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 452/29941

İ.DH.00452

İ.DH_452_29941 H. 06/08/1276 [M. 28/02/1860]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sikkezenbaşı Abdülfettah Efendi’ye üçüncü rütbeden bir kıt‘a nişân-ı âlî i‘tâsı müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne muktezâ-yı münîfinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

6 Şaban 76

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

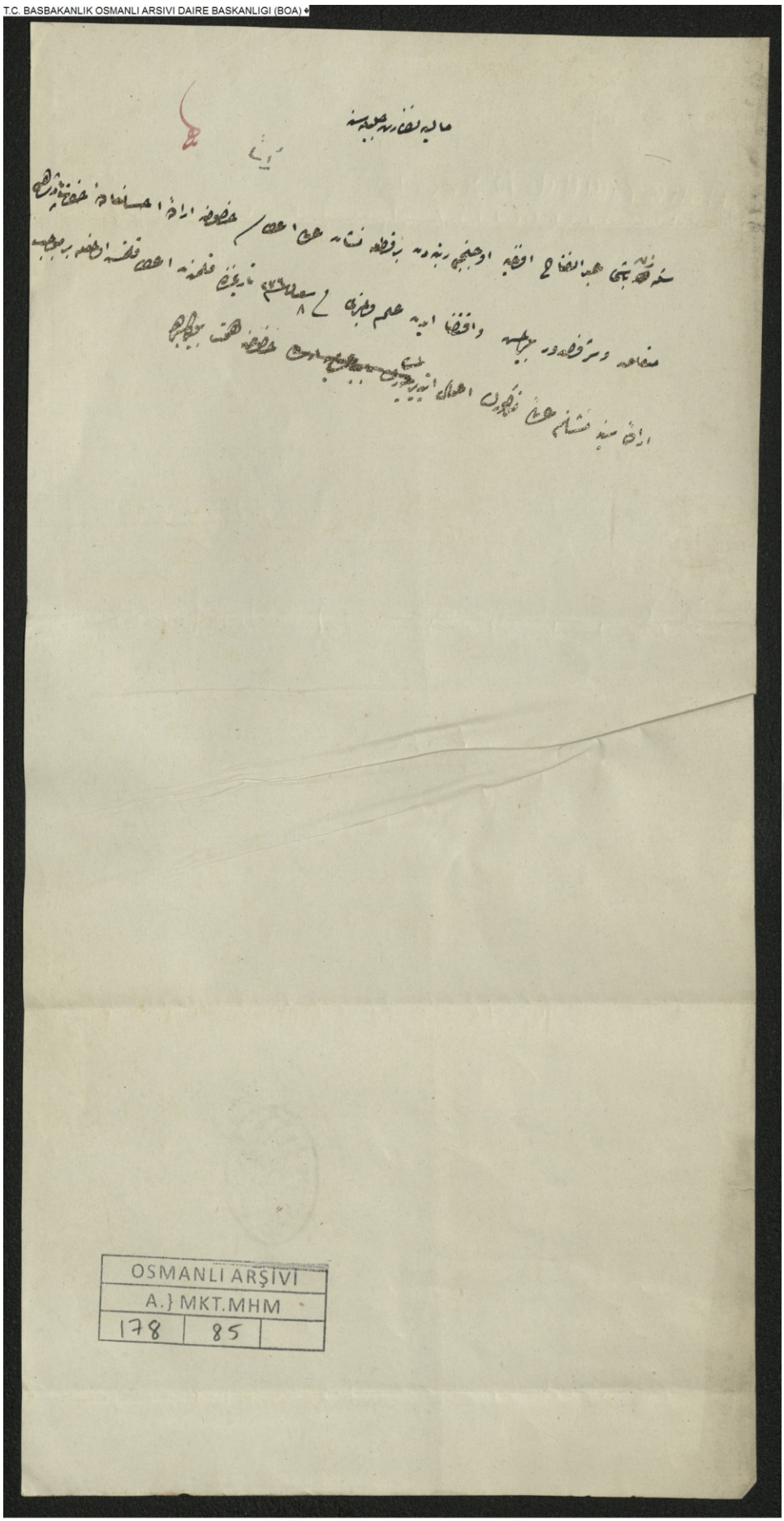

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.MHM
178 | 85 |

A.}MKT.MHM.00178.00085.001

A.MKT.MHM_178_85 H. 15/08/1276 [M. 08/03/1860]

Mâliye Nezâret-i Celîlesi’ne

Sikkegenbaşı Abdülfettah Efendi’ye üçüncü rütbeden bir kıt‘a nişân-ı âlî i‘tâsı husûsuna irâde-i ihsânâde-i hazret-i pâdişâhî müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulmuş ve iktizâ eden ilmühaberi fî Şa‘bân 276 târihinde kaleminden i‘tâ kılınmış olmağla ber-mûceb-i irâde-i seniyye nişân-ı Osmânî-i mezkûrun i‘mâl ettirilmesi husûsuna himmet buyuruldu.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

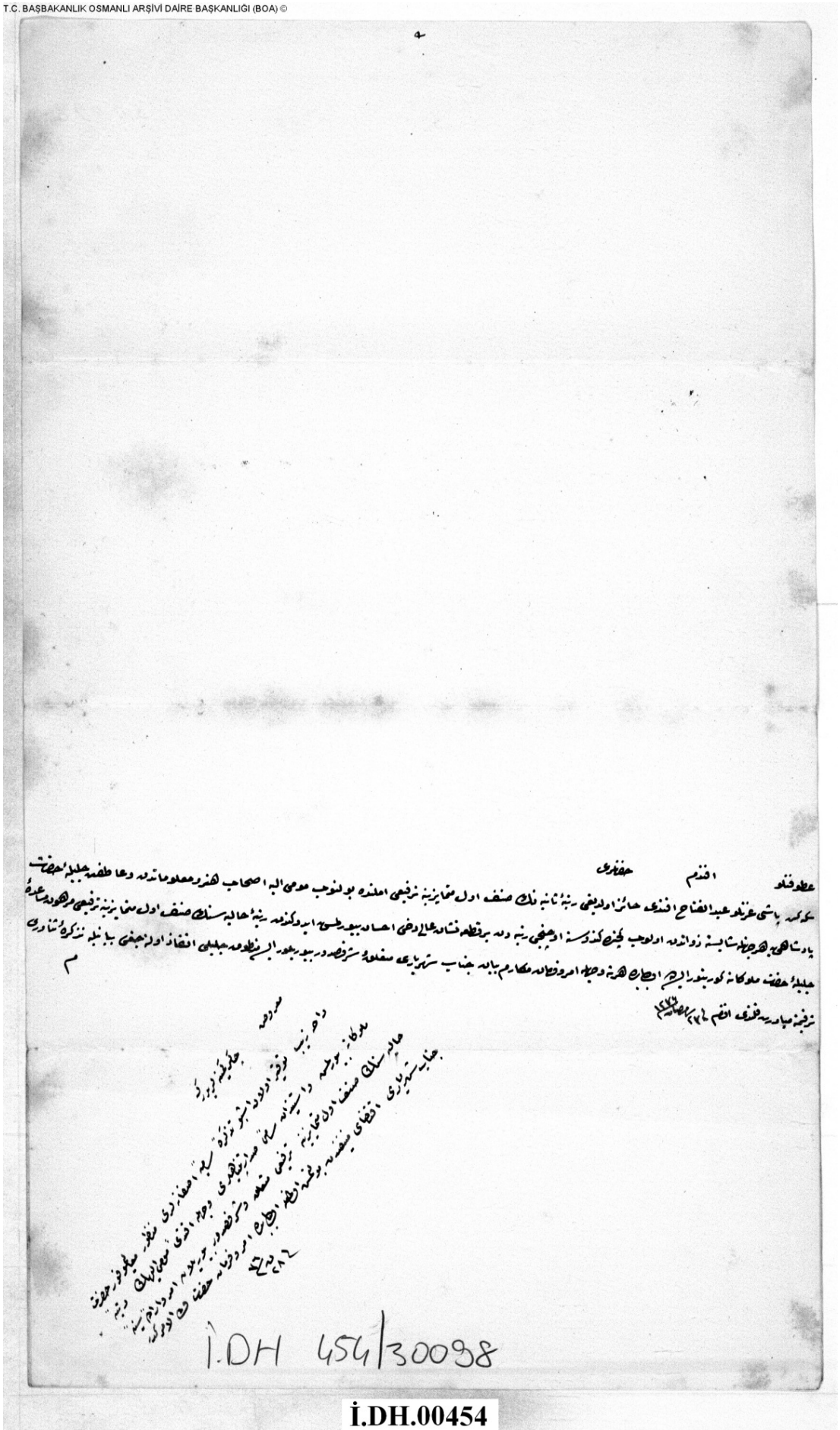

İ.DH 454/30098

İ.DH.00454

İ.DH_454_30098 H. 27/09/1276 [M. 18/04/1860]

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Sikkegenbaşı Abdülfettâh Efendi hâiz olduğu rütbe-i sâniyenin sınıf-ı evvel mütemâyizine[195] terfî'i emelinde bulunup mümâileyh ashâb-ı hüner ve ma'lûmâttan ve âtıfet-i celîle-i hazret-i pâdişâhîye her cihetle şâyeste zevâttan olup geçende kendisine üçüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı âlî dahi ihsân buyurulmuş idüğünden rütbe-i hâliyesinin sınıf-ı evvel mütemâyizine terfî'i merhûn[196]-ı mâ'ide-i celîle-i hazret-i mülûkâne görünür ise de ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı mekârim-beyân-ı cenâb-ı şehriyârî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı celîli infâz olacağı beyânile tezkire-i senâverî terkîmine mübâderet kılındı efendim.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Râhe zîb-i tevkîr olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleri manzûr-ı me'âlim-mevfûr-ı hazret-i mülûkâne buyurulmuş ve istîzân-ı sâmî-i sadâret-penâhîleri vechile efendi-i mümâileyhin rütbe-i hâliyesinin sınıf-ı evvel mütemâyizine terfî'i müte'allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî iktizâ-yı münîfinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

[195] Mütemâyiz: Osmanlı devlet teşkîlâtında Tanzîmat'tan sonra bir süre kullanılan ve mülkî rütbelerden sâniye ile ûlâ sânîsi arasında yer alan bir rütbe [Askerî rütbelerden miralay (albay) karşılığı idi].

[196] Zamâna veya başka bir şeye bağlanmış, belirlenmiş, tâyin edilmiş, muayyen.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

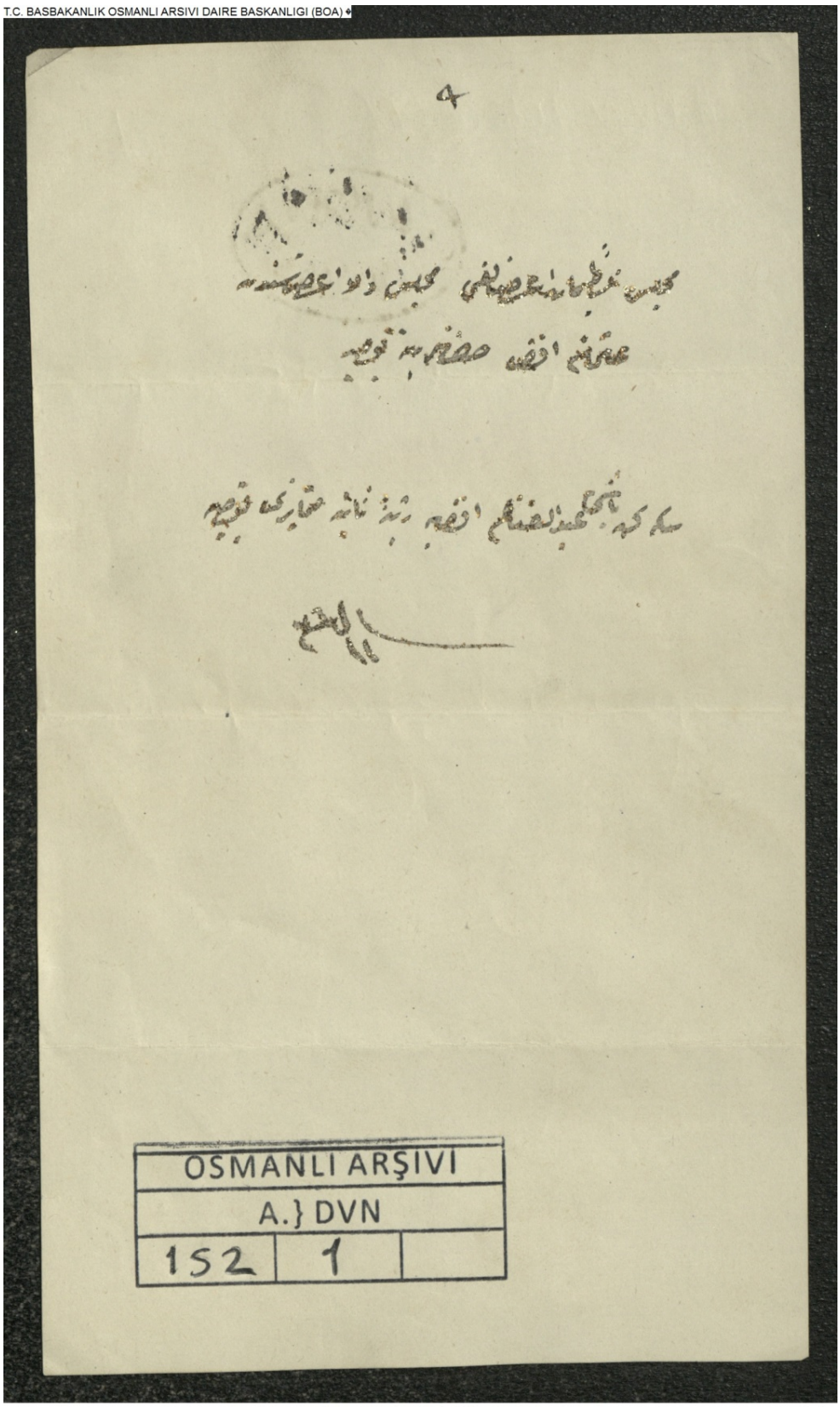

OSMANLI ARŞİVİ
A.} DVN
152 | 1

A.}DVN.00152.00001.001

A.DVN_152_1 H. 11/10/1276 [M. 02/05/1860]

Meclis-i Tanzîmât a‘zâlığı, Meclis-i Vâlâ a‘zâlığından Osman Efendi’ye tevcîh[i]

Sikkegenbaşı Abdülfettah Efendi’ye rütbe-i sâniye mütemâyizi tevcîh[i]

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.} DVN
152 | 81

A.}DVN.00152.00081.001

Sikkezenbaşı Abdülfettah Efendi'ye üçüncü rütbeden bir kıt'a nişân-ı âlî i'tâsı husûsuna irâde-i ihsân'âde-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulmuş ve iktizâ eden ilmühaber 8 Şaban 1276 târihinde kaleminden i'tâ kılınmış olmağla ber-mûceb-i irâde-i seniyye nişân-ı âlî-i mezkûrun i'mâl ettirilmesi husûsuna himmet buyurulmak bâbında beyaz üzerine sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince iktizâsı masârıfât muhasebesinden[197] lede's-su'âl *den bir kıt'a nişânın mevcûddan i'tâsı için 14 Şaban 276 târihinde veznedarbaşı izzetli efendi tarafına ilmühaber verildiği mukayyed olmasıyla mezkûr nişân Sikkezenbaşı Abdülfettah Efendi'ye ihsân olunduğunu * için nişân kalemine ilmühaberin tahrîri iktizâ eylediği der-kenâr olunarak ilmühaberi yazılmak fermân-ı sâmi buyurulmağın mûcebince kaydolunup ber-mûceb-i muharrer nişân kalemine işbu ilmühaber verildi.

1276
10 * *
es-Seyyîd Mehmed Aziz

[197] Osmanlı'da mâliye muhasebesi; vâridat (gelirler) ve masârıfât (giderler) muhasebesi diye ikiye ayrılmaktadır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

نظارت اوقاف همایون

عدد ٤١

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.NZD
377 | 15 |

A.MKT.NZD_377_15 H. 02/05/1278 [M. 05/11/1861]

NEZÂRET-İ EVKÂF-I HÜMÂYÛN

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki[198]

Sersikkegen izzetlü Abdülfettah Efendi’nin cennet-mekân Sultan Süleyman Han tâbe serâhû hazretlerinin câmi‘-i şerîfi ile Bursa’da kâ’in Câmi‘-i Kebîr’in hûtût-ı mütenevvi‘asını hüsn-i tersîm ve terkîme bezl-i mesâ‘î etmesinden dolayı bi’l-vücûh mükâfât-ı seniyyeye lâyık ve şâyân olmasına mebnî Kanlıcak’ta[199] mahlûl olup yüz bir bin beş yüz [101.500] kuruş mu‘accele ile uhdesinde kalan harap ve sagîr bir bâb-ı sâhilhâne mu‘accelesinin irâde buyurulan mahallden vakfına i‘tâsıyla ve ta‘mîrine muktezî kırk bin [40.000] kuruşun dahi ihsânıyla bunun efendi-i mümâileyhe îcârı mütevakkıf-ı irâde-i aliyye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri idüğü mukaddemce makâm-ı âcizîden bâ-takrîr inhâ ve ifâde olunmuş ise de henüz irâde-i seniyyesi şeref-sudûr buyurulmamış ve efendi-i mümâileyh bu defa me’mûren Paris tarafına azîmet edeceğinden keyfiyetin sür‘at-ı tesviyesini iltimâsı ve ricâ edip yazdığı şeyler nefâseti cihetile kıymetdâr ve kendisi eltâf-ı aliyye-i hazret-i şehriyârîye sezâver bulunmuş olmağla husûl-i mesrûriyeti hakkında müte‘allık buyurulacak irâde-i inâyetâde-i sadâret-penâhîlerin savb-ı kemterîye havâlesi bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

2 Cemâziyelevvel 78 [5 Kasım 1861]

[198] Süleymaniye Camii’nin ve Bursa Ulu Cami’nin restorasyonunda aldığı görevlere ek olarak Paris’e görevlendirilmesi ile ilgili mühim bilgiler barındıran bu belgede ayrıca Abdülfettah Efendi’ye atiye olarak da küçük bir yalıya kiracılık ihsan buyurulmuş olduğu anlaşılıyor

[199] Kanlıca, Beykoz’daki kastediliyor.

İ.DH 485/32764

İ.DH_485_32764 H. 16/08/1278 [M. 16/02/1862]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sikkegenbaşı izzetlü Abdülfettah Efendi’nin bâ-irâde-i seniyye Bursa’da kâ’in Câmi‘-i Kebîr ile Süleymâniye Câmi‘-i şerîfine yazmış olduğu hutût-ı mütenevvi‘ası külliyetli ve emekli şeyler olup bunların hitâmında i‘tâsı mukarrer olan atiyye-i seniyyenin ânlara tekâbül etmesi dahi muvâfık-ı merâhim-i celîle-i cenâb-ı şehinşâhî olacağına ve mesbûk olan emek ve hizmetine mükâfât-ı ihsân ü inâyet buyurulacak atiyye-i seniyyenin bir hâneye tahvîli niyâzında olmasına mebnî Hazîne-i Hâssa-yı şâhâne mümeyyizi müteveffâ Hasan Efendi’nin Şehzâde[200] civârında kâ’in mahlûl olan bir bâb hânesi ihsân buyurulmuş olmasıyla senedinin efendi-i mümâileyhe i‘âdesine olarak tanzîm ettirilerek takdîm kılınması ve tesviye-i bahâsı husûsunda iktizâ-yı hâlin icrâsı şeref-sunû‘ ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı şehinşâhî îcâb-ı celîlesinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü’l-emrindir.

[200] Bir sonraki belgede Şehzadebaşı olarak geçmektedir. Fatih’teki çalışmaları için tahsis edilen ve çalışmalar bittikten sonra kendisine tahsis edilen ev kastedilmektedir.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

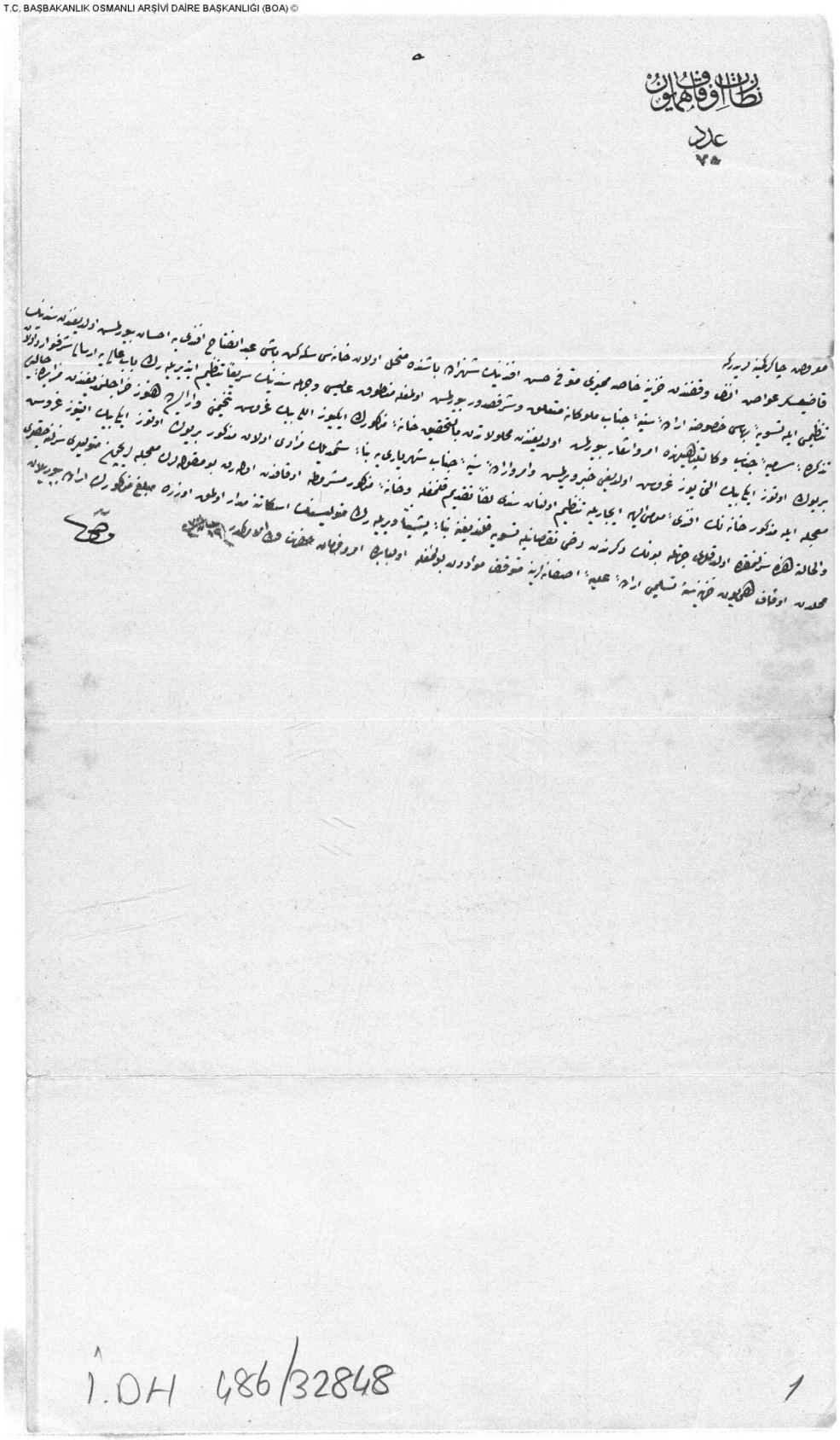

İ.DH 486/32848

1

İ.DH.486

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

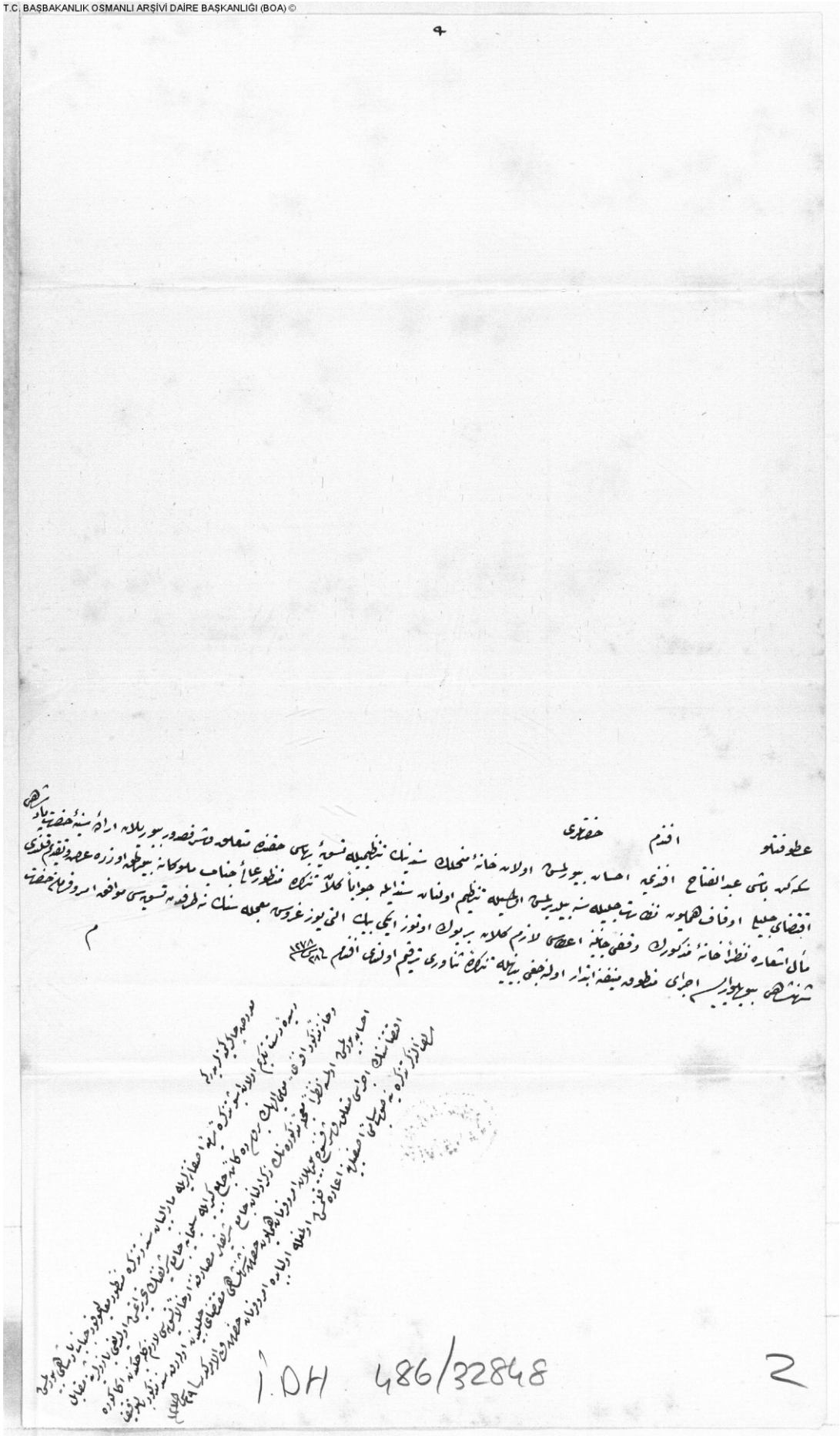

İ.DH 486/32848

İ.DH_486_32848 H. 28/08/1278 [M. 28/02/1862]

-1-

NEZÂRET-İ EVKÂF-I HÜMÂYÛN

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Kazasker İvaz Efendi Vakfı’ndan Hazîne-i Hâssa mümeyyizi müteveffâ Hasan Efendi’nin Şehzâdebaşı’nda münhal olan hânesi Sikkegenbaşı Abdülfettah Efendi’ye ihsân buyurulmuş olduğundan senedinin tanzîmi ile tesviye-i bahâsı husûsunda irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâne müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulmuş olmağla mantûk-ı âlî vechile senedinin serî‘an tanzîm ettirilerek Bâb-ı Âlî’ye irsâli şeref-vârid olan tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîden emr ü iş‘âr buyurulmuş olduğundan mahlûlâttan bâ-tahkîk hâne-i mezkûrun iki yüz elli bin [250.000] kuruş tahmînî var ise de henüz haraçlandığından müzâyede-i hâlîsi bir yük otuz iki bin altı yüz kuruş olduğu haber verilmiş ve emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârîye binâen şimdilik mezadı olan mezkûr bir yük otuz iki bin altı yüz kuruş mu‘accele[201] ile mezkûr hânenin efendi-i mümâileyhe îcârı[202] ile tanzîm olunan senedi leffen takdîm kılınmağla ve hâne-i mezkûr-ı meşrûta Evkâf’tan olarak bu makûlelerin mu‘acceleleri içün mütevellîleri sızlanacakları ve el-hâletü-hâzihî sızlanmakta oldukları cihetle bunun diğerinden dahi noksan ile tesviye kılındığına binâen peşînen verilerek mütevellîsinin iskânına medâr olmak üzere meblağ-ı mezkûrun irâde buyurulan mahallden Evkâf-ı Hümâyûn Hazînesi’ne teslîmi irâde-i aliyye-i asafânelerine mütevakkıf-ı mevâddan bulunmakla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

19 Şaban 1278

-2-

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Sikkegenbaşı Abdülfettah Efendi’ye ihsân buyurulmuş olan hâne-i münhalin senedinin tanzîmiyle tesviye-i bahâsı hakkında müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî iktizâ-yı celîli Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesine bildirilmiş olmasıyla tanzîm olunan sened ile cevâben gelen tezkire manzûr-ı âlî-i cenâb-ı mülûkâne buyurulmak üzere arz ve takdîm kılındı. Me’âl-i iş‘âra nazaran hâne-i mezkûrun vakfı cânibine i‘tâsı lâzım gelen bir yük otuz iki bin altı yüz mu‘accelesinin ne taraftan tesviyesi muvâfık-ı emr ü fermân-ı hazret-i şehinşâhî buyurulur ise icrâ-yı mantûk-ı münîfine ibtidâr olunacağı beyânile tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

28 Şaban 1278

[201] (معجّله) *i.* (Ar. *mu‘accel* “peşin verilmiş”ten *mu‘accele*) ***târih.*** Osmanlı Devleti’nde kirâya verilen devlet ve vakıf mallarının kirâlarından veya iltizam sûretiyle satılan emlâkten peşin olarak alınan para [Taksitle alınanına *müeccele* denirdi].

[202] (ایجار) *i.* (Ar. *ecr* “kirâya vermek”ten *icār*): Kirâya verme.

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tekrîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleriyle mârü’l-beyân sened ve tezkire manzûr-ı me‘âlim-mevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhî buyurulmuş ve hâne-i mezkûr efendi-i mümâileyhin Bursa’da kâ’in Câmi‘-i Kebîr ile Süleymâniye Câmi‘-i şerîfinde tahrîr etmiş olduğu yazılarına mukâbil ihsân buyurulmuş olmasına leffen mu‘accele-i mezkûrenin zikrolunan câmi‘-i şerîfler masârıfına idhâlen tesviyesi lâzım geleceğinden âna göre iktizâsının icrâsı müte‘allık ve şeref-sunû‘ buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i şehinşâhî muktezâ-yı celîlinden olarak sened-i mezkûr bi‘t-tevkîf sâlifü’z-zikr tezkire yine savb-ı sâmî-i asafîlerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

29 Şaban 1278

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 488/32984

İ.DH_488_32984 H. 10/10/1278 [M. 10/04/1862]

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Mazhar olduğu inâyet-i seniyye ve âtıfet-i celîle-i cenâb-ı pâdişâhînin teşekkür ve mahmideti zımnında Sikkegenbaşı izzetlü Abdülfettah Efendi'nin tanzîm eylediği tuğra-yı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhî levhası manzûr-ı mekârim mevfûr-ı cenâb-ı şâhâne buyurulmak üzere arz ve takdîm kılındığı beyânile tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

10 Şevval 1278

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi'-zîb-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîler ile zikrolunan tuğra-yı hümâyûn levhası manzûr-ı âlî-i hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve mezkûr levha tevkîf kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

11 Şevvâl 1278

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

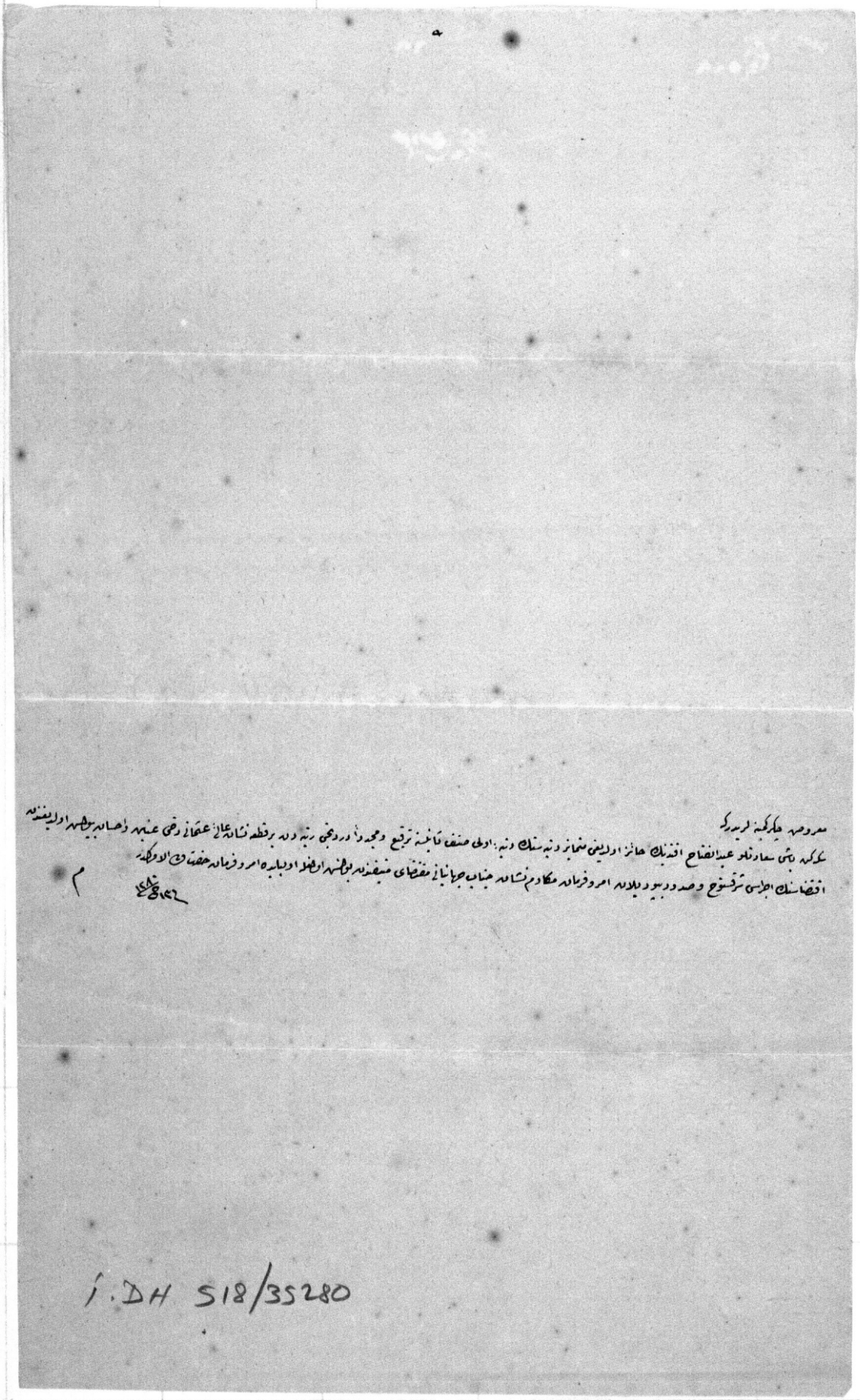

İ.DH 518/35280

İ.DH_518_35280 H. 13/06/1280 [M. 25/11/1863]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sikkegenbaşı sa‘âdetlü Abdülfettah Efendi’nin hâ’iz olduğu mütemâyiz rütbesinin rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânîsine terfî‘i ve müceddeden dördüncü rütbeden bir kıt‘a nişân-ı âlî-i Osmânî dahi inâyet ü ihsân buyurulmuş olduğundan iktizâsının icrâsı şeref-sunû‘ ve şeref-sudûr buyurulan emr ü fermân-ı mekârim-nişân-ı cenâb-ı cihân-bânî muktezâ-yı münîfinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

13 Cemâziyelâhir 1280

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

خزینهٔ خاصهٔ همایون نقودات جلیله سنه

تحقیقاً

وردست تدقیقه بوظیفه اوراد صحیحه مدار سنه لدی الورود بمصدقه فقط اجراسی حقنده سکره باشی
سعادتلو فتاح افندی ایله اکرجی ادغنده باب عالیه یه اخراجی حقنده مبنیه جلیله سنه
بعثیه تکلیف نفاسوی والاریه ارسال قلنمه وطلبنده ایجابنه اجرا وافادم سنه تحریراً سبقنه تکلیف

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.MHM
314 | 20

A.MKT.MHM_314_20 H. 07/05/1281 [M. 08/10/1864]

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi'ne

Derdest-i tedkîk bulunan evrâk-ı sahîha maddesinden dolayı bazı tahkîkâtın icrâsı zımnında sikkegenbaşı sa'âdetlü Fettah Efendi ile eğerci[203] oğlunun Bâb-ı Zabtiye'ye i'zâmı[204] hakkında Zabtiye Müşiriyet-i celîlesinden meb'ûs[205] tezkire leffen seviyy-i vâlâlarına irsâl kılınmış olmağın îcâbının icrâ ve ifâdesine himmet buyurulması siyâkında tezkire

[203] Bu kelimeyi sözlükte karşılığı *eğerci* olarak görülmektedir. Abdülfettah Efendi'nin oğlunun mesleğinin eğercilik, saraçlık olabileceği anlaşılmaktadır.

[204] Gitmek anlamında kullan *azîmet* de aynı kökten gelmektedir. Fakat normalde *i'zâm* göndermek, yollamak anlamına karşılık gelmektedir. Fettah Efendi'nin oğluyla birlikte karakolluk olmayacağına, belgede de "bazı tahkîkâtın zımnında" dediğine göre herhalde ifade vermek ya da tanıklık etmek üzere gitmiş olsalar gerek.

[205] Gönderilmek anlamında kullanılmıştır.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 531/36832

İ.DH_531_36832 H. 20/07/1281 [M. 19/12/1864]

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Sikkegenbaşı sa‘âdetlü Abdülfettah Efendi’nin umûr-ı me’mûresinde meşhûd olan hüsn-i hizmet ve ikdâmına ve zâten ashâb-ı hüner ve ma‘âriften bulunmasına binâen sâye-i inâyet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde müreffehen îfâ-yı hüsn-i hizmet eylemek üzere el-hâleti hâzihi mahsûs olan ve hasebü’ş-şevket idâresine kânî görünemeyen dört bin yedi yüz yirmi [4720] kuruş ma‘âşına iki bin yedi yüz yetmiş beş [2775] kuruş ilâvesiyle yedi bin beş yüz [7500] kuruşa[206] iblâğı merhûn-ı müsâ‘ade-i seniyye görünüyor ise de ol bâbda her ne vechile ihsân-âde-i cenâb-ı şehinşâhî müte‘allık ve şeref-sudûr buyuruluyor ise âna göre hareket olunacağı beyânile tezkire-i senâveri terkîm kılındı efendim.

20 Receb 1281

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Zîver-dest-i i‘zâz olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri manzûr ve me‘âlim-mevfûr-ı hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve efendi-i mümâileyhin ma‘âşının ber-mûceb-i istîzân yedi bin beş yüz kuruşa iblâğı şeref-sunû’ ve sudûr buyurulan emr ü irâde-i mekârim-âde-i cenâb-ı mülûkâne îcâb-ı celîlinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

21 Receb 1281

[206] Aldığı maaşa ilişkin mühim bir bilgi içermektedir.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

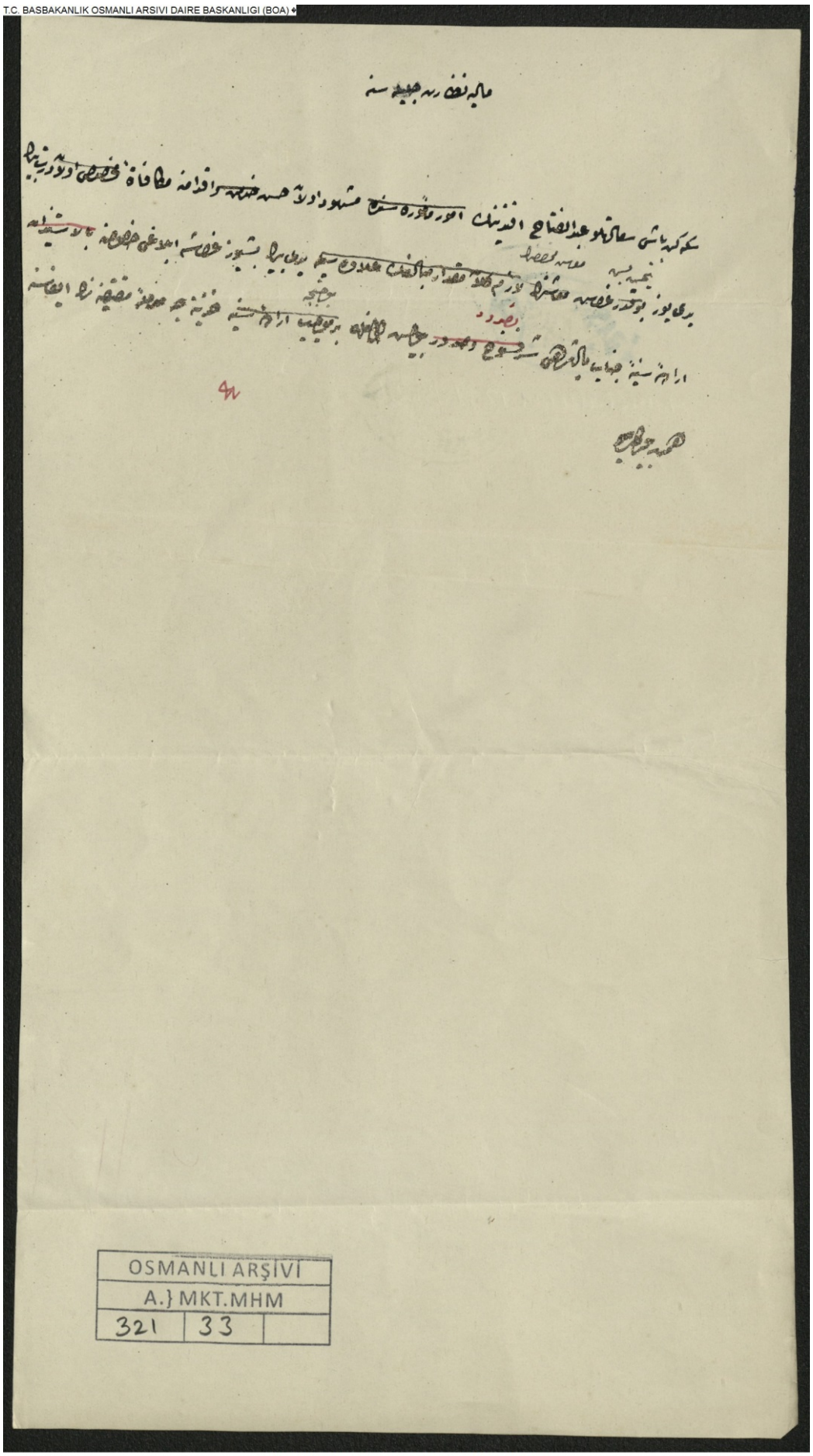

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.MHM
321 | 33

A.MKT.MHM_321_33 H. 26/07/1281 [M. 25/12/1864]

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Sikkegenbaşı sa'âdetlü Abdülfettah Efendi'nin meşhûd olan hüsn-i ikdâmına mükâfât olan dört bin yedi yüz yetmiş beş [4775][207] kuruş ma'âş-ı muhassasanın yedi bin beş yüz [7500] kuruşa iblâğı husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmağla mûcebince hazînece mu'âmele-i mukteziyenin îfâsına himmet buyurulmak bâbında

[207] Okumada kolaylık sağlaması amacıyla köşeli parantezle gösterilmiştir. Belgede sayılar için böyle bir açıklama bulunmamaktadır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

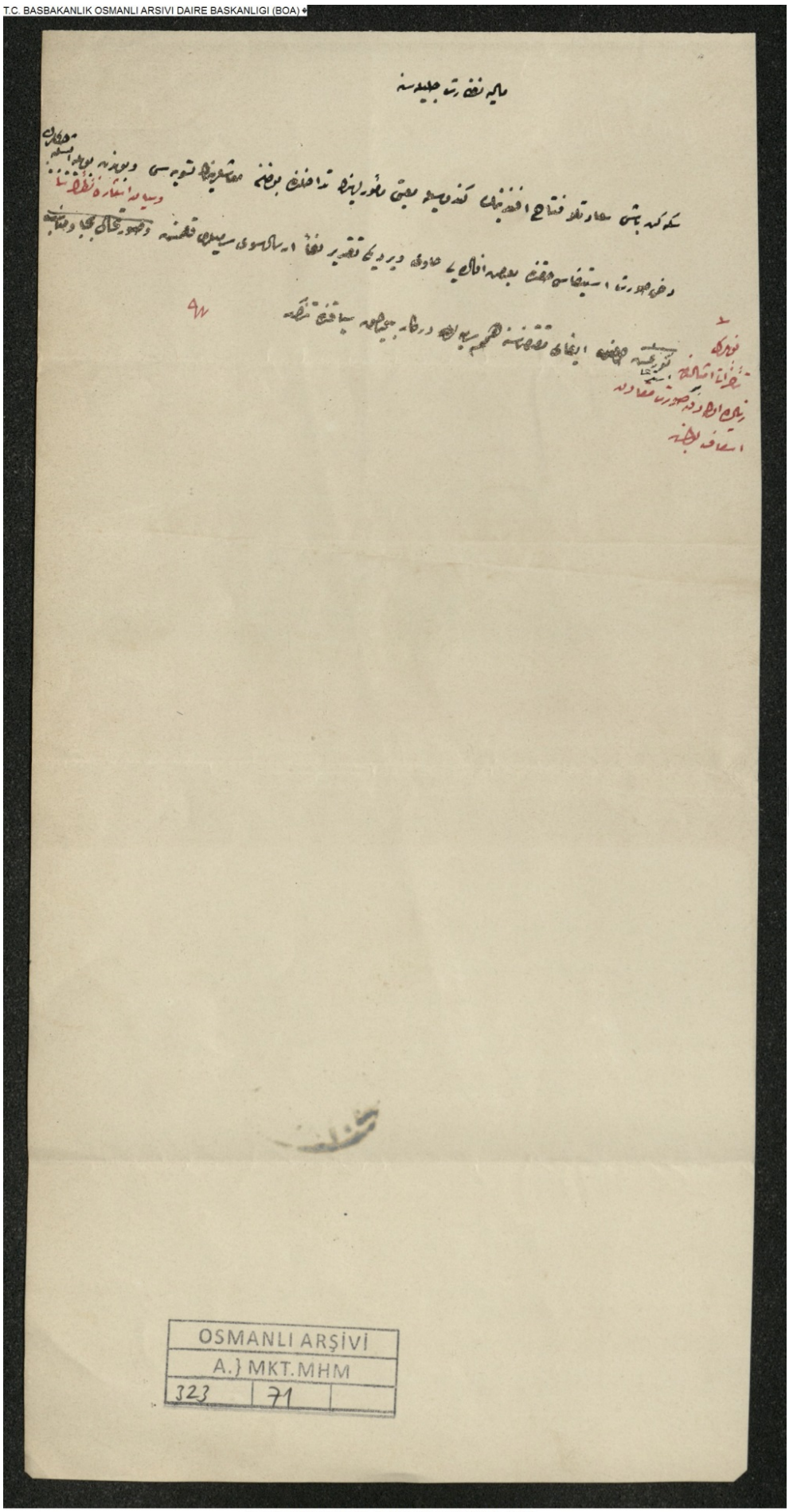

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.MHM
323 | 71

A.MKT.MHM_323_71 H. 26/08/1281 [M. 24/01/1865]

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Sikkegenbaşı sa'âdetlü Fettah Efendi'nin kendisiyle ma'iyeti me'mûrlarının tedâhülünde[208] bulunan ma'âşlarının tesviyesi ve bundan böyle işleyeceklerin dahi sûret-i istîfâsı[209] hakkında bazı ifâdeyi hâvî verdiği takdîr leffen irsâl-i sûy-ı sâmîleri kılınmış ve siyâk-ı iş'âra nazaran bunların teahhurâtı emsâlinden ziyâde olarak sûreti mukârin-i is'âf bulunan teferru'at husûsunda istid'â görülmüş bulunup îfâ-yı muktezâsına himem-i sâmiyeleri der-kâr buyurulmak siyâkında tezkire

[208] Tedâhül: Belli zamanlarda ödenmesi gereken aylık ve borç taksîdinin vaktinde ödenmeyip gecikmesi ve sonraki ile bir araya gelmesi anlamında kullanılmıştır.
[209] Tam olarak, tamamen alma.

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

İ.MVL 541/24273

İ.MVL.00541

OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI©

İ.MVL 541/24273

Dîvân muhâsebâtından tanzîm ve Mâliye Nezâret-i celîlesi cânibinden tezyîl ve takdîm olunup 24 Rebiü'l-âhir 282 ve 1 Eylül 281 tarihiyle Meclis-i Vâlâ'ya havâle buyurulan bir kıt'a mazbata me'âlinden müstebân olunduğu vechile Boğaziçi'nde Sultaniye nâm mahallde olup rebi' hissesi Hazîne-i celîleye âit olmak üzere sekiz sene müddet-i imtiyâziye ile yetmiş sekiz senesi Şubat'ında bâ-irâde-i seniyye sa'âdetlü Abdülfettah Efendi uhdesine ihâle kılınan sarı boya toprağının yetmiş dokuz senesi hâsılâtından Hazîne hissesine iki bin elli beş [2055] kuruş [+] on yedi [17] para isâbet eylediği gibi seksen senesi Mart'ı ibtidâsından Eylül'ü gâyetine değin ihrâc edilen boyadan dahi Hazîne hissesine on bir bin [11000] kıyye[210] düştüğü beyânıyla vâridât-ı mezkûrenin zikrolunan yetmiş dokuz ve seksen senelerine mahsûben hâsılıyla hesâbının ru'yeti ve kemâ fi's-sâbık çıkarılacak toprağın fürûhtuyla rebi' esmânının cânib-i mîrî içün ahzı istîzân kılınmış olup reviş-i iş'âra nazaran vâridât-ı mezkûrenin seksen senesi hâsılâtı sene-i sâbıkaya nisbetle bir hayli fazlalı olduğu ve sene-be-sene terakkî eyleyeceği anlaşıldığı cihetle bunun zikrolunan senelere mahsûben hâsılıyla ru'yet-i hesâbı ve bundan böyle dahi çıkarılacak topraktan Hazîne içün hisse alınması münâsib ve hayırlı görünmüş olmağla ber-mantûk-ı mazbata îfâ-yı mu'âmelât-ı mukteziyesinin nezâret-i müşârileyhâya havâlesi tezekkür kılındı ise de ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

12 Cemâziye'l-evvel 282 ve 21 Eylül 281

[Mühür ve isimler:] Mihran Bey (bulunamadı), Mehmed Rauf, es-Seyyid Ali Rıza, Ahmed *, * Paşa (komisyonda), Mehmed Cemil, *, Sami Paşa (bulunamadı), Nuri Paşa (bulunamadı), Yusuf Kamil

-2-

Atûfetlü Efendim Hazretleri

Meclis-i Vâlâ'nın mazbata-yı ma'rûzası me'âlinden müstebân olduğu vechile Boğaziçi'nde Sultaniye nâm mahallde olup rebi' hissesi Hazîne-i celîleye âit olmak üzere sekiz sene müddet-i imtiyâziye ile yetmiş sekiz senesi Şubat'ında sa'âdetlü Abdülfettah Efendi uhdesine ihâle kılınan sarı boya toprağın yetmiş dokuz senesi hâsılâtından Hazîne hissesine iki bin elli beş [2055] kuruş şu kadar para isâbet eylediği gibi seksen senesi Mart'ı ibtidâsından Eylül'ü gâyetine değin ihrâc edilen boyadan dahi Hazîne hissesine on bir bin [11000] kıyye düştüğü beyânıyla bunun zikrolunan yetmiş dokuz ve seksen senelerine mahsûben hâsılıyla hesâbın ru'yeti ve kemâ fi's-sâbık çıkarılacak toprağın fürûhtuyla rebi' esmânının cânib-i mîrî içün ahzı istîzân olunmuş ve reviş-i iş'âra nazaran vâridât-ı mezkûrenin seksen senesi hâsılâtı sene-i sâbıkaya nisbetle bir hayli fazlalı olduğu ve sene-be-sene terakkî eyleyeceği anlaşıldığı cihetle bunun ol sûretle icrâsı münâsib ve hayırlı görünüp îfâ-yı mu'âmelât-ı mukteziyesinin Mâliye Nezâret-i celîlesine havâlesi tezekkür kılınmış ise de ol bâbda her ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulur ise âna göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

[210] Eskiden kullanılan 1282 gramlık ağırlık ölçüsü birimi; okka; 400 dirhem.

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Enmele-pîrâ-yı ta‘zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i asafâneleriyle mazbata-yı merkûme manzûr-ı âlî-i hazret-i şehriyârî buyurulmuş ve husûs-ı mezkûrun tezekkür ve istîzân olunduğu vechile îfâ-yı mu‘âmelât-ı mukteziyesinin nezâret-i müşârileyhâya havâlesi müte‘allık ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i şehinşâhî mantûk-ı münîfinden olarak mazbata-yı merkûme yine savb-ı sâmî-i sadâret-penâhîlerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.MHM
357 | 64

A.MKT.MHM_357_64 H. 20/01/1283 [M. 04/06/1866]

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Harem-i melâik-hidem-i Hazret-i Nebevî ebniye-i âliyesi bakıyyesinden ve ta'mîr ve inşâsı irâde-i seniyye iktizâsından bulunan Süleymaniye minâre-i münîfesinin münâsib bir mahalline vaz' olunmak[211] üzere tanzîmi îcâb eden bir kıt'a tuğra-yı tevessül-intimâ-yı cenâb-ı hilâfet-penâhînin yaptırılan resmi sâmî-i tesyîr-i savb-ı vâlâları kılınmağın[212] melfûf ölçüsüne tevfîkan mermer üzerine hak olunmasına[213] ve tezhîb ettirilerek kapıkethüdâlığı ma'rifetiyle mahall-i âliyesine irsâli mütevakkıf-ı himem-i behiyeleridir.

[211] Vaz' olunmak: Koyulmak

[212] Kılınmağın: Kılınarak, kılındığından, vs. Bu arkaik kip –eğin, -ağın (ör: etmeğin, olmağın, vs.) arşiv belgelerinde çokça görülmektedir.

[213] *Hak ettirmek* burada oymak, kazmak anlamında kullanılan bir Hüsnühatt ıstılahıdır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
MVL
511 | 27 | 2

Sâye-i inâyet-vâye-i cenâb-ı sadâret-penâhîlerinde halîle-i âcizînin Selânik'te kâ'in mutasarrıfe olduğu Gevgili çiftliği arâzisine Gevgili kâryesinden Sadık Ağa fuzûlî İpek Fabrikası inşâ ettirmiş ve husûs-ı mezkûrun fasl-ı rü'yeti zımnında bundan bir sene mukaddem Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye karâr-ı âlîsi üzere izzetlü Rüştü Efendi bendeleriyle Bâb-ı Fetvâ-penâhîden Emin Efendi da'îleri me'mûren ta'yîn ve i'zâm buyurulmuş ise de ağa-yı merkûmun firâr etmesi cihetiyle me'mûr-ı mümâileyhim husûsât-ı sâ'irenin tesviyesiyle avdet ve bunun dahi husûs-ı mezkûrun tesviyesi için halîlem câriyeleri iki mâh mukaddem mahall-i mezkûra azîmet ederek bunun dahi ihsân buyurulan emirnâme-i sâmî iktizâ-yı âlîsi üzere vâli-i eyâlet tarafına Tapu Başkâtibi devletlü İbrahim Efendi bendeleri mahall-i mezkûra azîmet olunmuş ise de ağa-yı merkûm da'vâya da'vet olunduğunda gelmeyerek Selânik'e firâr edip muahharan vâli-i müşârileyh tarafından verilen emir üzerine merkûm mahall-i nizâ'a gelmiş ise de da'vâya kıyâm olunmaksızın mahzâ bu iş ma'lûmâtları olup şehâdete gelecek adamların havfa düşürülüp şehâdet ettirilmemek kasdıyla ve filan kişinin hüsn-i hâlinedir diyerek muhâzararlar tertîb ile tehîr ettirilmiş ve ahâli-i fukarânın ekseriyetinin korku ve tekdîr ile ve bazılarına akçe va'ad ile tehîr ettirilmiş olduğu tebyîn etmekte bulunmuş ve evlâd ü iyâlim câriyeleri iki mâhdan beru husûs-ı mezkûr için mahall-i nizâ'da sefâlet çekmesine rızâ-yı me'âlî irtizâ-yı hidîv-i efhâmîleri kâ'il olmayacağından lutfen ve merhameten merkûm ile ihkâk-ı hakk olunmak üzere tertîb etmiş olduğu muhâzaralar ile merkûmu ve halîlem câriyelerini bu tarafa sür'at ü i'zâmları hakkında Selânik Vilâyeti'ne hitâben bir kıt'a telgrafnâme-i aliyye-i sadâret-penâhîlerinin tastîr ve tesyîri husûsuna müsâ'ade-i aliyye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri bî-dirîğ ve erzân buyurulması bâbında ver her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrdindir.

22 Cemaziyelevvel 283
[Mühür:] Abdülfettah

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

١٧٦

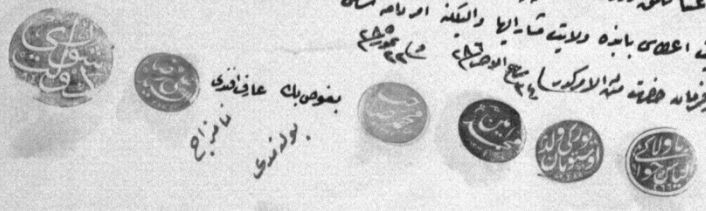

İ.ŞD.00016

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

ماليه نظارت جليله‌سنه

٢٥

İ-ŞD 16/691

İ.ŞD.00016

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

تلغرافنامه

وصول نومروسی دقیقه ۴ ساعت ۵ محلنه کوندرلمشدر تلغرافخانه سنه ۱۲۸۵ فی سنه ۴ صرایه مأمور سوق مکاتیب	عن بروسه الی اسکدار عدد کلمات	مکتوب کوندرن مرکز نومروسی ۱۰۸۴ تاریخ مرکز مذکور فی سنه ۱۲۸۵ دقیقه ۵۰ ساعت ۱۲ تاریخ وصول مکتوب فی سنه سر مأمور نوبت ۷ صرایه مأمور مخابره

شوای اولت مایه قسی یئی ضا افضه

جامع کبیره عشاده قالیچی نفرسی اولمغله اوزره محدثه یعب افضه اوستیم معاینه ایتدیرلدکده یوز اللی بهاسنه
قدر اقچه یکی اکدوشدی بومام مضبطه ایله استیذانه اولنسی اوزره جمعیت بوبابده تشریع مصلحت ایتوقف
ایرکیتک رضا اشعاری هیئتجه تمنی ایدرز ۷ صرایه

İ.ŞD 16/691 3

İ.ŞD.00016

İ.ŞD_16_691 H. 02/05/1286 [M. 10/08/1869]

-1-

Bursa'da kâ'in Câmi'-i Kebîr'in halıçalarına[214] dâ'ir Hüdâvendigâr Vilâyeti'nin telgraf mektûbu üzerine Mâliye Nezâret-i celîlesine muhâbereyi şâmil olan tezkire 11 Safer 86 târihinde Şûra-yı Devlet Mâliye Dâ'iresi'ne verilmekle kırâ'at olundu.

Zikrolunan telgraf mektûbunda câmi'-i şerîf-i mezkûra Uşak halıçası ferş olunmak üzere celb olunan ustaya mu'âyene ettirildikte yüz elli bin [150.000] kuruş masraf gideceği anlaşılıp mazbata ile istîzân olunması uzayacağından tasrî' maslahat neye mütevakkıf ise icrâ-yı iktizâsı iş'âr olunarak tezkire-i merkûmede beyân olunduğu üzere câmi'-i şerîf-i mezkûr cennet-mekân Sultan Yıldırım Bayezid Han hazretlerinin âsâr-ı celîlelerinden ve her diyârda meşhûr olan me'âbid-i münîfeden olduğu ve esnâ-yı harekette vâki' olan harâbiyetine ve vakf-ı şerîfinin vüs'atine mebnî yedi sekiz bin kise kadar masârıfla i'mâr olunduğu hâlde keçeleri noksan kalıp bazı ma'lûmât ve teblîgâta göre işbu halıça masrafının yüz bin [100.000] kuruşuna mahallince vakıf zahîresi fazlasından karşılık bulunarak elli bin [50.000] kuruşu açıkta bulunmuş ve nezâret-i müşârileyhâdan tezkire-i merkûme hâmişine yazılan cevâbda Hüdâvendigâr-ı müşârileyh hazretlerinin evkâf-ı celîleleri Mâliye Hazînesi idâresinde olunarak beher sene vâridât ve masarıfâtının Evkâf-ı Hümâyûn hazînesiyle Hazîne-i celîle beyninde münâsafa-yı tesviyesi muktezâ-yı irâde-i seniyyeden olduğuna ve böyle bir ma'bed-i kadîmin ta'mîrât-ı külliyesi icrâ olunup da halıçalarının geri kalması tecvîz olunamayacağı bedîhî bulunduğuna binâ'en ba'dehu * * umûm vâridâtı fazlasından tesviye olunmak üzere meblağ-ı mezkûrun mâl sandığına i'tâsıyla icrâ-yı îcâbı zımnında irâde-i seniyye istihsâli lâzım geleceği gösterilmiştir.

İktizâsı dâ'irece led'l-mütâla'a vâkı'â câmi'-i şerîf-i mezkûr me'âbid-i meşhûre ve mükellefeden olarak sâye-i hasenât-vâye-i hazret-i şâhânede müceddeden i'mâr ü ihyâ buyurulmuş iken halıçalarının noksan bırakılması lâyık olmayacağından ve vakf-ı celîlenin vüs'atına ve masârıf-ı ta'mîriyesine nisbetle işbu halıçalar masrafı cüz'î bir şey demek olduğundan bu dahi cânib-i vakıftan tesviye olunmak ve metânet ü nefâsetine i'tinâ kılınmak üzere mezkûr halıçaların hemân i'mâl ve ferş ettirilmesi zımnında nezâret-i müşârileyhânın iş'ârı vechile meblağ-ı mezkûrun mahallî mal sandığından sarfına me'zûniyet i'tâsı bâbında vilâyet-i müşârileyhâ vâliliğine emirnâme-i sâmî-i asafâneleri tastîr ile ma'lûmât kalemiyesinin dahi nezâret-i müşârileyhâya havâle buyurulması * * ise de ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.[215]

[214] Küçük halı, seccade.

[215] 6 varaklık görünen, esasen 3 varak olan bu belgede aynı meseleüzerinde durulmaktadır: Camiye halı döşenmesi için vakıftan alınan ödenekler. Abdülfettah Efendi'yle ilgili hiçbir şey lunmadığından sadece ilk varak transkripte edilmiştir. Diğer varaklar ise bahsi geçen telgraf ve –hamiş kısmı olan- tezkireden mürekkeptir.

تاریخ	نمره	نمره معادله	مسوده	نوع مسوده
٢٠/٥٩	٢٩٠ معادله	٤		حفظ

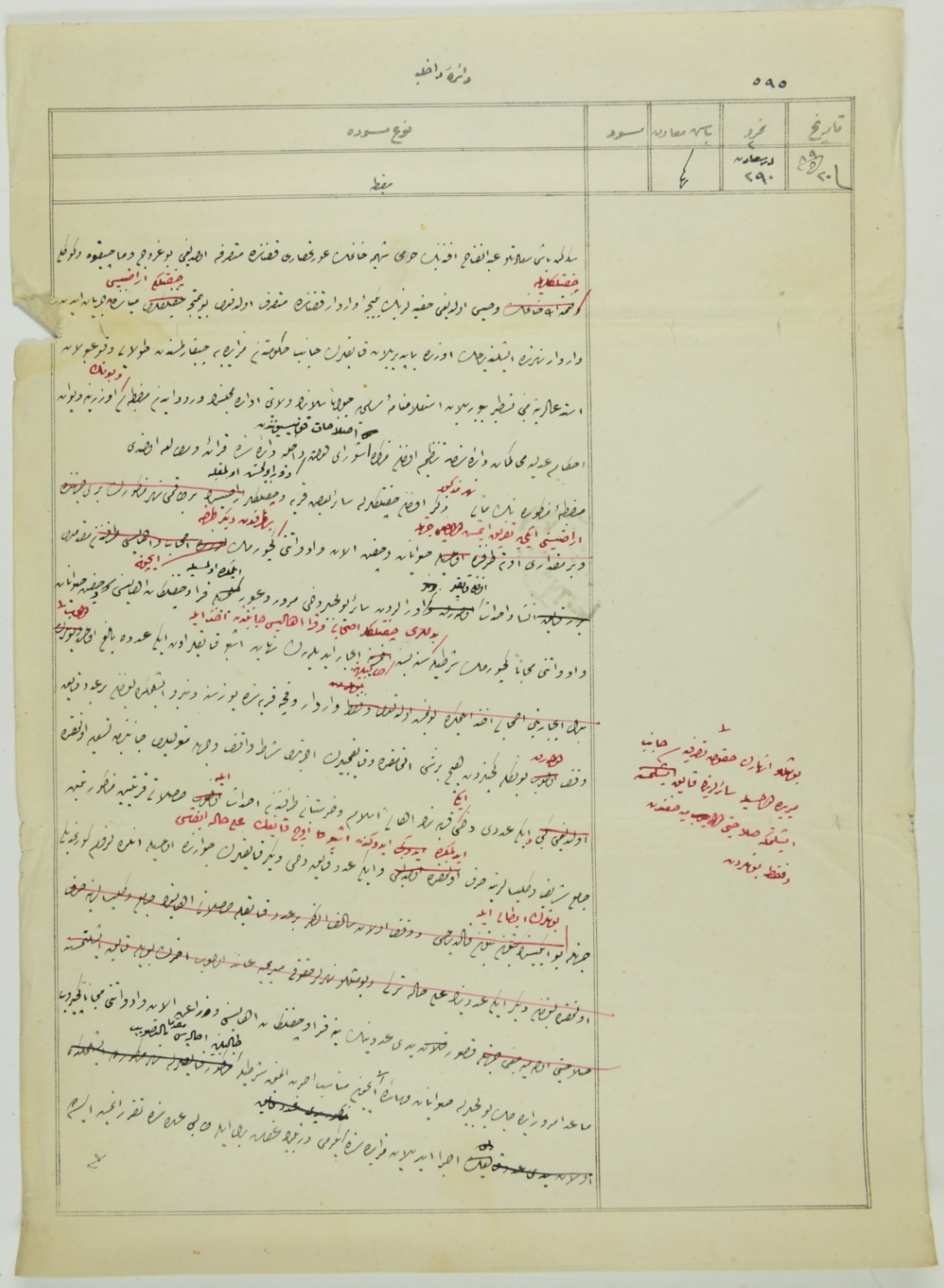

Dâ'ire-i Dâhiliye

Sikkegenbaşı sa'âdetlü Abdülfettah Efendi'nin haremi Şehime Hanım[216]'ın Avrathisar[217] kazâsında mutasarrıfe olduğu Boğruca[218] ve Maçikova çiftlikleriyle vasîi[219] olduğu hafîdlerinin[220] Yenice ve Vardar kazâsında mutasarrıf oldukları * çiftlikleri arâzisi meyânında cereyân eden Vardar Nehri'nde işletilecek üzre * kayıkların cânib-i hükûmetten müzâyedeye çıkarılmasından dolayı vukû' bulan istid'âlarına[221] mebnî * buyurulan isti'lâmnâme-i sâmîye cevâben Selanik vilâyeti İdâre Meclisi'nin vürûd eden mazbatası üzerine Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye Muhâkemât Dâ'iresi'nde[222] tanzîm olunan müzekkere Istılâhât Komisyonu'ndan Şûrâ-yı Devlet'e devr olunmuş olmağla Dâhiliye Dâ'iresi'nde kırâ'at ve mütâla'a olundu.

Mazbata-yı müzekkerenin me'âli zikrolunan çiftliklerle sâ'ir bazı karye ve çiftlikler arâzisini ikiye tefrîk etmiş olunacağı cihetile hayvanât ve çift * * bir taraftan diğer tarafa geçirmek için mukaddemâ* inşâ ve ihdâs olunan kayıklar oralardan* sâ'ir yolcular dahi mürûr ve ubûr eylemekte olmasıyla kurâ[223] ve çiftlikât ahâlîsini * ve çift hayvanât ve edevâtını * geçirmek şartıyla sene-be-sene * îcâr* edenlerin nihâyet işbu kayıklar on iki [12] adede bâliğ bulunup bu misillü enhârın * cânib-i mîrîde bulunmasıyla sâ'irlerinin kayık işletmeğe salâhiyeti olmayacağından ve fakat bunlardan Vardar ve * karyesinde * * işlemekte bulunan bir aded kayık vakfolunarak bununla geçenlerden hiçbir şey alınmamakta ve kayıkçıların * şart ve akz vechile mütevellîleri câniblerine tesviye olunmakta ve iki adedi dahi iki karyenin ahâli-i İslâm ve Hristiyan tarafından ihdâs ile hâsılâtı * mezkûr * câmi'-i şerîf ve külliyelerine sarf edilmekte idüğünden işbu üç kayığın * îfâsı* ve iki adet kayık dahi diğer kayıkların civârında olmasıyla ânlarda lüzûm görülmediği cihetile bunların iptali ile küsûr yedi adedinin yine kurâ ve çiftlikât ahâlisi ve * alan vâridâtını * geçirip mâ'adâ mürûr edecek * hayvanât ve sâ'iden * münâsib ücret almak şartıyla * ahâlisi mukaddemâ bi'z-zarûriyet icrâ edilen müzâyedesinde yirmi dört bin [24000] guruş bin elli* * adedinde takarrür etmiş ise [...]

[216] Abdülfettah Efendi'nin eşinin adının Şehime Hanım olduğu bu belgeden öğrenilmektedir. Bu belgenin başlığı dahi son derece calib-i dikkattir.
[217] Yunanistan'da, Kilkis'te bir yer olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte Maçikova'nın neresi olduğu tam olarak anlaşılamamış, yer adları sözlüğünde bulunamamıştır.
[218] Burası Bogoroditsa adında, günümüzde Bulgaristan sınırı içerisinde olan köy olsa gerektir. Vardar Nehri'ne de yakın oluşu bu tahmini kuvvetlendirmektedir:
[219] Vasî: Bir yetîmin, küçük bir çocuğun malını yöneten kimse.
[220] Erkek torun.
[221] İstid'a: Bir işin yapılmasını bir yazıyle resmî bir makamdan isteme.
[222] ***Muhâkemat dâiresi:*** Şûrâ-yı Devlet'in görev alanına giren idârî dâvâların yargılama mercii olarak 1868'de kurulan dâire.
[223] Karyenin çoğulu.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
MF-MKT
21 | 89

MF.MKT.00021.00089.001

MF.MKT_21_89 H. 15/10/1291 [M. 25/11/1874]

Sikkezenbaşı[224] Efendi Hazretleri'ne

Sa'âdetlü Efendim Hazretleri

Bu defa Matbaa-i Âmire'de tab' olunan Mesâhif-i şerîfenin zahrlerine[225] tuğrâ-yı garrâ-yı cenâb-ı şehriyârî ile mu'anven mühür basılacağına ve bunun eser-i dest-i mehâsin-i rubûbiyet kerîmâneleri olduğu hâlde taklîdden mahsûn olacağına mebnî zîrinde Matbaa-i Âmire kelimesi ve bâlâsında sîm çeyrek Mecidiyelerin üzerine zarb olunan tuğrâ cesâmetinde bir de tuğrâ-yı cenâb-ı cihân-bânî olmak üzere melfûf numûneye kıyâsen bir aded mührün sür'at-i hakkile huzûr-ı mekârim nüşûr-ı hazret-i hilâfet-penâhîye takdîm olunmak üzere nihâyet bir haftaya kadar lutfen irsâli menût-ı himem-i aliyye-i kerîmâneleri olmağın ol bâbda irâde efendimindir.

15 Şevval 291

[224] Sikkezen kullanımı o dönem için de galat-ı meşhur; nitekim 'z' ile yazmış. Daha önce belirtildiği gibi arşivde bu unvanın farklı imlalarla yazıldığı vakidir.
[225] Arka, sırt anlamında.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 787/63926

İ.DH_787_63926 H. 22/06/1296 [M. 13/06/1879]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sersikkegenân sa‘âdetlü Fettah Efendi hazretlerinin ma‘âş-ı mahsûsuna doksan beş senesi haziranı ibtidâsından i‘tibâren iki bin beş yüz [2500] kuruş zammı şeref-sunû’ ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî mantûk-ı münîfinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

22 Cemâziyelâhir 94

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 787/63926-m

İ.DH_787_63926 H. 25/06/1296 [M. 16/06/1879]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki
Sersikkegenân sa‘âdetlü Fettah Efendi hazretlerinin ma‘âş-ı mahsûsuna doksan beş senesi haziranı ibtidâsından i‘tibâren iki bin beş yüz [2500] kuruş zammı şeref-sünûh ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî mantûk-ı münîfinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

22 Cemâziyelâhir 96

İ.DH 789/64064

İ.DH_789_64064 H. 21/08/1296 [M. 10/08/1879]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sikkegenbaşı Abdülfettah Efendi hazretlerinin uhdesine terfî‘an rütbe-i bâlâ tevcîh buyurulmuş olduğundan îcâbının icrâsı şeref-sunû’ ve sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî muktezâ-yı celîlinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

21 Şaban 96

İ.DH 830/66857

İ.DH_830_66857 H. 17/07/1298 [M. 15/06/1881]

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin[226] mahdûmu izzetlü Mehmed Ali Bey’in rütbe-i hâliyesinin sâniye sınıf mütemâyizine terfî‘i şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî muktezâ-yı mekârim-ihtivâsından bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

17 Receb 98 3 Haziran 97

[226] Abdülfettah Efendi’nin unvanı kullanılmadığından bir diğer oğlu olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Bir diğer belgeye istinaden büyük gelininden söz edilen ve Eğerci bir oğlu olduğu ifade edilen Abdülfettah Efendi’nin en az iki oğlu olması muhtemeldir.

٥

دائرهٔ همایون بشکتابی

رسمیه

İ.DH 991/78256

İ.DH_991_78256 H. 15/08/1303 [M. 19/05/1886]

MÂBEYN-İ HÜMÂYÛN BAŞ KİTÂBETİ

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sersikkegenân atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin ma‘âş-ı mahsûsasının yedi bin beş yüz [7500] kuruşa iblağı şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîlinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

15 Şaban 303 7 Mayıs 302

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

سلانیك ولایت جلیله سنه

۱۸

سکه کمه باشی عطوفتلو حاجی فتاح افندی حضرتلرینه حرمخانم افندیلر سلانیکده عرفه سنده
بولنانلرك ماجیقده جفتلکلی اراضی داخلنده جریانه ایدن تهرك ورودنده واقع اطبه
ذخایر وجفت ادواتی وسائره نقل اولنمه اوزره من القدیم ایتلدلکده اولدقلرینه قایقلر
مقدما محلینجه منع اولنمش ایکن نهر مذکورك ایکی جرخنده کی اراضی موصی البهالرك تحت
تصرفنده اولمه ملابسیله مذکور قایقلرك یالکز برعدینك ایتلدلسنه اخیراً مساعده
کوستردکلری حالده مذکور قایقلرك ایجوبه وفی سم طلب اولنرسه سم مذکور ویرلدیکی
ایتلنه یرلیجکی اکلاشلدیغندن وبوحالك مذکور اطرافك زراعت اولنماسی موجب اولدیغندن بحثله
جفتجیلرك طافلمسیله برابر خزینه نك دفی ضمنده اولنماسی موجب اولدیغندن بحثله
مداخله محلیه نك منعی شایان حضرتلری طرفندن باعرضحای استدعا اولنمه وعرضحای مذکور
بو بابده دخا بعضه ایضاحاتی دفی حاوی اولیغندن لفاً ایسای سوی عالیلرینه زاد ویرلدی
فاحمه اولفلمه مأنه واداجه اولدیغی معلومات وجریانه ایدن معاملاتك نظراً ایجاب حالك
ایضاً ونتیجه سنك اعلامنه لهم علیه ولایتناهیلری دیکا بیورلمه بابنده

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MKT
1506 | 76

DH.MKT_1506_76 H. 25/08/1305 [M. 07/05/1888]

SELÂNİK VİLÂYET-İ CELÎLESİ'NE

Sikkegenbaşı atûfetlü Hacı Fettah Efendi hazretlerinin haremi hanımefendinin Selânik'te uhdesinde bulunan Maçikova Çiftliği arâzisi dâhilinden cereyân eden nehrin derûnunda vâki' adaya zehâyir ve çift edevâtı vesâ'ire naklolunmak üzere seniyyü'l-kadîm işletilmekte olan kayıklar mukeddemâ mahallince men' olunmuş iken nehr-i mezkûrun iki cihetindeki arâzi mümâileyhânın taht-ı tasarrufunda olmak mülâbesesiyle mezkûr kayıklardan yalnız bir adedinin işletilmesine âhiren müsâ'ade gösterildiği hâlde bu kere mezkûr kayık için dahi resm-i taleb olunarak resm-i mezkûr verilmedikçe işlettirilmeyeceği anlaşıldığından ve bu hâl mezkûr adanın zırâ'at olunamamasını ve bu yüzden çiftçilerin dağılmasıyla beraber hazînenin dahi zarara uğramasını mûcib olacağından bahsile müdâhale-i mahalliyenin men'i müşârileyh hazretleri tarafından bâ-arzuhâl istid'a olunmuş ve arzuhâl-i mezkûr bu bâbda daha bazı izâhâtı dahi hâvî olduğundan leffen irsâl-i sûy-i âlî-i dâverîleri kılınmış olmağla me'âline ve oraca olan ma'lûmât ve cereyân eden mu'âmelâta nazaran îcâb-ı hâlinin îfa ve netîcesinin inbâsına[227] himem-i aliyye-i vilâyet-penâhîleri der-kâr buyurulmak bâbında [...]

[227] Haber verme.

سلانیک ولایتی
مکتوبجی
۷۷

حضور عالی جناب سرعسکریه

دولتلو عطوفتلو افندم حضرتلری

سرعسکر عطوفتلو حاجی فتاح افندی حضرتلرینک کوکیلی قضاسنه کائن ماهیقوه حقلکنک ناظری خسرو افندی مقدماً یکنجی فرقه احتیاط نظارتنه کوکیلی احتشاد
ایلدیکی اثنادہ مداوتنه ماهیقوه یه کوندیلن ۵۰ بورلق استراحتی دعاگرشاهانه خسته قرنبک یاتیرلمسی ایچون فرقه عدد حقلک خانه سنک تخلیه واعطاسی امرنی
موجبنجه خدمت ابراز ایلدکده بشقه عساکر مرقومه وفیاتنک دفنه اولدقلری محلک اطرافی کمیز کارکیر دیوارله احاطه ایدرک منظم فرشاده هیئت قومیه وشوصورتله
ابراز حمیه ودیانته ایدرک وجوهکه شایسته تلطیف بولنمسه اوله یفنده بشیچی رتبه دن برقطعه مجیدی نشانه ذیشانیله اجرای تلطیفی بوکره کوکیلی قاتمقامی ملفته رابطه
واشعار اولنمشدر. مومالیه ارباب حمیه وصداقتدن اولدیغی مبصره طرفندن اخبار اولنمله اشعارمالی وجهایله استکمال وسائل مسرورانه مساعده بعلیه سرعسکریزیده
ارزانه بویورلمسی عرصه اولنور اولبابده امر وفرمان حضرت صه لالامرکه ر

سلانیک والیسی

İ.DH 1143/8 S/96

İ.DH.01143

İ.DH 1143/88196

2

İ.DH.01143

İDH 1143/89196

İ.DH.01143

İ.DH_1143_89196 H. 22/11/1306 [M. 20/07/1889]

-1-
SELÂNİK VİLÂYETİ
Huzûr-ı Âlî-i Cenâb-ı Seraskerî'ye

Devletlü Atûfetlü Efendim Hazretleri

Sersikkegen atûfetlü Hacı[228] Fettâh Efendi hazretlerinin Gevgili kazâsında kâ'in Maçikova Çiftliği'nin nâzırı Hüsrev Efendi mukaddemce İkinci Fırka-yı İhtiyâtiye'nin Gevgili'de ihtişâd[229] eylediği esnâda *[230] Maçikova'ya gönderilen taburların istirahâtı ve asâkir-i şâhâne hastalarının yatırılması için kırk aded çiftlik hânesinin tahliye ve i'tâsı emrinde mehâsin-i hizmet ibrâz eyledikten başka asâkir-i merkûme vefeyâtının defnolunduğu mahallin etrâfını geçende kârgîr duvarla ihâta ederek muntazam kabristân hey'etine[231] koymuş ve şu sûretle de ibrâz-ı hamiyyet ve diyânet ederek vücûhla[232] şâyeste-i taltîf bulunmuş olduğundan beşinci rütbeden bir kıt'a Mecidî nişân-ı zi-şân ile icrâ-yı taltîfi bu kere Gevgili kâ'im-makâmlığından inhâ ve iş'âr olunmuştur. Mümâileyhin erbâb-ı hamiyyet ve sadâkından olduğu bazı taraftan da ihbâr olunmağla iş'âr-ı mahali vechile istikmâl ve sâ'il-i mürûriyetine[233] müsâ'ade-i aliyye-i seraskerîlerinin erzân buyurulması arz olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. 27 Mayıs 305 ve 10 Şevval 306

Selânik Vâlisi
[Mühür:] es-Seyyîd Abdullah[234]

-2-
MAKÂM-I SERASKERÎ
Mektûbî Kalemi

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin Gevgili kazâsında kâ'in Maçikova Çiftliği'nin nâzırı Hüsrev Efendi mukaddemce İkinci Fırka-yı İhtiyâtiye'nin Gevgili'de tahaşşüd eylediği esnâda * Maçikova'ya gönderilen taburların istirâhatı ve asker-i şâhâne hastalarının yatırılması için kırk bâb çiftlik hânesinin tahliye ve i'tâsı emrinde mehâsin-i hizmet ibrâz eyledikten başka asâkir-i merkûme vefeyâtının defnolunduğu mahallin etrâfını kârgîr duvar ile ihâtâ ederek muntazam kabristân hey'etine koymuş ve bu sûretle de ibrâz-ı hamiiyet ve diyânet ederek şâyân-ı taltîf bulunmuş olduğundan bahsile mümâileyhin beşinci rütbeden Mecidî nişân-ı zi-şân ile tesrîri hakkında Selânik

[228] Bu lakap daha önceki belgelerde geçmemektedir. Ne zaman Hacc'a gittiği hususunda henüz bir bilgiye rastlanmamıştır. Mescid-i Nebevi'nin yenilenme çalışmaları sırasında Hacc vazifesini ifa ettiği düşünülmektedir.
[229] Birikmek, toplanmak (Kâmus-ı Osmânî, s. 245)
[230] Bu belgenin diğer varaklarından birinde de geçen bu kelime deşifre edilememiştir.
[231] Burada dış görünüş, suret anlamında kullanılmıştır.
[232] Memleketin ileri gelenleri
[233] Sâ'il akmak anlamına gelmektedir. Demek ki bir yere geliş gidişlerinde masraf yapmamakla ödüllendirilmiş olduğu düşünülebilir.
[234] Kuvvetle muhtemel Abdullah Gâlib Paşa

Vilâyet-i celîlesinden mevrûd-ı tahrîrât aynen ve leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

20 Haziran 305 ve 4 Zilkade 306

-3-
BÂB-I ÂLÎ
DÂRÜ'S-SADÂRET
AMEDÎ-İ DÎVÂN-I HÜMÂYÛN

Devletlü Efendim Hazretleri

Sersikkegen Abdülfettah Efendi hazretlerinin Gevgili kazâsında kâ'in Maçikova Çiftliği'nin nâzırı Hüsrev Efendi'nin mahall-i mezkûra gönderilen taburların istirâhatı ve asâkir-i şâhâne hastaları için kırk bâb çiftlik hânesinin tahliye ve i'tâsı ve sâ'ire husûsunda hüsn-i hizmetten dolayı beşinci rütbeden nişân-ı zi-şân-ı Mecidî ile taltîfi hakkında tezkire-i behiyye-i seraskerî arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı pâdişâhî şeref-müte'allık buyuruluyor ise mantûk-ı münîfi infâz edileceği beyânile tezkîre-i senâverî terkîm olundu efendim.

6 Temmuz 305 ve 20 Zilkade 306

Sadrâzâm
Kâmil[235]

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûf ile manzûr-ı âlî olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri üzerine bu cihetle irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî şeref-müte'allık buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

8 Temmuz 305 ve 22 Zilkade 306

[235] Kâmil Paşa

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MKT
1645 | 94

DH.MKT.01645.00094.001

DH.MKT_1645_94 H. 06/12/1306 [03/08/1889]

Selânik Vilâyet-i Celîlesi'ne

Haremleri hanımefendinin Gevgili kazâsında taht-ı tasarrufunda bulunan çiftliğinin hisselerini tefrîk etmek üzere Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîlesi'nden[236] kazâ-yı mezkûra me'mûr-ı mahsûs i'zâm kılındığı cihetle emr-i tefrîke ve çiftliğin hâsılâtına hissedâr bulunan Sadık nâm kimesne zimmetine geçmiş[237] olan mikdârın tahsîli zımnında mu'âmele-i lâzımenin îfâsı husûsuna savb-ı âlî-i asafânelerine tesviye ve iş'ârı Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretleri tarafına celb ve i'âde olunmuş olmağla usûl ü nizâmı vechile iktizâ-yı hâline îfâsına himem-i aliyye-i dâverîleri derkâr buyurulmak bâbında.

[236] Bir nevi Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü.

[237] Arşiv kaydı ile belge içeriği uyuşmamaktadır. Sadık Ağa'nın zimmetine para geçirmesi ve hakkında hukuki işlem yapılması gibi bir şey belge içinde görülmemektedir. Bu şahsın çiftlik hissedarı olduğu bundan ötürü ödemek zorunda olduğu bir para bulunduğu (ki hisseyi de taksitle aldığı düşünülebilir), gelen memurdan onun tahsil edilmesinin istendiği anlaşılmaktadır. Zira bundan 3 sene sonrasına tarihli bir belgede Sadık Efendi vefat etmiş, Fettah Efendi'nin eşi de onun hissesini satın almak istemiş lakin Sadık Ağa'nın varisleri gelip duruma müdahale etmiş görülmektedir.

بلدیه مجلسی

باش کتابت دائره سی

İ.DH 1178/92116

İ.DH.01178

İ.DH_1178_92116 H. 16/09/1307 [M. 06/05/1890]

YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
BÂŞKİTÂBET DÂ'İRESİ

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sikkegenbaşı atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerine birinci rütbeden Mecidî ve Hademe-i Hâssa-yı Şâhâne livası sa'âdetlü Mehmed Paşa'ya birinci ve Umûr-ı Şehbenderî müdîri sa'âdetlü Şemseddin Bey Efendi hazretlerine ikinci rütbelerden Osmânî nişânları ihsân buyurulmasına mebnî mu'âmele-i lâzımenin îfâsı şeref-sudûr olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîlinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

16 Ramazan 307 ve 23 Şubat 306

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

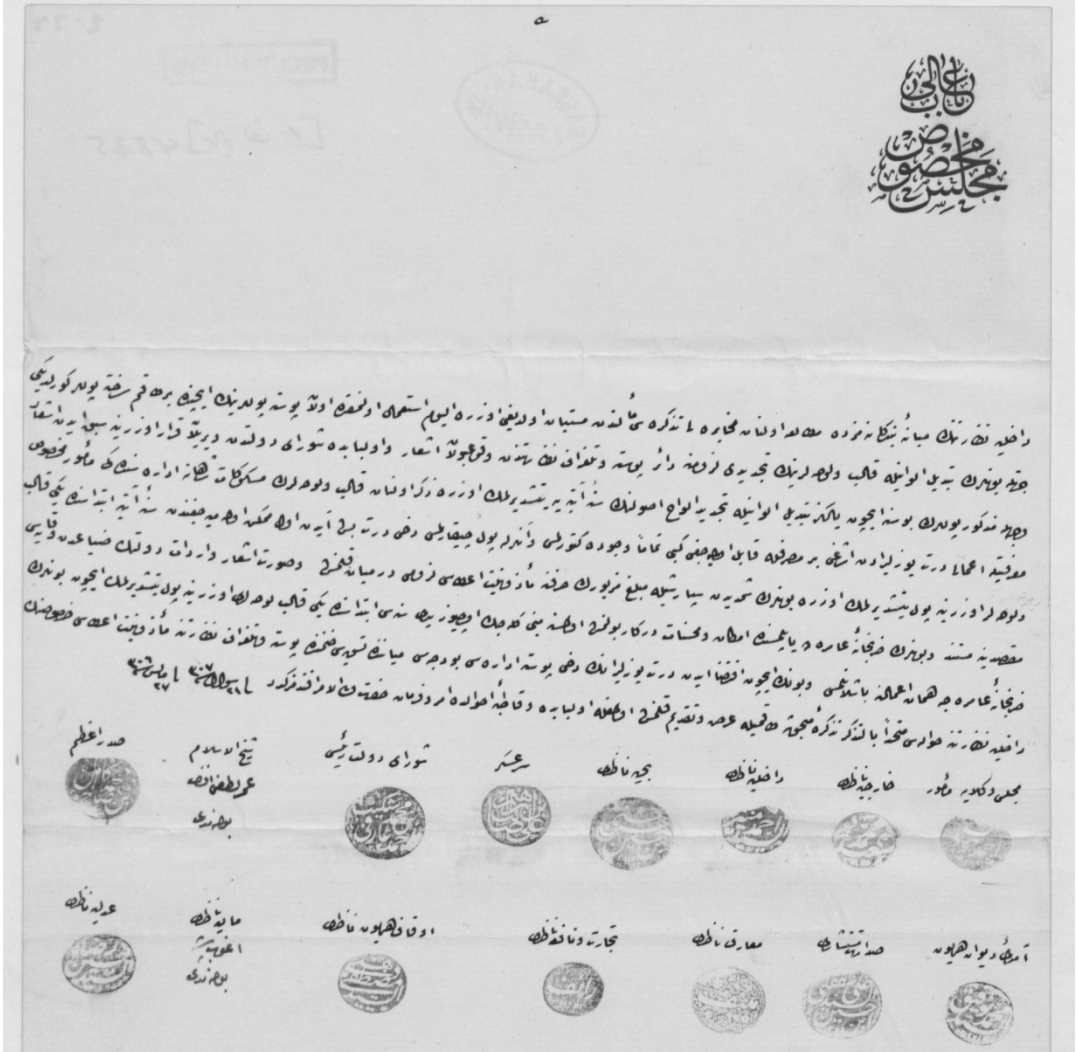

İ.MMS 113/4825

İ.MMS.00113

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

İ.MMS.00113

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

İ.MMS.00113

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

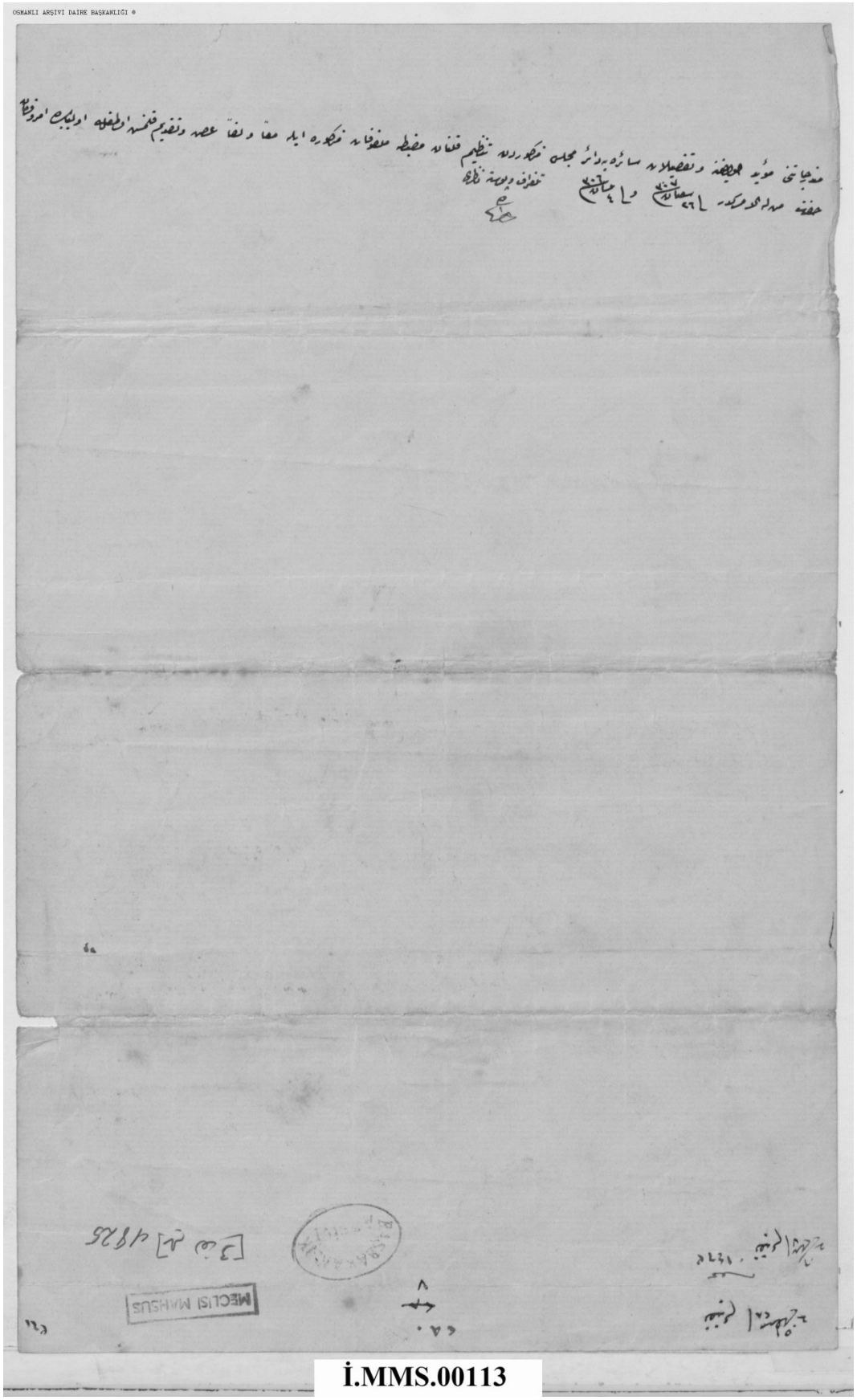

MECLİSİ MAHSUS

İ.MMS.00113

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

İ.MMS.00113

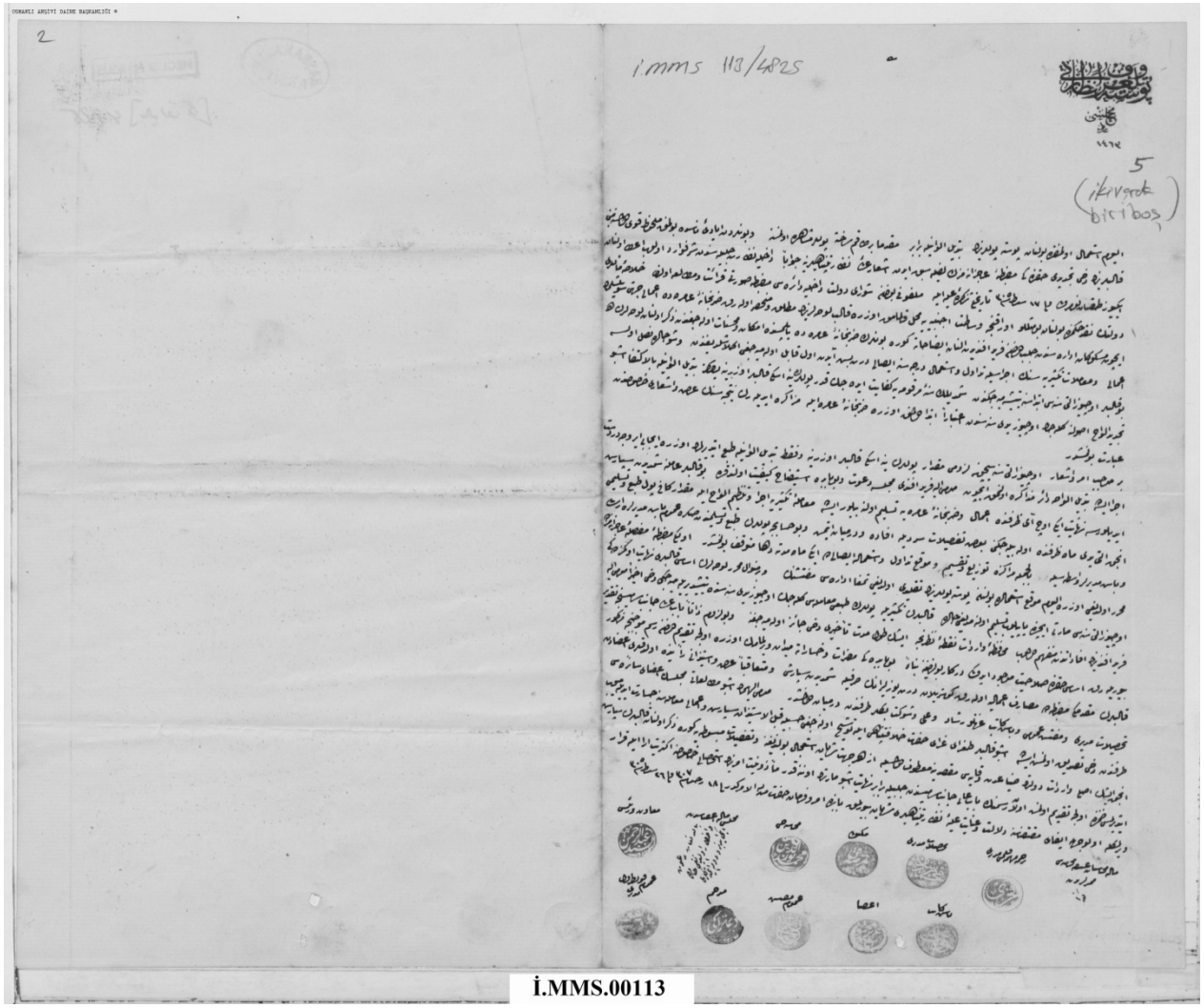

İ.MMS.00113

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

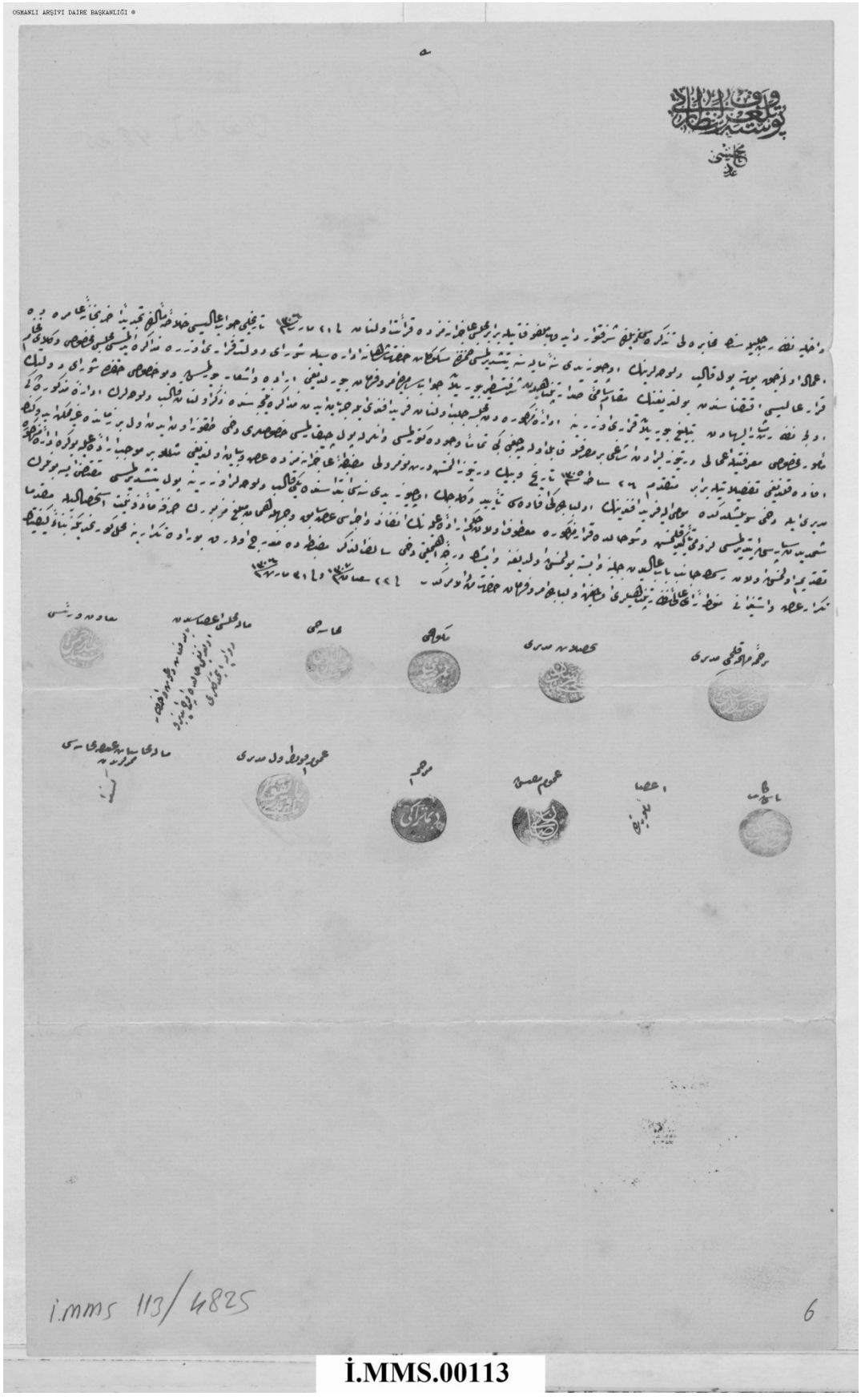

i.mms 113/4825

6

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

دار السعادة
دائرة صدارت
أعلى ديوان همايون

i.mms 113/4825

İ.MMS.00113

İ.MMS_113_4825 H. 22/10/1307 [M. 11/06/1890]

BÂB-I ÂLÎ MECLİS-İ MAHSÛS

Dahiliye Nezâreti'nin miyâne-i bendegânemizde mütâla'a olunan muhâbereli tezkiresi me'âlinden müstebân olduğu üzere el-yevm isti'mâl olunmakta olan posta pullarının içinde birtakım sahte pullar görüldüğü cihetle bunların tebdîl-i elvânıyla, kalıp ve levhalarının tecdîdi lüzûmuna dâ'ir Posta ve Telgraf Nezâreti'nden vukû' bulan iş'âr ve ol bâbda Şûrâ-yı Devlet'ten verilen karâr üzerine sebk eden iş'âr vechile mezkûr pulların bu sene için yalnız tebdîl-i elvânıyla tecdîd-i elvâh[238] usûlünün sene-i âtiyeye yetiştirilmek üzere zikrolunan kalıp ve levhaların meskûkât-ı şâhâne idâresindeki me'mûr-ı mahsûs ma'rifetiyle i'mâli dört yüz [400] liradan aşağı bir masrafla kâbil eyleyeceği gibi tamâmen vücûda getirilmesi ve ânlarla pul çıkarılması dahi dört beş aydan evvel mümkün olamayacağından sene-i âtiye ibtidâsında yeni kalıp ve levhalar üzerine pul yetiştirilmek üzere bunların şimdiden sipârişle meblağ-ı mezbûrun sarfına me'zûniyet i'tâsı lüzûmu der-miyân kılınmış ve sûret-i iş'âr-ı vâridât-ı devletin zıyâ'dan vekâyâsı maksadına müstenid ve bunların Darbhâne-i Âmire'de yapılmasında imkân ve muhassenât der-kâr bulunmuş olmasına mebnî gelecek üç yüz yedi senesi ibtidâsında yeni kalıp levhaları üzerine pul yetiştirilmek için bunların Darbhâne-i Âmire'ce hemân i'mâline başlanması ve bunun için iktizâ eden dört yüz [400] liranın dahi Posta İdâresi bütçesi meyânında tesviyesi zımnında Posta ve Telgraf Nezâreti'ne me'zûniyet i'tâsı husûsunun Dâhiliye Nezâreti'ne havâlesi müttehiden bi't-tezekkür tezkire-i * takımıyla arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir. [239]

[238] Levhalar.

[239] 12 varak görünen (boşluksuz 8 varak) bu belgenin devamında yeniden pul basımı için gerekli olan kalıp ve levhaların üretilmesinden bahsedilmektedir.

بلدیه نظارت جلیله سی

باش کتابت دائره سی

٤٦١

İ.DH 1245/97554

İ.DH_1245_97554 ~~H. 26/01/1309 [M. 01/09/1891]~~ [240]

YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
Bâşkitâbet Dâ'iresi

Sersikkegenân Abdülfettah Efendi hazretleri halîlesinin Selânik'teki çiftliklerinin İcrâ Dâ'iresi'nden verilen i'lâm-ı kat'î mûcebince icrâ olunacak tahdîd-i hudûdî işini tesviye etmek için yirmi gün müddetle Selânik'e azîmeti zımnında evvelce istid'â-yı müsâ'ade-i seniyye-i mülûkâne etmesi üzerine bizzat gitmeyerek hûsûs-ı mezkûru bir vekîl iğrâm[241] ile tesviye ettirmesi emr ü fermân buyurulmasıyla keyfiyet kendisine teblîğ ettirilmiş idi. Efendi-i müşârileyh tarafından bu kere irsâl olunup lede'l-arz manzûr-ı âlî olan tezkirede bu iş için derhâl bir vekîl tedârik edemediğinden vilâyet müdde'î-i umûmîsi Aziz Bey'in Gevgili'de hâzır bulunması arz ve istid'â olunmuş olup müşârileyhin emekdârlığına nazaran kendisinin azîmetine hâcet bırakılmayarak işinin Selânik Vâlisi paşa hazretleri vâsıtasıyla tesviyesi çâresinin Meclis-i Vükelâ-yı Fihâm'ca[242] tezekkürü şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîlinden bulunmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

26 Safer 309 1 Eylül 307

[240] Belgeyi arşivlenirken yanlış yazılmış olup belgenin sonundaki tarihlerin (hicri & rumi) doğru olanı Mîlâdî 30 Eylül 1891 olmalıdır.
[241] Borç ödetmek
[242] Bakanlar kurulu kararına benzer bir içerik: Fettah Efendi halihazırda bir vekil bulamadığından –yahut tenezzül etmediğinden- söz konusu iş Meclis-i Vükela'nın buyurmasıyla Başsavcı ile Selanik Valisi'ne yaptırılıyor. Bu belgeden Abdülfettah Efendi'nin makamının ehemmiyetine dair ciddi çıkarımlarda bulunulabilir. Çiftlik ile ilgili belgeler Fettah Efendi ile ilgili belgelerden daha fala yekün tutmaktadır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

سلانیک ولایتی
مکتوبی قلمی
عدد
۹۱

مابه‌ی یومیه نامه کتابت جمعیه سنه

دوستلو افندم حضرتری

۱۶ اکتوبر سنه تاریخلو و درسعادته یوزاوده الکی نومرولی سرفرود اولان تحریراتیکیز اصفهانه ارسال سریکه عطوفتلو فتاح افندی حضرتری حرمنک سلانیکده تحت تصرفنده بولنان املاکنک اجاره سنه دیریلمه حکم قطعی اوزره اجرا اولنه جغی تحدید حدودی معلومی تعیینه ایتمک اوزره بر وکیل اعزام ایده جکنه مبنی اجرای حقوق لازم کلان معاونات و تسهیلاتک ارائه سی مقتضای اراده سنیه جناب حقلرینه اجرای تبلیغاته اولنمسه و ذکر اولنان تحدید حدود ایتمک تسویه یجون سلانیک محکمه استیناف مدعی عمومیسنه محیفه درست اجرا بولنمقده ایکن مذکور فاتح افندی حضرتلرینک اجرای تبلیغاته اولنمسه و ذکر اولنان تحدید حدود ایتمک تسویه یجون سلانیک محکمه استیناف مدعی عمومیسنه کوندریلن ۱۳ تشرین اول سنه تاریخلو و ۱۱۷ نومرولی ارقامه سریله محاکماتنه و طلبه مذکور مدعی عمومیسنک وجهی بالصدر و صایا ایدلسیدی کرك فاتح افندی حضرتلرینک وکرك مذکور مدعی عمومیسنک انسابه جواباً یازه لرده موجبی بالمذاکره مصرف اولدیغی مبالغ جیقوب چفتلکدن واقع اولان متوفی صادق اغا ورثه سیله شرکاسی طرفلرنه مدخولاتنه دائر مقدماً عودتله تحصاری بدایت محکمه سنه صدور اولنان وکب قطعیه ایله اعلام احکامی حالاً انفاذ ایدلدیکی و مصارف محکمه و فرد و زبان و سائر مطلوبات نقدیه جهتی وجهی مرکز نیابت شرعیه سی واسطه سیله صلحاً تسویه اولنه رق طرفینجه تمادی عمر و سکوت و اهمال جنابتنه شاهی رعیه مفروضه سنه نظراً فقط یعنی کوستردیکم وجهانم یومی وجهی بوکره عودت ایلمسه اوطغه اولیابه ۵ مرد ذیحان حضرتلرینه الوکه رسانیع اولنمش و فی ۱۷ تشرین اول سنه

سلانیک والیسی

Y.PRK.UM 23/48

Y.PRK.UM.00023.00048.001

Y.PRK.UM_23_48 H. 07/04/1309 [M. 10/11/1891]

SELANIK VILAYETI
MEKTÛBÎ KALEMI

Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri

16 Eylül[243] 1307 tarihli ve dört yüz on iki numerolu şeref-vürûd olan tahrîrât-ı aliyye-i asafânelerinde Sersikkegen Abbdülfettah Efendi hazretleri hareminin[244] Selanik'te taht-ı tasarrufunda bulunan arâzinin icrâ dâiresinde verilen hükm-i kat'î üzerine icrâ olunacak tahdîd-i hudûdî mu'âmelesini ta'yîn etmek üzere bir vekil i'zâm edeceğine mümâileyh hakkında lazım gelen mu'avenât ve teshîlâtın irâesi muktezâ-i irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî olduğu iş'âr buyurulmaktan ve arâzi-i mezkûre Gevgili[245] kazâsı dâhilinde olduğu gibi tahdîd-i hudûd mu'âmelesi mahallince derdest-i icrâ bulunmaktan nâşi kazâ-i mezkûr kâ'im-makâmlığına icrâ-yı teblîgât olunması ve zikrolunan tahdîd-i hudûd işinin tesviyesi için Selanik Mahkeme-i İstînâf müdde'î-i umûmîsinin[246] Gevgili'de hâzır bulundurulması 2 Teşrîn-i evvel 307 tarihli ve yirmi altı numerolu emirnâme-i sâmî ahkâmında olmasıyla mezkûr müdde'î-i umûmîliğe dahi îsâl-i vesâyâ edilmiş idi.

Gerek kâ'im-makâmlıktan ve gerek mezkûr müdde'î-i umûmîlikten alınan cevâbnâmelerde mümâileyhânın mutasarrıf olduğu Maçikova çiftliğinde vâki' olan ve müteveffâ Sadık Ağa veresesiyle şürekâsı taraflarından müdâhale olunan arâziye dâ'ir mukaddemâ **[247] Bidâyet Mahkemesi'ne sâdır olan ve kesb-i kat'iyet eden i'lâm ahkâmı tamâmen infâz edildiği ve masârıf-ı mahkeme ve zarar ü ziyân vesâ'ir matlûbât-ı nakdiye ciheti dahi merkez niyâbet-i şer'iyesi vâsıtasıyla sulhen tesviye olunarak tarafeynce temâdî-i ömr ü şevket ve iclâl-i cenâb-ı şehinşâhî ed'iye-i mefrûzasının tekrâr kılındığı gösterilmiş ve hanım mümâileyhâ dahi bu kere 'avdet eylemiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

7 Rebi'ü'l-âhir 309 ve 27 Teşrîn-i evvel 307
Selânik Vâlisi Mustafa Zihni [Paşa]

[243] Mîlâdî değil rûmî Eylül.
[244] *Harem* burada, "karısı", "zevcesi" manasında kullanılmaktadır.
[245] Bugün Yunanistan'ın Makedonya sınırında bulunan bir yer olup Gevgeli veya Gökili diye de geçmektedir.
[246] Arşiv çalışmasında metinlerin tam transkripsyionunu yapılmıştır. Dolayısıyla mesela müddei kelimesini müdde'î şeklinde yazılmaktadır. İmlâları bu çerçevede değerlendirilmelidir. Buradaki müddei-i umûmî savcı anlamına gelmektedir.
[247] Yer adı, neresi olduğu bulunamamıştır.

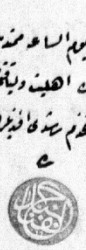

İ.DH 1257/98686

İ.DH.01257

بلدیه رئیس ثانی جمعیتی

باش کتابت دائره سی

نومرو

٢٧٦٨

معاونی صایم نکاح وقوع وفاتیله محل اولان بیك اوچ یوز طقسان سکز غروسه معاشدن سه یوز قرقه سکز غروشك
عبدأ اولهم اقتضی تخصیص موسی ایله سلك سکز کیسه آتخاص واوچ یوز الی غروشك خویشیه وسه یوز غروشك
وجهی سیشی افندیزك مقدمه ضمی سرسکه عبد القادر افندی مضرتیله دعوی الوصی نظر عنا اولهٔ عرفیدی اوزره
تصفیه اولهٔ ایله سنهٔ مذکوره جناب باری تعالی عالیسنه بولنه وعرفیهٔ مذکوره لفاً صوبه سنی صدارتپناهیه ایصال قلنمش
اولغله اولبابده امر وفرمان حضرت ولی الامرکدر ٦ جمادی الاولی سنه ١٢٠٩ طاریخ اولهٔ

İ.DH 1257/98686

İ.DH_1257_98686 H. 29/05/1309 [M. 31/12/1891]

-1-
Cenâb-ı Rabb-i Ehad Muhyî-i mülk-i devlet ü saltanat-ı şehriyâr-ı me‘âlî-menkıbet efendimiz hazretlerinin ömr ü şevket ve iclâl-i hilâfet-penâhîlerini ilâ yevmü’s-sâ‘at buyurulsun âmin. Mu‘âvin-i âcizî Sârim Bey kullarının şehr-i teşrîn-i sânînin on dokuzuncu günü vukû‘-ı vefâtına mebnî münhal kalan bin üç yüz doksan sekiz [1398] kuruş ma‘âşından beş yüz kırk sekiz [548] kuruşunun ehliyet ve liyâkati müsellem bulunan Edhem Efendi kullarına müceddeden tahsîsle silk-i sikkegenîde[248] istihdâmı ve üç yüz elli [350] kuruşunun dört yüz [400] kuruş ma‘âşı olan Hurşid ve beş yüz [500] kuruşunun dahi iki yüz elli [250] kuruş ma‘âşla müstahdem Rüşdi Efendilerin ma‘âşlarına zammı husûsuna müsâ‘ade-i seniyye-i cenâb-ı şâhânelerinin erzân ve şâyân buyurulması bâbında ve kâtıbe-i ahvâlde emr ü fermân, lütf ü ihsân pâdişâh-ı kadr-dân-ı veliyyü’n-ni‘amımız, veliyyü’n-ni‘met-i cihân efendimiz hazretlerinindir.

[Mühür:] Abdülfettah

-2-
YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
Bâşkitâbet Dâ’iresi

Mu‘âvini Sârim Bey’in vukû‘-ı vefâtıyla münhal olan bin üç yüz doksan sekiz [1398] kuruş ma‘âştan beş yüz kırk sekiz [548] kuruşunun müceddeden Edhem Efendi’ye tahsîsiyle mümâileyhin silk-i sikkegenîde istihdâmı ve üç yüz elli [350] kuruşunun Hurşid ve beş yüz kuruşunun [500] dahi Rüşdi Efendiler’in ma‘âşlarına zammı Sersikkegen Abdülfettah Efendi hazretlerinin lede’l-arz manzûr-ı âlî olan arîzası üzerine şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunmuş ve arîza-yı mezkûre leffen savb-ı sâmî-i sadâret-penâhîlerine irsâl kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

30 Cemaziye’l-evvel 309 ve 20 Kanun-ı evvel 307

[248] ‘kend’ fiili ‘kesmek’ anlamında kullanılıyor. Burada geçen ifade; sikke kesenlerin mesleği, yolu manasında *silk-i sikkegenîd* diye okunmuştur lakin emin olunamadı zira sözlüklerde de böyle bir kullanıma rastlanmamıştır. Nitekip sersikkezen, sersikkegen vb. unvanın çok farklı imlalarla yazıldığı vakidir. Bu sebepten emin olamayıp * ile bırakılmıştır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MKT
1969 | 45

DH.MKT.01969.00045.001

DH.MKT_1969_45 H. 09/12/1309 [M. 05/07/1892]

Selânik Vilâyet-i Celîlesi'ne

Sikkegenbaşı atûfetlü Fettah Efendi hazretlerinin haremi hanımefendinin dâhil-i vilâyette Gevgili kazâsında vâki' müteveffâ Sadık Ağa veresesinde iştirâ[249] eylediği mezra'aya verese-i merkûme vekîli İskender ile ahâli-i Sırbistan'dan Nakov[250] nâm kimesne taraflarından müdâhale olunmakta ve mezra'ada bulunan *[251] izâfe etmekte[252] olduklarından ve ol bâbda hükûmet-i mahalliyeye mürâca'at olunduğu halde müsmir olmadığından[253] ve merkûmların harekât-ı vâkı'aları devâm eylediği sûrette mezra'ada bulunan * dahi mukâbeleye kıyâm ile bi'z-zarûre münâza'ayı[254] intâc edeceğinden bahsile müdâhale-i mezkûrenin men'i zımnında müşârileyh tarafından verilen arzuhal-i merbût ile ma'an ve leffen savb-ı âlî-i asafânelerine irsâl kılınmış ve arzuhâllerinde mezkûr mezra'anın kat'iyyen hanım mümâileyhâ âid olduğu ve verese-i merkûmenin hiçbir gûna alâkaları olmadığı görülmüş olmağla serî'an bi'l-hakîka iktizâsının îfa ve keyfiyetinin inbâsına himem-i aliyye-i dâverîleri derkâr buyurulmak bâbında.

[249] Satın alma
[250] Böyle okunabileceği düşünülmektedir.
[251] Bu kelimenin okunuşunda da ihtilafa düşülmüş olup aşağıda bir kere daha geçtiği görülmektedir.
[252] Ekleme, katma, ilâve etme.
[253] Olumlu netice vermediğinden
[254] Çekişme, kavga etme

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
DH.MKT
1981 | 34

DH.MKT.01981.00034.001

DH.MKT_1981_34 H. 08/01/1310 [M. 02/08/1892]

Selânik Vilâyet-i Celîlesi'ne

Sikkegenbaşı atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin halîlesi Şehîme hanımefendi tarafından Gevgili kazâsında müteveffâ Sadık Ağa'nın oğulları Ahmed ve İskender'den bedel-i makbûz mukâbilinde bey'[255] ve tafrîğ[256] ve tapu senedâtı ahz olunan *[257] mezra'asıyla müştemilâtına merkûmânın bir takım eşhâs-ı muzırra istishâb[258] ile îkâ' eyledikleri müdâhelât ve hanım mümâileyhâ hakkındaki ta'addiyâttan[259] dolayı te'dîb[260] ve terbiyeleri ile kefâlete rabt olunarak hilâf-ı emniyet usûlleri vukû'una meydân bırakılmaması üzere tedâbîr ittihâzına dâ'ir müşârileyh tarafından verilen arzuhâl üzerine sebk eden teblîgâta cevâben vilâyet-i celîlelerinden keşîde olunan 13 Temmuz 308 tarihli telgrafnâmede hanım ve verese-i mümâileyhâ meyânlarında mütekevvin da'vâ üzerine istimâl edilip kesb-i kat'iyyet eden ve mevki'-i icrâya konulan i'lâm hükmünce bir takım arâzi ve eşcârın mümâileyhâya teslîm olunduğu gibi masârıf-ı mahkeme ciheti dahi sulhen tesviye olunarak bedel-i sulh nâmıyla bir takım arâzi verilmiş ise de bu bâbda olan hüccetin naks edilmesinden nâşî icrâ-yı hükmü kâbil olamadığı cihetle sulh nâmıyla verilen arâziye müdâhale vukû' bulmuş ise mahkeme-i â'idesine mürâca'atla ikâme-i da'vâ edilmesi lâzım geleceği mahkeme-i şer'îden ifâde olunduğu ve taht-ı tasarrufunda bulunan arâziye vukû' bulan müdâhalenin hemân men'i ve bu yüzden bir gûna uygunsuz usûllerin vukû'una meydân verilmesi mahalline teblîğ eylediği gösterilmekten nâşî keyfiyet-i müşârileyh lede't-tefhîm ol bâbda i'tâ eylediği arzuhalde mümâileyhâ Ahmed ve İskender'in mahkemeye mürâca'at etmeksizin hod-serâne münâza'a-yı mezkûreye azîmetle hanım mümâileyhânın *[261] ref' ve hâsılâtı zabt ve hukûkunu pâyimâl ettikleri hasebiyle haklarında ahkâm-ı kânûniyenin icrâ kılındığı tasrîh edilmediğinden ve görülen lüzûm üzerine hanım mümâileyhâ çiftliğinde olup husemâsının bu gibi usûlleri gayr-ı marziyeleri yanlarına bırakılacak olur ise kendisinin tehlikede kalmış olacağından bahsile merkûmân ve avanesinin te'dîbleri müşârileyh tarafından tekrâr istid'â kılınmış olmağla iş'âr-ı sâbık vechile serî'an îfa-yı mu'âmeleye ve keyfiyetinin iş'arına himem-i aliyye-i dâverîleri derkâr buyurulmak bâbında.

[255] Satın alma
[256] Vazgeçirme
[257] Mezranın adı bu olabilir, okunamadı.
[258] Sahiplenme
[259] Birinin hakkına tecavüz etme
[260] Haddini bildirme
[261] Bir önceki belgede de bu kelime okunamamıştır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

خزينه خاصه شاهانه

علاك
٧٧١

Y.MTV 73/103

Y.MTV.00073.00103.001

Y.MTV_73_103 H. 14/06/1310 [M. 03/01/1893]

HAZÎNE-İ HÂSSA-İ ŞÂHÂNE

Devletlü Efendim Hazretleri

Sersikkegen Abdülfettah Efendi hazretlerine akdemce tersîm ettirilen tuğra-i garrâ ile müveşşeh[262] sigara kutusu karîn-i takdîr-i âlî buyurulması üzerine irâde ve ta'rîf buyurulan kıt'ada altı adet sigara kutusu Çubukçuoğlu İstepan Ağa'ya sipariş buyurulmuş ve âhiren bunun bir adedi Mâbeyn-i Hümâyun-ı mülûkâneye takdîm kılınmış idi. Küsûr[263] beş adedi el-yevm Hazîne-i Hâssa-i şâhânede mahfûz olduğu ve beheri on sekiz ayarında elli dirhem altını ve üç buçuk karat elması hâvî bulunduğu cihetle kırk altışar lira fiyat-ı kat'i olduğundan mecmû'-ı esmânı olan iki yüz otuz liranın Hazîne-i Hâssa-i şâhânece mümâileyhe tesviyesi hakkında emr ü fermân-ı hümâyun cenâb-ı cihân-dârî her ne vechile şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı celîline tevfîk-i hareket olunacağı mehât-ı ilm-i âlî buyuruldukta emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Nâzır-ı Hazîne-i Hassâ
Mikail[264]
22 Kânun-ı evvel 308 14 Cemâziyelâhir 310

[262] Süslenmiş
[263] Kalan, geriye kalan
[264] Mikail Portakalyan Paşa. 1891-1897 yılları arasında Hazine-i Hassa nazırı.

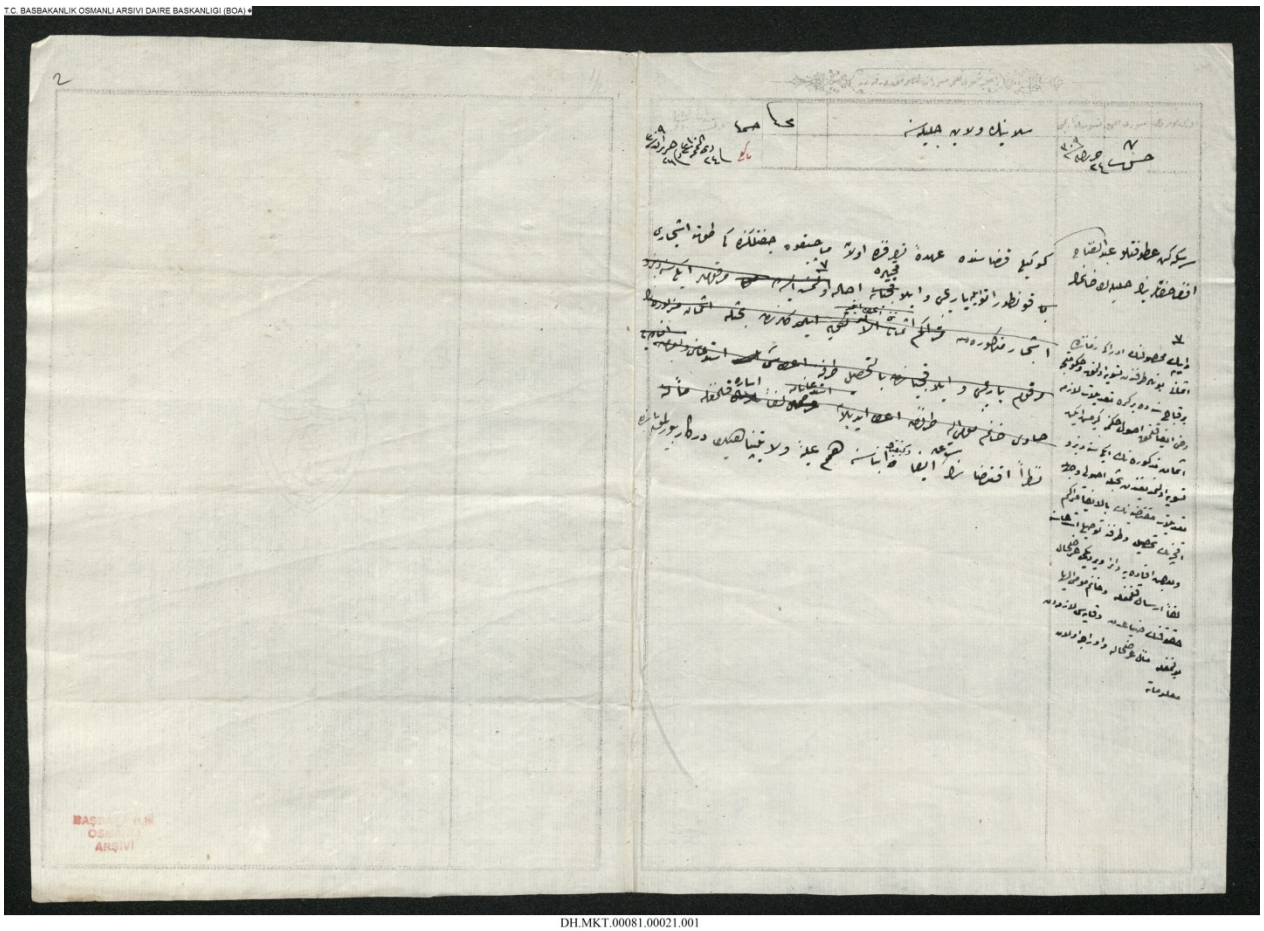
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)
DH.MKT.00081.00021.001

DH.MKT_81_21 H. 24/12/1310 [M. 09/07/1893]

Selanik Vilâyet-i Celîlesi’ne

Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin halîleleri hanımın Gevgili kazâsında uhde-i tasarrufunda olan Maçikova Çiftliği’ndeki dut eşcârı kontrato ile yarıcı ve aylakçılara ihâle edilip mahsûlünün idrâki[265] zamânında esmânı bunlar tarafından tesviye olunmak ve hükûmetce birkaç senede bir kere ta‘dîlât-ı lâzıme dahi îfâ kılınmak usûl-i hükmüne girmiş iken esmân-ı mezkûrenin iki seneden beri tesviye olunmadığından bahisle usûlü vechile ta‘dîlât-ı muktezîyenin bi’l-îfâ terâküm-i akçenin[266] tahsîl ve tarafına tavsîl istid‘âsına ve bazı ifâdeye dâ’ir verdiği arzuhâl leffen irsâl kılınmağla ve hanım-ı mümâileyhâ hukûkunun zıyâ‘dan vikâyesi[267] lâzımeden bulunmağla me’âl-i arzuhâle ve oraca olan ma‘lûmâta nazaran iktizâsının sür‘at-i îfâ ve keyfiyetin inbâsına himem-i aliyye-i vilâyet-penâhîde derkâr buyurulmak bâbında

[265] İdrâk kelimesi burada meyvenin olgunlaşmasını bir nevi kemâli ifade etmektedir.
[266] Toplanan para
[267] Zıyâ‘dan vikâye: Yitip gitmekten korunma

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

دار المحفوظات العثمانية
دائرة المحفوظات
أمانة ديوان همايون
٧٨١

İ.TAL.00033.00007.001

İ.TAL_33_7 H. 30/03/1311 [M. 11/10/1893]

BÂBIÂLÎ
DÂ'İRE-İ SADÂRET
Amedî-i Dîvân-ı Hümâyûn

Devletlü Efendim Hazretleri

Meşâhîr-i hattâtînden nişân kalemi mümeyyizi sa'âdetlü Sami Efendi'nin kıdem ve ehliyetine ve vezâ'if-i me'mûriyetini raviyyet-mendâne îfâ etmekte bulunmasına mebnî hâ'iz olduğu rütbe-i ûlâ sınıf-ı sânîsinin sınıf-ı evveline ve umûr-ı me'mûriyetini hüsn-i îfâda mesâ'î-i memdûhası meşâhir olan teşrîfât me'mûrlarından Behçet Bey'in rütbe-i hâliyesi sâniye sınıf mütemâyizinin ûlâ sınıf-ı sânîsine terfî'i Teşrîfât-ı Umûmiye Nezâret-i celîlesinden bâ-takrîr iş'âr olunmuş olmağla ol bâbda her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref müte'allık buyuruluyor ise hükm-i âlîsi infâz olunacağı beyânile tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

27 Rebiülevvel 311 25 Eylül 309

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri üzerine irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî müte'allık ve şeref-sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Sadrâzam ve Yâver-i Ekrem Cevad[268]

20 Rebiülevvel 311 28 Eylül 309

[268] Ahmet Cevad Paşa

دار السعادة العلية
الخزينة الديوان همايون
٢٢٥٢

دولتلو افندم حضرتری

دولتلو افندم حضرتلری دیوانه همایونه مطلوب اولمش تذکره خصوصیه دولتلو تابع دولتمز معظم همایون حضرت خلافتپناهی مظلومه سیفه توفیقاً سریکه عطوفتلو عبدالفتاح افندی حضرتلرینک مخدومهء امدی

İ.DH_1312_24 H. 18/10/1311 [M. 24/04/1894]

BÂB-I ÂLÎ
DÂ'İRE-İ SADÂRET
Amedî-i Dîvân-ı Hümâyûn

Devletlü Efendim Hazretleri

Tezkire-i husûsiye-i devletleriyle teblîğ olunan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhî mantûk-ı münîfine tevfîkan Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin mahdûmu Amedî-i Dîvân-ı Hümâyûn Odası hulefâsından Abdülkerim Bey'e bazı[269] emsâl vechile beş yüz [500] kuruş ma'âş tahsîsi hakkında her ne vechile irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-müte'allık buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infâz olunacağı beyânile tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

16 Şevval 311 10 Şubat 310
Sadrâzâm ve Yâver-i Ekrem
[Ahmed] Cevad [Paşa]

Ma'rûz-ı çâker-i kemîmeleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmî-i sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-müte'allık buyurulmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

18 Şevval 311 ve 12 Şubat 310

[269] Abdülfettah Efendi'nin bir diğer mahdumunun adının Abdülkerim Bey olduğu bu belgeden anlaşılmaktadır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

بلدیه مرکز اداره جمعیت

باش کتابت دائره سی

٩١٤٨

معروضه چاکریکزدر

ریوانه حرب مخصوص مدعی عمومیسی میرلوا سعادتلو رشید پاشانده حیدرس و سرسکه کوفتو عبدالفتاح افندی حضرتلرینه کاین عصمتو خانم افندیدن مقام جلیل
صدارتپناهیدی یاوراتدن بیکباشی خالد بکک حیدرس خانه ایکنجی وحیده چاکری خانه زاده برنجی رتبه لردن شفقت تشانه هایونی احسانیو یلتقدن
معامله لازمه نك ایفاسی شرفصدوریو یلدیکه اشبو عریضه جناب فخر قپناهک اقتضای جلیلندن بولنمه اولباده امروفرمان حضرتلرینه

١٥ ربيع الآخر سنه ١٣١٢

75/25
İ.TAL.1312/L-1

İ.TAL_75_25 H. 05/10/1312 [M. 01/04/1895]

YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
Başkitâbet Dâ'iresi

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Dîvân-ı Harb-i Mahsûs Müdde'î-i Umûmîsi Mirliva sa'âdetlü Reşid Paşa'nın halîlesi ve Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin gelini iffetli hanımefendilerle makâm-ı celîl-i sadâret-penâhîleri yâverânından Binbaşı Halid Bey'in halîlesi hanıma ikinci ve halîle-i çâkerî hanıma dahi birinci rütbelerden şefkat nişân-ı hümâyûnu ihsân buyurulduğundan mu'âmele-i lâzımenin îfâsı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîlinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

5 Şevval 312 ve 19 Mart 311

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

بلدیه مرکز اداری جمعیتی

باش کتابت دائره سی

٩٨٠٢

مذکوره حکم کیفیت بدرکه

سرکرده عطوفتلو عبدالفتاح افندی حضرتلرینک یوم کاینی عفتلو خانم افندیه بلکی بیرنده شفقتسازانه کمایوفی احسانه جوارلرینه معاملاتدن

البقای سرخصدوریجه بیلدوره ارادهٔ سنیهٔ جناب حضرتلری هی اقتضای جلیلسنه بولنمغله اولبابده امر وفرمان حضرت ولی الامرکدر

سرکاتب حضرتلری

سردبیر

١٤ شباط سنه ٢٨ ٢١١

75/92

İ. TAL. 1312/L-68

İ.TAL_75_92 H. 28/10/1312 [M. 24/04/1895]

YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
Başkitâbet Dâ'iresi

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendi hazretlerinin büyük gelini iffetlü hanımefendiye ikinci rütbeden şefkat nişân-ı hümâyûnu ihsân buyurulduğundan mu'âmele-i lâzımenin îfâsı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî iktizâ-yı celîleden bulunmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

28 Şevval 312 ve 11 Şubat 311

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)
DH.MKT.00375.00024.001

DH.MKT_375_24 H. 20/11/1312 [M. 15/05/1895]

Gevgili Kaymakamlığı'na

Ref'etlü[270] Efendim

Sersikkegen atûfetlü Fettah Efendi hazretlerinin haremi iffetlü hanım efendi Gevgili tarafında kâ'in çiftlikleri umûrunu tesviye etmek üzere bu kere ol tarafa azîmet etmiş olmağla hükûmete düşecek işlerinde îfâ-yı mu'âvenet ve orada bulunduğu müddetçe yanına zabtiye terfîk olunarak hüsn-i muhâfazasına dikkat eylemeniz siyâkında şukka[271] terkîm olundu.

-resmî kağıttan-

[270] Seraskerler için kullanılan ünvan.
[271] Kısa mektup, pusula veya tezkire

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

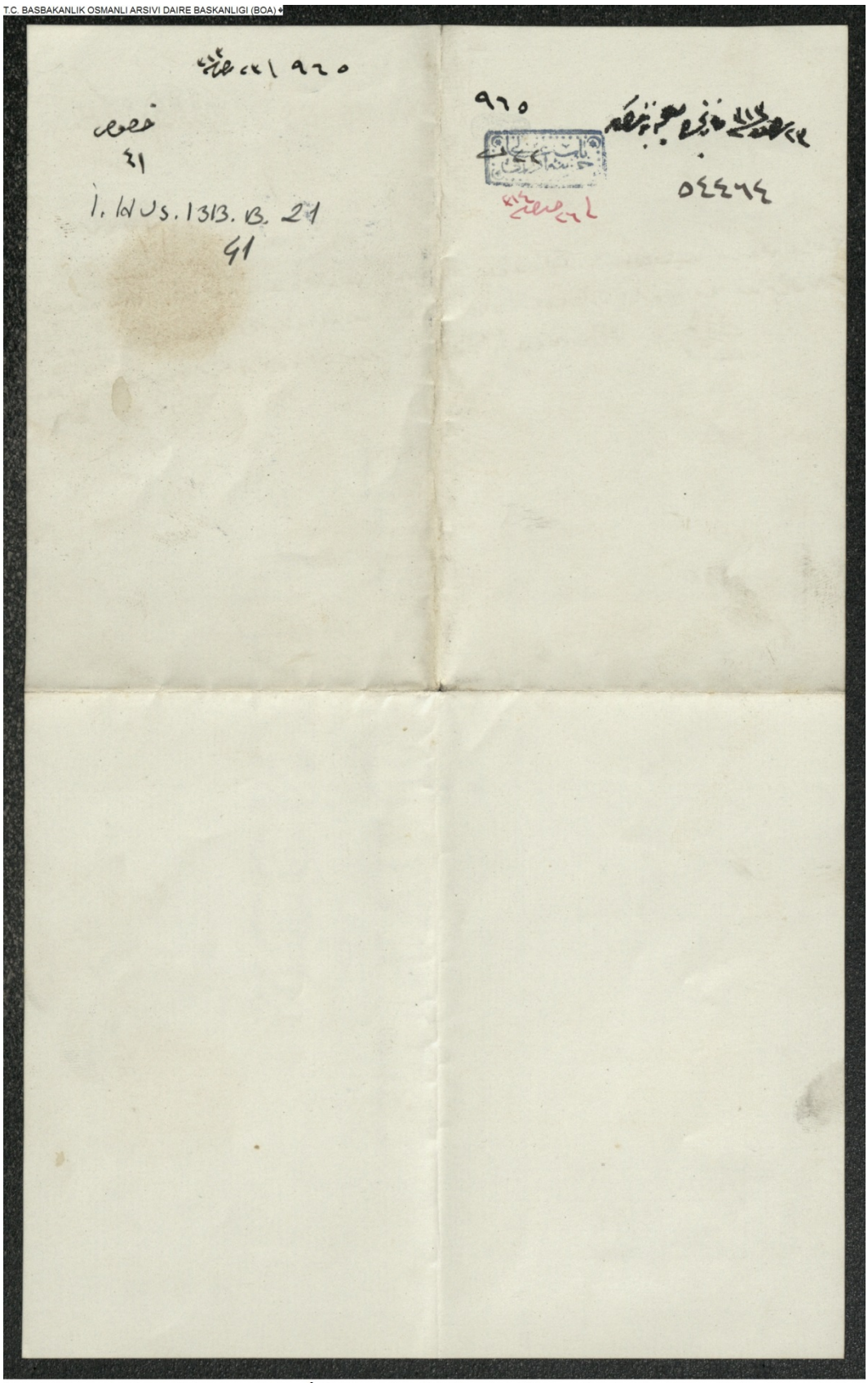

İ.HUS.00044.00121.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

بلدیه رئیس ناجی افندی

باش کتابت دائره سی

٧٧١٧

OSMANLI ARŞİVİ
İ.HUS
44 | 121
1313.B/41

İ.HUS_44_121 H. 21/07/1313 [M. 07/01/1896]

YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
Bâşkitâbet Dâ'iresi

Aylıklarını muntazaman istîfâ edememekte olduğundan bahsile atebe-i ulyâ-yı şâhâneden isti'tâf eden Sersikkegen Abdülfettah Efendi hazretlerinin ma'âşının muttariden[272] tesviyesi esbâbının istihsâli şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî mantûk-ı celîlinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

21 Recep 313 26 Kanun-ı Evvel 311

[272] Düzenli bir şekilde.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

بلدیه نظارت جلیله سی

باش کتابت دائره سی

١٢٢٥٥

مدروصه چک کیفیه یه کو
شورای دولت داخلیه دائره سی ریئسلکنی عطوفتلو حاجی عاکف و سرعسکر عطوفتلو عبدالفتاح افندیلر حضرتلرینه الحلیت و رویتلرینه مبنی برنجی رتبه دن بر قطعه
عثمانی نشان عالیسی اعطاسی شرفصدور بیورلدیغنه ایراده سنیه حضرت خدیویلری مقتضای عالیسنه اولمغله اولباب ارسال قیلنان حضرتلرینه
ایراده سنیه ٢١ ربیع الاخر سنه ٢١٢ ٢/١١ سنه ٢١٢

98/41

İ.TAL. 1313/Z-124

İ.TAL_98_41 H. 10/12/1313 [M. 23/05/1896]

YILDIZ SARAY-I HÜMÂYÛNU
Başkitâbet Dâ'iresi

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dâ'iresi Re'is-i Sânîsi atûfetlü Hacı Akif ve Sersikkegen atûfetlü Abdülfettah Efendiler hazerâtına ehliyet ve raviyyetlerine mebnî birinci rütbeden bir kıt'a Osmânî nişân-ı âlîsi i'tâsı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî muktezâ-yı âlîsinden olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

10 Zilhicce 312 ve 11 Mayıs 312

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

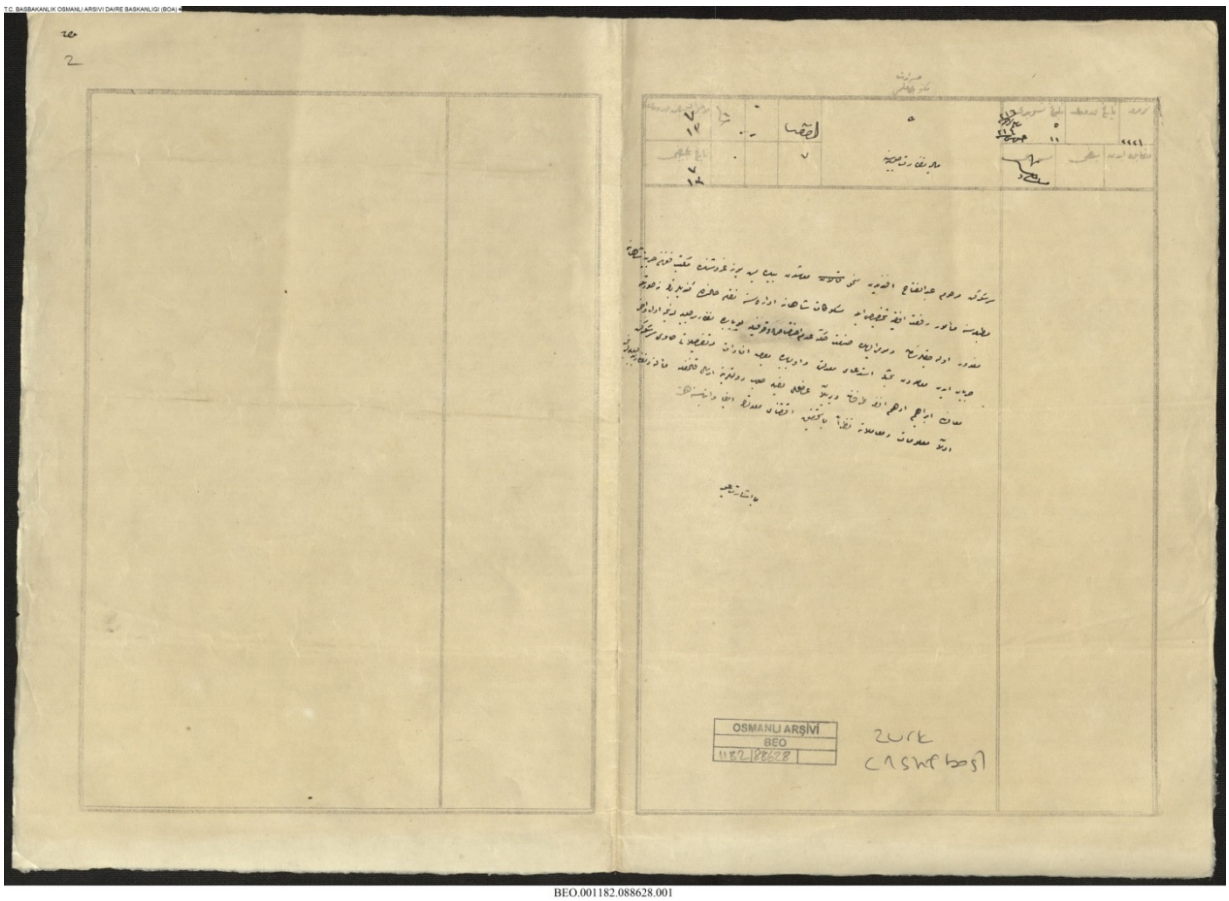

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
1182/88628

BEO.001182.088628.001

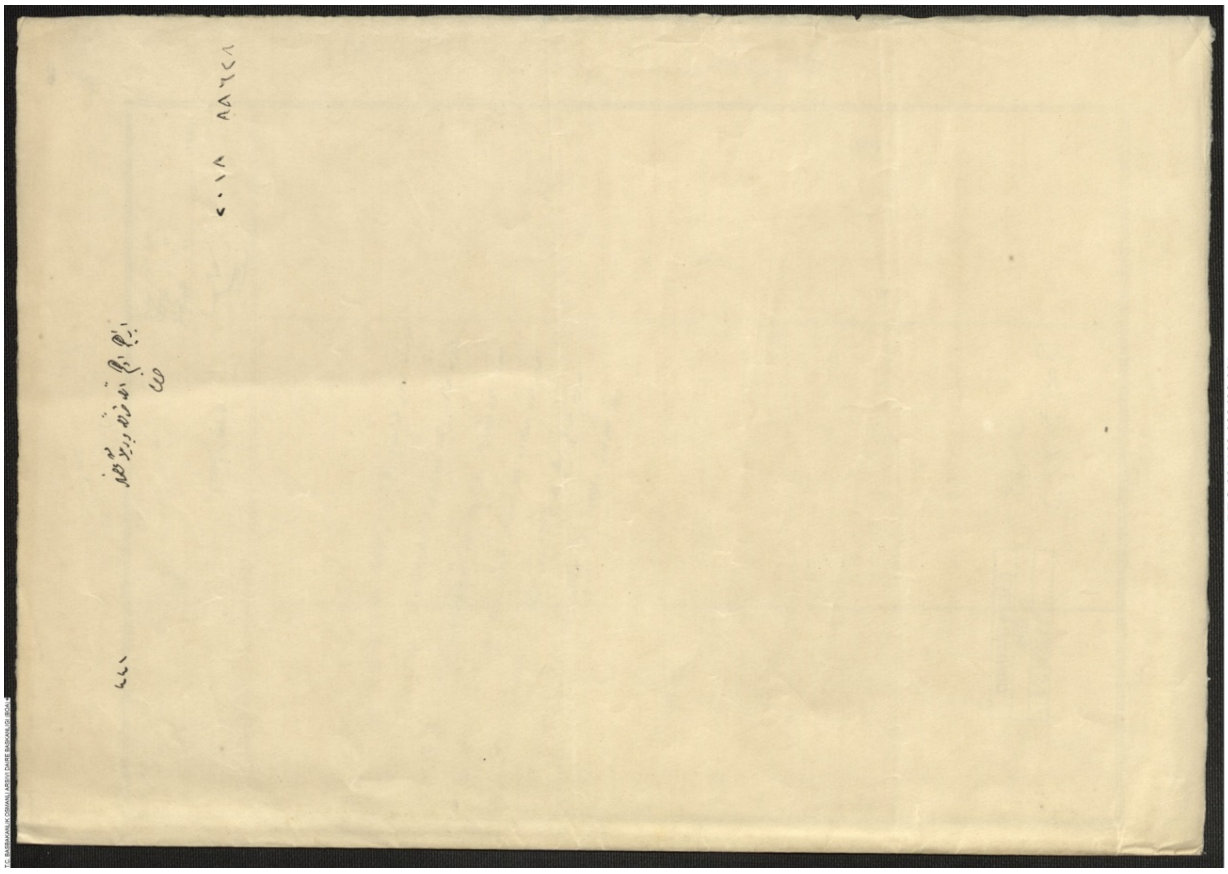

BEO.001182.088628.001

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

BEO_1182_88628 H. 05/04/1316 [M. 23/08/1898]

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Sersikkegen merhûm[273] Abdülfettah Efendi'den muhill ma'âştan bin beş yüz [1500] kuruşunun Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne Matbaası'na me'mûr Rıfat Efendi'ye tahsîsi ile Meskûkât-ı Şâhâne idâresine nakli hâlinde kendilerinin ne sûretle mağdûr olacaklarının ve mümâileyhin san'at-ı * adem-i ihtisâs ve vukûfu ile bu bâbda nezâret-i celîlelerince evvel-i evâhir * mu'âmeleden bahsile istid'â-yı ma'deleti ve ol bâbda * ifâdât ve tafsîlâtı hâvî Sersikkegen mu'âvini İbrahim Edhem Efendi tarafına verilen arzuhâl leffile savb-ı devletlerine irsâl kılınmağla me'âline ve nezâret-i celîlelerince olan ma'lûmât ve mu'âmelâta nazaran bâ-tahkîk iktizâ-yı ma'deletin îfâ ve inbâsına himmet [...][274]

[273] Abdülfettah Efendi'nin vefat etmiş olduğu bu belge üzerinden anlaşılmaktadır. Allah gani gani rahmet eylesin.

[274] Bu belgede de okunamayan birkaç kelime oldu fakat genel hatları ile: Fettah Efendi'nin muavini İbrahim Edhem Efendi tarafından iletilen bu arzuhalin sahibi –ismi belgede yer almasa dahi- Fettah Efendi'nin eşi Şehime Hanım'dan başkası değil. Hanımefendi, eşinin vefatından sonra maaşının bir bölümünün bâlâda zikredilen kişi ve kurumlara pay edilmesinden ötürü mağdur olduğunu ifade ediyor ve adaletli iş yapmasını talep ediyor. Hanımın yazdığı mektubun orijinali belgede mündemiç değildir. Bu tezkirede, Maliye'ye iletilmek üzere özet geçilmiş olduğu görülüyor.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

نظارت معارف عمومیه

مکاتیب ابتدائیه اداره‌سی

عدد

١٠٢٧

شهزاده باشنده سکه کهیاسی فتاح افندی حفیدی طرفندن انشا ایدلکده اولان خانه شهزاده مکتبی دیوارینه بوریدلمسه وحوالیسنه ناظر بخره لرك اخیمسه اولدیغی خبر ویرلمسه وابنهٔ وقضیه یه کوره تحاور اتمك وکرك بخره اجمعه ممنوع بولنمسه ومع مافیه بوخصوصده اوقاف همایونه نظارتنه تحریر قیلنمسه اجراسنه بیورلدیغی وفق استخبار قلنمسه ایدوکنه مغایر نظام احوالدن میدانده ویرلماسی خصوصنك امانت مشارالیهایه اشعاریچون یازیلمشدر اولمغله امر وفرمان حضرت ولی الامرکدر.

سنه ١٢٧٦

١٢٧٦

وروده ٩ شوال سنه ١٢٧٦

سنه محرر علی بك ١٢٧٦

OSMANLI ARŞİVİ
MF.MKT
528 | 4 | 1

MF.MKT_528_4 R. 26/08/1316 [M. 08/09/1900]

NEZÂRET-İ MA‘ÂRİF-İ UMÛMİYE
Mekâtib-i İbtidâ’iye İdâresi

Şehzâdebaşı’nda Sikkegenbaşı Fettah Efendi halîlesi tarafından inşâ edilmekte olan hâne Şehzâde Mektebi duvarı üzerine yürütülmüş ve avlusuna nâzır pencereler açılmış olduğu haber verilmiş ve ebniye-i vakfiyeye gerek tecâvüz etmek ve gerek pencere açmak memnû‘ bulunmuş ve ma‘mâfîh bu husûsta Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesince şehremânet-i celîlesine teblîgât vukû‘ bulduğu dahi istihbâr kılınmış idüğünden mugâyir-i nizâm ahvâle meydân verilmemesi husûsunun emânet-i müşârileyhâya iş‘âr buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

26 Ağustos 316

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

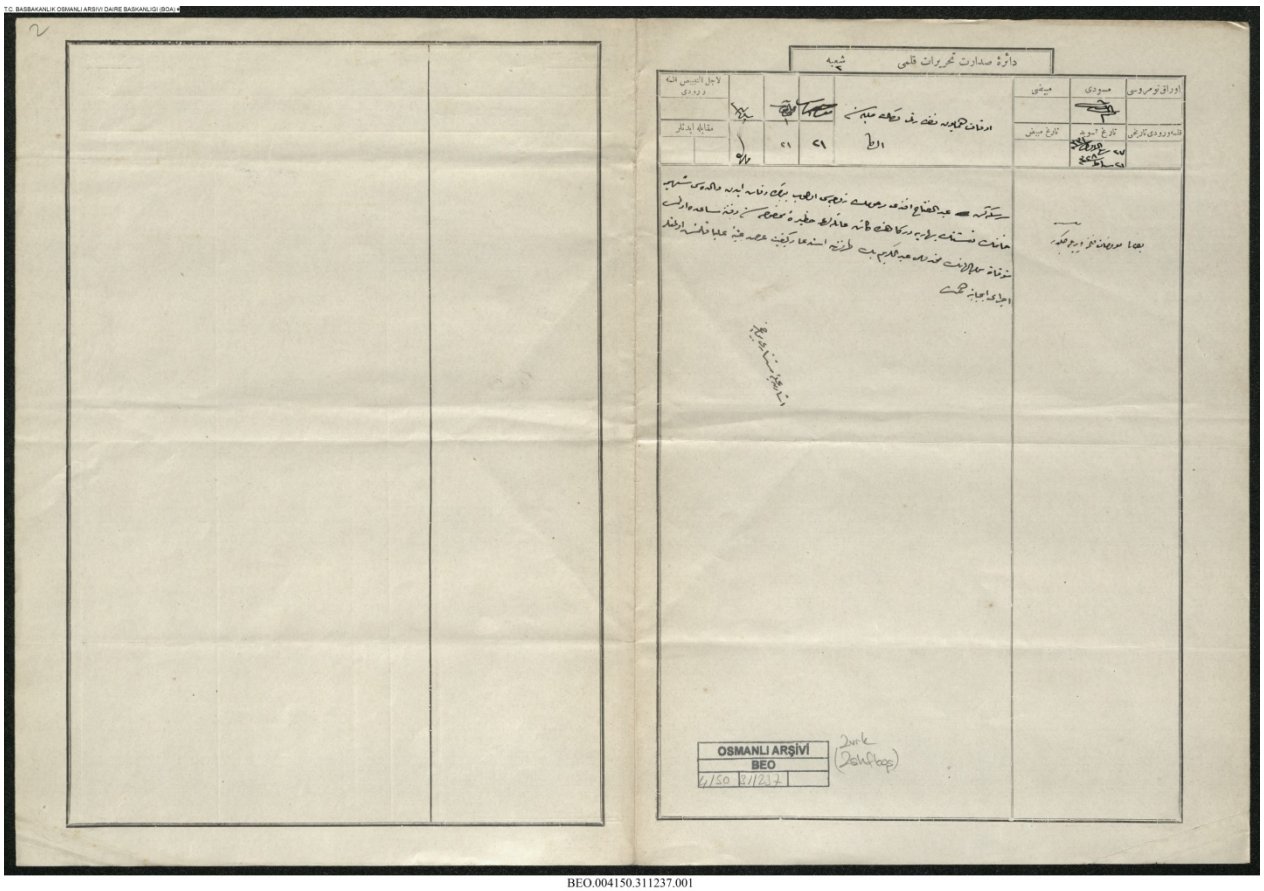

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
4/150 311237

BEO.004150.311237.001

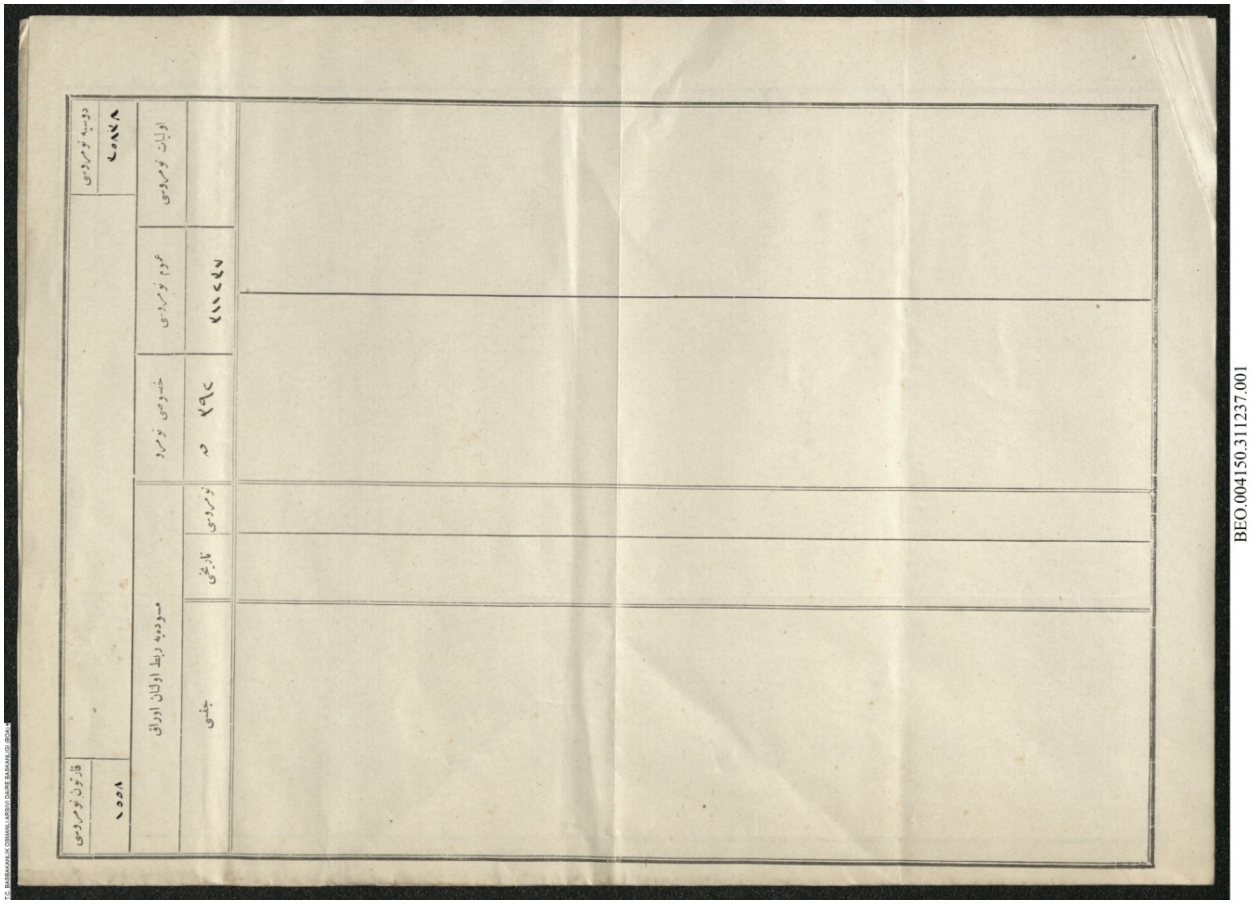

BEO.004150.311237.001

BEO_4150_311237 H. 27/03/1331 [M. 06/03/1913]

DÂ'İRE-İ SADÂRET TAHRÎR KALEMİ

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi'ne

Sersikkegen Abdülfettah Efendi merhûmun zevcesi olup yeni vefât eden[275] vâlidesi Şehime Hanım'ın na'aşının Bahâriye Dergâhı'nda[276] kâ'in âileleri hazîre-i mahsûsuna defnine müsâ'ade olunması * mümâileyhânın mahdûmları Abdülkerim Bey tarafından istid'â ve keyfiyet *[277] atebe-i ulyâ kılınmış olmağla icrâ-yı îcâbına himem [...]

[275] Eşi Şehime Hanım'ın da vefat ettiği bu belge ile tespit edilmiştir. Allah rahmet eylesin.

[276] Belgede geçen Aile kabristanı Fettah Efendi'nin medfun olduğu, Sultan 2. Mahmud Türbesi'nde bulunmayıp Şehime Hanım'ın kendi ana babasının olduğu yer olması muhtemeldir. Bahariye Mevlevihanesi haziresinde bulunan 20 kadar kabrin zaman içinde Eyüp Kabristanı ve Edirnekapı Şehitliği'ne nakledildiği bilinmektedir.

[277] Okunamayan 1-2 kelime oldu lakin belge bu haliyle anlaşılmaktadır.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

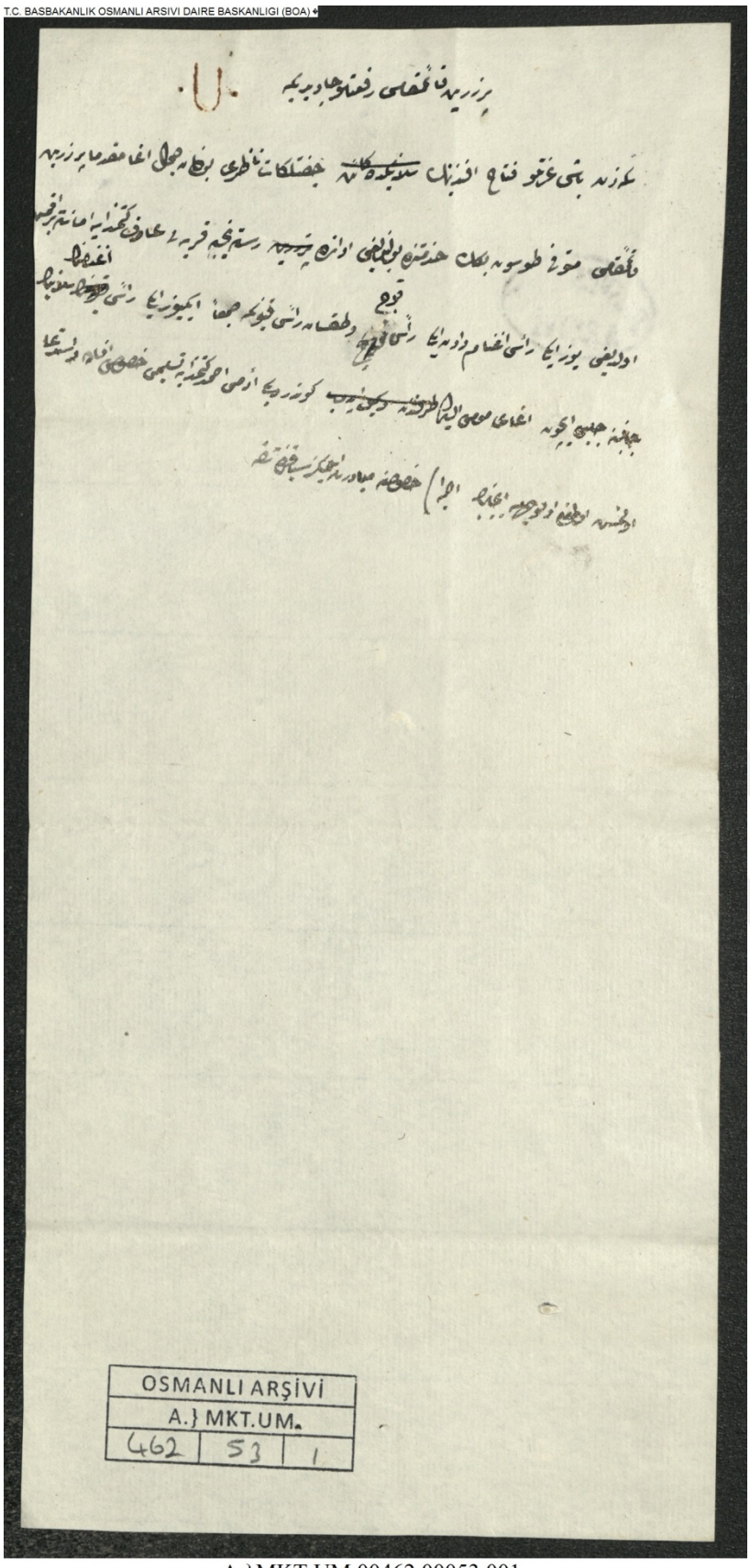

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.UM.
462 | 53 | 1

A.}MKT.UM.00462.00053.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

حضلکات عجزی ناظری بولنانه جمالاً قولدی مقدما یزیریه فاتحقاض متوفی طرسوده بکلک خدمتی بولنیغه
آوانده یزیریلی رسته یحی قریه عارف کتخدایه امانة براقمه اولیغی اغنام یوزایکی وقوچ اولایکی ویشه
طقسانه قویکه جمعاً ایکیوزایکی رأس قویلرینک سلدینک جانبنه جلب ایتدرملک اوزره اغای مرقومه
طرفنده توکیل ایدوب کوندرمسیله اولیغی احمد کتخدایه تسلیم ایلیسی خصوص یزیریه فاتحقاضی فضیلتنا
برقطعه ارزنامه سلطانی حضت وکالتپناهیدی شط واصله بورلسی بابنده وهو حاله
ارز وفهم ولطف فرمانه حضت وملاذ الامر والاصا کندر

OSMANLI ARŞİVİ
A.} MKT.UM
462 | 53 | 2

A.MKT.UM_462_53

-1-

Prizren Kâ'im-makâmı Ref'etlü Cavid Bey'e

Sikkegenbaşı izzetlü Fettah Efendi'nin çiftlikâtı nâzırı bulunan Haccal Ağa mukaddemâ Prizren kâim-makâmı müteveffâ Tosun Bey'in hizmetinde bulunduğu evânda Deşnice karyeli Arif kethüdâya emâneten bırakmış olduğu yüz iki re's[278] agnâm[279] ve on iki re's koç ve doksan re's koyuna[280] cem'an iki yüz iki re's ağnâmın Selanik cânibine celbi için ağa-yı mümâileyhin gönderdiği * Ahmed kethüdâya teslîmi husûsu ifâde ve istid'â olunmuş olmağla ol vechile îcâbının icrâsı husûsuna mübâderet eylemeniz siyâkında şukka.

-2-

Çiftlikât-ı âcizî nâzırı bulunan Haccal Ağa kulları mukaddemâ Prizren kâim-makâmı müteveffa Tosun Bey'in hizmetinde bulunduğu evânda Prizren~~li~~ Deşnice karye[li] Arif kethüdâya emâneten bırakmış olduğu ağnâm yüz ~~iki~~ ve koç on iki ve dişi doksan koyunla cem'an iki yüz re's koyunlarının Selânik cânibine celb ettirmek üzere ağa-yı merkûmun tarafından tevkîl edip göndermiş olduğu Ahmed kethüdâya teslîm eylemesi zımnında Prizren kâ'im-makâmına hitâben bir kıt'a emirnâme-i sâmî-i hazret-i vekâlet-penâhîleri tastîr ve ihsân buyurulası bâbında ve her hâlde emr ü fermân ve lütf-ı ferâvân hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsânındır.

Sersikkegenân Abdülfettah Bey[281]

[278] Baş.
[279] Koyun.
[280] Demek ki 'ağnâm'ı tam olarak koyun anlamında kullanmamış. Manda ya da keçi de olabilir.
[281] İşbu belgenin tarihi bulunmamaktadır.

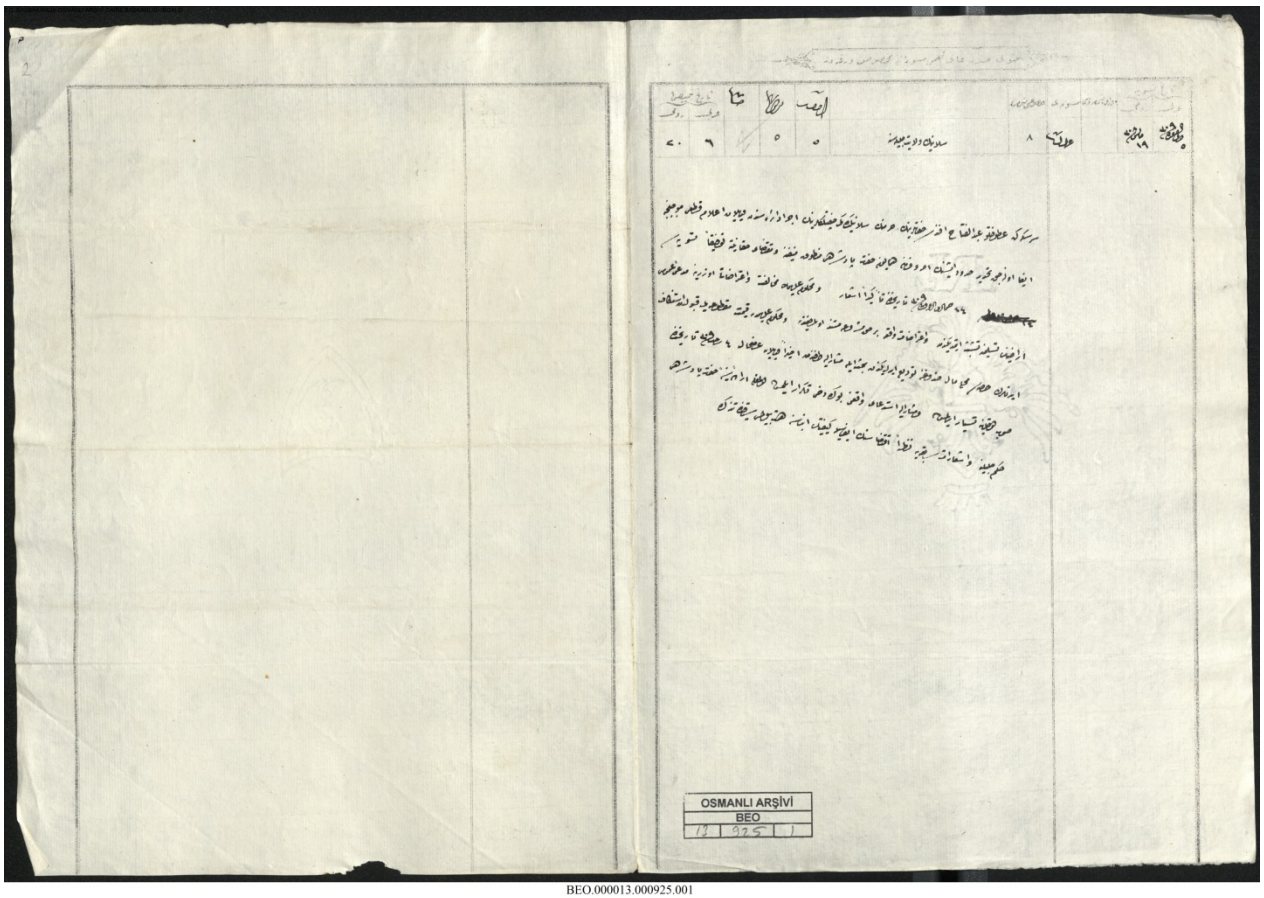
OSMANLI ARŞİVİ
BEO
19 925 1

BEO.000013.000925.001

BEO_13_925[282] H. 17/01/1310 [M. 11/08/1892]

NEZÂRET-İ UMÛR-I MÂLİYE
Muhâsebe-i Umûmiye

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Zevcinin ma‘âşât-ı mütedâhilesi ve kendisinin eshâm bedelinden matlûbu olan iki yüz bin [200.000] kuruşun nakden ve def‘aten[283] tesviyesi muktezâ-yı irâde-i seniyyeden olarak meblağ-ı mezbûrdan bir kısmı vergisine mahsûb olunup mütebâkî seksen iki bin iki yüz küsur [82.200] kuruşu derdest tesviye iken Tasfiye Karârnâmesi’nin neşrinden dolayı istîfâ edilememiş olduğundan bundan kırk iki bin [42.000] kuruşunun vergiye mahsûbuyla kırk iki bin [42.000] kuruşunun dahi nakden i‘tâsı istid‘âsını hâvî Sikkegen atûfetlü Fettah Efendi hazretlerinin haremi hanım tarafından takdîm kılınan arzuhâl ve varakasının leffen irsâl kılındığı beyân-ı âlîsiyle me’allerine ve irâde-i seniyye-i hükm-i celîline nazaran îfâ-yı muktezâsı şeref-vârid olan 27 Şaban 307 tarihli tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîlerinde emr ü iş‘âr buyurulmaktan nâşî Muhasebe-i Umûmiye-i Mâliye’ye lede’l-havâle müşâr ve mümâileyhânın matlûbları olan iki yüz bin [200.000] küsur kuruşun tesviyesi hakkındaki irâde-i seniyyenin şeref-sudûru 11 Muharrem 300 târihine müsâdif olmasına ve Tasfiye Karârnâmesi’nde 23 Zilkade 301 târihinde neşrolunmasına binâen gayrı ez tesviye bakıyye kalan seksen iki bin [82.000] kuruşun Karârnâme-i mezkûrdan istisnâsını ve nakden tesviyesini istilzâm etmeyeceğinin huzûr-ı me‘âlîm-mevfûr-ı fehîmânelerine arz ve izbârı ifâde ve mezkûr arzuhâl ve varaka takdîm ve ifâde kılınmış olmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

17 Muharrem 310 ve 29 Şubat 308

[282] Bu belgede birtakım yazışmalar mevcuttur. Hepsinin özeti ve karar niteliğinde olanı belge trasnkripte edilmiştir.
[283] Tek seferde hepsini birden